

Prevence násilí od třetí strany
na školách v Jihomoravském kraji

PREVENČE NÁSILÍ OD TŘETÍ STRANY NA ŠKOLÁCH V JIHMORAVSKÉM KRAJI

kolektiv autorů

Bc. Pavlína Langerová, PhDr. Renáta Ševčíková, JUDr. Hana Poláková,
Mgr. Michal Hodovský, Mgr. Zdeňka Procházková, Bc. Jaroslav Kocián

žadatel

Unie zaměstnavatelských svazů ČR
centrum rozvojových aktivit

PREVENCE NÁSILÍ OD TŘETÍ STRANY NA ŠKOLÁCH V JIHOMORAVSKÉM KRAJI

Manuál vznikl v rámci projektu CRA UZS ČR a KROS PŠ JMK

2014

Podporováno Norskými fondy prostřednictvím Fondu pro důstojnou práci a tripartitní dialog

Obsah

Obsah.....	2
1 Projevy násilí vůči zaměstnancům škol – základní pojmy (Bc. Pavlína Langerová)	6
1.1 Základní pojmy	6
1.2 Asertivní řešení konfliktů.....	7
1.3 Asertivní práva	9
1.4 Asertivní komunikační techniky	13
1.5 5 kroků průlomového vyjednávání.....	20
1.6 Obtížní partneři v komunikaci	21
1.7 Co je tedy ASERTIVITA?	25
1.8 Co je konflikt?.....	26
1.9 Testy – asertivita, konflikty, syndrom vyhoření	32
1.10 Doporučená literatura.....	44
2 Řešení případů násilí na školách a školských zařízeních a jejich prevence (PhDr Renáta Ševčíková).....	45
2.1 Úvod.....	45
2.2 Původ agresivity.....	45
2.3 Agresivita ve školách	49
2.4 Kyberšikana.....	54
2.5 Ohrožení pedagogických pracovníků.....	58
2.6 Možnosti řešení a systémová prevence	67
2.7 Závěr	71
2.8 Použité zdroje a odkazy	72
3 Prevence násilí na školách týkající se virtuální komunikace, elektronické komunikace (Mgr. Zdeňka Procházková, Mgr. Michal Hodovský)	73
3.1 Úvod – kyberšikana.....	73
3.2 Kyberšikana učitelů.....	86
3.3 Mobbing	87
3.4 Bossing	88
3.5 Preventivní rady, doporučení a postupy při řešení kyberšikany	89
3.6 Důležité odkazy.....	90
3.7 Rizika elektronické komunikace	91
3.8 Zabezpečení a zefektivnění práce s ICT	95

3.9 Hesla.....	96
3.10 Jak tedy vytvořit bezpečné heslo.....	98
3.11 Zjištění hesla	105
3.12 Uživatelské účty Windows.....	106
3.13 Odkazy	107
4 Legislativa, možné legislativní postupy v této oblasti, sociální dialog oblasti prevence násilí na školách (JUDr. Hana Poláková).....	108
4.1 Právní předpisy pro oblast školství s dopadem na prevenci násilí na školách a školských zařízeních	108
4.2 Zákoník práce jako hlavní pracovně právní předpis a jeho možné využití při řešení násilí na školách a školských zařízeních.	120
4.3 Kolektivní vyjednávání – sociální dialog, úloha odborové organizace v oblasti prevence násilí.....	123
4.4 Doporučení.....	126
4.5 Použitá literatura	129
5 Bezpečnost a ochrana zdraví v oblasti prevence násilí na pracovišti (Bc. Jaroslav Kocián)	130

Vážená paní kolegyně, vážený pane kolego,

dovolte, abych Vám představil projekt Prevence násilí od třetí strany na školách v Jihomoravském kraji, jehož realizátorem je Centrum rozvojových aktivit – Unie zaměstnavatelských svazů ČR a partnerem Krajská rada odborového svazu pracovníků školství JMK.

V současné době se s násilím setkáváme skoro denně, ať už přímo nebo zprostředkovaně. Narážíme na projevy násilí vůči všem zaměstnancům, agresivita klientů se proti jednotlivým skupinám pracovníků nestále zvyšuje. S obdobnou situací se setkáváme i ve školství. Roste počet případů násilí proti zaměstnancům škol a školských zařízení ze strany žáků nebo jejich rodinných příslušníků (tzv. třetí strany). Některé oběti fyzického, či psychického útoku končí na pracovní neschopnosti, čelí dlouhodobým psychickým problémům, popř. opouští práci. To přináší ztrátu i pro jejich zaměstnavatele, neboť zaměstnanec, který je pod psychickým tlakem, často nevykonává svoji práci v potřebné kvalitě nebo, v případě pracovní neschopnosti, musí být za něj urychleně hledána náhrada. Neexistuje však podrobnější statistika v této oblasti, není sestavena podrobná metodika, jak v těchto případech správně postupovat.

Jak se má zachovat ředitel školy či školského zařízení, jak pedagogický či nepedagogický pracovník? V těchto a dalších otázkách se snaží pomoci projekt Prevence násilí od třetí strany na školách v Jihomoravském kraji, který vychází i z konkrétních podnětů v Jihomoravském kraji.

Cílem projektu je připravit zaměstnance škol na prevenci vzniku konfliktů s třetí stranou, a pokud k nim dojde, umět je co nejlépe řešit. Dílčím cílem je i vytvoření institucionální podpory pro udržení výstupů projektu na základě lepšího sociálního dialogu, důstojné práce a zlepšení bezpečí na pracovištích.

V rámci projektu proběhne šetření výskytu násilí proti zaměstnancům škol v Jihomoravském kraji, dojde k výměně zkušeností mezi odborníky z Norska a ČR během studijních cest do Osla, kde budou prezentovány příklady dobré praxe a osvědčené postupy, budou pořádány kurzy pro proškolení zaměstnanců v rámci prevence násilí od třetí strany na školách. Projekt bude ukončen závěrečnou konferencí za účasti cílové skupiny, představitelů dotčených institucí (MŠMT, ČMOS PŠ, ČMKOS, KZPS, UZS), českých a norských odborníků a odborné veřejnosti.

Školení zaměstnanců bude realizováno v 5denním kurzu, který bude součástí systému dalšího profesního vzdělávání. Témata jsou následující: legislativa, možné legislativní postupy v této oblasti, sociální dialog oblasti prevence násilí na školách, projevy násilí vůči zaměstnancům škol – základní pojmy, řešení případů násilí na školách a školských zařízeních a jejich prevence, prevence násilí na školách týkající se virtuální komunikace, elektronické komunikace a bezpečnost a ochrana zdraví v oblasti prevence násilí na pracovišti.

Za lektory jsme zvolili odborníky s dlouholetými zkušenostmi. Školení se budou konat v jednotlivých okresech pod záštitou oblastních rad ČMOS PŠ. Absolventi kurzů obdrží certifikát s akreditací MŠMT a dále tento manuál, který právě dostáváte do rukou. Pevně

věříme, že informace získané v rámci vzdělávacích kurzů budou prospěšné pro Váš další profesní růst.

Za realizační tým

Mgr. Petr HOLÁNEK předseda KROS PŠ JMK

Podporováno Norskými fondy prostřednictvím fondu pro důstojnou práci a tripartitní dialog

1 Projevy násilí vůči zaměstnancům škol – základní pojmy (Bc. Pavlína Langerová)

1.1 Základní pojmy

Asertivita

Je schopnost (dovednost) prosazovat vlastní názor, stanovisko nebo zájem. Považuje se za důležitou komunikační dovednost. Vyučuje ji mnoho odborníků na vývoj osobnosti a psychoterapeutů a je také obsahem mnoha populárních příruček k vlastnímu zdokonalení. Často se překládá jako sebezprosažení.

Původ slova a rozlišení

Slova asertivní a asertivita jsou velmi nedávno převzata z angličtiny. Slovo asertivní pochází přes středověkou francouzštinu z latinského asserere, tvrdit, domáhat se něčeho. Slovo asertivita vzniklo v Anglii kolem roku 1880.

Budeme zde mluvit o asertivitě, komunikační dovednosti vedoucí k sebedůvěře a sebezprosažení, lišící se od ušlápnutosti a plachosti na jedné straně a útočnosti, bezohlednosti a umanutosti na druhé straně.

O dovednosti, která se hodí jako prevence násilí od třetí strany.

Definice

- otevřený, mírný, vlídný, ale pevný postoj, aktivní projevení názorů pramenících z vědomí vlastní ceny.

Asertivita jako přístup k životu

- díky asertivnímu chování lze řešit problémy, vysvětlit žádoucí, vyslovit přání, hodnocení nebo ocenění
- asertivitou můžeme překonat určité nedostatky v repertoáru našeho chování
- je zbraň proti „upírům“ – manipulátorům, kteří se mohou objevit jako třetí strana a směřovat k šikaně

Asertivita jako komunikační nástroj umožňuje:

- formulovat jasně, přesně, neagresivně
- akceptovat zásady akce a reakce při vyjadřování pocitů
- získat nadhled a čelit komunikačním trikům
- zvládnout kulturu projevu
- zbavit se nepříjemných pocitů při odmítání (chválení)
- umění stát si za svým v jednání se třetí stranou
- odpovědnost za své jednání

Asertivní člověk:

- Asertivní člověk „neplýtvá“ city. Rozdělí si lidi na 3 skupiny a nejvíce citů věnuje těm, které má rád a na kterých mu záleží. Při jednání s cizími lidmi využije možnosti asertivity. Říká NE, je mi to jedno, pokud má k tomu důvod.
- Asertivní člověk usiluje, aby byl pro druhé čitelný.
- Asertivita není jediný způsob komunikace, vychází z různých škol a poznatků. Pro praktické využití není potřeba znát hluboké poznatky, ale konkrétní techniky.
- Asertivní komunikace je natažená ruka, kterou podáváme druhému člověku, a záleží jen na něm, zda ji přijme či odmítne. Pokud ruku nepřijme, nezlobme se na něj. Lidé mají právo naší ruku a přízeň nepřijmout.
- Změna v komunikaci – čím déle jsme v kontaktu s blízkou osobou, tím opatrněji je třeba realizovat novinky. V opačném případě vyvolává nervozitu, úzkost, napětí.

Práva velmi stručně:

Každý má právo vyjádřit vlastní názory, které se mohou lišit od ostatních lidí. Má právo být vyslechnut a brán vážně. Může s námi nesouhlasit. Má právo vyjádřit hněv, přiznat vlastní nevědomost. Má právo na soukromí. Každý člověk má právo stanovit si vlastní priority.

ASERTIVNÍ KOMUNIKACE

Asertivita je komunikační dovednost zdůrazňující aspekt sebedůvěry a sebeprosazení.

Slovo asertivita není vždy chápáno správným způsobem. Nesprávně se toto slovo považuje občas za jakési synonymum agresivity, i když jeho skutečný význam je pozitivní. Vedle agresivity a pasivity je asertivita třetím způsobem mezilidské komunikace.

Vítězné řešení konfliktů

Zvířecí předkové člověka používali k řešení konfliktů dva prostředky – boj (agrese) a útěk (pasivita). Člověk přidal nový prostředek – verbální komunikaci – řešení situací a konfliktů tak, aby ani jedna ze zúčastněných stran neodcházela poražená. Řešení situací způsobem, při kterém kdokoliv prohrává, je neperspektivní, protože poražený bude čekat na příležitost, jak se stát vítězem. Rovnováha je dočasná a ve chvíli, kdy vítěz ztrácí třeba jen na chvíli svoje síly, musí počítat se zákonitou odvetou.

1.2 Asertivní řešení konfliktů

Asertivní řešení konfliktů vede

- k sebeprosazení,
- k vnitřní spokojenosti,
- ke spolupráci,
- k rozvoji přátelství
- k pocitu sounáležitosti,
- k uspokojení potřeb všech zúčastněných.

Manipulativní chování

Neasertivní chování nazýváme také manipulativní. Manipulativní chování je velmi často neuvědomělé, osvojené díky výchově a z ní vyplývajících pocitů úzkosti, ignorance a viny. Jeho základem je několik výchovou vštěpených neasertivních pověr. Na odstranění neasertivních pověr byly zformulované základní Asertivní práva, jejichž aplikace odstraňuje manipulativnost z vlastního chování vůči jiným a zamezuje také účinnosti manipulativní chování jiných vůči nám.

Změna manipulativního chování na asertivní

Neasertivní chování je možné změnit na asertivní. Taková změna chování vede především ke zvýšení kvality života člověka, který se pro změnu rozhodl, ale stává se přínosem i pro jeho okolí. Jedním z možných řešení je následující posloupnost kroků:

- Pochopení neperspektivnosti neasertivního chování,
- osvojení si filozofie asertivního chování,
- důkladný a vytrvalý nácvik situací s uvědoměním si asertivních práv a s využitím různých asertivních komunikačních technik,
- přechod asertivity do zautomatizovaného (neuvědomělého) lidského chování.

Asertivita je pro všechny zúčastněné výhodnější než manipulativnost a její zařazení do komunikační výbavy **pracovníků ve školství** vyplývá i z příznivé zpětné vazby.

VYJADŘOVÁNÍ VLASTNÍCH POCITŮ

U lidí plachých, úzkostných a neasertivních se často vyskytují potíže se zvládnutím společenských situací. Pocity úzkosti z rozhovoru a společenského kontaktu souvisí s prožitými nezdary v této oblasti. Přitom je však existence, uvolněnost a spontánnost společenské komunikace podmínkou pro rozvoj jakéhokoliv vztahu a pro pocit životní spokojenosti.

Asertivita nespočívá pouze v obraně vlastních práv a v znemožnění manipulace ze strany partnera – to je okleštěný a nesprávný pohled na asertivitu. Je to též komunikace s jinými lidmi.

Podmínkou překonání neasertivní stydlivosti a uzavřenosti je i dávka odvahy v rozhovoru se svému partnerovi přiblížit, „dotknout se ho“ a též „odkrýt i sebe samého“ na místech, které zasahují do vlastního soukromí. Kromě asertivních dovedností k úspěchu asertivní společenské komunikace vede i uplatňování asertivního mimoslovního chování v těchto oblastech:

- výraz tváře a mimika
- pohled a oční kontakt
- řeč těla
- hlas
- dotyky
- načasování reakce
- obsah a forma zprávy

Sladění mimoslovní komunikace s obsahem zprávy potvrzuje „pravdivost“ a „upřímnost“ naší komunikace. Pokud vnímáme nesoulad mezi slovní a mimoslovní částí odezvy, máme pocit, že „něco nedefinovatelně skřípe“.

Dva hlavní nástroje asertivní komunikace

Sebeotevření

V rozhovoru můžeme využít volné informace, které bývají součástí jakéhokoliv pokusu o rozhovor. Jsou to spontánně oznamované informace, které nebyly zvláště vyžádané, týkají se například zájmů, postojů, přání, životního stylu, toho, co máme rádi a co ne. Z volných informací lze čerpat množství informací a nových námětů na rozhovor. Tato zručnost se nazývá technika sebeotevření.

Zpětná vazba

Druhou podmínkou je, abychom takto získané informace rozvinuli v naší odezvě a neomezili se pouze na „ano“ a „ne“. Pokud tyto informace sledujeme a reagujeme na ně, rozhovor začíná mít i pro partnera smysl, protože je to signál, že slova, jež nám adresuje a mají pro něho význam, jsou i pro nás zajímavé. O našem naslouchání podáváme zpětnou vazbu (a zájem potvrzujeme i očním kontaktem). Tato zručnost, nutná pro účinnou komunikaci, se nazývá **reakce zpětnou vazbou**.

1.3 Asertivní práva

Základní asertivní práva byla zformulována na odstranění neasertivního, manipulativního chování z mezilidské komunikace.

Asertivní práva v kostce:

- vlastní odpovědnost a posouzení chování, myšlenek a pocitů
- neposkytování výmluv a vysvětlení za vlastní chování
- vlastní posouzení odpovědnosti za řešení potíží druhých
- změna názoru
- dělání chyb
- říkání „nevím“
- nezávislost na dobré vůli a mínění druhých
- dělání nelogických rozhodnutí
- říkání „nerozumím“
- říkání „je mi to jedno“

PRVNÍ ASERTIVNÍ PRÁVO

Právo sám posuzovat svoje vlastní chování, myšlenky a emoce a být za ně sám zodpovědný.

Pověra

Neměl bys nezávisle posuzovat sám sebe, svoje akce, musíš být posuzován pravidly a vnějšími autoritami, které jsou větší a silnější, než ty sám...

Skutečnost

Pokud to sami nedovolíte, nikdo nemůže manipulovat Vašimi emocemi a chováním.

Mnoho lidí popírá, že by mohli být soudci svého vlastního jednání – příkladem jsou výpovědi obviněných v Norimberku, kteří se bránili slovy „já jsem jen vykonával pokyny“. Jenže jde o Tvůj život a o to, co se v něm stane. Záleží jen na Tobě a na nikom jiném, je to i Tvoje zodpovědnost.

Všechna ostatní asertivní práva se odvozují od tohoto základního asertivního práva.

DRUHÉ ASERTIVNÍ PRÁVO

Právo neposkytovat žádné výmluvy, ani omluvy vysvětlující tvoje chování.

Pověra

Za svoje jednání a chování jsi zodpovědný druhým lidem a měl bys svoje jednání vždy omluvit nebo alespoň vysvětlit.

Když necháte za sebe rozhodnout jiné, že JE POVINNOSTÍ svoje chování ZDŮVODNIT, dáváte jim tím možnost vysvětlit, jak se chovat máte, nebo jste měli, co se vám má líbit a nelíbit. Váš manipulativní partner v komunikaci si osvojuje právo vaše důvody udobřit, stává se jejich soudcem. Možností je nevysvětlovat. Na otázku: Jak to, že se Ti tato košile nelíbí, není třeba uvést důvod, stačí jen oznámit: nemám žádný důvod, prostě se mi nelíbí.

TŘETÍ ASERTIVNÍ PRÁVO

Právo sám posoudit, nakolik jsi zodpovědný za řešení problémů ostatních lidí.

Pověra

Vůči některým institucím a věcem (či lidem) máš větší závazky, než vůči sobě samému. Měl bys obětovat svoje vlastní hodnoty, abys upřednostnil jejich prospěch. Když různé systémy nepracují efektivně, musíš se přizpůsobit ty, ne systém.

Příklad: Chci si stěžovat na vadný výrobek a prodavač ve mně NEOPRÁVNĚNĚ vzbuzuje pocit viny argumentem, že zdržuji frontu čekajících. Asertivní reakce odmítne zodpovědnost za problém s frontou např. slovy: „To je pravda, skutečně zdržuji frontu. Navrhuji urychleně vybavit reklamaci, jinak lidé za mnou budou muset čekat ještě déle.“ nebo

reakce: „Nezaujímají mě problémy, za které nezodpovídám. Zajímá mě vyřešení situace s žákem ve škole.“

ČTVRTÉ ASERTIVNÍ PRÁVO

Právo změnit názor.

Pověra

Názor, ke kterému si se už jednou přiklonil, by si neměl nikdy měnit. Jestli si se mylil, znamená to, že jsi nezodpovědný, vypadá to tak, že se budeš mýlit znovu, prostě nejsi schopný rozhodovat se samostatně. A měl by ses omluvit!

Příklad: Pokud máte nové informace např. o žákovi, vyvolejte znovu jednání, můžete se omluvit, ale hlavně hledejte řešení se třetí stranou.

PÁTÉ ASERTIVNÍ PRÁVO

Právo dělat chyby.

Pověra

Nesmíš dělat chyby. Když je děláš, musíš mít pocit viny. Ostatní lidé by v takovém případě měli tvoje chování kontrolovat.

Odpovědí může být: „Máš pravdu, udělal jsem chybu (přišel jsem pozdě, zapomněl jsem koupit lístek, splnit dohodnuté...)“, bez omlouvání a ospravedlňování se, ale hlavně bez pocitů viny, které manipulující účastník rozhovoru může zneužít.

ŠESTÉ ASERTIVNÍ PRÁVO

Právo říct já nevím.

Pověra

Měl bys znát odpovědi na všechny otázky týkající se následků tvého jednání, protože pokud odpovědi neznáš, nejsi si vědom potíží, jež způsobuješ jiným lidem, jsi nezodpovědný, a někdo by tě měl kontrolovat.

Manipulativní otázky tohoto typu začínají často: „Co myslíš, co by se stalo, kdyby...? Co by to bylo za přítele, dítě, manžela, ..., který by...?“ Při zvládnutí podobných manipulací není třeba znát a hledat odpověď. Stačí odpovědět: „nevím“. Pokud chce manipulátor spekulovat a hádat, může sám.

SEDMÉ ASERTIVNÍ PRÁVO

Právo být nezávislý na dobré vůli a mínění jiných.

Pověra

Všichni lidé, s kterými přicházíš do styku, mají mít s tebou dobrý vztah. Potřebuješ spolupráci druhých lidí, abys přežil. Je nezbytné, aby tě všichni lidé měli rádi.

Je to řešení na poznámky jako „toto si budu pamatovat“, „toho budeš litovat“, ale i na pouhé dotčené a chladné pohledy. Právě tato pověra je důvodem toho, proč má tolik lidí potíže s jednoduchou odpovědí „NE“. Nemůžeme jednat a žít v hrůze, že se dotkneme citů druhých lidí. Občas se někoho dotkneme.

OSMÉ ASERTIVNÍ PRÁVO

Právo dělat nelogická rozhodnutí.

Být logickým, znamená dělat jen věci, kterým naprosto rozumíme, zatímco řešení mnoha problémů je mimo takovéto hranice.

DEVÁTÉ ASERTIVNÍ PRÁVO

Právo říct já ti nerozumím.

Pověra

Musíš být senzitivní a předvídat, chápat i nevyslovené potřeby svých bližních. Když nechápeš, co druzí od tebe očekávají, jsi necitlivý ignorant, nejsi schopný s nimi žít v harmonii.

Takové manipulaci není nikdo povinný se podřídit.

DESÁTÉ ASERTIVNÍ PRÁVO

Právo říct je mi to jedno.

Pověra

Musíš se snažit být stále lepší, dokud nebudeš ve všech ohledech dokonalý. Asi se to nepodaří, ale musíš se snažit. Pokud ti někdo naznačí, jak se vylepšit, je tvojí povinností tento pokyn následovat. Pokud to neuděláš, jsi bezcenný a nezasloužíš si úctu od nikoho, ani od sebe.

Člověk má asertivní právo nesnažit se být dokonalý podle definice někoho jiného; vždyť co je dokonalé pro jednoho, může být perverzní pro druhého. Abychom nepodlehli manipulaci tohoto druhu, je vhodné svůj vnitřní pocit zařadit do jedné z těchto kategorií:

- chci
- musím
- měl bych

Hlavně kategorie měl bych naznačuje manipulativní reakci, pokud se nutkání podvolím.

1.4 Asertivní komunikační techniky

Asertivní komunikační techniky, nebo asertivní komunikační dovednosti jsou formy mezilidské komunikace, které nejsou ani agresivní ani pasivní. Jako dovednost potom označujeme schopnost použít danou komunikační techniku v příslušné situaci.

Asertivní komunikační dovednosti nám dodávají nové, asertivní schopnosti komunikace.

Asertivní komunikační techniky

- technika pokažené gramodesky
- technika přijatelného kompromisu
- technika sebeotevření
- technika otevřených dveří

Další asertivní techniky

- vyslovování a přijímání komplimentu
- negativní asertivita
- negativní otázky
- reakce zpětnou vazbou

Asertivní schopnosti komunikace

- požádat o laskavost
- uplatnit svůj nárok
- říci ne
- začít, udržovat a ukončit konverzaci
- vypořádat se s kritikou
- přijmout uznání
- vyjádřit uznání
- vyjádřit vlastní pocit, názor, myšlenku

TECHNIKA POKAŽENÉ GRAMODESKY

Technika

Principem této základní asertivní techniky je *opakuji vytrvale – znovu a znovu – to, čeho chci dosáhnout, a to aniž bych začal(a) být naštvaný(á), rozčilený(á), či hlučný(á) (bez křiku)*.

Mnohokrát totiž odcházíme s pocitem neoprávněné prohry jen proto, že nám už někdo řekl svoje „ne“. Každý člověk ale má v zásobě obvykle jen několik takových odmítnutí. Jestli jsou tři nebo šest, všechno, co potřebujeme ke svému úspěchu, je jít do toho čtyři či sedmkrát. A neposkytovat přitom žádné nové zdůvodnění (jedině, když sami chceme).

Jestliže je partnerovým důvodem k vyslovení ne jeho snaha vůči vám se prosadit, je tato metoda namístě. Dáváme mu najevo, že jsme schopní trvat na svém i celý den a jsme schopní odolat všem jeho manipulacím.

Zásady

- ujasnit si svůj nárok
- udržovat oční kontakt
- klidně opakovat svůj názor nebo rozhodnutí, znovu a znovu
- partner má v zásobě jen několik odmítnutí – potřebujeme mít výdrž jen o jedno opakování navíc
- ignorovat pokusy o zlákáni na postranní témata
- nenechat se zatlačit pocitem viny
- nebrat ohled na manipulativní otázky typu Proč?
- nejsou nutné žádné argumenty, vysvětlení ani omluvy
- dávat najevo, že jsme schopní opakovat donekonečna jako deska
- ignorovat manipulativní triky

Asertivní přístup k životním situacím je založený na velmi podobném principu jako tato technika. Tento přístup jako asertivně jednající člověk uplatňuji, když něco skutečně chci a nedám se odradit, když mě „život odmítne“! Mít velmi velkou šanci na úspěch znamená zkoušet do té doby, dokud to co je čímsi skutečně důležitým na žebříčku mých hodnot nevyjde.

TECHNIKA PŘIJATELNÉHO KOMPROMISU

Motto

Cílem asertivního chování je dosáhnout **pocit spokojenosti se sebou samým**, ne prosadit si svoje.

Technika

Partner může mít jiné cíle než já a může přitom být i stejně asertivně zdatný. Jestliže neriskujeme naší sebeakceptaci a pocit spokojenosti se sebou samým, je vhodné navrhnout mu přijatelný kompromis.

Příkladem může být např. souhlas s určitým termínem nové schůzky se třetí stranou, nebo dohoda typu něco za něco, je možné řešení přesunout i na náhodu – hodíme si např. korunou. O materiálních cílech se dá domlouvat, jestliže se kompromis nedotýká sebeúcty vyjednávajících.

Jestliže by kompromis zasahoval do sebeúcty partnerů, žádný kompromis řešením není!

TECHNIKA SEBEOTEVŘENÍ

Motto

Schopnost sociálního kontaktu je do velké míry založená na asertivní zručnosti **spontánního oznamování věcí a spontánního oznamování pocitů**, které nebyly zvlášť vyžádané, tedy podávání volných informací a sebeotevření, hodí se pro jednání se třetí stranou, pokud se nejedná o patologické typy v komunikaci.

Technika

Neasertivní lidé mívají při rozhovorech pocity úzkosti či hanby nevědí, o čem hovořit. Náš podíl na rozhovoru, když má být rozhovor zajímavý, vyžaduje občasný vstup s volnými informacemi a občasný vstup se sebeotevřením. Můžeme se rozhodnout, jestli budeme oznamovat něco o vnějších věcech a informacích, které by partnera mohly zajímat (podávání volných informací), nebo o sobě a o vztahu k těmto věcem (sebeotevření).

Když reaguji vyjádřením vlastních prožitků, myšlenek, pocitů spojených s přijatými volnými informacemi, využívám techniku sebeotevření. Tato technika, používaná na obou stranách umožňuje, aby komunikace byla oboustranná.

Sebeotevření není těžké ani v případě, že oznamuji partnerovi cosi o svém prožívání.

Příklad: Sám toho o surfingu mnoho nevím, v čem vlastně spočívá? nebo Je velmi i pro mne zajímavých věcí, například windsurfing, ale nějak si na ně nemůžu najít čas; jak Vy to děláte?

TECHNIKA OTEVŘENÝCH DVEŘÍ

Podstata techniky

- Nepopírat kritiku, nebránit se, nereagovat odvetou.
- Říct něco, z čeho vyplyne, že kritiku umím přijmout v zásadě se souhlasem.

Uznáváme všechny argumenty třetí strany, na kterých by něco mohlo být. Partner postupně ztrácí energii na hledání dalších výhrad.

V přeneseném významu slova (odtud pochází i název): Partner se chystá vylomit dveře, ale ty jsou dokořán otevřené! Rozběhne se, vloží do toho všechny síly – a v rozporu s jeho očekáváním – žádný odpor ho nepřibrzdí. Naopak: vrazí do protilehlé stěny v další místnosti a udeří se vlastním přičiněním! Náš očekávaný protitlak se nedostaví.

Zásady

- Klidně **souhlasit s každou pravdivou výtkou** obsaženou v kritice (je to pravda...).
- Matka: Zase jsi nebyla večer doma! Zkoušela jsem ti zavolat ještě o půl jedné v noci!
- Dcera: To je pravda, mami, včera jsem se skutečně vrátila velmi pozdě.
- Připustit možnou platnost každé pravděpodobné výtky obsažené v kritice (možná máš pravdu...).
- Matka: Pokud takto budeš žít i dále, můžeš onemocnět.

- Dcera: Máš asi pravdu. (Nebo: Máš pravdu; kdybych byla častěji doma, měla bych více spánku.)
- **Souhlasit se všeobecnými logickými pravdami** v manipulujících výrociích (dává to smysl, mohla by to být pravda...), svoji odpověď však doplnit vlastním pohledem (mě to však neznepokojuje...).
- Matka: Ty přece dobře víš, jak je důležité, aby děvče, které se chce dobře vdát, dobře vypadalo. Když budeš takto pokračovat a dobře se nevyspíš, budeš vypadat špatně. A to přece nechceš?
- Dcera: To máš asi pravdu, na tom něco je; když budu mít pocit, že to potřebuji, přijdu domů dřív. (Případně také: Ale v následujících dnech se budu vracet dost pozdě; mám dohodnutých několik schůzek.)
- Důležité je přesně poslouchat, co nám třetí strana říká; v odpovědi je třeba použít přesně její slova.
- **Pozor na „čtení myšlenek“!** Nesmíme konstruovat a odpovídat tím, co si myslíme, že nám třetí strany chce říct, ale tím, co skutečně řekla.

VYSLOVOVÁNÍ A PŘIJÍMÁNÍ KOMPLIMENTU

Podstata techniky

Posilovat žádané chování a **konání a ovlivňovat konání jiných** tak, aby změna chování byla pro obě strany potěšením, je možné **vyjadřováním pozitivních pocitů formou komplimentů**. I přes tento poznatek nám vyjadřování, ale i přijímání komplimentů často působí problémy!

Vyslovování komplimentu

Komplimenty jsou namístě, když jsou upřímně myšlené. Když nejsou, je to neupřímná manipulace. Navíc neupřímnost komplimentu po čase vyjde i najevo!

Zásady

- Navázat **oční kontakt**, který vyjadřuje otevřenost, upřímnost a srdečnost,
- upřímnost ve vyjádřeních, konkrétnost,
- nutnost vyjádřit **osobní postoj**, ne vyslovovat svoje postřehy jako všeobecné platné „pravdy“,
- nevhodné je
- přehánění,
- falešné lichocení,
- použití komplimentu za účelem manipulace.

Vyslovení komplimentu je příjemnou formou podávání zpětné vazby (je to pozitivní reakce zpětnou vazbou).

Schopnost a připravenost vyjadřovat uznání a vyslovovat komplimenty – kdykoliv a kdekoliv se na to vyskytne příležitost – zpřijemňuje život obou komunikujících partnerů a patří do základní výbavy lidí chovajících se asertivně.

Přijímání komplimentu

Brzdou asertivně probíhající komunikace se může stát, když nedokážeme kompliment asertivně přijmout. Můžeme několikrát zopakovat, že kompliment nepřijmeme a partner nám je přestane dávat! **Nepřijetí komplimentu může být pro toho, kdo kompliment vyslovil, velmi nepříjemné!**

Důvody, proč nedokážeme kompliment přijmout, mohou být různé:

- Nedokážeme na „pochvalu“ zareagovat, jsme sice potěšeni, polichoceni, díváme se však stranou, nebo začneme zlehčovat věc, které se kompliment týká, aby si lidé nemysleli, že jsme „namyšlení“.
- Vnitřně vnímáme neasertivnost podání „pochvaly“, buď se nám zdá zveličená, anebo se neumíme rozhodnout, jestli je upřímná, nebo myšlená jako manipulace... něco skřípe, možná ani nevíme přesně, co.

Tehdy je vhodné vyjádřit svoje pocity.

Reakce na kompliment

Reakcí na vyslovený kompliment může být odpověď typu:

- ano, děkuji, těší mě, že...
- jsem rád, těší mě, já to vidím ..., anebo děkuji, že...
- vyjádření výhrad vůči pochvale – osobní postoj.

I při přijímání komplimentu je důležitý **oční kontakt** vyjadřující srdečnost.

NEGATIVNÍ ASERTIVITA

Vycházejíc ze svého asertivního práva dělat chyby a nést za ně zodpovědnost asertivní přístup ke kritice nás vede ke změně přesvědčení, **že kvůli chybě se musíme zákonitě cítit vinnými. Nemusíme!**

Jestli chceme být nezávislí, svobodní, rezervujme si právo být sami sobě nejdůležitějším soudcem. Negativní asertivita učí přijímat svoje chyby a klidně o nich hovořit.

Podstata techniky

- změnit svoje přesvědčení, že kvůli svojí chybě se musíme cítit zle a provinile,
- naučit se asertivním postojům k chybám – považovat je jednoduše nic víc a nic míň než za chyby,
- asertivně akceptovat vlastní chybu či omyl a slovně to vyjádřit,
- přijmout svojí chybu bez ospravedlňování se,
- ptát se kritika na podrobnosti, když jsou v kritice obsažené zajímavé informace, nebo je možné tím kritiku vyčerpat, když je manipulativní.

Příklady

- Máš pravdu, nemusel jsem to udělat takto. Můžu to zkusit udělat jinak.
- Je to moje chyba, příště to zkusím jinak.

- Uvědomuji si, že jsem to udělal nevhodně.
- Byla to moje hloupost a ani mně se to takto nezamlouvá.

NEGATIVNÍ OTÁZKY

Podstata techniky

Tato technika vede našeho oponenta k větší otevřenosti. Je velmi vhodná jako konstruktivní přijímání konstruktivní kritiky, na rozdíl od techniky otevřených dveří, která je vhodná na zvládání manipulativní kritiky.

Metoda nám umožňuje kritiku upřesnit a otevřít **komunikaci**. Partnerovi dáváme najevo, že jeho kritiku nepovažujeme za důvod na hádání se, či k rozbíjení vztahu, nereagujeme ani necítíme se uražení, kritiku nevnímáme jako důvod pro hněv.

Na kritiku ani v tomto případě **nereagujeme útokem!**

Nebezpečí ironie

Pozor! Lehký rozdíl v intonaci mění tuto metodu v **ironickou provokaci**. Je důležité hovořit pokojně, bez ironie a hněvu, vyrovnaně.

Zásady

- Udržujeme oční kontakt (ne upřený, ten může vyznít agresivně).
- Pokojně přijímáme kritiku.
- Věty formulujeme v první osobě.
- Požadujeme upřesnění, detaily, další kritiku.
- Pokojným způsobem, bez ironie a provokací se ptáme na další negativa.

Příklad

A: Tvoje chování mě prostě uráží!

B: Proč, nerozumím, co se ti nelíbí? (*negativní otázka*)

A: Vždy, když tě navštívím, věnuješ se ne mně, ale vedeš dlouhé telefonické rozhovory. Mně to prostě vadí.

B: Hmm, ani si to neuvědomuji (zpětná vazba). Ještě něco ti vadí? (*negativní otázka*)

REAKCE ZPĚTNOU VAZBOU

Motto: Reakce zpětnou vazbou je základem kvalitní komunikace.

Podstata techniky

Zpětná vazba na určité chování či vyjádření může být

- pozitivní (Potěšilo mě, že sis vzpomenu na moje narozeniny.)
- negativní (Dělá mi starosti, že nedodržíš slovo, které jsi mi dala.)

Pozitivní zpětná vazba vede k posilování uvedeného chování, negativní, naopak, k oslabení. Snižuje pravděpodobnost, že se dané chování bude opakovat.

Reagovat zpětnou vazbou neznamena **hodnotit**, ale **vyjádřit svoje pocity**. Lidé, kteří ukrývají svoje pocity, prožívají méně blízkosti, radosti, cítí se osamocení. Dokonce jsou náchylnější k chorobám.

Zásady

- **Hovořit za sebe**, v první osobě jednotného čísla. Zdůrazněním vlastní osoby vyjadřujeme vlastní zodpovědnost za tvrzení.
- Bál jsem se, když jsi nepřišla včas domů a nezavolala jsi mi, namísto: Je od tebe nezodpovědné, že jsi ani nezavolala, na rodinu jsi se vykašlala.
- **Oční kontakt** – díváme se do očí partnerovi na znak naší čestnosti a vyjadřujeme též, že za naším tvrzením nejsou postranní úmysly.
- **Poskytujeme informaci o svém prožívání a nehodnotíme**. Všeobecné hodnocení je obzvláště nepříjemné a nevhodné při negativní zprávě.

Příklad pozitivní zpětné vazby

Jsi pěkně oblečená. je hodnocení, dá se chápat i jako lichocení, ale *Líbí se mi, jak jsi dnes oblečená.* je vyjádřením vlastního postoje.

Příklad negativní zpětné vazby

Jsi neohleduplný, bezcitný kolega, jak se tak můžeš chovat? je hodnocení.

Cítila jsem se zle, když jsi odešel a nechal jsi mě samotnou mezi tolika cizími lidmi. je vyjádření vlastních pocitů.

- Popisujeme konkrétní chování a ne jedince jako takového.

Příklad:

Nelíbí se mi, když na mě křičíš před druhými. je zpětná vazba, avšak

Jsi agresivní a bezcitný člověk! je hodnocení osoby.

- Podáváme specifické a ne zevšeobecňující informace

Příklad:

Ty vždy... je zevšeobecňující.

- **Naše vyjádření je krátké a srozumitelné**, aby partnerovi bylo jasné, o co nám jde.

1.5 5 kroků průlomového vyjednávání

Pomůcka pro asertivní jednání

Postup průlomového vyjednávání byl vyvinut pro použití v mnoha situacích. Pět kroků prochází nejen diplomaté v mezinárodních jednáních, ale i všichni, kdo jednají s lidmi a chtějí se domluvit i se třetí stranou a zvládnout případnou šikanu.

Všude tam nás může provázet technika průlomového jednání.

1. **JDĚTE NA BALKÓN:** První krok spočívá v ovládnutí vlastního chování. Pokud oponent řekne „ne“ nebo na nás slovně zaútočí, může to v nás vyvolat nutkání rychle zareagovat. Ovládněme své pocity a nenechme se vyprovokovat. Získejme čas na rozmyšlenou.

Co lze udělat nebo říct: S jednáním, které nás zaskočí, se setkáme velmi často. Můžeme pak skutečně někam odejít – nabídnout a připravit kávu nebo otevřít okno. Vhodné věty: „To, co říkáte, je pro mne nové, potřebuji o tom chvíli přemýšlet.“ „Zkuste mi, prosím, vysvětlit ještě jednou vaše stanovisko.“

Zklidňuji vlastní emoce

2. **PŘEJDĚTE NA STRANU SVÉHO OPONENTA:** Vytvořením příznivého klimatu, zdvořilostí zmírníme obavy a podezřívavost svého oponenta. Oponent zpravidla očekává, že se budeme bránit nebo útočit. Udělejme pravý opak. Respektujme jeho pohled na věc a souhlasme s ním všude, kde to bude jen trochu možné.

Co lze udělat nebo říct: „Rozumím tomu, co říkáte...“ „Souhlasím s vámi, když si myslíte, že...“ „Dobře, chci se ujistit, že vám dobře rozumím...“

3. **ZASAĎTE JEDNÁNÍ DO NOVÉHO RÁMCE:** Třetí krok mění hru, která se většinou hraje. Místo odmítnutí požadavků oponenta zaměříme pozornost na problém, jak uspokojit potřeby obou stran. Opět se nenechme vyvést z míry útoky oponenta a zkusme použít otázku zaměřené na hledání společných zájmů.

Co lze udělat nebo říct: Otázky ve třetím kroku pomáhají hledat společné zájmy. „Co potřebujete?“ „Podíváme se na to společně“ „Pojďme najít řešení, které je pro nás výhodné.“

4. **VYTVOŘME ÚSTUPOVOU CESTU:** Pokusme se zjistit a uspokojit klientovy zájmy. Ty jsou zpravidla ukryty za pozicemi a ultimativními výroky. Nespěchejme. Vytvořením ústupové cesty usnadníme oponentovi se dohodnout a souhlasit jeho rozhodnutí.

Co lze udělat nebo říct: V této fázi hodně pomáhá navrhnout několik variant a nechat partnera vybrat jednu z nich. „Chcete se sejít zítra nebo až příští týden?“ Můžeme se rovněž

zaměřit na skryté zájmy oponenta. „Vím, že ještě máte zájem, aby Vaše dítě pokračovalo ve studiu.... Mohu vám s tím nějak pomoci?“

5. **PŘIVEĎTE SVÉHO Oponenta (TŘETÍ STRANU) K REÁLNÉMU POHLEDU NA SITUACI A NESNAŽTE SE HO SRAZIT NA KOLENA:** Zjednodušeně řečeno – zabraňme oponentovi říci „ne“. Použijeme-li sílu nebo výhrůžky, často se obrací proti nám. Zaženeme-li někoho do kouta, začne se bít hlava nehlava. Nehledejme vítězství, ale oboustrannou spokojenost.

*Co lze udělat nebo říct: „Co můžeme udělat pro náš společný zájem, kterým je...“
Ani v případě úplného selhání nemusíme použít záporné hodnocení. Existuje tzv. „dohoda o nedohodě“ a zní zhruba takto: „Shodneme se v této chvíli na tom, že se nyní nemůžeme dohodnout?“*

1.6 Obtížní partneři v komunikaci

„Z cesty, teď přicházím já!“

Vulgárně agresivní

Charakteristické rysy osobnosti	Doporučení pro jednání
<ul style="list-style-type: none"> ▪ bezohledný, nadměrně se prosazující ▪ dominantní osobnost, zpravidla egocentrický ▪ agresivita je prostředkem k dosažení cílů (zastaňuje ostatní) ▪ rozhodný, tvrdohlavý ▪ nesnáší plynutí časem ▪ hlasitý projev obsahově jednodušší ▪ rychlý spád řeči, menší ochota předávat slovo druhému ▪ používání výhrůžek a vulgarit ▪ sám sebe vnímá jako čestného, přímého a otevřeného člověka ▪ má obavy, že ho někdo využije 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nereagovat na přímé útoky a nepřijímat výzvy na souboj ▪ vyvarovat se projevům hněvu a agresivitu tlumit procesuálními pravidly jednání ▪ řeč těla – neklopit zrak, neustupovat dozadu, min. vzdálenost 80 cm, sedět za stolem (bariéra) ▪ mluvit přímo, dostat se rychle k jádru věci, vystupovat sebevědomě, ale neprovokovat jeho autoritu ▪ má rád silné osobnosti, které hájí své stanovisko ▪ nesnáší poučování ▪ apelovat na kladné stránky partnera a smysl pro spravedlnost

„Však počkejte, já vám ukážu!“

Narcistně agresivní

Charakteristické rysy osobnosti	Doporučení pro jednání
<ul style="list-style-type: none"> ▪ samolibý, dominantní, sebeprosazující a bezohledný, neumí prohrávat ▪ často vyhrožuje ▪ odvolávání na vlivné známé ▪ plynulý slovní projev, obsahově vyumělkovaný a nepřerušovaný ▪ používání ironie ▪ ponižuje a „trestá“ druhé ▪ zdůrazňuje vlastní osobnost ▪ sebeláska funguje jako obranný mechanismus proti ztrátě sebeúcty	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jednání vyžaduje mimořádné sebezapření ▪ neodporovat za každou cenu, ale zároveň neustupovat v podstatných věcech ▪ neumí prohrávat (nutné hledat oboustranně přijatelná řešení) ▪ konflikt neprotahovat a raději předat jednání tomu, kdo má u dotyčného větší respekt ▪ potvrzovat jeho důležitost, chovat se zdvořile bez servility, možno přejímat vzletný slovník, jednat v duchu hesla „nejlepší k nejlepšímu“

„Já se nedám – Jen přes mou mrtvolu!“

Hysterický

Charakteristické rysy osobnosti	Doporučení pro jednání
<ul style="list-style-type: none"> ▪ citově labilní, časté střídání nálad, nepřiměřené emoce, snížená sebekontrola, vztahovačnost, urážlivost, zveličování problémů ▪ citové vydírání ▪ křik ▪ řeč je emocionálně podbarvená, střídá se hlasitost a rychlost projevu, málo plynulá řeč, často nelogická a ulpívající	<ul style="list-style-type: none"> ▪ velmi obtížný typ pro jednání pro svou nevypočitatelnost ▪ zvládá se pouze manipulací ▪ nenechat se vyprovokovat, převádět jednání do věčné roviny (nepřístupit na osobní konfrontaci) ▪ emocionalitu snižovat řešením procesuálních otázek

„Všechno pěkně po pořádku!“

Pedant

Charakteristické rysy osobnosti	Doporučení pro jednání
<ul style="list-style-type: none"> ▪ svědomitý, důsledný, rezervovaný až chladný, analytický, kritický, nedůvěřivý ▪ smysl pro řád a organizaci ▪ pevně zafixované postoje a neměnné přesvědčení ▪ opakuje své pravdy, konzervativní a zdrženlivý ▪ rozčilují jej dynamické typy ▪ vnímá nejistotu z toho, že bude podveden a oklamán, že bude vypadat směšně a trapně ▪ má strach z kritiky ▪ souvislý projev s výraznou sebekontrolou ▪ otázky konstatují a prozrazují podezíravost a přehnanou kritičnost	<ul style="list-style-type: none"> ▪ respektovat potřebu osobního odstupu ▪ důraz na profesionalitu nebo roli ▪ předkládat fakta, které si necháme odsouhlasit ▪ poskytnout čas na rozhodování ▪ pod tíhou argumentů sám objeví řešení a přijímá jako své ▪ používat věty typu „Jak jste sám říkal...“ „Podle Vás...“

**„Vždyť se přeci nějak domluvíme, aby mi to vyhovovalo“
Exhibicionista**

Charakteristické rysy osobnosti	Doporučení pro jednání
<ul style="list-style-type: none"> ▪ bezprostřední a spontánní ▪ má rád vzrušení, rychle se rozhoduje, unáhlený ▪ zahleděný do sebe s potřebou vyniknout, být středem pozornosti ▪ předvádí se, „šaškuje“, provokuje ▪ může mít dvě role: milý nebo obtěžující a nepřijemný ▪ obavy ze ztráty sociálního uznání ▪ vyšší hlas, nepřiměřená gesta, plynulá a obsahově bohatá řeč ▪ víceznačné slovní obraty, příměry, metafory, řečnické otázky, citově podbarvené vyjadřování 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jednat přátelsky, energicky a vtipně ▪ předvádět nové myšlenky a postupy, které zaujmou ▪ zvolit kooperativní přístup k jednání bez agresivity, despektu nebo arogance ▪ herectví překonávat procesuální stránkou jednání (tím se zaměstná) ▪ nepřistupovat na hru, nevytvářet obecenstvo (raději jednat ve dvojici)

**„No jo, co když ale...“
Úzkostný**

Charakteristické rysy osobnosti	Doporučení pro jednání
<ul style="list-style-type: none"> ▪ má předtuchy a nejasné pocity ▪ vnímá všudypřítomné nebezpečí, stálý pocit ohrožení (bojí se, že bude oklamán) ▪ neumí se rozhodnout, potřebuje oporu a poradce, často jedná ve dvojici, je nedůvěřivý a podezřívavý ▪ přemílá jedno a totéž, vzbuzuje nechuť k jednání ▪ nerozhodností vzbuzuje dojem slabošství, partner má dojem vlastní převahy 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pozvednout sebevědomí (je to odborník, vážím si jej...) a zbavit úzkosti ▪ není schopen přijmout rozhodnutí (proto je dobré ho postupně argumentací dovést k rozhodnutí) ▪ musíme počítat s množstvím otázek a pochybností ▪ nesmí nabýt pocitu, že je manipulován ▪ předkládané řešení musí být důkladně argumentováno ▪ při argumentaci uvádíme klady i možná rizika

1.7 Co je tedy ASERTIVITA?

- být odpovědný za sebe
- být odpovědný za svěřené úkol
- rozumět přáním a potřebám druhých
- nepodlehout nátlaku
- zachovat klid v krizi
- umět obhajovat zájmy firmy i své potřeby bez agrese
- umět přijímat kritiku
- umět se těšit z pochvaly a získávat z ní maximum
- těšit se ze svých úspěchů
- těšit se ze společných pracovních úspěchů
- uvést do rovnováhy zdraví a povinnost
- nacházet podporu ve skupině kolegů
- zachovat si sebeúctu, obhájit práva firmy i svá práva
- mít úctu k druhým a k jejich právům

Listina asertivních lidských práv

Každý má právo:

- Máte právo sám posuzovat své chování, myšlenky a emoce a nést za ně i za jejich důsledky odpovědnost.
- Máte právo nenabízet žádné výmluvy či omluvy ospravedlňující vaše chování.
- Máte právo sám posoudit, zda a nakolik jste zodpovědný za problémy druhých lidí.
- Máte právo měnit svůj názor.
- Máte právo dělat chyby a být za ně odpovědný.
- Máte právo říct „já nevím“.
- Máte právo být nezávislý na dobré vůli ostatních.
- Máte právo dělat nelogická rozhodnutí.
- Máte právo říct „já ti nerozumím“.
- Máte právo říct „je mi to jedno“.

Máte právo se rozhodnout, zda budete jednat asertivně či nikoli.

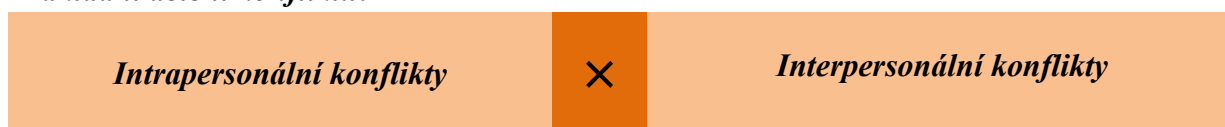
1.8 Co je konflikt?

Konflikt je existence vzájemně rozporných, odlišných

- názorů, mínění, stanovisek
- pohledů na věc
- výkladů, pojetí
- představ, hodnot
- přání, potřeb
- závazků, výhod
- cílů, priorit

...v jednom člověku nebo mezi dvěma a více lidmi, případně skupinami, **také od třetí strany.**

Základní dělení konfliktů:

Vnitřní konflikty (intrapersonální)

Jedná se o konflikty týkající se cílů, využití volného času, morálních otázek, rozhodnutí nebo váhání. Např. Ten, kdo se potřebuje učit asertivní techniky, ale v televizi běží jeho oblíbený pořad, prožívá vnitřní konflikt (čemu má dát přednost).

Meziosobní konflikt (interpersonální)

Dochází k nim mezi 2 nebo více osobami. Např. *Manželka potřebuje ráno auto, aby mohla odvézt děti do školy a dojet na nákup. Manžel potřebuje auto, aby včas dorazil do práce.*

Oba prožívají interpersonální konflikt.

Konflikt uvnitř skupiny

Pokud se skupina lidí nemůže dohodnout na společné činnosti nebo společném řešení.

Např. Pokud se studenti v jedné třídě nemůžou dohodnout, kam pojedou na školní výlet.

Konflikt mezi skupinami

Konflikt mezi 2 a více skupinami s odlišným počtem i zaměřením. Zde se může jednat i o konflikt se třetí stranou – škola a rodiče.

Příklady z praxe:

Intrapersonální konflikty	Interpersonální konflikty

Konflikty patří ke zcela běžným a obvyklým záležitostem v komunikaci mezi lidmi. Tam, kde konflikty chybí, může po čase dojít k nezdravému psychickému prostředí. Situace, kdy se střetávají naše názory s názory druhých, jsou nevyhnutelné a za určitých okolností i „zdravé“.

Kdyby nebylo různých názorových a myšlenkových střetů, pravděpodobně by ubyla i lidská nápaditost a hledání nových řešení.

Konflikty a spory

Odlišnosti jsou prospěšné a potřebné. Pokud se však problém vymkne z rukou a přeroste nás, nabývá osobních a citových rozměrů. Tehdy mluvíme o eskalovaném, vyhoceném konfliktu – sporu. Někdy se můžeme přistihnout, že již vedeme „konflikt o konfliktu“. **Při sporu je původní jádro konfliktu, tedy původní problém, již překryto rozvířenými emocemi a předsudky vztahujícím se k „nositeli“ konfliktu.** Konflikt nebo problém si „propojíme“ s tím, kdo odlišné stanovisko, názor, cíl nebo prioritu hájí, a útoky již směřují na jeho osobu, na jeho okolí, případně jakékoli další spojence, včetně potenciálních. Je důležité rozpoznat konflikt a spor, i když v běžné řeči se obě slova často zaměňují.

Příklad, kdy jsem byl (a) účastníkem konfliktu a jak jsem se cítil (a):

Slýcháme – li o někom pochvalná slova, že je „**bezkonfliktní**“, obvykle to neznámá, že kolem něj nejsou žádné konflikty a rozpory, ale že je nenechá eskalovat do nepříjemných fází.

Problémy dokážeme řešit: pomocí analýzy a tvořivého myšlení.

Spory redukuje na problém: oddělíme spor a jeho nositele, oddělíme emoční a lidský aspekt.

Máme podmínky pro úspěšné projití fázemi řešení problému.

U vyostřeného sporu je proto na místě **zásah nezávislého zprostředkovatele, tzv. mediátora**, který pomůže nejprve snížit vhodnými technikami emoční napětí a potom dovést obě strany, tj. **zástupce školy a zástupce třetí strany na cestě k řešení:**

ŘEŠENÍ SPORU	převed'te spor na PROBLÉM postupným oddělením věcné podstaty a emoční stránky
ŘEŠENÍ PROBLÉMU	definujte společný cíl, shromážděte fakta, hledejte zájmy za pozicemi, nalezněte několik alternativ, definujte jasná a oboustranně přijatelná kritéria pro výběr z alternativ
ROZHODOVÁNÍ	vyberte z nalezených alternativ optimální řešení, pomocí kritérií, uzavřete dohodu
REALIZACE	podporujte uskutečnění vybraného řešení

Komunikační základy pro řešení konfliktů

Příroda dala člověku dvě uši, ale pouze jeden jazyk – je to mírné upozornění, že máme více naslouchat než mluvit!

„Hlavní je nepřestat se ptát...“ A. EINSTEIN

Stejně jako stavíme své domy na pořádných základech, a ne na písku, vyplatí se i v případě vyjednávání a řešení konfliktů – ještě než sáhneme ke speciálním nástavbovým dovednostem – nejprve ověřit, že správně používáme základní komunikační techniky. Chceme-li tedy dosáhnout hladké komunikace a pokud možno nevyvolávat zbytečné spory, vyplatí se využít následujících rad:

Dávejte si velký pozor na svůj **tón hlasu, gesta a tělesnou pozici, aby nebyly ponížené, bolestínské ani urážlivé.**

Hleďte, co vás s partnerem (třetí stranou) spojuje, v čem se shodnete. Nezabředávejte do diskusí o tom, co je rozdílné.

Hleďte **řešení, která jsou přijatelná pro všechny strany**. Vynucená dohoda obvykle dlouho netrvá.

Zvolte pro svou komunikaci vhodný „kanál“ (odpovídající způsob) např. písemný, ústní, odborný či naopak jednoduchý, vizuální, audiální či kinestetický, odpovídající prostředí a nalad'te se, tj. přizpůsobte se partnerovi v jednání. Zrcadlete.

Opatřete si informace předem, nic nepředpokládejte. Zásadně netvrďte, **ptejte se!**

Ukažte třetí straně dobrou vůli se dohodnout, dejte najevo, že vnímáte věc i z pohledu protistrany, dejte slovně i v řeči těla najevo empatii.

Omezte počet vět, které začínají slovem JÁ. Vyhněte se provokativnímu „**proč**“ a negacím, volte neutrální nebo pozitivní slova.

Pozorně naslouchajte, dokud druzí mluví, a dávejte to patřičně najevo parafrázováním. Urážlivé části prostě přeslechněte.

Rozlišujte neustále mezi city a fakty, **přemýšlejte o tom**, co říkáte. Svoje city držte pod kontrolou, ani v duchu nikoho neobviňujte.

Neustále si ověřujte, že jste dobře porozuměli, klad'te filtrační otázky pátrající po příčině (pozadí) vzniku problému, které vedou ke konkretizaci.

Vytvářejte pocit neustálého pokroku v jednání, pravidelně sumarizujte, co bylo řečeno, na čem jste se shodli, a klad'te krátké potvrzovací otázky vedoucí k souhlasu.

Strategie, která vede ke kooperativnímu řešení, se nazývá **strategie VÍTĚZ – VÍTĚZ**.

Je to proto, že zájmy všech jsou nakonec uspokojeny, a nejsou tedy poražení, jen vítězové.

Znalost řešení konfliktů tak může předcházet násilí od třetí strany a případné šikaně!

Ve vnitrofiremní praxi a v jednání s klienty nabývá strategie vítěz – vítěz obrovského významu.

Tři typy vyjednávání se třetí stranou

Můžeme použít vyjednávání „poziční“ nebo „**průlomové**“, někdy nazývané také „principiální“. Poziční jednání mívá dvě formy – „**tvrdé poziční**“ a „**měkké poziční**“ vyjednávání. Každé z nich může mít své výhody, dosáhneme jimi obvykle různých výsledků a také se hodí k různým situacím. V průběhu jednoho vyjednávání se někdy vystřídá i více typů.

Poziční vyjednávání		Průlomové vyjednávání (Principiální)
Měkké	Tvrdé	
Účastník je přítel	Účastník je protivník	Lidé a problém se oddělují, účastníci řeší problém
Cílem je dohoda, vyhnout se konfrontaci	Cílem je výhra, vítězství	Cílem je rozumný, oboustranně přijatelný výsledek
Hledá se vůle ke shodě	Hledají se jednostranná řešení a kroky	Hledá se oboustranný zisk
Projevuje se důvěra	Projevuje se nedůvěra, objevují se podrazy, matení	Hledají se zájmy za pozicemi, postup bez ohledu na důvěru
Nabízejí se ústupky, nátlaku se ustupuje, mění se pozice	Vytváří se nátlak, trvá se na pozicích	Vytvářejí se alternativy řešení uspokojující zájmy, ne pozice
Trvá se na dohodě	Trvá se na prosazení pozic	Pro posouzení alternativ se stanovují nezávislá kritéria
Měkký přístup, pokud jde o problém i o lidi	Tvrký přístup, pokud jde o problém i o lidi	Měkký přístup, pokud jde o lidi, tvrdý, kde jde o problém

V textu se vyskytuje slovo **zájem a pozice**. Budou to pro nás důležité pojmy. Zatímco slovo „pozice“ chápeme jako stanovisko nebo požadavek, s nímž jedna ze stran přichází na jednání, slovo zájem je spíše důvodem pro zaujetí pozice.

Je přirozenou reakcí člověka trvat na svém – pokud jej necháme se na pozici „zakopat“, prestiž mu často nedovolí ustoupit. **Proto se doporučuje spíše opatrně otázkami nebo oklikou zjistit, co vede druhého k zaujetí jeho pozice.**

Konflikt a reakce na frustraci:

Konflikty mají mnohdy nepříjemný dopad na náš „osobní komfort“. Projevují se stavy napětí, nejistoty, úzkosti, nervozitou... Abychom si zachovali nebo obnovili vnitřní rovnováhu, používáme různé techniky a postupy.

Vědomé postupy při zvládnání osobního napětí:

Prostředek	% těch, kteří jej využívají
Rozhovor s přítelem nebo partnerem	57,40
Sebevyjádření pomocí tvořivosti	27,08
Stáhnutí se do samoty	23,29
Sport	22,04
Pobyt ve společnosti (večírek, hospoda...)	20,18
Svěření se autoritě (rodiče, nadřízený)	16,64
Pláč	16,22
Tělesná práce	15,56
Smích	12,48
Četba	2,49
Spánek	1,66
Návštěva kulturních akcí	1,66
Alkohol	1,24

Mezi neplnohodnotné způsoby zvládnání napětí řadíme:

OBRANA

Kompenzace: snaha vyvážit některé své osobní nedostatky posílením nebo vyvážením v jiných oblastech života.

Egocentrismus: se stává obranou proti ztrátě osobní nadřazenosti

Projekce: negativní vlastnosti nebo příčiny se naprojektují do jiných osob nebo příčin.

Identifikace: člověk se identifikuje s těmi, kteří jsou slavní, mají moc (fotbalové kluby) apod.

Formovaná reakce: jedinec reaguje právě opačně, než je jeho potřeba

ÚTOK

Pocity nejistoty a snížené sebejistoty jsou často spojeny s řešením pomocí agresivity. Pokud jedinec prožívá stav ohrožení, je vyčerpaný a nevyrovnaný, zvyšuje se pravděpodobnost útočné reakce.

ÚNIK

Projevuje se stáhnutím do sebe nebo k činnostem, které danou osobu „zahltí“. Četba, televize, denní snění, nerozhodnost je typickým projevem únikových reakcí. V krajním případě jde o únik k návykovým látkám.

1.9 Testy – asertivita, konflikty, syndrom vyhoření

Test asertivita:

1. Máte zájem o pracovní pozici a jdete na pohovor:

- a) Při vstupu do místnosti se bedlivě rozhlížíte kolem sebe a říkáte si: „V takové konkurenci nemám vůbec žádnou šanci.“
- b) Vkročíte sebejistě a přesvědčujete potenciálního zaměstnavatele, že právě vy jste nejvhodnějším kandidátem.
- c) Popíšete svou kvalifikaci, praxi a budete doufat, že to dobře dopadne.

2. Požadovali jste opravu elektrického přístroje. Když však přinesete spotřebič domů, zjistíte, že přístroj přesto nefunguje:

- a) Než byste se vraceli zpět do servisu a pouštěli se do sporů, raději se pokusíte opravit přístroj sami, nebo jdete koupit nový.
- b) Zavoláte do opravy a snažíte se dopátrat, kde se stala chyba.
- c) Naštvaně a s bojovným nasazením se vrátíte do servisu a chcete zpátky peníze.

3. Osoba, kterou považujete za přitažlivou, vyslovila poznámky, se kterými nemůžete souhlasit:

- a) Šetrně řeknete svůj názor, ale přestanete dříve, než se dostanete do skutečné hádky.
- b) Přejdete vše mlčením, abyste si nezkazili šanci na možný vztah.
- c) Odhodlaně podpoříte svůj názor přesvědčivými argumenty.

4. Ve vašem sousedství pravidelně pozdě v noci poslouchají hlasitou hudbu:

- a) Dojdete za sousedy a snažíte se je přesvědčit, aby hudbu ztišili.
- b) Se svou stížností se obrátíte přímo na policii, aby sjednala pořádek.
- c) Nechcete si pokazit sousedské vztahy a raději lépe zvukově izolujete svůj byt.

5. Jste ve frontě a spořádaně čekáte, až přijdete na řadu. Přiběhne netrpělivý zákazník a předběhne vás. Co uděláte?

- a) Slušně se ohradíte se slovy: „Promiňte, ale já jsem tu byl před vámi.“
- b) Nereagujete, ale tiše trpíte.
- c) Nevzdáváte se svého práva a neváháte se pustit do hádky.

6. Potřebujete vyšší plat:

- Půjdete přímo za svým nadřízeným a požádáte ho o zvýšení platu.
- Zvýšíte pracovní tempo a výkonnost v naději, že si toho nadřízený všimne.
- Přizpůsobíte svůj životní styl nepříznivým ekonomickým podmínkám.

7. Chcete nakupovat, ale personál v obchodě vás neochotně a špatně obslouží:

- Rázně se pustíte do prodáváče se všemi svými požadavky.
- Útrpně si postěžujete všem okolo, ale personálu neřeknete nic.
- Ventilujete svůj hněv a napíšete stížnost přímo na vedení podniku.

8. Přijela k vám tchyně a nešetrně kritizuje poměry ve vaší domácnost:

- Chcete v domě klid a proto jste raději zticha. V duchu však skřípáte zuby.
- Její kritika se vás nedotýká a klidně namítnete, že si rádi žijete podle svého.
- Okamžitě se ohradíte a se zvýšeným hlasem ji pošlete pryč.

HODNOCENÍ: Za každou odpověď si přičtete body podle následující tabulky:

Otázka	Odpověď a	Odpověď b	Odpověď c
1	1	3	2
2	1	2	3
3	2	1	3
4	2	3	1
5	2	1	3
6	3	2	1
7	2	1	3
8	1	2	3

19 – 24 bodů: Vyznačujete se velkou bojovností. Umíte razantně přimět druhé lidi, aby věnovali pozornost tomu, co říkáte. Nenecháváte bez povšimnutí věci, které vám vadí a velmi přímočaře se snažíte zjednat nápravu.

14 – 18 bodů: Jste asertivní a obvykle umíte dobře zastávat odlišný názor na různé jevy kolem sebe. Ostatní vědí, že si nenecháte líbit nic nevhodného, proto si získávají jejich respekt.

13 bodů a méně: Netroufáte si hájit svá práva, vůči svému okolí jste příliš shovívaví. Raději trpíte, než byste řekli, co se vám nelíbí. Ostatní vás neberou vážně, protože zjišťují, že si vůči vám mohou dovolit prakticky cokoliv.

Závěr: Pozor na vlastní asertivitu!

Pokud nemáte s technikou asertivity v komunikaci s druhými žádné problémy, a to platí nejen v pracovním procesu, buďte přesto obezřetní. Asertivita nemůže být neustálou a jednostrannou obranou sebe sama, svých osobních zájmů, či zájmů skupiny lidí, kterou reprezentujeme. Asertivní chování nemůže vést k egoistickému hájení vlastních zájmů a uzavírání se před zájmy ostatních. Správný asertivní přístup totiž vyžaduje, aby měl člověk na zřeteli nejen své vlastní potřeby a přání, ale také **potřeby a přání jiných lidí**.

INTERPERSONÁLNÍ STYLY ŘEŠENÍ KONFLIKTŮ

INSTRUKCE: Zvažte situace, kdy shledáváte, že se Vaše přání liší od jiné osoby. Jak obvykle reagujete?

U otázek zakroužkujte tvrzení A nebo B, podle toho, co je nejvíce charakteristické pro vaše jednání.

B Vždy se podělím o problém s druhou osobou, takže ho můžeme vyřešit společně.

č.	Odpověď	Otázky
1.	A	Jsou okamžiky, kdy nechávám ostatním odpovědnost za řešení problémů.
	B	Raději než jednat o věcech, na kterých se neshodneme, se snažím zdůraznit věci, na kterých se oba shodneme.
2.	A	Snažím se nalézt kompromisní řešení.
	B	Pokouším se jednat o všech jejích i mých zájmech.
3.	A	Obvykle si stojím za svými cíli.
	B	Mohl bych se pokusit zmírnit cítění druhých a zachovat náš vztah.
4.	A	Snažím se nalézt kompromisní řešení.
	B	Někdy obětuji svá vlastní přání přáními druhé osoby.
5.	A	Zásadně vyhledávám pomoc druhého při hledání řešení.
	B	Snažím se dělat to, co je nutné, abych se vyvaroval/a zbytečného napětí.
6.	A	Snažím se vyhnout nepříjemnostem.
	B	Snažím se získat svoji pozici.
7.	A	Snažím se odložit problém do té doby, až budu mít čas si vše promyslet.
	B	Vzdávám se některých stanovisek výměnou za jiné.
8.	A	Obvykle si stojím za svými cíli.
	B	Pokouším se dostat všechny starosti a problémy okamžitě na povrch.
9.	A	Mám pocit, že odlišnosti nestojí vždy za znepokojení.

č.	Odpověď	Otázky
	B	Vynakládám určité úsilí, abych dosáhl/a svého.
10.	A	Stojím si za svými cíli.
	B	Snažím se nalézt kompromisní řešení.
11.	A	Pokouším se dostat všechny starosti a problémy okamžitě na povrch.
	B	Mohl bych se pokusit zmírnit cítění druhých a zachovat náš vztah.
12.	A	Někdy se vyhýbám postojům, které by vyvolaly polemiku.
	B	Nechám ji (danou osobu) zastávat některé z jejích postojů, jestliže ona mi nechá zastávat některé z mých.
13.	A	Navrhuji zlatý střed.
	B	Naléhám, aby bylo po mém.
14.	A	Sdělují dané osobě své představy a ptám se na její.
	B	Snažím se jí ukázat logiku a výhody mého postoje.
15.	A	Mohl bych se pokusit zmírnit cítění druhých a zachovat náš vztah.
	B	Snažím se dělat, co je nutné, abych se vyvaroval napětí.
16.	A	Snažím se nezranit city druhého.
	B	Snažím se přesvědčit druhou osobu o výhodách svého postoje.
17.	A	Obvykle si stojím za svými cíli.
	B	Snažím se dělat, co je nutné, abych se vyvaroval napětí.
18.	A	Jestliže to potěší druhou osobu, mohl bych ji nechat dále zastávat její názory.
	B	Nechám ji zastávat některé z jejích postojů, jestliže ona mi nechá zastávat některé z mých.
19.	A	Pokouším se dostat všechny starosti a problémy okamžitě na povrch.

č.	Odpověď	Otázky
	B	Snažím se odložit problém do té doby, až budu mít čas si vše promyslet.
20.	A	Pokouším se hned propracovat k našim odlišnostem.
	B	Snažím se najít přijatelnou kombinaci zisků a ztrát pro oba z nás.
21.	A	Když se přistoupí k jednání, snažím se být ohleduplný k přáním druhé osoby.
	B	Vždy se přikláním k přímé diskuzi o problému.
22.	A	Snažím se najít postoj, který je uprostřed mezi jeho a mým.
	B	Prosazuji svá přání.
23.	A	Velmi často usiluji o uspokojování všech našich přání.
	B	Jsou okamžiky, kdy nechávám ostatním odpovědnost za řešení problému.
24.	A	Jestliže se postoj druhé osoby zdá být pro ni velmi důležitý, snažil/a bych se jí vyhovět.
	B	Snažím se přesvědčit druhou osobu ke kompromisu.
25.	A	Snažím se jí ukázat logiku a výhody mého postoje.
	B	Když se přistoupí k jednání, snažím se být ohleduplný/á k přáním druhé osoby.
26.	A	Navrhuji zlatý střed.
	B	Téměř vždy usiluji o uspokojování všech našich přání.
27.	A	Někdy se vyhýbám postojům, které by vyvolaly polemiku.
	B	Jestliže to potěší druhou osobu, mohl/a bych ji nechat dále zastávat její názory.

28.	A	Obvykle si stojím za svými cíli.
	B	Obvykle vyhledávám pomoc druhého při hledání řešení.
29.	A	Navrhuji zlatý střed.
	B	Mám pocit, že odlišnosti nestojí vždy za znepokojení.
30.	A	Snažím se nezranit city druhého.
	B	Vždy se podělím o problém s druhou osobou, takže ho můžeme vyřešit společně.

ZÁZNAMOVÝ ARCH – VYHODNOCENÍ

INTERPERSONÁLNÍ STYLY ŘEŠENÍ KONFLIKTŮ

Zakroužkujte písmeno vybrané varianty:

č.	VOLBA		1.	2.	3.	4.	5.
						A	B
				B	A		
			A				B
					A		B
				A		B	
			B			A	
					B	A	
			A	B			
			B			A	
			A		B		
				A			B
					B	A	
			B		A		
			B	A			
						B	A
			B				A
			A			B	
					B		A
				A		B	
				A	B		
				B			A
			B		A		
				A		B	
					B		A
			A				B
				B	A		
						A	B
			A	B			
					A	B	
				B			A
SOUČET :							

Přístupy ke konfliktům

Pro různé situace se hodí odlišné přístupy k řešení konfliktů. Zvažte předkládané okolnosti a rozhodněte, který z pěti základních přístupů – vyhnutí, boj, zahlazení, kompromis, řešení – je optimální. Číslo situací přiřipíte k názvům přístupů. Nejméně ke dvěma situacím uveďte konkrétní příklad úspěšného řešení, který znáte ze své praxe.

Situace:

1. Konflikt trvá již dlouho a ohrožuje dosažení školních / týmových cílů
2. Celá záležitost je pro druhou stranu mimořádně důležitá a vám záleží převážně na udržení dobrých vztahů.
3. Záležitost je středně důležitá, avšak není čas na klasický postup řešení problémů.
4. Zjistíte, že nejste v právu.
5. Víte, že jste v právu, avšak druhá strana není připravena naslouchat vašim důvodům.
6. Potenciální nebezpečí ze střetu převyšuje výhody plynoucí z vyřešení.
7. Je třeba získat čas k vyprchání emocí nebo k doplnění informací.
8. Druhá strana je připravena zneužít jakékoli ochoty ke kompromisu nebo hledání řešení.
9. Musí být prosazeno nepříjemné řešení.
10. Dva stejně mocní protivníci mají vzájemně se vylučující cíle.
11. Celá věc je příliš důležitá – kompromis nestačí.
12. Někdo jiný je lépe vybaven k vyřešení problému a vy očekáváte, že zasáhne.
13. Dočasné řešení v této chvíli postačí.
14. Jedná se o bouři ve sklenici vody.
15. Je obzvláště důležité dojít k vysoce kvalitnímu řešení.
16. Nejste oprávněni hledat řešení.
17. Jedná se o krizovou situaci vyžadující rychlé a rozhodné řešení.
18. Celá záležitost vyžaduje u všech zúčastněných zaujetí pro prosazování rozhodnutí.
19. Úspěch vyžaduje vysokou míru porozumění u všech zúčastněných.
20. Ostatní váhají vyjádřit své stanovisko a vy chcete dát najevo, že je respektujete a že si chcete vyslechnout jejich názory.

Boj	Kooperace	Kompromis	Únik	Ústup
				

Přístupy ke konfliktům

Boj – vystoupíte za něco, o čem věříte, že je správné, nebo se prostě snažíte zabodovat sami pro sebe. Znamená využití citové, intelektuální, mocenské nebo jiné převahy k prosazení vlastního názoru a nerespektování zájmů ostatních. Obvykle vyvolává odpor nebo otevřený střet, pokud je váš protivník stejně silný jako vy. Pozitivní využití:

- Víte, že jste v právu, avšak druhá strana není připravena naslouchat vašim důvodům.
- Druhá strana je připravena zneužít jakékoli ochoty ke kompromisu nebo hledání řešení.
- Musí být prosazeno nepříjemné řešení.
- Jedná se o krizovou situaci vyžadující rychlé a rozhodné řešení.

Kooperace – vyžaduje společnou práci s partnerem/ partnery na hledání řešení, které co nejvíce uspokojuje obě strany – je to nejlepší styl pro jednání se třetí stranou, pokud se chce domluvit a hledat společné řešení. Vyžaduje podrobnou vzájemnou analýzu zájmů a hledání alternativ řešení. To ovšem vyžaduje čas a energii. Pozitivní využití:

- Konflikt trvá již dlouho a ohrožuje dosažení školních / týmových cílů
- Celá věc je příliš důležitá – kompromis nestačí.
- Je obzvláště důležité dojít k vysoce kvalitnímu řešení.
- Celá záležitost vyžaduje u všech zúčastněných zaujetí pro prosazování rozhodnutí.
- Úspěch vyžaduje vysokou míru porozumění u všech zúčastněných.

Kompromis – partneři hledají rychlé a praktické řešení, které uspokojí obě strany. Zaměřují se méně na kvalitu dosaženého řešení ve prospěch vyváženosti oboustranných ústupků. Pozitivní využití:

- Záležitost je středně důležitá, avšak není čas na klasický postup řešení problémů.
- Dva stejně mocní protivníci mají vzájemně se vylučující cíle.
- Dočasné řešení v této chvíli postačí.

Únik – odložení konfrontace, předstírání, že problém neexistuje. Obvykle je pro všechny strany stresující a vytváří komunikační problémy. Pozitivní využití:

- Potenciální nebezpečí ze střetu převyšuje výhody plynoucí z vyřešení.
- Je třeba získat čas k vyprcháání emocí nebo k doplnění informací.
- Někdo jiný je lépe vybaven k vyřešení problému a vy očekáváte, že zasáhne.
- Jedná se o bouři ve sklenici vody.
- Nejste oprávněni hledat řešení.

Ústup – pasivní přístup – předřazuje zájmy jiných lidí před vaše vlastní. Přeznete-li to, ztrácejí k vám lidé respekt a disciplína upadá. Pozitivní využití:

- Celá záležitost je pro druhou stranu mimořádně důležitá a vám záleží převážně na udržení dobrých vztahů.
- Zjistíte, že nejste v právu.
- Ostatní váhají vyjádřit své stanovisko a vy chcete dát najevo, že je respektujete a že si chcete vyslechnout jejich názory.

Každý pokus o tvořivé řešení konfliktů, jakkoliv nedokonalý, je signálem naděje. A bez naděje není života.

Winston Churchill

TEST na syndrom vyhoření: JSEM V OHROŽENÍ?

V následující kapitole naleznete jeden z nejznámějších dotazníků, tzv. Tedium Measure (zkráceně TM), jehož autorkami jsou Christina Maslachová a Ayala Pinesová (1981). Tedium znamená „znechucení“. Výhodou tohoto testu je, že jeho vyplnění a vyhodnocení nezabere mnoho času. Prozradí Vám, zda jste syndromem vyhoření ohroženi – pomůže Vám zajistit, jaký máte vztah k práci a k životu a jak se celkově anebo právě v tuto chvíli cítíte. Pomocí stupnice 1 – 7 ohodnoťte, do jaké míry jsou uvedené výroky pravdivé:

(1 nikdy, 2 jednou nebo dvakrát, 3 zřídka, 4 někdy, 5 často, 6 většinou, 7 vždy).

Otázky A:	1	2	3	4	5	6	7
Jste unavení?							
Pocítujete sklíčenost?							
Cítíte se fyzicky vyčerpaní?							
Připadáte si „vyždímaní“?							
Cítíte se vnitřně vyprázdnění?							
Jste nešťastní?							
Jste přepracovaní?							
Cítíte se jako v pasti?							
Připadáte si bezcenní?							
Jste znechucení?							
Pocítujete obavy?							
Pocítujete vůči svému okolí zlost nebo zklamání?							
Připadáte si slabí a bezmocní?							
Pocítujete beznaděj?							
Máte pocit, že vás okolí odmítá?							
Máte strach?							
Součet A:							

Otázky B:	1	2	3	4	5	6	7
Máte dnes hezký den?							
Jste šťastní?							
Máte optimistickou náladu?							
Jste plní energie a chuti do práce?							
Součet B:							

Test: Jsem v ohrožení?

Vyhodnocení:

Sečtete výsledné odpovědi zvlášť u otázek A, a otázek B. Součet B odečtete od čísla 32. K tomu přičtete součet A. Výsledek vydělíte číslem 21 a získáte výslednou míru vašeho znechucení.

- Hodnoty pohybující se v rozmezí 2 až 3 jsou v pořádku, máte se dobře – tedy za předpokladu, že jste odpovídali pravdivě.
- Hodnoty v rozmezí 3 až 4 znamenají, že pociťujete jisté znechucení a bylo by vhodné zakročit. Poradte se s rodinou a přáteli a požádejte je o pomoc. Pokud jste vystaveni především pracovní zátěži, proberte se svým nadřízeným či podnikovou radou možnosti úlev.
- Hodnoty nad 5 vypovídají o vzrůstající krizi. Měli byste vyhledat odbornou pomoc lékaře, psychologa, kouče nebo psychoterapeuta (s rodinným lékařem se můžete domluvit třeba na rehabilitačním pobytu). I když jste dosáhli vysokého skóre, zachovejte klid. Tento test je velmi obecný, berte ho jen jako seznámení s tématem.

Hledáte-li přesnější informace, existují mnohem propracovanější dotazníky. Dalším velice rozšířeným je takzvaný dotazník MBI (zkratka pro „Maslach Burnout Inventory“), který je volně ke stažení na internetu.

1.10 Doporučená literatura

ALFA PUB.	Efektivní komunikace	John Adair
ALFA PUB.	Umění koučovat	Petr Parma
COMPUTER P.	33 základních technik vyjednávání a argumentace	Jitka Vysekalová
COMPUTER P.	Jak porozumět řeči těla	Věra Bělohávková
GRADA	Jak řešit konflikty	Jiří Plamínek
GRADA	Jak se stát úspěšným lídrem – Leadership v akci	Jo Owen
GRADA	Jak úspěšně zvládnout tlak a stres v práci	Friedel, Kühlinger
GRADA	Jak vycházet s kolegy	Thomas Wieke
GRADA	Komunikační a obchodní dovednosti manažera	Vladimíra Khelerová
GRADA	Asertivita jako lék	Tomáš Novák
GRADA	Umění jednat s lidmi 2, Komunikace	Jaroslav Štěpaník
GRADA	Umění přesvědčit a vyjednat	Termann Stanislav
GRADA	Umění slovní sebeobrany	Matthias Nöllke
GRADA	Umění úspěšné komunikace	Anja von Kanitz
GRADA	Syndrom vyhoření a jak jej zvládnout	Christian Stock
GRADA	Poznejte své silné a slabé stránky	Dorris Brenner, Frank Brenner
GRADA	Asertivní žena	Tomáš Novák
MANAGEMENT P.	Jak dosáhnout souhlasu	Roger Fisher...
MANAGEMENT P.	Jak překonat nesouhlas	William Ury
MANAGEMENT P.	Zlatá pravidla vyjednávání	Ivan Bureš, Vlasta A. Lopuchovská
PORTÁL	4 Řešení konfliktů	-/-, Wendy Falzon
PORTÁL	5 STRES	Mary Richards
PORTÁL	Řeč těla – Jak porozumět druhým	Allan Pease
B4u publishing	Umění války	SUN-C'

2 Řešení případů násilí na školách a školských zařízeních a jejich prevence (PhDr. Renáta Ševčíková)

2.1 Úvod

S agresivitou se v pedagogické praxi škol a školských zařízení v poslední době stále více setkáváme, případy o agresivitě rodičů či jiných osob se objevují na stránkách novin a časopisů. Přestože víme, že agresivita je součástí života, nechceme, aby se jakékoliv projevy agresivity objevovaly ve školách a školských zařízeních. Bohužel však víme, že šikana a často i kyberšikana v našich školách již je. Méně však připouštíme to, že se agresivní projevy, a to šikany nebo kyberšikany, objevují také ve školách vůči pedagogickým pracovníkům a také vůči ředitelům či ředitelkám.

Cílem této brožury a souvisejícího semináře je předat Vám, pedagogickým pracovníkům, základní informace využitelné pro Vaši práci a možnosti pro řešení a prevenci projevů agresivity ve školách a školských zařízeních. Hlavní pozornost bude věnována především aktuálním případům z praxe škol a případně školských zařízení, které se skutečně staly.

V první části brožury a stejně tak i semináře se dozvíte o původu a podstatě agresivity, jako sociálně psychologickému fenoménu současného života, zejména proto, že je důležité porozumět jejímu vzniku, vývoji a pochopit, jaký má cíl. V druhé části brožury a semináře budete seznámeni s projevy agresivity ve školách a ve školských zařízeních. Budou především uváděny příklady, které se ve školách již staly a byly již řešeny. Třetí část bude věnována novodobému jevu kyberšikaně, z pohledu jednak dítěte, žáka, ale i z pohledu možného agresivního napadení pedagogického pracovníka, či ředitele nebo ředitelky. V předposlední části budou objasněny některé možnosti případného ohrožení pedagogických pracovníků, a to v případech stížností a v poslední části pak potřebná prevence a systémová opatření pro zajištění bezpečnosti ve školách a školských zařízeních.

V průběhu jednotlivých částí se také zamyslíme společně nad otázkami, které mohou Vám, pedagogickým pracovníkům, přispět k aktivnímu postoji a ke zlepšení současné situace pro případná násilí ve školách a školských zařízeních.

Na tuto brožuru navazuje seminář stejného názvu, ale mnohem podrobnějšího obsahu. V něm budou vysvětleny mnohé příklady a rozebrány situace uvedené v této brožure. Věřím, že Vás zaujmou.

2.2 Původ agresivity

Odkud se bere násilí, zlo a agresivita? Proč jsou lidé agresivní? Jak je to možné, že jsou ve společnosti takové jevy jako agresivita vůči učitelům?

Je to všechno díky současnému životnímu tempu, které je velmi rychlé? Je to díky současné společnosti a nové technice a technologiím, které se překotně vyvíjí? Je možné považovat za důvod také to, že se ve vývoji dětí díky různým faktorům projevuje akcelerace? A jak tomu všemu stačí současné znalosti a dovednosti učitelů?

Podle slovenského experimentálního psychologa D. Kováče (2007; 287) je agresivita geneticky zakomponovaná v naší animální složce osobnosti. Agresivita jako útočná bojovná reakce na ohrožující podnět je vývojově velmi starým jevem, náš mozek je k agresivitě zkonstruován. V minulosti byla agresivita častým prostředkem k obraně vlastního území, osobního teritoria. Agresivita je protikladem úniku či útěku. Agresivitou uvolňujeme také napětí. Mezi příčiny a podmínky agrese patří konflikty, stresy, nedostatek sebekontroly, vnitřní kázně a disciplíny, žárlivost, závist, pocit křivdy, pocit nepochopení nebo nedostatečný pocit kladného přijetí, akceptace, či pocit nedostatečnosti očekávané submisivity ze strany okolí, potřeba zvýšit si sebevědomí, porucha základní životní nálady, prostorové či jiné stísnění (deprivace), hlad, žízeň, únava či vyčerpání, nedostatečný pocit tělesné, duševní a sociální pohody, ohrožování preferovaných osobních hodnot.

Agrese zaměřená na jiné osoby se projevuje např. násilným omezováním pohybu jiného dítěte v prostoru, jeho fyzickým napadáním, snahou přivlastnit si hodnoty (hračky, jídlo, nápoje, cukrovinky apod.) jiného dítěte. U starších dětí dokonce pozorujeme občas tendenci přivlastnit si kapesné, část nebo i celé, druhého dítěte. Takové chování je spojeno se zastrahováním oběti, aby měla strach tuto agresivitu oznámit dospělým. U starších dětí se objevuje snaha udělat si z ostatních dětí sluhy, jakési komorníky, otroky. U mladších dětí se občas vyskytují agresivní hry na odsouzence, což má značná rizika (děti přivazují oběti ke stromu, trefují se do nich různými předměty). Již ve škole se setkáváme s verbální agresí (např. nadávky, dehonestující přezdívky, pomluvy) i s brachiální agresí (např. fackování), s projevy agrese verbální či brachiální přímé (např. vyhrůžky, bití) i nepřímé (např. slovní špičkování, gesta), s agresivitou hostilní (nenávistnou), obrannou i užitkovou (původně loveckou a teritoriální, ve škole je to např. odcizování svačin spolužákům).

Děti odpovídají na otázku – co je pro ně agresivita, takto: „Agrese je, když táta křičí. Když máma bouchá dveřmi. Když někdo někoho zabije, tak je agresivní. Když šlápnu do louže a dostanu vztek a kopám do kamení. Někdy tahám holky za vlasy, protože mám na ně zlost, a pan učitel říká, že jsem agresivní. Když se naštvu, třeba když se bouchnu o stůl, sprostě nadávám jako táta a ještě do něj kopnu. Když mě starší kluci chtějí zmlátit, protože mě nechťejí do party. Když se dva lidé perou. Když se vztekám, protože se mi něco nelíbí.“

Avšak zintenzivnění agresivity v současné době se stalo efektem nespécifického učení, které v informační společnosti každodenně prezentují masmédiá, zejména televizní vysílání, pokoutní rozšiřování agresivních videonahrávek, agresivní počítačové hry, přičemž nežádoucím způsobem působí také agresivní styl života v mnohých rodinách. Dnes a denně jsme svědky násilí v televizi, v rádiu, v časopisech a knihách, všude kolem sebe. Již malé děti jsou k sobě plné zvůle, vzteku, násilí a agrese.

Nelze jen tak přehlédnout, že postupně dochází ke stupňování agresivity dětí. Mohli by to potvrdit mnozí rodiče a učitelé. Školy se stávají pro všudypřítomnou agresi „jámou lvovou“ a učitelé „krotiteli špatných návyků“ svých svěřenců. Stačí se jen podívat na zprávy týkající se prohřešků žáků či studentů, které neustále nabírají na intenzitě. Ač některé druhy agresivity lze považovat za žádoucí, např. v případech, kdy dítě brání sebe či druhého před neoprávněným jednáním třetí osoby, jindy je třeba dětem jasně stanovit hranice, za něž není v tomto ohledu povoleno zajít.

Je známo, že děti ve velké míře kopírují chování svých nejbližších – rodičů a dalších příbuzných, dětí ve škole, v družině, ale také různých filmových a televizních postav. Prostě dělají to, co vidí kolem sebe. Nelze tedy mluvit jen o **agresivitě dětí**, ale je třeba též poukázat na nutnost vyrovnat se s vlastními nevhodnými reakcemi u dospělých. Pokud jde o děti, obvykle nelze je samotné označit za **agresory**, ale spíše jejich chování vyzařuje takové **rysy**.

V první řadě je nutné nalézt důvod jejich jednání. Mnohdy se jedná jen o snahu upoutat na sebe pozornost, vyzkoušet vaši trpělivost, či prostě jen zjistit, jaké může mít toto chování důsledky, a zda jim může něco přinést. Ač některá **agresivita** by nás měla nechat chladnými, jindy je třeba stanovit jasné meze. V některých obdobích života dítěte je jeho agresivita považována za běžnou. Je však třeba, aby zůstala vybita na neživých předmětech.

Ať se dítě vyvzteká při sportu, ale ne na svém sourozenci či kamarádovi. Zneklidňující je **projev agresivity** vůči člověku či zvířeti, aniž by při tom dítě pocíťovalo lítost. Je třeba si též uvědomit, že mnohé malé děti se agresivním chováním vlastně učí a je na rodičích a učitelích, aby dítěti stanovili jasné meze a určili, jaké chování již není přijatelné. Takové **chování** rozhodně nemá být dětem tolerováno, aby si nezvykly ho dále používat a nedošlo ke stupňování. Pro dítě je velmi důležitý vzor, jaký mu rodiče a učitelé předkládají. Časté a zvláště neúměrné tresty vedou jen k osvojení si agresivního chování. Též **násilí**, které dítě vidí v rodině, chápe postupem času jako normu a není tedy důvod, proč by se tak nechovalo také. Ke **zvládnutí agresivity** je tedy velmi mocným nástrojem vhodné prostředí, v němž dítě vyrůstá.

Většina zjištění, zejména starších, poukazuje na to, že muži jsou agresivnější než ženy. Potvrzuje se tak názor převažující i v běžném povědomí lidí. Muži bývají tradičně považováni za agresivnější, což se dává do souvislosti s vyšší hladinou testosteronu, současně s tím s fyziologickými a biochemickými rozdíly mezi muži a ženami. Rozdíl mezi muži a ženami není však v samotné agresivitě, ale způsobu jejího vyjádření, který podléhá genderovým normám v dané kultuře. Ženy tedy nejsou nutně o nic méně agresivní než muži, ale svou agresivitu více potlačují vlivem sociálních tlaků (chovají se podle ideálu dámy).

Také se ukázalo, že ženy svou agresivitu vnitřně popírají a navenek potlačují hlavně tam, kde existuje vyšší riziko odplaty. (Dívka se obává, že by „schytala jednu zpět“, a proto o úderu do nevytěchaných úst své sokyně pouze sní; muž je však ochoten toto riziko podstoupit, a proto přistoupí k činu). Celkově agresivita u mužů i žen klesá s věkem a vyšším vzděláním (Harris a Knight-Bohnhoff, 1996)

Novější přístupy věnují naopak většinu pozornosti sociálním činitelům, konkrétně působení pohlavních a sociálních rolí, ale i kulturních norem na agresivní jednání a sociálně rolové interpretace. Skutečnost, že ne všechny výsledky svědčí o vyšší agresivitě mužů v porovnání se ženami, ovlivňují situační faktory a kulturní normy. S ohledem na ně tak sociální faktory mohou posilovat anebo zeslabovat agresivní jednání. A navíc předávání genderových stereotypů probíhá i přes veškeré naše racionální výhrady, které k nim máme.

Ženy jsou totiž podle všech výzkumů a zjištění stejně agresivní jako muži. Holčičí agresivita je ovšem (jako ostatně skoro všechno v ženském světě) méně přímočará a projevuje se v mnoha pestrých formách. Ženská agresivita je stejně nebezpečná jako ta mužská. Možná

je ještě nebezpečnější v tom, že je komplikovanější, záluďnější a co víc – takřka se o ní nehovoří. Kdo kdy pracoval v čistě ženském kolektivu, asi potvrdí, že je mnohdy horší než mor a kurděje. Intriky, pomlouvání, manipulace to jsou zbraně, které kdejaká žena zvládá. Speciální odrůdou psychické agrese je mlčení. Jedna paní tady kdysi psala, jak jí v práci kolegyně „umlčely“ až k pláči a hluboké depresi. Hezká je i velmi efektní manipulativní metoda „ženský pláč“, kterou neumím vidět jinak než jako velmi vychytralou agresi.

Do podobné kategorie spadá i „sex za odměnu“ a „sex nebude, to máš za trest“. Účinná je i forma užití prostředníka, například tím, že žena v rozvodovém řízení poštvě děti proti jejich otci. Kromě psychického násilí zvládají ženy bravurně i to obyčejné, fyzické. Stačí se podívat na Youtube na názorná videa, jak taková holčičí rvačka vypadá. Rána pěstí a zlomená čelist není pro dívku nebo ženu tak nepřekonatelný problém, jak by se mohlo zdát.

Zcela jistě nelze stavět na stejnou rovinu různé způsoby, kterými se ženská agresivita projevuje (na ženský pláč umírá výrazně méně lidí než na semtex pod sukni), ovšem nelze zamlčovat, že žena prostě agresivní je.

Zvláštním projevem agresivity je manipulace, jako vědomé ovlivňování druhých za nějakým účelem. Jak rozeznat agresivitu, pasivitu a manipulaci, jak poznat manipulátora a jak se manipulaci bránit, je možné se dozvědět v mnoha kurzech nabízených psychologickými pracovišti a vzdělávacími institucemi.

Podle **I. Čermáka** (1998) „porozumět agresivnímu chování dítěte znamená trpělivě zkoumat agresi jako mnoho vrstevnatý komplexní jev zasazený do konkrétního sociálního kontextu“.¹

A proto na otázku „proč jsou děti a žáci ve stresu a proč mají již některé rysy agresivního chování v průběhu dne ve škole“ Vám pomohu s odpovědí příkladem denní situace jednoho dítěte ze základní školy: „ráno při vstávání a chystání se do školy byl spěch, protože se mi nechtělo vstávat, pak jsme zapoměli svačinu, nestihli jsme autobus, prostě jsme spěchali a mně už nebylo moc dobře, pak jsem přišel do školy a kluci se pošťuchovali už v šatně, učitelka, která měla dozor, ale napomenula mě, protože jsem upadl, když jsem spěchal do třídy, někteří kamarádi ze třídy mě mají rádi, jiní se mi směli, o přestávce se mi pak posmívali, že jsem to odnesl já, jedna paní učitelka mě pak napomínala ve vyučování, protože jsem se bavil a nedával jsem pozor, pak jsem dostal pětku z úkolu a za zapomínání, spolužáci se mi pak znovu směli o přestávce, mám strach z tatínka, že dostanu za tu pětku a budu mít zaracha“.

Veškerá výchova se z dialogu mezi rodiči a jejich dětmi v rodině smrškla na monolog typu: „mlč, vstávej, umyj se, oblékni se, dones žakovskou, dělej, jez, uč se, uklid' si, přines, nepřekážej...“. Rodina jako taková se změnila. Rodiče často nemají na děti čas, řešením je nejdříve si koupit chůvu, aby se o děti starala, později školu, aby převzala roli vychovatele. Jakmile skončí vyučování, nahrazují roli rodiče zase různé placené kroužky a aktivity. To ani není tím, že by rodiče nechtěli být co nejvíce se svými dětmi. Intenzita práce se zvyšuje, prodlužuje se vzdálenost mezi prací a bydlištěm, na cestách trávíme dvě hodiny.

---

¹ Čermák Ivo – Lidská agrese a její souvislosti. 1. vyd. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1990.

Někteří psychologové zmiňují, že agresivita roste ve větších městech, ve velkých prostorách a ve velkých kolektivech či školách, kde je koncentrace lidí, dětí a žáků moc velká, chybí prostor, a to vyvolává pocit ohrožení a opět frustraci umocněnou tím, že s tím nedokážeme nic dělat. A co myslíte, že se děje potom?

Hromadí se napětí a stres, často se násobí díky vypjatosti současné sociální situace a prožívajícím emocím a výsledkem jsou konflikty. Tyto situace, které člověk prožívá emocionálně velmi nepříjemně, jsou však adekvátní jeho konstituci, stavu osobnosti a vlastním hodnotám. Jsou často nevyhnutelné. My se pak divíme tomu, že jsou děti ve školách takové, jaké jsou.

A na závěr: Co myslíte, jak se cítí takové dítě ve škole, když tyto situace zažívá skoro denně?

Víte že, při posledním zjišťování a testování žáků PISA v roce 2012 se mimo jiné zjistilo, že žáci v České republice mají ze všech 64 začleněných zemí největší strach ze školy, což pak ovlivňuje jejich výsledky vzdělávání? Česká republika byla v roce 2012 také jednou z pěti zemí OECD s nejsilnějším vlivem socioekonomického zázemí (jednoduše řečeno podmínek v rodině) na vzdělávací výsledky žáků a ve srovnání s rokem 2003 tento vliv ještě zesílil. (Celá zpráva je k dispozici na www.csicr.cz)

2.3 Agresivita ve školách

Nedávno zazněla v České televizi znepokojivá informace o tom, že už děti v mateřské škole jsou agresivní vůči učitelkám i kamarádům. Pro nepedagogickou veřejnost a rodiče nepříjemná a neuvěřitelná novinka, pro Vás jako pedagogické pracovníky už delší dobu smutný fakt.²

Na úrovni školy se můžeme setkat s různými formami šikany: šikana mezi žáky, šikana ze strany učitele vůči žákovi/žákům (zneužívání moci), šikana učitele ze strany žáka/žáků (tzv. syndrom týraného učitele), mobbing (šikana mezi rovnocennými kolegy, v kontextu školy mezi pedagogy), bossing (šikana podřízeného/podřízených ze strany nadřízeného, v kontextu školy to může být např. šikana učitelů ze strany ředitele), staffing (šikana nadřízeného ze strany podřízených) a šikana mezi rodičem a pedagogem (a naopak).

Šikanování je podle *Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky a školských zařízení*³ jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany

---

² Článek na Seznam.cz ze dne 2. prosince 2013.

³ Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních č.j. MŠMT- 22294/2013-1

spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

Podle výzkumů je dvacet procent dětí šikanováno a čtyřicet procent vypovídá o tom, že se setkala s nějakou formou šikany. Oběti se většinou stává již dříve ostrakizovaný jedinec. Nejčastěji tato fáze nastane, když se třída dostane do nějakého stresového napětí – čtvrtletí, pololetí, konec roku, kdy se píše větší množství písemných prací, tlak zvenčí na jedince ve třídě se zvyšuje. Agresoři si potřebují tento tlak vykompenzovat a oběť je v tomto případě vhodným kompenzačním prostředkem.

Vycházíme z faktu, že agresor na oběti trestá to, co je jemu samotnému nepříjemné. To znamená: jestliže já prožívám tlak zvenčí jako silně nepříjemnou situaci, udělám to tak, že oběti bude ještě hůře. V některých případech agresor ubližuje oběti jenom proto, že se nudí a utrpení oběti pro něho znamená zábavu a vytržení ze všední nudy. Nelze pominout ani fakt, že agresor si na oběti kompenzuje své snížené sebevědomí, pocit neúspěšnosti či nepřijetí ve skupině.

Šikana má celou řadu variant, např. šikanování skryté a zjevné. Šikanování skryté má za následek sociální izolaci žáka nebo žákyně. Z jednoho výzkumu vyplynulo, že je to 23% zkoumaných žáků a žákyň základních škol. Šikanování zjevné může mít podobu psychické šikany, fyzické šikany nebo kombinované šikany. Můžeme také rozlišovat lehčí šikanu, střední šikanu a vážnou šikanu. Psychická šikana projevovaná verbální agresivitou bývá často provázena šikanou fyzickou, která se projevuje brachiální agresivitou. Nezřídka je šikana kombinovaná. Jde o propojení agresivity verbální a brachiální, přímé i nepřímé. V poslední době se objevuje také tzv. happy slapping, což je druh agresivity či šikany, při níž dochází k náhodnému a neočekávanému fyzickému, brachiálnímu napadení i neznámého člověka a k nahrávání této situace na mobilní telefon, video, kameru, což je šikanujícími agresory většinou považováno za velmi zábavné. Fyzická (brachiální) agrese – agresor používá k šikanování oběti fyzické násilí, popřípadě předměty, kterými učiní útok důraznějším. Slovní agrese a zastrašování – agresor oběti vyhrožuje fyzickým útokem, zastrašuje, nadává jí, vysmívá se nebo zesměšňuje.

Krádeže, ničení a manipulace s věcmi – agresor oběti ničí a odcizuje věci nebo si věci půjčuje a vrací je znehodnocené. Násilné a manipulativní příkazy – agresor nutí oběť k různým nepříjemným činnostem a úkolům.

Často se šikana vyvíjí z legrace, to znamená, že na počátku byla nejdříve legrace druhých spolužáků, která se nakonec vyvinula do nepříjemně prožívaných situací útoků. Takové drobné legrácky jsou i přezdívký, které někteří žáci nebo i žákyně dávají svým spolužákům, bohužel někdy i učitelům. Proto pozor na tyto „drobnosti“. Každý učitel by si v takovéto situaci měl všimnout, alespoň toho, zda je to pro označené s přezdívkou jejich přezdívka příjemná, nebo už jim to vadí.

Příklady, které byly zjištěny z praxe škol a školských zařízení:

Dívka byla o přestávce v učebně napadena spolužačkou ze stejné třídy, spolužačka k ní přišla již s nadávkami, kopala do ní a stále jí nadávala, ostatní spolužáci tuto situaci sledovali, pak se přidávali ostatní se svými nadávkami, někteří dokonce fandili útočnici, kolemstojící spolužáci situaci natáčeli na mobil, natočené video pak zveřejnili na sociální síti.

Příklady z praxe školy:

Chlapec 13,0 let. Ostatní spolužáci ho častovali opakovaně slovními posměšky, škádlili ho, to však přerostlo ve vulgární výrazy a potom také fyzické napadání – škrcení, kopání, až došlo jednoho dne k tomu, že ho přivázali izolační páskou k židli a vysypali na něho celý obsah koše. To vše vybraní žáci natáčeli na mobil.

Z mnohých šetření ve školách je zřejmé, že šikana se vyvíjí. Začátky jsou nenápadné. Někdy to mohou být jen drobnosti, jako třeba přezdívký. Ty jsou však již mírným předstupněm šikany. Typické je to, že jsou považovány pedagogy za úplně normální, protože ony děti to tak dělají, škádlí se. V takové situaci je třeba vždy zpozornit. Mohou být milé, ale mohou být nepříjemné a to pak dotyčnému ubližuje. Každé dítě by mělo v takové situaci umět říct NE, mně se to nelíbí. Ale každé dítě toto neumí. Proto jsou zde učitelé, kteří v prostředí školy musí hlídat nastavené hranice slušnosti. A proto zde vždy musí zasáhnout učitel nebo učitelka. Uvedená situace popisuje právě to, že toto je právě ta hranice, za kterou nemá druhý člověk jít.

Zde je namístě uvést citát, který vystihuje podstatu uvedeného: *„Zlo trumfuje, když slušní lidé nic nedělají.“*

Kdo jsou vlastně oběti šikany?

Obětí může být každý.

Ohrožené jsou děti, u kterých je patrná zranitelnost. Bývají to děti převážně introvertní, plaché. Nejsnadnější kořistí je dítě, rizikové jsou nejmladší a případně citlivější děti, psychicky labilní, nejspíše, nesebevědomé. Děti, které nemají sklony k násilí. Děti, které se nějakým způsobem odlišují od průměru (vzhledem, výškou, barvou vlasů nebo pleti, oblečením, váhou, názory), sociálně znevýhodněné děti, postižené děti, citlivější, chytřejší, ap. Šikanující si vždy na oběti něco najde – bude mu vyhovovat kterékoliv dítě, které bude mít pod kontrolou, nad kterým bude mít fyzickou nebo psychickou převahu. Proč? Může to být i tento důvod: takové děti jsou důvěřivé a touží po přátelství, pak udělají téměř všechno, jsou citlivé a zranitelné, jsou lehce ovlivnitelné, jsou oslněné populárními osobami i ve třídě a mají labilní pozici v kolektivu spolužáků.

Příklady z praxe škol:

- a) Moji rodiče jsou rozvedeni. Žiji s maminkou a třemi sourozenci. Otec se o nás nezajímá. Máme problémy s penězi. Spolužáci se mi proto smějí na internetu, posílají mi občas posměšky v SMS.
- b) Jeden žák ve střední škole měl zvláštní zjev – měl větší hlavu i uši, rozčepýřené vlasy. Ostatní spolužáci si ho často dobírali. To po čase vedlo k tomu, že pak sám tento žák často vyvolával konflikty ve třídě.
- c) Dobrá fyzická kondice a větší i silnější postava žáka vedla k tomu, že se považoval za přirozeného vůdce ve skupině a tak s ostatními jednal. Jeho výhodou bylo to, že byl karatista. Otec ho v tom hodně podporoval.
- d) Chlapec malého vzrůstu, s blondatými vlasy, méně fyzicky vyspělý, drobek,.....
- e) Malý chlapec avšak mentálně velmi dobře vyspělý až nadaný .....
- f) Chlapec s řečovou vadou koktavostí a nesmělý...
- g) Žák s genetickou vadou, lehce ovladatelný, důvěřivý ...
- h) Malá holčička, pěkná, upravená, chytrá a citlivá. Ve třídě byla oblíbená a jeden trochu víc živý chlapec si jí „dobíral“. Jí to nejdřív lichotilo, ale pak se jí to moc nelíbilo, ale opakovalo se to. Skončilo to však její zlomenou rukou. Rodiče si stěžovali, dceru přeřadili do jiné školy. Škola neměla záznam o úrazu. Nechtěla připustit, že se jedná o šikanu.

A nakonec jeden opravdu zvláštní případ z praxe. Romské děti jsou středem pozornosti. Ostatní se jim posmívají a pošťuchují je. Aby se situace uklidnila, učitelé se dohodli na úpravě organizace a režimu školy. Nyní v jídelně obědvají jinde, v jiném prostoru, mezi ostatní děti nemohou. Třídy s romskými dětmi mají již dokonce svou vlastní budovu. Tuto úpravu si vyžádali rodiče ostatních žáků.

Kontrolní otázka: Poznáte příznaky chování žáka?

- V učebně vždy sedí sám
- Spolužáci se s ním nebaví
- O přestávce sedí v rohu na zemi
- O přestávce stojí u zdi
- O přestávce nikam nechodí
- Bývá poblíž dozorujícího učitele
- Na toaletu chodí často ve vyučování
- Na výletě s ním nikdo nechce být

Pokud se domníváte, že takto se projevuje šikanovaný, tak byste uspěli, máte dobré znalosti.

Proč se stává, že násilí často ve školách pokračuje a rozvíjí se dál?

Příklad takové situace:

Učitel vešel do třídy a uviděl Honzu, jak stojí před tabulí, má roztrhanou košili a brečí. Na otázku, co se stalo, chlapec neodpovídal, jen se nejistě díval po třídě. „To byla legrace,“ „Honza to bere moc vážně,“ „Vždyť se nic nestalo,“ ozvaly se hlasy ze zadních lavic. Honza rozpačitě přikývl. Učiteli se viditelně ulevilo. Vyšetřování mohlo skončit.

Pro násilí a případně šikanu je klima školy a třídy, ve které učitelé nevidí a neslyší „živná půda“ pro jejich rozvoj. Zvláště pak tehdy, když někteří žáci již mají vyzkoušeno, že jim to projde, nebo někteří mají u učitelů výhodu a některým učitelům se také nechce situace řešit.

Příklad: „Moje kamarádka má kluka už asi dva roky. A hrozně holek ho chtějí a mají nějaký nadávky na ně. Ale úplně ošklivé nadávky, kamarádka kvůli tomu někdy dokonce i brečí. A my nevíme, co s tím, aby přestali. Říct to učitelům by nepomohlo, jelikož ty holky z učitelů mají akorát srandu. Kdyby to řekla rodičům, řeknou jí něco ve smyslu „ignoruj je“. Jenže to jí nepomáhá. Je z toho špatná a já nevím co s tím.“

Shrnutí:

- Původ problému násilí je v tom, že se projevy neřeší do hloubky
- Dítě přichází do školy s již vytvořeným chováním podle norem rodiny
- Škola má svá vlastní pravidla
- Učitelé však neřeší přestupky do hloubky
- To potom způsobuje, že se takové chování upevňuje jako norma
- Proto se pak opakuje znovu

Nejde jen o to, co se děje při situaci šikany a jakéhokoliv násilí, ale také kde všude se šikaně může dařit. Je to nejčastěji ve třídě, ale i v jídelně, na toaletách, v šatnách, na chodbách, v tělocvičně, v koutech, na hřišti, na výletech. Tedy vlastně všude a hlavně tam, kde je možnost cokoliv podnikat bez dozoru učitelů.

Ve školách a také školských zařízeních se následně objevují stížnosti rodičů na postupy školy, které obdrží ředitelé nebo ředitelky škol a posléze také Česká školní inspekce (dále jen ČŠI).

Projevem násilí jsou stížnosti na školu, na pedagogické pracovníky, a to od zákonných zástupců nezletilých žáků, ze strany rodinných příslušníků, ze strany jiných učitelů, ze strany veřejnosti, ze strany jiných žáků, obvykle zletilých atd.

Cílem všech stěžovatelů je dosáhnout svého! A víme, co to je?

2.4 Kyberšikana

Víte, že z policií sesbíraných důkazů vyplynulo, že 95% šikany a kyberšikany bylo zorganizováno z důvodu žertu a ne s úmyslem ublížit? Legrace se tedy postupně rozvinula do šikany, která pak již byla pro agresory povzbuzující, a vymýšleli další.

Boom nových technologií současné doby nabízí obrovské možnosti, které nám podstatně ulehčují náš život, ale přináší také četná rizika. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, v takovém případě se agresivita ve formě šikany realizuje a jedná se o tzv. kyberšikanu. Technologie se tak mohou stát mocnou zbraní, kterou může někdo obrátit proti nám. Kolář ve své knize Bolest šikanování⁴ uvádí třístránkový „representativní přehled konkrétních typů a forem agresí a manipulací“, které zaznamenal při šetření a napravě učňovských šikan ve své poradenské praxi.

Vliv na současné děti, které sedí u počítače, má hlavně to, že mizí komunikace s vrstevníky, kamarádství. Děti spolu komunikují přes Skype. To má vliv na mezilidské vztahy, není třeba pěstovat a kultivovat vztah, být ohleduplný, laskavý, snažit se domluvit, učit se žít v kolektivu.

Základní rysy kyberšikany:

- nezávislost na místě a čase – nemáme kam utéct, zasáhne nás kdykoliv a kdekoliv
- proměna agresora a oběti – není potřeba fyzická, psychická ani množstevní síla, ale zdatnost v komunikačních technologiích
- zaručuje početné obecenstvo – slouží pro pobavení kohokoliv
- obtížná kontrola a rychlé šíření
- anonymita

Možné formy kyberšikany:

- útoky pomocí e-mailů posílání nepříjemných a výhružných zpráv
- nepříjemné telefonáty a SMS
- prozvánění
- výhrůžky spolužákům
- vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky
- pořizování a šíření ponižujících fotografií a videí
- šíření obtěžujícího obsahu (fotek, videí, virů)
- zneužití cizího účtu – vstup na cizí účet

---

⁴ Kolář Michal – Skrytý svět šikanování ve školách, Portál 1997, 2000

Typický příklad kyberšikany:

- a) V jedné třídě jedné nejmenované školy se dvě děvčata spolu kamarádila od první třídy. Teď v šesté třídě se jedné zalíbil chlapec a tak se s ním postupně začala přátelit a scházet. Svou kamarádku párkrát odmítla. Ta se na ni nazlobila a pomstila se jí. Na jednom internetovém portálu založila skupinu „Nesnáším ...“. Ostatní spolužáci se postupně přidali.
- b) Takto se projevují mnohé případy kyberšikany. Modelem je i tento případ řekněme třeba dívky Terezy: spolužáci si o Tereze založili na Facebooku diskuzní skupinu, ke které se postupně přidala celá třída. V rámci diskuzní skupiny Terezu u ráželi, napadali, zveřejňovali její fotografie, které komentovali. Verbální agrese se rozrostla natolik, že diskutující začali „plánovat vraždu“ Terezy. Popisovali velmi detailně, jak ji usmrtí, zbaví se těla atd.
- c) Z učitelů a spolužáků udělali lovnou zvěř! Fotili a točili šikanované děti, nebo ponižující se kantory v nelichotivých pozicích. To všechno pak zveřejňovali na internetu, na Facebooku, kde je uráželi a vysmívali se jim.

Techniky využívané při komunikaci s dětmi a mladými na internetu a sociálních sítích:

- Lákání informací
- Lákání na schůzku
- Manipulace
- Podbízění se
- Lhaní
- Falešná identita

Značné riziko představují sociální sítě, protože:

- Nemají prostor pro soukromí
- Extrémně snadné a rychlé zveřejnění čehokoliv
- Z internetu nelze nikdy nic dostat spolehlivě zpět
- Nejrizikovější veřejné chatovací místnosti
- Anonymita – snadný kontakt s neznámými
- Kdo to ale vidí?

A nyní trochu z oblasti choulostivé – lidé s patologickými sklony se vyskytují všude, stejně jako na ulici i na internetu. O tom se můžete přesvědčit sami, když si prohlédnete krátké videoukázky na adrese www.seznamsebezpecne.cz. Zde jsou k dispozici dvě videa – „seznamsebezpecne 1” a „seznamsebezpecne 2”. Obě velmi názorně seznamují diváka se skutečnými situacemi, konkrétními příklady, výpověďmi obětí i agresorů, s názory psychologů a s postupem Policie. Program projektu na internetových stránkách Seznam.cz uvedl Martin Kožíšek, produktový manažer společnosti Seznam.cz: „Ředitelé 4092 základních škol a gymnázií dostali od společnosti Seznam.cz do rukou balíček obsahující dvě DVD s prvním a druhým dílem filmu Seznam se bezpečně! Záměrně byl odeslán před prázdninami, neboť ve volném čase, hlavně o prázdninách, hrozí nepoučeným dětem na

internetu největší nebezpečí. Celý film je postavený na reálných příbězích. V jednom z nich se představil 14letý David, který se spřátelil na internetu s neznámým dospělým mužem. Ten mu nabízel dvoutisícovou úplatu za to, že mu pošle fotky a video s obnaženým tělem. Zachycen je i rozhovor s pedofilem Miroslavem či 16letým Patrikem, který se živil jako dětský prostitut“.

Na otázku: „Poskytli jste během minulého roku přes internet osobní informace osobám, se kterými jste se seznámili na internetu?“ Odpověděli žáci českých škol – ANO

76 % jich poskytlo svou fotografii

67 % jich poskytlo svůj email

55 % jich poskytlo svoje telefonní číslo

A přitom žádná informace ani fotografie se nedá spolehlivě z internetu odstranit!

Vysoké riziko představují materiály se sexuálním obsahem:

Česká republika je druhou zemí v EU, kde jsou děti a dospívající nejvíce vystaveni riziku sledování pornografie na internetu, protože 28 % mladých uživatelů internetu v ČR ve věku 9 až 16 let uvedlo zkušenost se sexuálně explicitními materiály. V Německu to bylo jen 5 % z uvedených uživatelů.

Jak má postupovat rodič nebo učitel, který chce poučit děti a žáky, co mohou a také musí udělat?

- I. Nikdy nesdělovat tabu údaje!!!! Jako jsou adresa bydliště a školy, celé jméno, telefonní číslo ap.
- II. Zabránit vystavování fotografií, deníčků, sdělování „co se mi honí hlavou“ na sociálních sítích
- III. Poučit o důsledcích neuváženého jednání – krádeže, napadení, vydírání
- IV. Využít Programy na bezpečné klima škol
- V. Využít v případě potřeby speciální péče – terapie, linky důvěry

Možnosti obrany dětí pro rodiče a i pro pedagogické pracovníky:

- Nastavení osobního počítače doma
- Systém rodičovské i školní kontroly
- Seznam povolených stránek a povolené programy a aplikace
- Seznam zakázaných stránek
- Možnost řídit časy používání počítače
- Vlastní uživatelský účet dítěte

Přitom mějte stále na paměti jedno důležité pravidlo: **Nepoužívejte zákaz práce s počítačem a internetem!** Uvědomte si, že když dítěti zakážete používat počítač a internet, najde si jinou cestu, jak se k těmto nástrojům dostat (u kamaráda, ve škole, prostřednictvím mobilního telefonu atd.).

Co dělat, když se nám dítě nebo žák svěří s problémem?

Oceňte odvahu dítěte. Dítě neobviňujte a nesuďte. Buďte dětem k dispozici, chtějí-li se vám svěřit. Informujte rodiče, školního metodika prevence a informujte nadřízeného.

Nové technologie již dávno děti, žáci a studenti nosí s sebou do škol, či školských zařízení. Nejsou to jen mobilní telefony, chytré telefony, notebooky, tablety, ale další technika.

Zkusme si pro kontrolu odpovědět na několik nabízejících se otázek:

Můžeme zakázat dětem a žákům školy používání mobilních telefonů v době vyučování?

Může žák odevzdávat mobil učitelů?

Může žák používat osobní počítač? I pokud je nemají žáci ve výuce doporučeny a povoleny?

Je třeba ve škole nebo ve školském zařízení stanovit pravidla pro používáním ICT techniky? Zejména pro případy používání internetu a sociálních sítí?

Příklady stížností:

- Škola zakazuje synovi používat mobilní telefon, přestože potřebujeme jako rodiče s ním být ve spojení. Nemůže ho využívat během vyučování.
- Při šetření stížnosti v základní škole jeden učitel vstoupil žákyni (oběť) na její profil na sociální síti, kde byly urážlivé nadávky od spolužaček a spolužáků, protože tuto psychickou šikanu ve třídě oznámila.
- Jeden žák střední školy využívá svůj mobilní telefon k tomu, aby vždy když to potřebuje, vyšel na chodbu a odtud telefonuje buď rodičům, nebo právníkovi jejich rodiny. Situace pak vede k tomu, že rodiče a jejich právník se pak často dotazují školy na vzniklou situaci a na jeho prospěch, případně podávají stížnosti.

A teď trochu informací z druhé strany z praxe škol a školských zařízení.

Co šikana není: oprávněná kritika, bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování!

Například: Chci si stěžovat na šikanu střední zdravotnické školy vůči mně. Nemohla jsem absolvovat praxi v nemocnici úplně celou, protože jsem byla nemocná a škola mě nechce pustit k maturitě. (Dodáváme, že škola má ve svých pravidlech stanoveno to, že každý žák musí pro splnění povinnosti v průběhu vzdělávání v ročníku absolvovat celou praxi ve zdravotnickém zařízení po dobu 4 týdnů. Přitom má možnost ji nahradit. Takže v tomto případě škola jednala podle svých pravidel, která platí pro všechny žáky a žákyně pro splnění požadavků k ukončení vzdělávání v ročníku studia a pro úspěšné ukončení posledního ročníku, a tím pro umožnění vykonání maturitní zkoušky. Šikana to vůči žákyni samozřejmě nebyla.

2.5 Ohrožení pedagogických pracovníků

Podoba šikany učitelů se od šikany mezi žáky značně liší, ačkoliv s ní má společné prostředí, agresory a mnohdy také formu. Odlišnosti plynou především ze vzájemných rolí, kdy by ve dvojici „učitel – žák“ měl učitel mít z povahy své pozice respekt, úctu a morální převahu. Šikana mezi žáky se odehrává v jiném vzájemném klimatu, kde sice panuje nepoměr sil, ale z povahy situace by žáci měli být teoreticky rovnocenní. Vzhledem k tomu, že šikana učitelů je, co se týče pozornosti a řešení, poměrně čerstvé téma, je jeho pole zatím velmi málo probádané. Šikana učitelů ze strany žáků tedy je jakékoliv žákovo chování, kterého záměrem je ublížit učiteli, ohrožit ho nebo zastrašovat.

Typickým charakteristickým znakem je dlouhodobost tohoto chování, nicméně při extrémně agresivním činu se může jednat o šikanu, i pokud mu jiné agresivní chování nepředcházelo (podle Lovasove, 2006: 6). Dále platí, že agresor je oběti nadřazen a může s ní manipulovat. Ukázkou manipulace může být situace, kdy žák úmyslně vyprovokuje učitele (např. jej fyzicky napadne), aby jeho reakce na toto chování byla neslučitelná s pozicí pedagoga. Žáci ze situace pořídí videozáznam, který následně zveřejní za účelem poškození pedagoga.

Možné podoby fyzického šikanování:

- podražení nohou
- bití, kopání, píchání špendlíky
- natahování provázku (či drátu) mezi lavice tak, aby o ně učitel zakopl
- házení odpadků na učitele
- krádeže
- útok se zbraní, někdy skončí zavražděním

Možné podoby psychického šikanování:

- nadávky, urážky, vysmívání se
- šíření pomluv
- slovní agrese, vulgární mluva
- lepení hanobících obrázků na záda
- vyhrožování (fyzickým ublížením, zbraněmi, pomluvou, zabitím, zničení osobních věcí (např. automobilu), stížnostmi u vedení, telefonování rodičů, anonymní, telefonické, emailové zprávy...)
- natáčení videí s cílem uškodit učiteli a jejich umístování na internet, natáčené situace bývají často i vyprovokovány
- přehlížení, ostentativní nereagování na pokyny, záměrné vyrušování, bojkotování výuky
- schovávání či ničení majetku učitele

Případ:

9. třída ZŠ, nejméně početná třída na škole (do 20 žáků)

Iniciátoři: holky (jádro asi tři holky), ale i úplně vzorní žáci se zapojili, nechali se strhnout významný sexuální podtext, kluci v tom figurovali, ale jen jako vykonavatelé v září nastoupil nový učitel na angličtinu, vystudovaný učitel, ale nepracoval nikdy jako učitel. Povahou se na tu práci nehodil, byl totální introvert. Byl mladý, hezký, ženatý, měl několik dětí. Výrazně sluchově-percepční typ (plus měl ideál učitelky, od které se on takhle nejvíc naučil) a tak chtěl děti i učit (ne je vést k mluvení, aktivitě apod.). Měl tedy svou roli v tom, co se stalo. Krátce po nástupu se začaly objevovat stížnosti dětí na toho učitele. Ředitel se byl podívat na jeho výuku – měl trošku problémy. V jedné třídě byla i petice, že ho nechťejí. Vysvětlování pomohlo jen částečně. V 9. B to přerostlo. „Rozhodli se, že mu dají za vyučenou“ a že ho budou deptat. Situace se zhoršovala až do podoby, kdy během hodiny létaly vlaštovky, nic se nedělalo apod. Došlo k dohodě, že odejde ve zkušební době. To řekli třídám, ty to vzaly kromě této třídy. Rozhodli se, že se s ním „rozloučí“. Koupili mu dárky: ponožky, které rozstříhali, plyšáka, kterého popsali sprostými slovy, prezervativy, které nafoukli jako balónky, mezi dárky mu dali igelitovou tašku naplněnou odpadky a složili mu sprostou básničku, která začínala:

Milý pane učiteli,

Neměl jste nás rád,

Tak jsme vás začali srát.

A tak jsme vás nasrali

A skoro do blázince poslali...

Měl značné psychické problémy z této situace už před tím. Na této ohlášené poslední hodině byly děti až zfanatizované, jak se těšily na „rozloučení“ (svítily jim oči apod.). Čtyři mu recitovaly báseň, do toho ostatní házely nafouknuté prezervativy na učitele. Dvě děti se toho neúčastnily, jedno z nich došlo pro ředitele. Když vešel, učitel byl zelený schoulený v koutě, ve třídě byl neuvěřitelný nepořádek – několik dětí zpívalo sprostou písničku, druhá skupinka recitovala zmíněnou básničku, do toho všude nafouknuté prezervativy a „dárkové“ odpadky, estrogen by se dal krájet. Situaci „vyšetřili“, padly nějaké tresty (snížené známky z chování). Další školní rok přijali školního psychologa. Pracovali se třídou. Měli společnou schůzku pouze učitelů, kteří v této třídě učí, kde situaci rozebrali a stanovili si pravidla, jak řešit určité situace – tedy sjednocení postupů v přístupu k té třídě (děti i často štváli učitele proti sobě). Dlouhodobě ho deptali, necelé tři měsíce, tímto to vyvrcholilo. Následovala mimořádná třídní schůzka rodičů. Někteří rodiče se obrátili částečně proti, nakonec to ale většina z nich přijala.

Tendence šikanovat učitele a štvát je proti sobě má ta třída stále. Tím, že jsou ve druhém pololetí 9. třídy je už „jen nechávají dožít“. Ale stále se s nimi snaží pracovat, tresty fungují (právě padla dvojka z chování). S třídou jako s celkem je ale hodně obtížné pracovat.

Do 9. třídy dostali novou třídní, která „je metr“. Berou jí a respektují jí, ale „slabší učitele“ si vychutnávají. Ale jsou stanovená jasná pravidla a jasná sankce (ale nejde to dělat

taxativně či zavézt „ceník trestů“, to relativizuje to, co je přestupek (sundat útočníka, který sám jede na branku, protože je to výhodnější, než dostat gól).

Nepovedlo se třídu vychovat.

Konec případu.

Stále více učitelů a ředitelů zejména základních škol začíná mít obavy z rodičů svých žáků. Ti v učitelích vidí nejslabší článek veřejné služby, ke kterému si můžou dovolit téměř všechno, a dobře vědí, že se pedagogů většinou nikdo nezastane.⁵

Podle druhů motivace rozlišujeme typologie agresorů šikanujících učitele:⁶

- 1) *Motivace být vidět* – snaha o upoutání pozornosti a to buď pozornosti spolužáků, nebo i samotného učitele, pramení z nedostatku lásky a pozornosti ze strany rodičů
- 2) *Motivace pobavit ostatní* – snaha být oceněn za své jednání, dojit uznání, učitel je v kolektivu chápán jako nepřítel
- 3) *Motivace dominance* – snaha mít kontrolu nad situací, řídit a ovládat ji
- 4) *Motivace krutosti* – v tomto případě vede k šikanování touha násilí pro násilí, snaha vedena sadizmem ubližovat druhé osobě pro čistý požitek z jejího trápení
- 5) *Motivace vrátit bolest* – na základě předchozího ubližování ze strany autorit (především rodičů) může dojít k šikanování učitele ze snahy ublížit jiné autoritě a vyrovnat tak účty
- 6) *Motivace výzkumníka* – snaha vyzkoumat, co všechno je možné, co si může dovolit, jak bude učitel na jeho jednání reagovat, zda jej „ustojí“. Tato snaha může vést k postupnému posunování hranic činů a eskalovat do velmi brutálních podob.
- 7) *Motivace najít si zábavu* – snaha „zabít nudu“ během vyučování může vést postupně až k dlouhodobému ubližujícímu chování

„Agresivita dětí i v mateřských školkách rychle stoupá“, k šokujícímu zjištění dospěla Česká školní inspekce. Učitelky mateřských škol musí čelit agresivitě dětí, záměrnému poškozování věcí, krádežím, ale například i šikaně a kouření mezi nejmenšími. Uvádí to Výroční zpráva České školní inspekce (ČŠI) za uplynulý školní rok⁷. Navzdory negativním jevům inspektoři hodnotili atmosféru ve školkách jako příznivou a povzbuzující zájem o výuku. „Výskyt rizikových jevů byl častý a výsledek šetření potvrdil hypotézu o nárůstu agrese dětí vůči učitelkám,“ uvádí zpráva inspektorů. ČŠI proto doporučuje školám věnovat této oblasti vyšší pozornost. Inspektoři zařadili výzkum negativního chování dětí do loňského šetření vůbec poprvé proto, že od ředitelů a učitelů škol měli náznaky, že k podobným nežádoucím jevům dochází. Inspekce za minulý školní rok zjistila 515 případů negativního chování dětí ve 421 sledovaných školkách. Ve školském rejstříku bylo za uvedené období registrováno celkem 4880 mateřských škol. Mezi negativními projevy dětí převažuje agrese vůči učitelce, která dosahuje téměř poloviny případů nežádoucího chování (49 %). Druhé místo mezi páchanými špatnostmi patří záměrnému poškozování věcí (26 %),

---

⁵ Článek na Seznam.cz ze dne 2. prosince 2013

⁶ Anna Tůmová, Helena Kuncová, Jana Mitrová, Magdaléna Francová – Šikana učitelů, Zvyšující se výskyt šikany učitelů základních škol ze strany žáků v České republice, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2009

⁷ Výroční zpráva České školní inspekce za rok 2011/2012

na třetím je nedodržování pravidel daných školním řádem (16 %). Dalšími negativními projevy mezi dětmi ve školách jsou krádeže (15 %), šikana (téměř 8 %), kouření (6 %), zneužívání návykových látek (2 %) a ublížení na zdraví (0,2 %). Nejčastějším problémem na základních školách je neplnění školního řádu a ničení majetku, na středních školách pak kouření a krádeže. Na druhou stranu se ukazuje, a slyším to od ředitelů škol na všech stupních, že meziročně zaznamenávají nárůst počtu takových jevů. To znamená, že míra agrese obecně stoupá.

Viz následující graf uvedený Českou školní inspekcí:

Podle pedagogů jsou konflikty mezi učitelem a rodiči časté v soukromých školách na prvním stupni, kde se za výuku platí. Rodič, který platí svému potomkovi soukromou školu, pak bere učitele jako svého podřízeného zaměstnance. Když si je platíme, tak ať jsou kvalitní!

Podle psychologů je chování dětí odrazem poměrů v rodině. Děti poznávají vliv a kouzlo peněz, za které si lze vše koupit. Postupně mizí postoje, kdy se rodiče postavili za kantora. Teď zcela nekriticky hájí svoje děti. Ty jsou bez viny. Problém je vždy na straně učitele. On něco nezvládl, neumí, oni si přece platí za bezchybnou práci s velkou efektivitou. Rodiče zaplatí, učitelé mu jeho investici musí zhodnocenou vrátit.⁸

Případ jednoho učitele: „Nešlo tam o žádnou facku, prostě o takové odstrčení ze dveří. Přestože nešlo o nic extra násilného, tak pro mě to byl šok. Poměry na školách jsou samozřejmě různé. Třeba na této škole byli žáci velice těžko zvladatelní,“ říká.

Druhý příklad: Učitel vešel do třídy a uviděl Honzu, jak stojí před tabulí, má roztrhanou košili a brečí. Na otázku, co se stalo, chlapec neodpovídal, jen se nejistě díval po třídě. „To byla legrace,“ „Honza to bere moc vážně,“ „Vždyť se nic nestalo,“ ozvaly se hlasy

⁸ Článek na Seznam.cz ze dne 2. prosince 2013

ze zadních lavic. Honza rozpačitě přikývl. Učitelé se viditelně ulevilo. Vyšetřování mohlo skončit.

Podobné případy v minulosti řešila i poradenská linka pro učitele. Ročně na ni volalo zhruba 300 pedagogů. Její konzultantka popsala, co učitele trápí nejvíc. „Pedagog volá s tím, že buďto se dítě chová nevhodně v kolektivu k ostatním dětem, nebo i k němu, že ho přímo nerespektuje,“ uvedla konzultantka poradenské linky pro učitele. Děti ve školách mohou být agresivnější proto, že se s dravostí a násilím setkávají ve svém okolí.

Výzkum Karlovy univerzity, který zpracovala Mgr. Dana Moree z fakulty humanitních studií UK, ukázal to, že vztahy mezi školáky se v posledních letech zhoršily, děti zhrubly. Děti jsou na sebe vzájemně zlé a vulgární. Učitelé nevědí, co s tím, a hledají cestu. Výsledky svého výzkumu představila v publikaci Na vlnách transformace, ve které sledovala, co a jak se změnilo ve vztazích mezi vyučujícími samotnými, učiteli a žáky, učiteli a rodiči a také mezi rodiči a dětmi. Vyučující se shodovali v tom, jak výrazně se společnost po roce 1989 změnila a jak moc se vše odráží ve školních lavicích. Na rodiny je vyvíjen velký tlak, rodiče tráví spoustu času v práci a na své potomky nemají čas, těm pak kontakt s rodiči chybí. Kvůli tomu jsou dnes děti na sebe i na učitele hrubí. Výzkum poukázal i na to, jak sociální rozdíly mezi dětmi i učiteli ovlivňují soužití ve třídách, i kvůli nim se projevuje větší hrubost mezi školáky. Učitelé i rodiče cítí nejistotu, k čemu mají děti vlastně vést.

Poslech rozhlasové zprávy od autorky výzkumu je k dispozici na:

http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/mezi-detmi-vseho-veku-pribyva-agresivita-ucitele-jsou-bezradni--1271454

„K učitelům si můžeme dovolit všechno“, myslí si často rodiče. Před zraky svých dětí rodiče učitelům často nadávají, sepisují petice za jejich odvolání a občas je i fyzicky napadnou.

„Desetiletý Petr nepřišel na sraz žáků před odjezdem na školní výlet. Po půlhodině čekání, kdy nikdo z rodiny nereagoval ani na telefon, jsme odjeli bez něj. Jeho matka ale autobus dostihla svým autem a za to, že jsem nepočkala déle, mi před dětmi nafackovala,“ svěřila se se svým příběhem Právu pětáctiletá pedagožka. „Ano, rodiče nám tykají, křičí na nás. Na zprávu o tom, že jejich dítě je agresivní, reagují vůči nám hrubými výrazy nebo přímo fyzickým útokem,“ potvrdili Právu další učitelé. Není výjimkou, že rodič dítěte, které má problémy s výukou či s kázní, vyhrožuje, že stáhne finanční podporu škole, když budou výtky na adresu jeho potomka pokračovat. V době napjatých rozpočtů je movitý rodič jako sponzor pro školu někdy poslední záchranou. „Když děti vidí, že rodič napadá učitele, ať již slovně, nebo i fyzicky, je to dosti velký problém,“ potvrzuje psychiatrička Dana Kertézsová.

„Děti ztrácejí pocit autority, učitelům tykají a neváhají je také napadnout. Příčina je doma – rodiče mluví o učitelích pohrdavě, bez úcty, kritizují je, činí je odpovědnými za prohřešky svých dětí. „Někdy se dokonce před dětmi posmívají tomu, jak máme ve srovnání s jejich statisíčovými příjmy žebrácké platy. Že jsme tedy pěkné, blbky,“ když si neumíme vydělat jinak. Dítě si to jednoznačně vyloží – nemusí nás poslouchat,“ potvrzuje osmatřicetiletá učitelka Helena. A doktorka Václava Masáková z pedagogicko-psychologické poradny dodává: „Dítě ztrácí takovým jednáním rodičů úctu k učitelům.“

Mizí pocit potřebné kooperace mezi školou a rodinou,“ potvrzují dále učitelé. To se projevuje například tehdy, když rodiče usilují o to, aby do první třídy šlo dítě, které ale není pro školu a první povinnosti zralé. Rodiče však na tom, aby do školy šlo, trvají. Když učitel navrhne vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, vysmějí se mu a odmítnou to.⁹

Tragický případ učitele, který známe z médií a je starý již několik let:

Začátkem února tohoto roku si kyberšikana vyžádala další oběť. Byl jí učitel a bývalý ředitel Jiří Pacholík ze Železného Brodu, který se koncem školního roku dostal do potyčky s jedním ze žáků 9. třídy základní školy. Poté, co jej jmenovaný učitel vyzval, ať si uklidí věci, se mu dostalo odpovědi: „Seber si to sám, ty šmejde!“ Pacholík, vyprovokovaný takovou reakcí ze strany žáka, dal chlapci facku a následně přišel o zaměstnání a před několika dny spáchal sebevraždu. Někdejší zástupce zemřelého učitele, říká, že dotyčný trpěl od onoho incidentu hlubokými depresemi a dodává: „Život si chtěl vzít už tehdy v létě.“

ČŠI ve svých tiskových a výročních zprávách již dříve a několikrát uváděla, že výskyt rizikových jevů ve školách byl častý a výsledek šetření potvrdil hypotézu o nárůstu agrese dětí vůči učitelkám.

Příklad stížností od ředitelů škol na údajnou šikanu, kterou šetřili:

- Podáváme stížnost na ředitele školy, na jeho postup po nahlášení šikany naší dcery. Naše dcera byla několikrát vystavena vulgárním útokům spolužáků slovním způsobem i fyzickým poždřuchováním na autobusové zastávce, když šla do školy, a pak i v jídelně školy.
- Na začátku 8. ročníku ZŠ přišla do třídy nová spolužačka Petra, která se sem přestěhovala. Sledovala postupně děcka ve třídě. Pak se jí jeden spolužák David začal posmívat, dobíral si ji. Posměšky občas přetrvávaly, ale dívka se dokázala bránit. Na konci školního roku celou situaci, kterou pozorovala a zažívala zevnitř, popsala v dopise třídnímu učiteli. Hodnocení psychická šikana.

Ředitelka či ředitel školy nebo školského zařízení také může být obětí šikany. Jeden z mnoha případů můžeme uvést jako model a ukázkou.

Na ředitelku základní školy se obrátil se žádostí o přešetření údajně šikany páchané na dceři jeden otec. Nebyl s výsledkem šetření spokojen, protože se domníval, že ředitelka tomu případu nevěnovala dostatek pozornosti, přestože se mu celou situaci společně s metodičkou prevence ve škole snažila a všechno, co zjistily podrobně vysvětlit. Otec dcery údajně šikanované, však potom dále psal jeho vlastní zjišťování – od dcery a z jeho pozorování spolužáků po vyučování – emailem ředitelce a třídní učitelce. Bylo to mnoho emailových zpráv, denně třeba i pět a za několik měsíců to byly stohy. Ředitelka školy mu vždy na jeho dotazy, které byly zaměřeny na prospěch a chování žákyně – dcery, odpovídala. Otec se však dožadoval odpovědí i na jiné jeho připomínky. Po nějakém čase začal být agresivní, vyhrožoval. Nejdříve to byly slovní výhrůžky, pak i vyhrožoval likvidací. Poté se zmínil i o tom, že ředitelku školy pozoruje denně až do večera, kdy odchází ze školy. Několikrát se pokoušel jí dovolat na soukromý i služební mobilní telefon, psal i sms zprávy.

---

⁹ Článek na Seznam.cz ze dne 2. prosince

Přestože měla ředitelka povinnosti i mimo školu, dožadoval se přijetí a vyslyšení ve škole. Situace vyvrcholila tím, že vše dlouze sepsal do stížnosti na ředitelku školy. Ta směřovala nejen na inspektorát ČŠI, ale i na zřizovatele školy. Po vyšetření situace oběma stranami, otec nebyl spokojen a ředitelce dál vyhrožovat. Nakonec ředitelka musela tuto situaci oznámit policii.

Je třeba si stále uvědomovat, že ředitel/ka je v situaci ohrožení násilím vždy osamocen/a.

Bohužel i šikana učitelů je dostupná na internetu. Zde je jedna adresa, kde se můžete podívat, co vše je možné: <http://www.vii.sk/video/x0sxe53fft/sikana-ucitelu/>

A tak se nakonec může stát i toto:

„Učitel může ze strachu z agrese rodičů, ze stížností ustoupit, nasází dítěti jedničky, přivře oči nad přestupky. Nakonec to ale paradoxně vždy odnese dítě. Začne brát život jako prostředí bez autorit, bez normativů, hranic, nepsaných pravidel, přirozených mantinelů, kde je nejlépe se prosadit silou či penězi. Jenže v dospělém věku narazí, společnost ho takového nepřijme, začne mu klást odpor, odsoudí jej.“ Z článku na Seznam.cz.

Podívejme se, jak postupovala jedna paní učitelka (*Ing. Jana Sovová Ph.D.*) a situaci nazvala *Vlastní experiment*. Tento příběh se týká šikany pouze velmi problémového chování studentů. Jsem ovšem přesvědčena, že neřešením problému by se k šikaně dospělo. Učitelkou jsem byla 9 let, učila jsem studenty ve věku 14 – 24 let na různých školách. Často jsem se zamýšlela nad jejich chováním, jejich motivacemi a osobnostmi a hledala účinné pedagogické prostředky k jejich pozitivnímu ovlivňování. A nebylo to vždy jednoduché. V jedné střední škole jsem dostala třídu s opravdu problémovými studenty ve věku kolem 18 let. Pár hodin proběhlo v klidu a pak se začalo něco dít. Různé škodolibé poznámky, nepozornost a stále silící tendence mne ztrapňovat a shazovat. Nechtěla jsem řešit vše přísnými tresty, protože tím se problém neodstraní, naopak posílí. Tak jsem naplánovala „výměnu“ rolí. Důležité bylo, aby studenti přistoupili na tuto hru a nepovažovali ji za trest, protože pak by se vše minulo účinkem. Řekla jsem jim tedy, že jsou moc šikovní a vše zvládají tak dobře, že od příští hodiny povedou výuku. Museli si připravit hodinu a příště začít. No, nebylo to pro ně vůbec jednoduché. Zaujmut, udržet pozornost a také pocítit a vydržet kritické poznámky a mnohdy posměch svých spolužáků. Vystřídali se všichni kašpárci ze třídy. Po týdnu se stav ve třídě začal měnit, najednou byl klid a pohoda. Také jsme si promluvili o tom, co prožili ve „své“ hodině, pod kritickým dohledem okolí. A co moji nehodní studenti? Musela jsem konstatovat, že velmi vzrostl jejich respekt vůči mně a po zbytek mé výuky v této třídě byli vždy na mojí straně.

Učitelé si uvědomují změnu a říkají: „Děcka nejsou horší, jsou jiný... Učitelem by měl být ten, kdo tuhle schopnost má, je to dar daný od Boha, učitelem se člověk buď narodí, nebo ne. Nedá se to příliš naučit. Celý život učím a nikdy jsem neměla s autoritou problém.“

Myslím, že mnoho kolegů neumí děcka zaujmout, chodí do školy jako do zaměstnání, odučí si svoje a tím jejich zájem končí. To děcka poznají.“

Procento šikanovaných učitelů se dá velice těžko odhadnout. Někde se uvádějí 2 – 3 %, jinde se hovoří o tom, že ze školství chce odejít 8 – 10 % pedagogů právě kvůli šikaně své osoby.

Řešení neshod mezi učitelem a studenty nemusí být vždy tak úspěšné a zdánlivě jednoduché, ale vždy bychom se o něj měli pokusit.

Systémové řešení pro pedagogické kolektivy ve školách založené na respektování principů:

Otevřenosti – to znamená, že šikanu a její řešení musí umět odpovědní pracovníci pojmenovat. Je nutné nezakrývat vzniklé potíže, a to ani mezi sebou navzájem, je potřeba si umět říct otevřeně, jaké máme ve škole potíže s vyučováním v některých třídách, případně také využívat vzájemných hospitací, a prezentovat školu jako zařízení, které si umí se šikanou poradit.

Komplexnosti – znamená, že i za předpokladu, že je šikanou pověřen odpovědný pracovník, musí se do boje proti ní zapojit celá škola, tj. všichni pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci a být v postupu zajedno. Je nutná velmi podrobná informovanost mezi pedagogy.

Spolupráce – tento princip je založen na zapojení ostatních institucí do řešení šikany, a to dle jejího charakteru a rozsahu (PPP, PČR, Státní zastupitelství, OSPOD, psycholog, speciální pedagog – etoped apod.).

Princip odbornosti a profesionality – koordinací řešením případů šikany by se měla zabývat kompetentní osoba, odborně k této činnosti připravená, jak po teoretické, tak i po praktické stránce, na kterou je škola povinna se obrátit v případě potíží.

Princip zákonnosti – pedagogický personál musí být obeznámen s tím, že přehlížení, či neřešení šikany není v souladu se zákony, přípustnými normami a posláním pedagoga.

Princip objektivnosti – pedagog nesmí nabýt dojmu, že za výskyt šikany v jeho třídě nebo skupině je na něj nahlíženo jako na špatného pedagoga. V takovémto případě bude pedagog projevy šikany záměrně zatajovat. Zde je dobré připomenout, že i vedení školy má stát za svými pedagogickými pracovníky, tzv. podržet je v obtížné situaci.

Princip komplexní péče – při řešení šikany je nutné, komplexně pracovat nejen s obětí, ale i agresorem, případně s kolektivem třídy a s rodinným zázemím žáků.

Princip odpovědnosti a důslednosti – je nezbytné, aby si pedagogové uvědomovali poslání svého povolání a své jednání zaměřovali vždy ku prospěchu dítěte a jeho dalšího zdravého vývoje. Zde je namístě zdůraznit, že leckteré situace jsou pro děti tak důležité, že jejich dopad a zkušenost z nich si odnáší na celý život.

Princip zvýšení sebevědomí oběti – i když odborná veřejnost varuje a nedoporučuje konfrontaci oběti s agresorem, je v některých případech velice účinná. Přístup musí být odborný, připravený!! Agresor musí získat pocit, že oběť se již nebojí a u oběti je vhodné touto metodou zvýšit sebevědomí. Týká se to zejména řešení šikany mezi dětmi, nicméně lze aplikovat i u šikany učitelů. Tento postup může využívat pouze zkušený odborník s vysokým stupněm autority!

Princip přítomnosti – přítomnost pedagoga je bezesporu velikou zbraní proti šikanování. Vyplývá to z průzkumů šikany, kdy respondenti v 80% přiznávají, že šikana probíhá v přímé závislosti na přítomnosti pedagoga. V případě šikany učitelů, je vhodné zařadit do systému prevence náhodnou přítomnost jiného pedagoga, nadřízené osoby apod. (například formou hospitací, tj. cílených návštěv vyučovacích hodin u vybraných třídních kolektivů).

Princip kolegiality – posilovat kolegiální chování a vzájemnou pomoc mezi pedagogy. Zde je také důležité, aby se pedagog uměl svěřit se svými problémy a neúspěchy nejen vedení, ale také ostatním spolupracovníkům.

Takto si poradila s problémy jedna základní škola: „Nejprve jsme si o problému pohovořili poměrně otevřeně se zástupci žákovského parlamentu, kteří nás upozornili (bez konkrétních jmen) na několik příkladů drobnější šikany mezi žáky, o kterých jsme dosud nevěděli. Bohužel při této příležitosti vyšlo najevo, že za určitý druh šikany je možno považovat i chování některých kolegů – pedagogů (tady už konkrétně jmenovitě), většinou staršího věku. Vyřešit problémy mezi dětmi bylo paradoxně mnohem snazší, než se domluvit s těmito kolegy a vysvětlit jim, že to, co praktikovali po celý život, je vlastně pro děti svým způsobem ponižující a má v sobě prvky šikany. I já jsem si ke své hrůze uvědomil (či k tomu byl přiveden dětmi), že moje tradiční otázka: „Tak co, Kamile, vzpomněl sis na mě s domácím úkolem?“, je pokud ne šikanou, tak určitě ponižováním tohoto žáka (i když v 90 % úkol skutečně nemá).“ A pro ilustraci uvedla škola na svých webových stránkách dotazník z knihy Michala Koláře a jeho výsledky.

Nakonec se vše, jak se říká, snad v dobré obrátí:

Facebooková skupina s názvem „Polovina třídy spí, druhá si maluje a učitelka si povídá s tabulí“, která za necelý měsíc nasbírala 170 tisíc fanoušků, byla totiž zrušena. Na stránkách skupiny se objevily fotografie a videa, dokumentující situaci v českém školství.

Studenti během výuky spí na lavici i na zemi, hrají online hry, a když se hodně nudí, zesměšňují učitele. Především mladší uživatelé to pak vesele komentují a dobře se tím baví. A po článku o kyberšikaně učitelů byla celá skupina na Facebooku zrušena.

Příklad ze současnosti u nás (převzato z tisku):

Muž urážel učitele, od soudu odešel s podmínkou. Okresní soud v Teplicích ve středu uložil desetiměsíční podmínku za výtržnictví muži, který vulgárně urážel učitele a zaměstnance Základní školy a Praktické školy v Krupce. Případ se stal ve druhé polovině března, kdy otce jednoho z žáků přivedlo k nepřičetnosti, že se nemohl dostat do budovy školy. Několik učitelů pak agresivní muž slovně napadl. Před soudem se hájil tím, že mu „ujely nervy“. Soudce i pedagogové považují verdikt za průlomový, informoval deník Právo. „Podkopávat autoritu učitelů před žáky je nepřípustné,“ řekl listu soudce, jeden z důvodů pro udělení v podobných případech dosud nevídaného trestu. Soud muži kromě podmínky nařídil, aby se zaměstnancům školy omluvil. Pokud tak neučiní do 14 dnů nebo bude jeho omluva nedostatečná, půjde si trest odsedět do vězení. Nařízení souvisí s novinkou v trestním zákoníku, která má za cíl nezatěžovat civilní soudy případným řízením o případnou omluvu.

Možná vznikl precedens, míní soudce. Nekompromisní soudcův postoj vítají zejména učitelé. „Setkáváme se s tím docela často. Je proto jedině dobře, že soud dal veřejnosti signál, že takhle by to dál nešlo. Snad nařízený trest další podobné sprostáky od útoků odradí,“ uvedl teplický učitel.

2.6 Možnosti řešení a systémová prevence

Ve školském zákoně je stanoveno a zabezpečeno, že ředitel/ka musí zajistit bezpečnost, ochranu zdraví dětí, žáků a studentů a ochranu před sociálně patologickými jevy. Za tuto oblast činnosti zodpovídá ředitel či ředitelka školy nebo školského zařízení.

V uvedené právní normě a dalších souvisejících vyhláškách ke školskému zákonu je přesně a jasně stanoveno, jaké mají být tyto kroky, opatření a postupy pedagogických pracovníků.¹⁰

Mimo to je také dáno právní normou, že ředitel odpovídá za zajištění dohledu nad dětmi a nezletilými žáky ve škole a školském zařízení při vzdělávání. Musí také zabezpečit celou oblast výchovného poradenství, které obsahuje pro žáky využití možnosti poradenské pomoci v případě ohrožení, poskytnutí poradenské pomoci, zajištění primárních preventivních opatření ve škole a školském zařízení a zajištění také dalších opatření v případech ohrožení žáků sociálně patologickými jevy od ostatních žáků, případně od třetí strany. Školy a školská zařízení jsou při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb povinny přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a studentů a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů. Škola vždy zpracovává Minimální preventivní program sociálně patologických jevů a Krizový plán, který podléhá kontrole České školní inspekce. Ředitel/ka zodpovídá za systém poradenských služeb ve škole a za řešení šikany. Pedagogičtí pracovníci musí mít informace, mít k dispozici dokumenty, musí vědět, na koho se mají obrátit v případě ohrožení dětí a žáků, musí vědět, jak mají sami postupovat. Ředitel školy nebo školského zařízení musí vždy zasáhnout a případnou agresivitu nahlásit Policii.

Školským zákonem je zaručeno také to, že žáci při vzdělávání podle současných školních vzdělávacích programů budou získávat kompetence pro sociálně pozitivní chování, získávat také kompetence pro možnou obranu v případě nátlaku či ohrožení. A nejen žáci, ale i učitelé mají povinnost vzdělávat se v uvedené oblasti, která je všem pedagogickým pracovníkům dána zákonem.¹¹

Výše uvedená ustanovení o bezpečnosti, ochraně zdraví a ochraně před sociálně patologickými jevy musí obsahovat školní řád (v případě škol) nebo vnitřní řád (v případě školského zařízení). Mimo to je třeba, aby si škola ve svém školním řádu také jasně definovala, co je násilí, šikana a co patří sociálně patologické jevy, co se zakazuje, jaké projevy. Je třeba, aby si stanovila režim a dohledy nad žáky, pravidla pro provoz školy nebo školského zařízení, pravidla pro hlášení úrazů, pro hlášení napadení v případech možných

---

¹⁰ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

¹¹ Zákon č. 563/2004 Sb. ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

projevů rizikového chování žáků nebo ze strany třetích osob. Dále je třeba, aby součástí školního řádu, případně i vnitřního řádu, byla také pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků, to znamená i pro hodnocení chování, a to výchovnými opatřeními a pro klasifikaci chování. V nich mnohé školy úspěšně stanovily a také využily přesná pravidla pro případy žáků používajících násilí a šikanu.

Ve školách a školských zařízeních musí být funkční také poradenský systém, který zahrnuje různé služby a postupy. Na využití poradenských služeb má každý žák školy včetně jeho zákonných zástupců právo. Poradenské pracoviště tvoří obvykle výchovný poradce a školní metodik prevence sociálně patologických jevů, ti mají společně se všemi pedagogickými pracovníky zabezpečit ochranu každého žáka nebo žákyně před sociálně patologickými jevy. Tím je především jakékoliv násilí, včetně šikany a kyberšikany. Všechny povinnosti, které musí plnit poradenské pracoviště ve školách a školských zařízeních jsou obsažena ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, ve znění platných předpisů.

Na základě tohoto předpisu musí mít škola zpracovaný Minimální preventivní program a také Krizový plán školy. V nich jsou zahrnuty cílové skupiny, výchozí stav školy, pozitiva a negativa dosažená v dřívějších školních letech, harmonogramy akcí, aktivity, na které škola jistě bude navazovat, aktivity speciálně zaměřené na určité ročníky žáků, a případně také speciální aktivity zařazené z důvodů uplatňování opatření k zamezení výskytu některých jevů (např. vysoká absence apod.). Minimální preventivní program školy úzce souvisí s naplňováním školních vzdělávacích programů, jsou provázány zejména v oblasti průřezových témat, která jsou povinně zařazována do výuky některých předmětů a škola má povinnost se jim věnovat.

Mimo školu se můžete v případě potřeby jako rodiče i jako pedagogičtí pracovníci obrátit na organizace, instituce nebo projekty, které pracují již dlouhodobě se šikanou.

Například to je projekt Minimalizace šikany, na jehož stránkách najdou pomoc jak rodiče, děti i pracovníci školy. Příkladám Vám odkaz na informační portál: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozvedet/259>.

Přesto, že jsou školy a školská zařízení dostatečně zabezpečeny svými řády a programy, ČŠI v posledních letech přijímá stále vyšší počty stížností na údajnou šikanu (viz Výroční zprávy České školní inspekce). V minulých letech byly stížnosti v poloviční až třetinovém množství ve srovnání se současností.

Slovo „šikana“ je ve slovníku rodičů (ti jsou nejčastějšími stěžovateli), případně jiných stěžovatelů častá. A tak se také objevují výroky o tom, že ředitel/ka školy údajně „neřeší šikanu“, „škola neohlásila šikanu odbornému pracovišti“, rodiče se „nemají na koho obrátit, když ředitel v případech šikany ve škole nic nedělá“, a „ve škole je šikana, ale učitelé to nevidí“.

Jako například:

Mé dítě bylo ve škole šikanováno...

Mé dítě bylo hodnoceno neoprávněně...

Škola nás jako rodiče šikanuje, protože nás neinformovala...

Ředitel/ka nešetřila šikanu...

Ředitel/ka neoznámila šikanu Policii...

Škola nenapravila situaci po šikaně...

Preventista/ka nemá záznamy...

Co na to říct?

V těchto případech se stěžovatelé obrací na ČŠI. Co bude škola v těchto uvedených případech dělat, když ČŠI při šetření stížností zjistí, že to tak skutečně bylo?

Velmi časté jsou takovéto stížnosti rodičů:

„Syn chodí do šesté třídy. Až do páté třídy byl lepší průměr, na vysvědčení měl jedničky a dvojky, dokonce nás třídní učitelka přemlouvala, aby šel z páté třídy na gymnázium. Jelikož má ale trochu laxní přístup k učení, tak jsme tuto možnost zavrhlí. V páté třídě došlo ke spojení dvou problémových tříd z důvodu malého počtu žáků ve dvou třídách – nyní je ve třídě přes 30 dětí, z toho 7 má problémy s chováním. Náš syn mezi ně sice nepatří, ale s těmito chlapci kamarádí. Tyto děti psychicky nesnáší a nezvládá učitel, který je má na český jazyk a občanskou výchovu. Osm dětí nechal propadnout z českého jazyka (z jiného předmětu pětku nemají) i přesto, že v ostatních předmětech prospívají. Náš syn měl v pololetí ČJ mezi dvojkou a trojkou. Bylo mu řečeno, že mu dá trojku a na konci roku k tomu přihlédne a dostane lepší známku – dostal čtyřku! Jedním z důvodů byl fakt, že dvakrát zapomněl sešit a ve čtenářském sešitě udělal sice výpisky z všech čtyř knížek – celkem podrobně, ale bez osnovy! Dostal za to čtyři pětky. V občanské nauce měl v žákovské za celé pololetí od tohoto učitele pouze tři známky – tři dvojky! Na vysvědčení dostal trojku!! Považovala jsem toto za naprostou šikanu a nespravedlnost tohoto učitele. Škola to však nemíní řešit, nemá jiného učitele. Třídní učitelka mi sdělila, ať syna už přes prázdniny nestresuji, že o nic nejde, když se známky z šesté třídy nepočítají pro přijetí na střední školu. Jenže toto chování může dál pokračovat a já nevím, jak dál. Syn do jiné školy jít nechce, má tady kamarády a ve městě jiná škola není, musel by dojíždět. PORAĎTE, CO MÁM DĚLAT?“ (převzato z internetu)

Díky současné situaci ve školství a situacím ve vztazích k rodičům jsou naši pedagogičtí pracovníci pod vlivem neustálých stresů. Z výzkumu Státního zdravotního ústavu vyplynulo, že stresy a frustrace profesního původu jsou u českých učitelů velmi časté. Výzkum byl zaměřen na psychickou pracovní zátěž, stres, hardiness (odolnost vůči zátěžím, osobnostní nezdolnost, zvýšená rezistence), rizikové typy chování a postoje, povědomost učitelů o svém zdravotním stavu a na další zdravotní rizika. Stresory učitelů a učitelek v České republice jsou události, činitele a podněty vyvolávající zátěžové situace a psychosomatické stresové reakce učitelů a učitelek na českých mateřských, základních a středních školách.

Výsledky studie pracovníků Státního zdravotního ústavu potvrzují:

- vysokou psychickou pracovní zátěž téměř u 80 % učitelů,
- nadměrný stres u 60 %,
- sníženou odolnost vůči stresu u 25 %,
- nedostatky v životosprávě u 90 % učitelů.

Studie se ve spolupráci s Českomoravským odborovým svazem pracovníků školství účastnilo 87 učitelů z 12 pražských základních škol (13 učitelů a 74 učitelek). Zvýšená psychická pracovní zátěž byla u učitelské profese prokázána opakovaně v celé řadě dalších výzkumných projektů.

Potlačení agresivity

Uvádím zde jen jeden příklad z mnoha možností zvládnání náročných situací. K tomuto účelu existují tzv. **taktiky potlačení**. Ty se odvíjí od úsilí vstřípit si více sebekázně a naučit se překonat rizikové situace bez toho, abychom svou agresivitou způsobili nepříjemné následky. **Je však třeba poznamenat, že takovýmto potlačením jen dojde k oddálení agresivity a celou situaci v pravém slova smyslu neřeší, pouze ji odsunou na dobu, kdy je vhodné si získané napětí vybit.**

Naproti tomu metody neškodného odreagování spočívají spíše v postupném „upouštění páry“ a to takovým stylem, který nikomu neublíží. Ve snaze oprostít se od agresivních výbuchů, lze také užít celkové odreagování a dbaní více na svou psychickou pohodu. **Najděte si něco, čím dokážete zklidnit své rozbouřené emoce a snažte se vyhnout výbuchům vzteku, kterými ovlivníte život nejen svůj, ale také vašich dětí. Může to být sport, hra na hudební nástroj, návštěvy kulturních akcí, vlastní tvorba umělecká, koníčky a kutilství apod.**

Naše společnost již registruje situaci v pedagogických kolektivech. V politických kruzích se proto hovoří o případných změnách v trestním zákoníku. Návrh na zvýšení trestní sazby za napadení učitele – rok 2012:

„Především v otázkách právě agrese vůči těmto učitelům při výkonu jejich povolání. Zvýšení trestní sazby by se mělo týkat trestných činů, jako je například fyzické napadení učitele žáky nebo jejich rodiči, případně jinými lidmi. Čili jedná se o zlepšení pozice učitelů a jakési jejich ochrany při těchto negativních společenských jevech, které se týkají jejich práce.“ Předsedkyně školského výboru sněmovny Anna Putnová z TOP 09 uvedla, že vítá, že se téma agresivity ve školách, které je zaměřeno na učitele, stává celospolečenským tématem.

Rostoucí agresivita žáků by se podle ní ale měla řešit prevencí. „Pokud jde o samotnou novelu, přikláním se k názoru, že je třeba posílit roli učitelů, pravomoci ředitelů a také pravomoci školských rad. Tedy preventivní části, ve kterých bychom zajistili, aby učitelé měli podmínky pro plnění svého povolání. Nikoliv tedy formou represe,“ uvedla.

2.7 Závěr

Učitel samozřejmě není nedotknutelný, není ten, který má vždy pravdu, je ale možné vše, co se týká dětí, žáků škol a školských zařízení, řešit v poklidu, na racionální úrovni. Hlavní je – společně s rodiči hledat řešení problému. Nevzdávat se, pokoušet se komunikovat, a to hlavní, věnovat problému čas.

Domnívám se, že násilí jako součást života každého člověka je oblast, ve které může alespoň takováto základní orientace v situacích, které vznikají ve školách a školských zařízeních v poslední době často, být skutečně profesně i životně důležitá.

Abychom nekončili pesimistickými závěry, je nutné uvést na pravou míru také další zjištěná fakta. Mnohé školy a školská zařízení si se šikanou vědí rady. Šikanu jako takovou se nikdy odstranit ze školských zařízení nepovede, eliminovat ji na co možná nejnížší úroveň však ano. Předpokladem je dodržování základních principů a maximální profesionální spolupráce všech pedagogů v dané organizaci ba i společnosti.

2.8 Použité zdroje a odkazy

- 1) Kolář Michal – Skrytý svět šikanování ve školách, Portál 1997, 2000
- 2) Čermák Ivo – Lidská agrese a její souvislosti, 1. vyd. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1990
- 3) Lorenz Konrad – Takzvané zlo, Alena Veselovská, 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1992
- 4) Výroční zpráva ČŠI za rok 2010/2011
- 5) Výroční zpráva ČŠI za rok 2011/2012
- 6) Výroční zpráva ČŠI za rok 2012/2013
- 7) Článek na Seznam.cz ze dne 2. prosince 2013
- 8) Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních č.j. MŠMT- 22294/2013-1
- 9) Anna Tůmová, Helena Kuncová, Jana Mitrová, Magdaléna Francová – Šikana učitelů, Zvyšující se výskyt šikany učitelů základních škol ze strany žáků v České republice, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2009
- 10) Kyberšikana a její prevence, příručka pro učitele – publikace vznikla v rámci projektu „Prevence nebezpečných komunikačních praktik při využití ICT“, podpořeného v rámci
- 11) „PROGRAMU PODPORY NEINVESTIČNÍCH PROJEKTŮ PREVENCE KRIMINALITY OBCÍ 2009“ Plzeňského kraje

Dále byly využity informace ze seminářů pořádaných k uvedené problematice – Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Národním institutem pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

K tomu byly využity také články zveřejněné k uvedené problematice na různých internetových portálech

- 1) www.saferinternet.cz
- 2) www.pomoconline.cz
- 3) www.protisikane.cz
- 4) www.horka-linka.cz
- 5) www.seznam.cz
- 6) www.seznamsebezpecne.cz
- 7) www.csicr.cz
- 8) www.msmt.cz
- 9) www.sancedetem.cz
- 10) www.microsoft.cz
- 11) www.alik.cz
- 12) <http://www.youtube.com/watch?v=fDLzgcqogOQ>
- 13) <http://www.youtube.com/watch?v=WcMFMns2Liw>

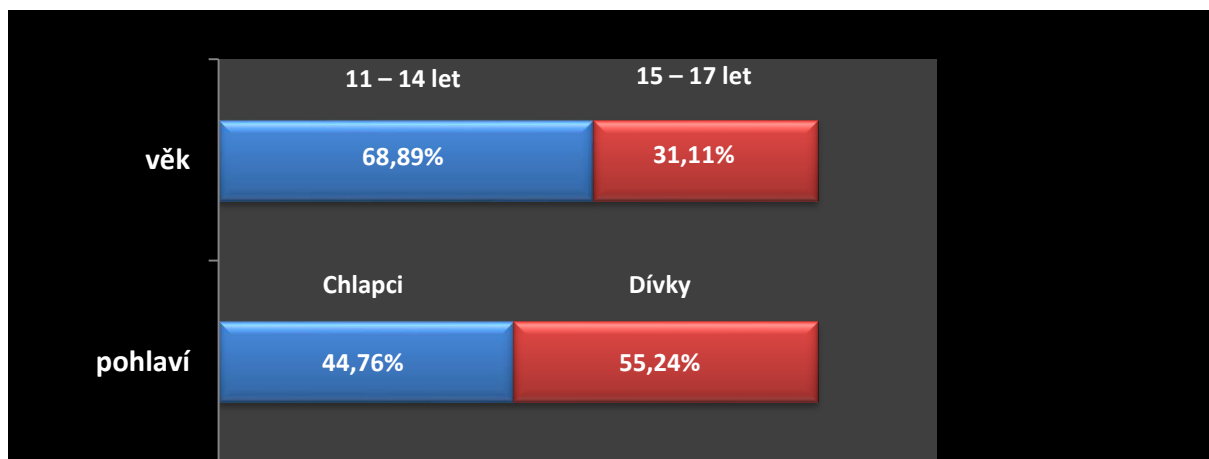
3 Prevence násilí na školách týkající se virtuální komunikace, elektronické komunikace (Mgr. Zdeňka Procházková, Mgr. Michal Hodovský)

3.1 Úvod – kyberšikana

V dnešní době je již téměř samozřejmostí, že každá domácnost je vybavena počítačem. Neustále se snižuje věková hranice, kdy děti začínají s počítačem pracovat. Všichni uživatelé, nejen děti, jsou pak vystaveny negativnímu vlivu masy informací, aniž by měli schopnosti informace kriticky vyhodnotit a zpracovat. Dochází tak k rozšiřování počítačové kriminality v nejrůznějších podobách (cyber-grooming – sexuální obtěžování mladistvých spojené s využitím internetu, cyber-stalking – cílený útok na uživatele realizovaný různými komunikačními kanály, cyber-bullying – elektronická forma psychické šikany, happy slapping – fackování pro zábavu, sexting – elektronické rozesílání SMS, videí a fotografií se sexuálním obsahem, hoaxing a spamming apod).

Stat'

V souvislosti s problematikou kyberšikany proběhlo i několik výzkumů zaměřených na ukazatele týkajících se daného problému. Velmi zajímavý byl v poslední době Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013. Celkový počet respondentů byl 21 372 ve věku od 11 do 17 let. Skupina 11 – 14 let tvořila 68,89 % a starší žáci ve věku 15 – 17 let tvořili 31,11 %. Z celkového počtu bylo 55,24 % dívek a 44,76 % chlapci. O výsledky z tohoto výzkumu se budu v celé práci opírat.

Obrázek 1: Věková hranice a pohlaví dotazovaných dětí

3.1.1 Vysvětlení pojmu

Kyberšikana je druh šikany, který využívá elektronické prostředky, jako jsou mobilní telefony, e-mail, internet apod.

Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou:

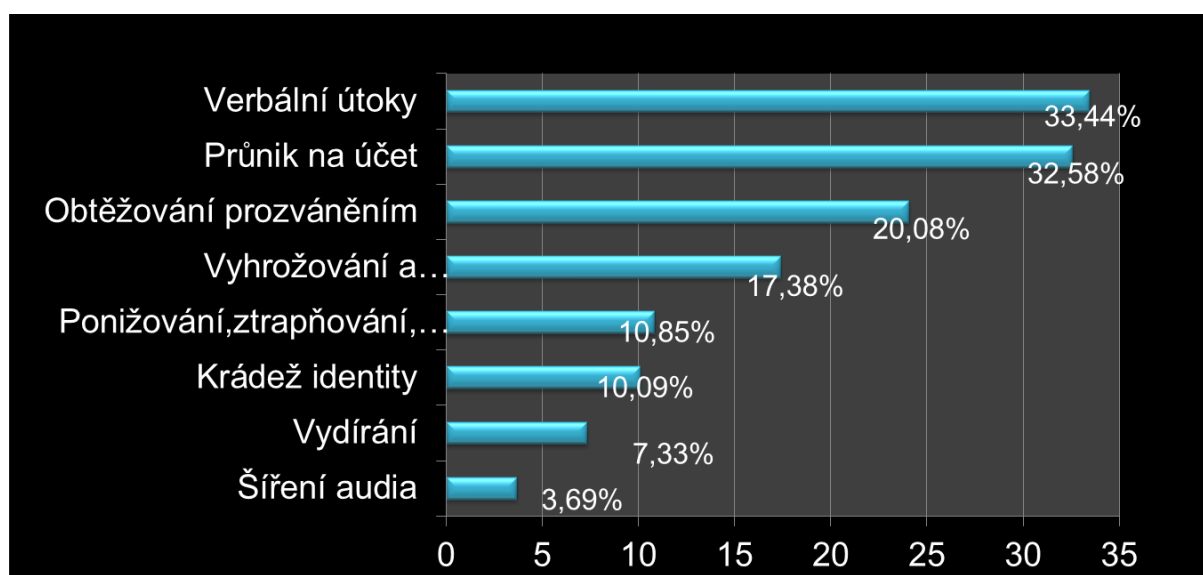
Kyberšikana se odehrává ve virtuálním světě

- 1) Místo a čas – u šikany můžeme předpokládat, kdy a kde k útoku dojde, s kyberšikanou se můžeme setkat kdykoli a kdekoli. Obětí se můžeme stát vždy, když budeme připojeni k internetu nebo k mobilní síti. (Obětí se můžeme stát i bez naší přítomnosti!!!).
- 2) Útočník – pachatel je většinou anonymní, skrytý za přezdívku, anonymita
- 3) Sekundární útočníci – šířitelé – množství diváků u kyberšikany je větší než u šikany (diváci a šířitelé).
- 4) Oběť – nezáleží na věku, pohlaví, fyzické síle. Obětí se často stává i oběť šikany, uživatel s menšími znalostmi ICT a zneužívání ICT.
- 5) Útok – nedochází k osobnímu kontaktu útočníka s obětí,
  - a. následky útoku na internetu trvají déle než nadávky v reálném světě
  - b. diskriminující materiál zůstává na internetu napořád a je dostupný komukoli, kdykoli a odkudkoli

Charakteristické rysy kyberšikany:

1. Anonymita – pachatel v tomto případě může zůstat celou dobu anonymní a oběť se nemusí vůbec dovědět, kdo ji šikanoval
2. Nezávislost na místě a čase – agresor nemusí být fyzicky na stejném místě jako oběť
3. Obtížná kontrola a rychlé šíření – elektronicky posílané zprávy se dají hůře kontrolovat, snadná dostupnost internetu a jeho možnosti umožňují rychlé šíření a početné obecenstvo

3.1.2 Nejčastější projevy kyberšikany

Obrázek 2: Nejčastější formy kyberšikany

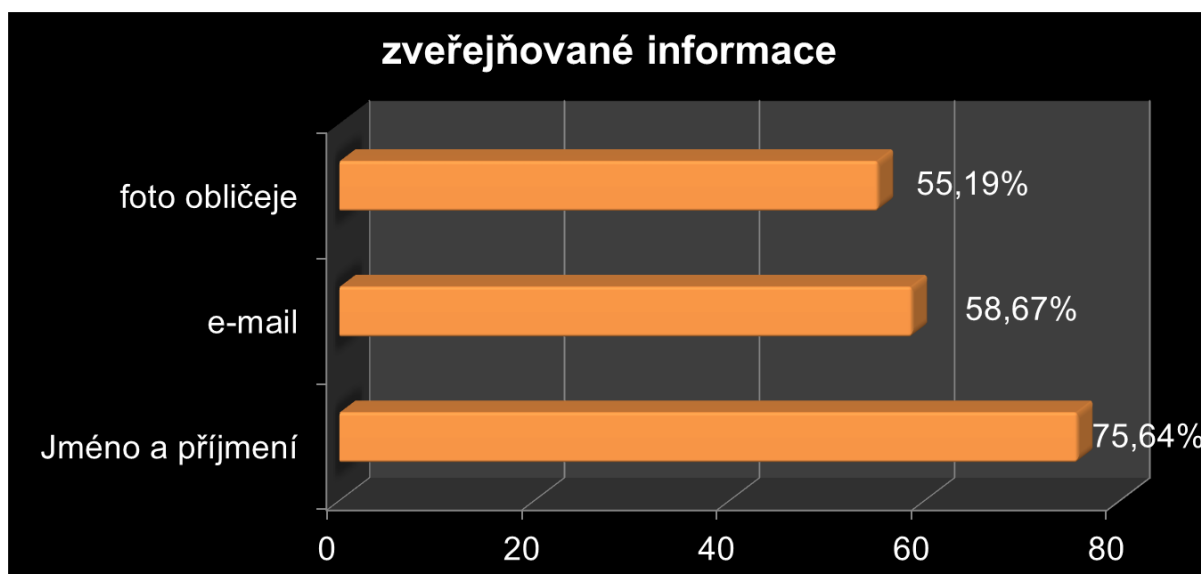
Nejčastější formou kyberšikany jsou verbální útoky (33,44 %). Jedná se o nadávky, urážky, ponižování, ztrapňování atd. Vše se děje buď přes internet, nebo mobilní telefon. U agresorů je nejčastější způsob šikánování průnik na cizí účet (32,58 %). Pokud se útočník

dostane na něčí profil, účet, může pod falešnou identitou podnikat další možné útoky (zesměšňování, vyhrožování atd.).

V dnešní době se do popředí dostává publikování ponižujících fotografií a videí (3,69%). Tento způsob je v poslední době velmi častý i z toho důvodu, že sami uživatelé dávají své fotografie (videa) na sociálních sítích k dispozici a ke sdílení. Potom už je pro pachatele velmi jednoduché tento materiál zneužít.

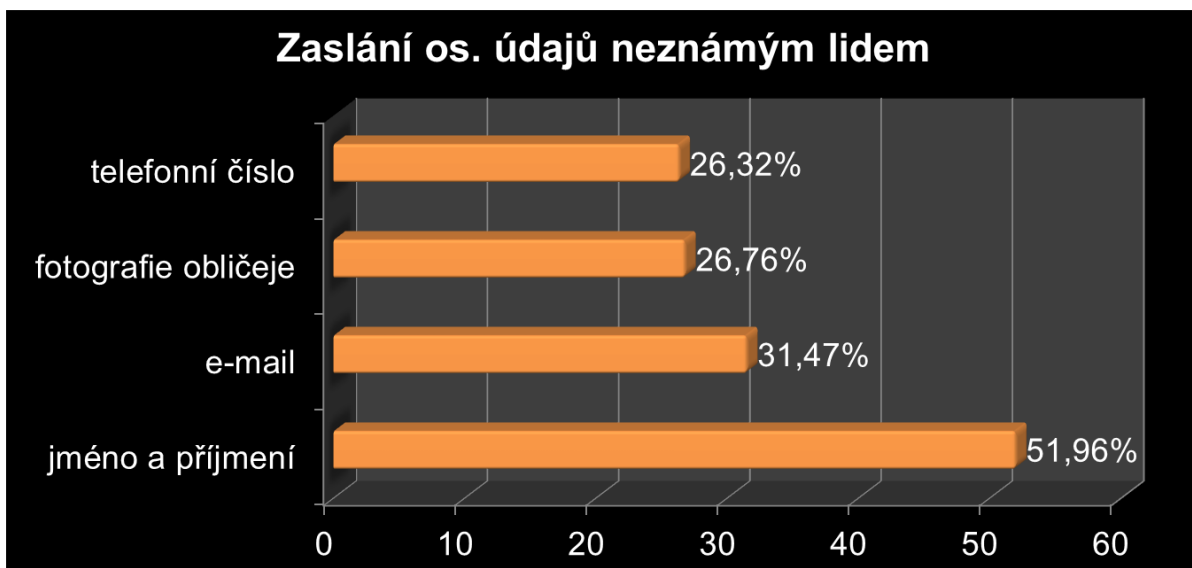
3.1.3 Zveřejňované osobní údaje

Dnes se stává virtuální komunikace nejběžnějším a nejpoužívanějším způsobem komunikace mezi dětmi a mládeží. Velký problém v rámci virtuální komunikace u dětí je zveřejňování osobních údajů a dalších informací.

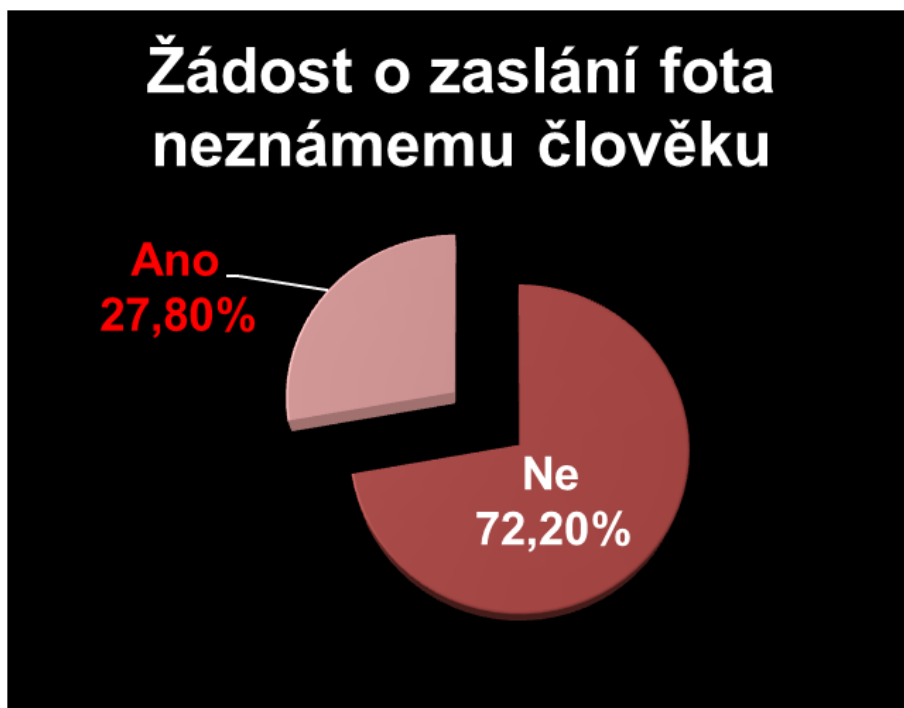
Obrázek 3: Nejčastěji zveřejňované informace dětmi

Nejčastěji děti na sociálních sítích zveřejňují své jméno a příjmení (75,64 %), dále následuje e-mail (58,67 %) a velmi často zveřejňují fotografii obličeje (55,19 %). Pokud by uživatelé zveřejnili pouze jeden ze zmiňovaných osobních údajů, nebyl by to ještě takový problém. Problém přichází v okamžiku, kdy o sobě uživatelé zveřejní více osobních údajů. Odkrývají tím svoji identitu, ale hlavně soukromí. Tyto informace potom může „pachatel“ zneužít. Mohou být nástrojem k vydírání, vyhrožování a dalšího protiprávního jednání.

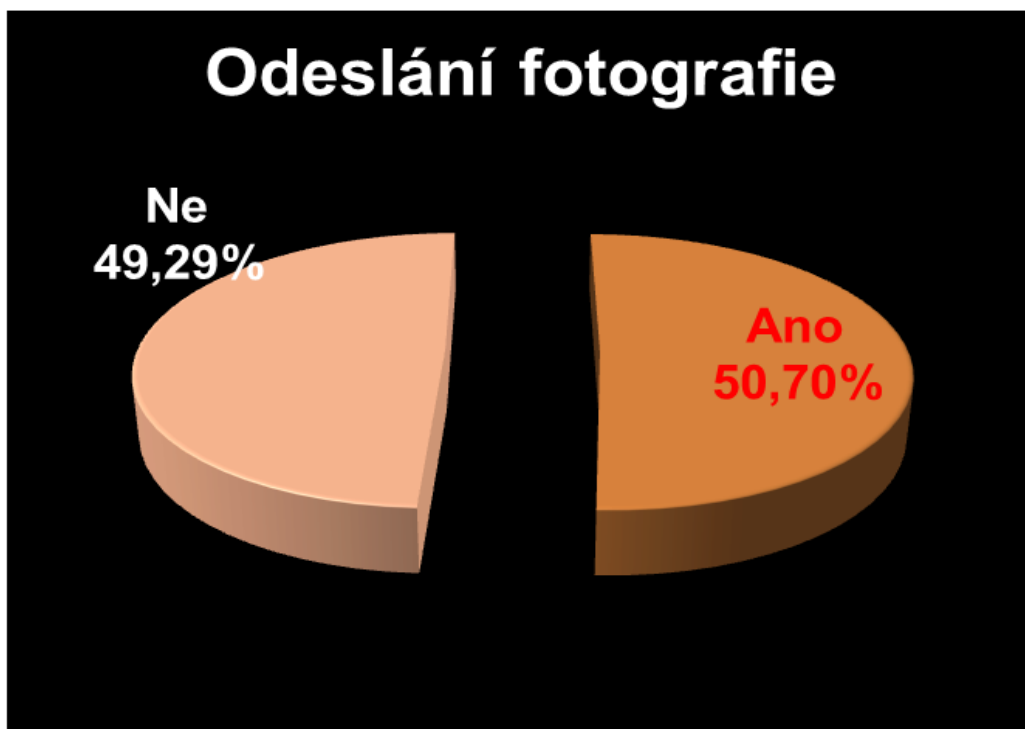
Obrázek 4: Zaslání osobních údajů neznámým lidem

Tento graf je daleko zářející. Znázorňuje, zaslání osobních údajů dětmi neznámým lidem. Nejčastěji děti zasílají jméno a příjmení (51,96 %), na druhém místě je e-mail (31,47 %), následuje fotografie obličeje (26,76 %) a téměř současně telefonní číslo (26,32%). Z těchto údajů je zcela zřejmé, že si mladí uživatelé neuvědomují riziko související se sdělováním osobních údajů ostatním uživatelům internetu. Neuvědomují si, že ne všichni uživatelé používají svoji pravou identitu. A právě falešná identita může být záměrem k získání informací a osobních údajů.

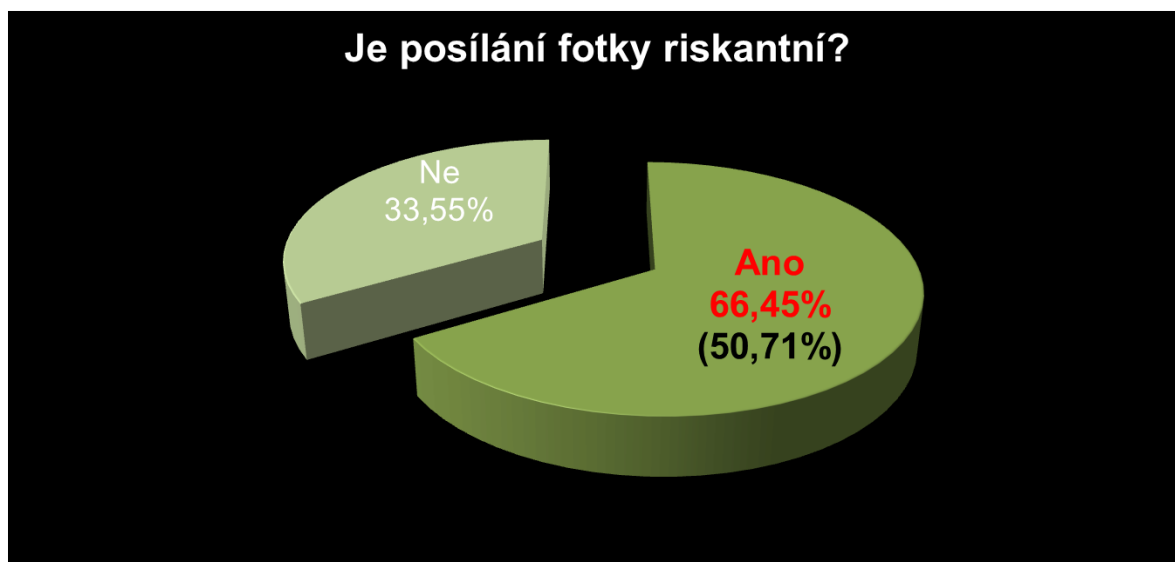
Obrázek 5: Žádost o zaslání fotografie neznámému člověku

Téměř 30% dětských uživatelů bylo požádáno neznámým člověkem o zaslání fotografie.

Obrázek 6: Odeslání fotografie neznámému člověku

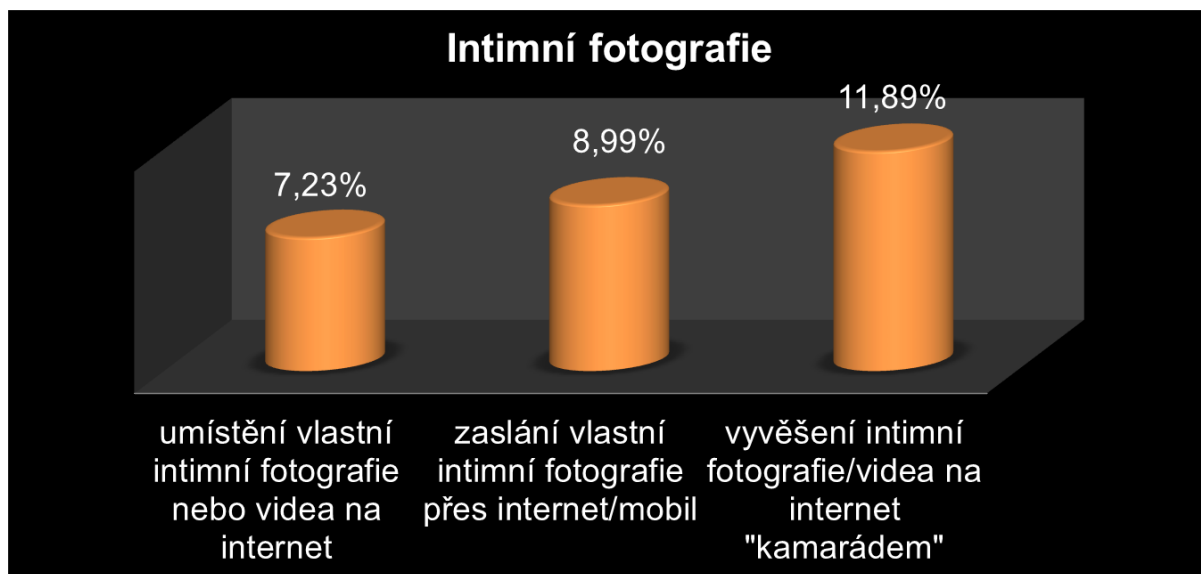
27,80 % dětí bylo požádáno cizím člověkem o zaslání fotografie. 50,70 % dětí této žádosti vyhovělo a fotografii poslalo. Je to velice zarážející číslo, když si uvědomíme, že děti poslaly fotografii někomu, o kom vůbec nic neví a vůbec nemohou mít tušení, co s fotografií bude dále dělat.

Obrázek 7: Je posílání fotografie riskantní

Na otázku, jestli je posílání fotografie na internetu riskantní, 66,45% dětí odpovědělo, že je. Přesto však 50,71% dětí je ochotno fotografii poslat. I když si děti riziko uvědomují nebo spíše je připouští, jsou ochotni toto riziko podstoupit. Ve většině případů je

to z toho důvodu, že nedomýšlí možné důsledky a zastávají názor, že jich se to určitě netýká, že jim nic nehrozí.

Obrázek 8: Sexting

Děti často umisťují i intimní fotografie nebo videa na internet. 7,23 % dětí umístilo svoji intimní fotografii na internet. 8,99 % dětí zaslalo svoji intimní fotografii přes internet, příp. mobilní telefon. V 11,89 % byla intimní fotografie na internetu vyvěšena „kamarádem“.

Důvody zasilání své erotické fotografie:

- „Zábava“
- „Fotka můj holce“
- „On mi ji taky poslal...“
- „Byl to můj kluk..a vydíral mě kvůli tomu...“
- „Můj kluk chtěl nějakou...ale to už je dávno...“
- „Protože se za sebe nestydím...“

3.1.4 Virtuální komunikace

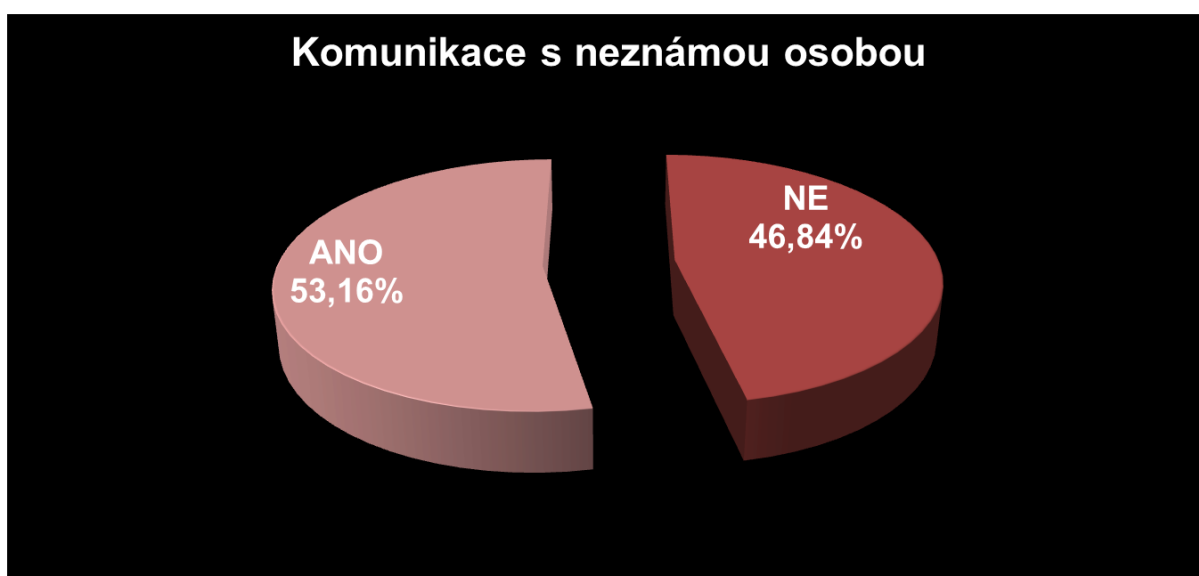
Vzhledem k tomu, že děti v dnešní době mají velmi snadný přístup na internet, tráví na něm většinu volného času. Činnost dětí na internetu spočívá především ve virtuální komunikaci pomocí sociálních sítí. Díky této komunikaci se pak snadno stávají obětí nebo původcem kyberšikany. V mnoha případech si však tuto skutečnost vůbec neuvědomují. V rámci virtuální komunikace děti sdělují mnoho informací, které by v běžném světě nesdělily. Díky anonymitě mnoho dětí ztrácí zábrany a kromě informací sdílejí i fotografie, což může přinést nejen problém.

Výhody virtuální komunikace:

1. Snadná dostupnost
2. Rychlost
3. Možnost komunikovat s kýmkoli a kdekoli

Nevýhody virtuální komunikace:

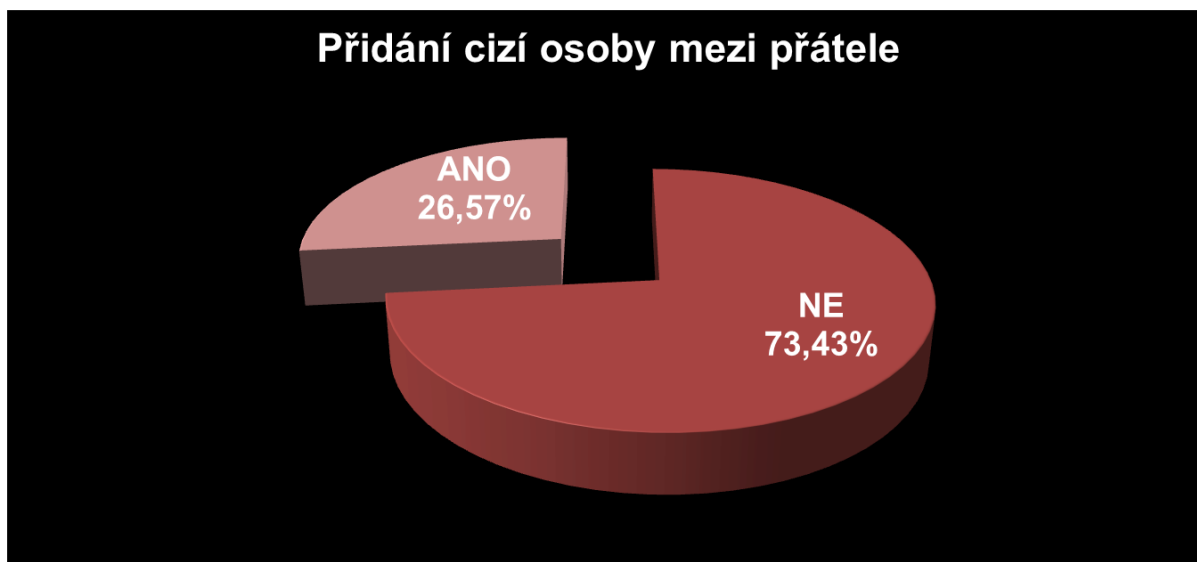
1. Anonymita
2. Obtížná kontrola
3. Možná ztráta soukromí
4. Možné zneužití
5. Lživé informace
6. Vložený materiál zůstává na internetu „napořád“

Obrázek 9: Komunikace dětí s cizí osobou

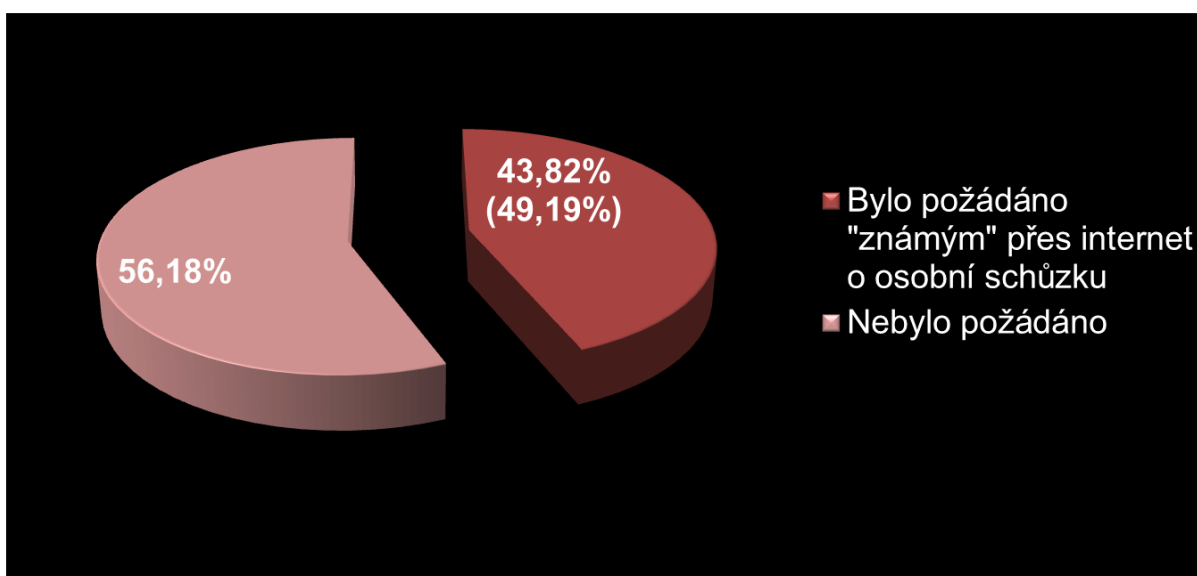
Při zjišťování jak často komunikují děti na internetu s neznámou osobou, bylo zjištěno, že 53,16 % dětí komunikuje s neznámým člověkem. Důležité je upozornit na to, že za neznámého člověka považujeme i to, když uvede nějaké jméno, případně ukáže nějakou fotografii, ale nic jiného o něm dítě neví. Opět zde může jít o falešnou identitu a psát může cokoli i nepravdu.

Obrázek 10: Přidání si cizí osoby mezi přátele

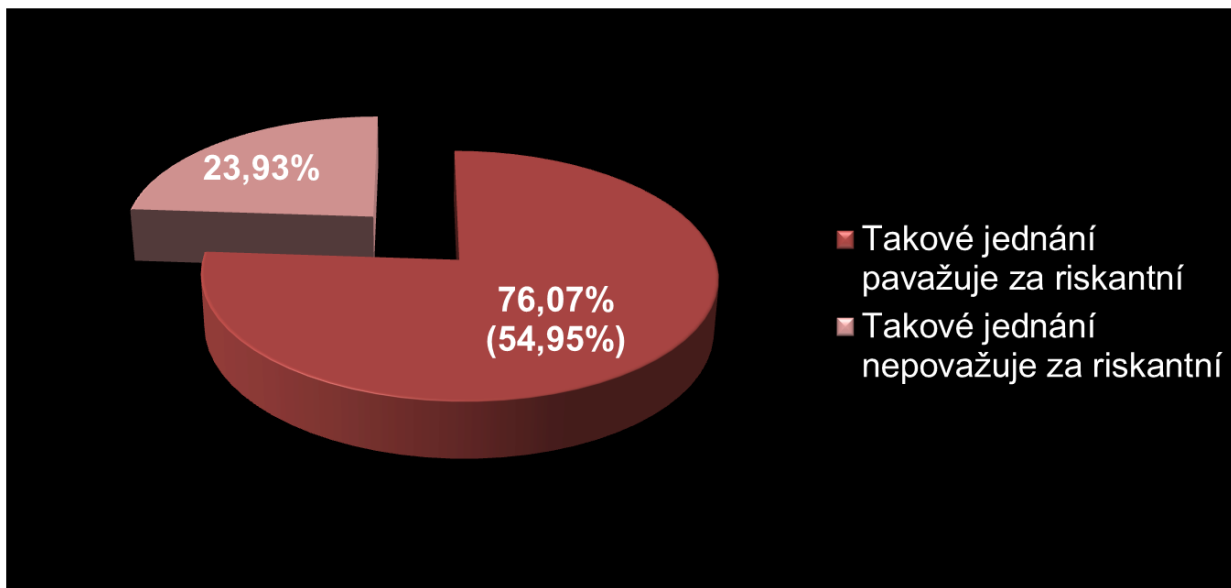
Na komunikaci s cizí osobou navazuje přidání si cizí osoby mezi své „přátele na sociální síti. 26,57 % oslovených dětí si přidalo po požádání cizí osobu mezi své přátele.

Obrázek 11: Komunikace s cizí osobou

V průběhu virtuální komunikace na sociálních sítích děti sdělují mnoho informací. Můžeme říci, že téměř většina těchto informací, pokud nepočítáme osobní údaje, jsou nepodstatné. Sdělují, co dělaly ve škole, co budou dělat doma, co měly na oběd atd. Pokud mají děti zveřejněny osobní údaje (jméno, příjmení, adresu, fotografii, telefonní číslo), pak i tyto zdánlivě nepodstatné informace mohou být na škodu. Pro příklad, dítě má zveřejněnou adresu a na sociální síti sděluje, že právě přišlo ze školy, je samo doma. Právě na takovou informaci může pachatel čekat, ví vše, co potřebuje. Dítě je samo doma a zná adresu. A toto není jediný příklad, se kterým se na sociálních sítích setkáváme.

43,82 % oslovených dětí bylo požádáno „známým“ přes internet o osobní schůzku. 49,19 % z nich skutečně na schůzku dorazilo.

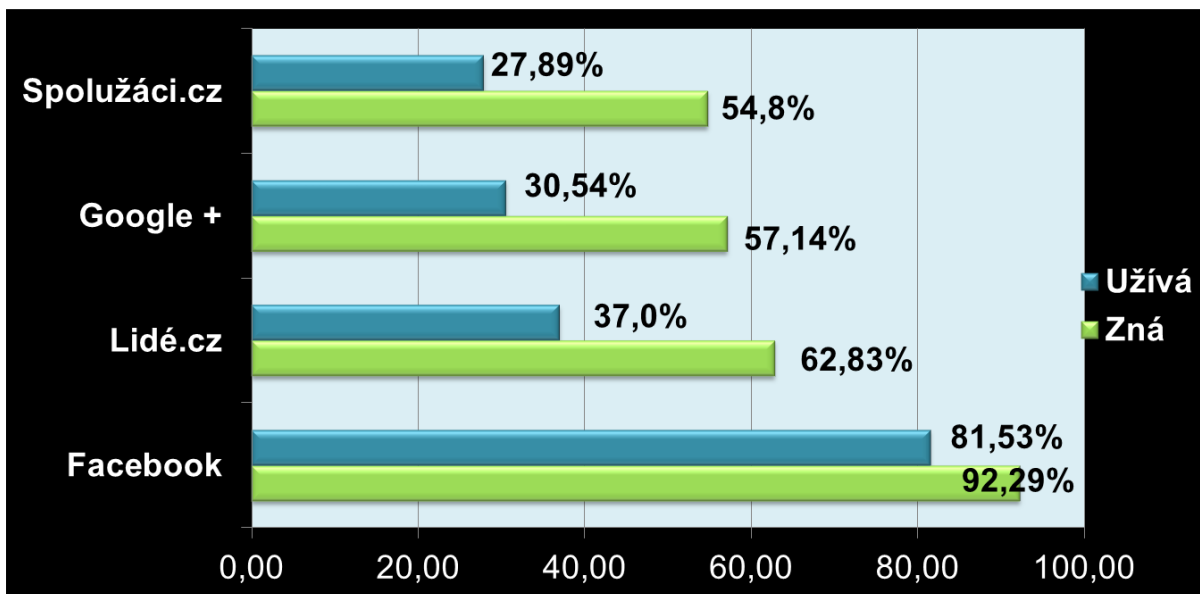

Obrázek 12: Komunikace s cizí osobou, schůzka domluvená přes internet

Komunikaci s cizí osobou považuje 76,07 % oslovených dětí za riskantní, přesto by 54,95 % dětí na takto smlouvenou schůzku bylo ochotno jít.

3.1.5 Sociální sítě

Virtuální komunikace se odehrává v prostředí sociálních sítí.

Obrázek 13: Účty na sociálních sítích

Často používané sociální sítě:

- Facebook nejznámější a nejužívanější sociální síť na světě. V roce dosáhla počtu 1 miliarda zaregistrovaných uživatelů. Síť je určena ke sdílení informací a dat v síti svých přátel. Facebook slouží ke sdílení textových informací, fotografií, videí. Slouží ke komunikaci s ostatními uživateli.
- Twitter druhá nejznámější sociální síť na světě. Slouží jako mikro blogovací nástroj, pomocí kterého můžete krátce a výstižně sdělit své myšlenky, pocity nebo zajímavé informace. Můžete rovněž reagovat na „tweety“ ostatních uživatelů nebo je rovnou „retweetovat“, tedy zveřejnit také na své zdi příspěvků. Většina uživatelů této sociální sítě je technického zaměření.
- Badoo je v současné době největší bezplatnou online seznamkou na světě, 150 mil. uživatelů.
- Youtube je v současnosti nejnavštěvovanějším serverem pro sdílení videí na internetu a současně třetí nejnavštěvovanější webovou stránkou světa.
- Google plus (Google+ nebo G+) je sociální síť společnosti Google. Umožňuje vše, co facebook. Zařazování účtů, které chce uživatel sociální sítě Google+ sledovat, se provádí pomocí tzv. kruhů.
- LinkedIn je celosvětová profesní sociální síť. Každý uživatel si zde může vytvořit veřejně dostupný profesní profil, který lze využívat pro udržování a budování obchodních vztahů. Jedná se o velmi rozšířený online „životopis“ se sociálními funkcemi. Dochází zde ke sdílení aktuálních činností, změn zaměstnání, pořádání akcí, školení, seminářů, hledání zaměstnanců či zaměstnání.
- Flickr sociální síť zaměřená na sdílení fotografií.
- MySpace předchůdce facebooku. Umožňuje vytváření profilů, hledání přátel, vytváření skupin se zájmem o určité téma.
- BEBO sociální síť oblíbená zejména ve Velké Británii. Je to obdoba facebooku, uživatel si vyzváří svůj profil, který musí obsahovat minimálně dva moduly. Sekci komentářů a seznam přátel. Lze zde nahrávat videa, fotografie atd.
- Líbímseti je česká sociální síť převážně pro děti a mládež. Tato sociální síť vznikla jako seznamovací server. Účelem je nahrání fotografie a poté hodnocení fotografií ostatních uživatelů.
- Lidé česká sociální síť. Uživatelé si zde vytváří svůj profil, nahrávají na něj fotografie a videa a komunikují s ostatními uživateli.

3.1.6 Nejčastější formy kyberšikany

- Cyber grooming – chování, které v dítěti vyvolává falešnou důvěru, pozvání na schůzku a následné zneužití
- Cyber stalking (pronásledování) – opakované intenzivní obtěžování a ponižování spojené s vyhrožováním nebo zastrašováním
- Happy slapping (fackování pro zábavu) – nečekané fyzické napadení osoby spojené s nahráváním na mobilní telefon nebo kameru. Získané video je poté publikováno na internetu
- Vydírání – útočník využívá kyberšikany k vydírání oběti, čímž se snaží dosáhnout svých záměrů
- Sexting – elektronické rozesílání SMS, fotografií, videa se sexuálním obsahem

Cyber grooming

Jde o manipulativní jednání, kdy se „útočník“ (manipulátor) snaží v dítěti vyvolat falešnou důvěru a snaží se jej připravit na schůzku, jejímž cílem je oběť pohlavně zneužít.

Cyber stalking

Jde o zneužívání informačních a komunikačních technologií ke stalkingu (pronásledování, opakované stupňované obtěžování, které může mít různou intenzitu i podobu).

Kyberstalking je pronásledování, kdy stalker využívá elektronické prostředky. Využívají diskusní fóra, ve kterých pod falešnou identitou kontaktují oběť, nebo o ní získávají různé informace. Pravý stalker nikdy nepřechází k fyzickému útoku. V dnešní době je kyberstalking doprovodný jev a každý stalker může být tedy i kyberstalkerem

Projevy stalkingu:

- Opakované, dlouhodobé pokusy kontaktovat oběť (dopisy, telefonáty, SMS..)
- Demonstrování moci a síly (výhrůžky)
- Ničení majetku oběti
- Stalker označuje sám sebe za oběť
- Snaha poškodit pověst oběti (rozšiřování nepravdivých informací v okolí oběti)

Charakteristika stalkera:

1. Bývalý partner

- neumí přijmout ukončení vztahu
- touží po obnovení vztahu
- narcistické představy
- po ztrátě cítí frustraci, hněv, žárlivost, ponížení
- Snaží se oběti ublížit

2. Uctíváč

- Pronásledovatel touží po vztahu s osobou, která jej zaujala
- Předpokládá opětování citů
- Píše dopisy, kupuje dárky..
- Má zvýšené citové nároky
- je-li odmítnut mění své chování na agresi, vyhrožuje, užívá i násilí (pronásledování celebrit)

3. Neobratný nápadník

- Malá schopnost seznámit se
- Slabé sociální a komunikativní schopnosti
- Domnívají se, že jsou neodolatelní
- Pokouší se o fyzický kontakt s obětí (držet za ruku, políbit..)
- Neuchylují se k násilí
- Pokud se oběť obrátí na policii, pronásledování zanechá

4. Ublížený pronásledovatel

- Cítí se obětí zraněn či ublížen
- Chce se pomstít
- Paranoidní chování
- Slovní útoky, vyhrožování, žaloby, ubližování domácím mazlíčkům, vloupání do domu
- Fyzické útoky minimální

5. Sexuální útočník

- Fyzický či sexuálně motivovaný útok
- Touha sexuálního uspokojení a pocit ovládnutí oběti
- Sexuální devianti, nízká inteligence
- Voyeurství, sadismus, masochismus, exhibicionismus

6. Poblouzněný milovník

- Věří, že je do něj oběť zamilovaná
- Je přesvědčen o pevném vztahu
- Nereaguje na policii
- Nutná péče psychologa, psychiatra

Pokud jde o postavení agresora a oběti, můžeme rozlišovat tři typy:

1. Oběť agresora zná, ví, o koho jde
2. Oběť agresora zná, ale neví, že je to on
3. Oběť agresora nezná

Každý stalker může mít jiný záměr a používat k tomu různé metody pronásledování a obtěžování. Někteří jsou méně a jiní více nebezpeční. Nikdy však nenechávejte jakékoli projevy stalkingu bez povšimnutí! **Od 1. ledna 2010 je stalking trestným činem!**

Aby mohla policie pachatele obvinít ze stalkingu, musí být dodrženy zejména tři podmínky:

1. Musí být jednoznačné, že pronásledovatel tak činí proti vůli oběti
2. Pronásledování musí být intenzivní
3. Pronásledování musí být dlouhodobé (min. 4-6 týdnů)

§ 354 Nebezpečné pronásledování

- 1) Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že
  - a) Vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmu jemu nebo jeho osobám blízkým,
  - b) Vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje,
  - c) Vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,
  - d) Omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo
  - e) Zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu, a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.
- 2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři roky bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
  - a) vůči dítěti nebo těhotné ženě
  - b) se zbraní, nebo
  - c) nejméně se dvěma osobami

Jak se bránit stalkerovi:

- Dejte stalkerovi jasně na vědomí, že o jeho zájem nestojíte
- Neodpovídejte mu na vzkazy, nechod'te s ním na schůzky
- Změňte zvyky (chod'te či jezděte jinými cestami, v jinou dobu..)
- Uchovejte si výhrůžné SMS, maily
- Informujte policii

Sexting

Jde o elektronické rozesílání SMS, fotografií, videa se sexuálním obsahem. Záznamy mohou být vyvěšeny na internet.

Vlastní sexuální materiály (foto, videa) umístilo v roce 2011 na internet 8,25 % dětí.

Sexuální materiál jiným osobám odeslalo 9,7 % dětí (E-Bezpečí).

Rizika sextingu:

- K dispozici dáváme citlivý materiál, který může být zneužit proti nám
- Materiál může kolovat na internetu několik let nebo může být použit až za několik let po jeho vzniku
- Můžou hrozit sexuální útoky
- Hrozí ztráta prestiže
- Můžeme se stát pachateli trestného činu či přestupku (šíření pornografie, ohrožování výchovy dítěte...)

Happy slapping

Nečekané napadení kohokoli, komplic agresora celý čin nahrává. Získané video poté umístí na internet. Nejde o samotný útok, ale o zesměšnění, ponížení oběti. Útoky často končí tragickými následky.

3.2 Kyberšikana učitelů

Obětí počítačové kriminality nemusí být vždy jen dítě. Velmi často se cílem útoků stávají pedagogové.

Většina z uvedených forem kyberšikany se může vztahovat i na pedagogy (cybestalking, sexting, vydírání).

Žáci učitele vyprovokují a poté jeho „nepřiměřenou“ reakci nahrávají na mobilní telefon. Video nahrávku poté vyvěsí na internet. Nemusí jít vždy jen o video nahrávku, mnohdy žáci vytvářejí učitelům falešné profily na sociálních sítích nebo zesměšňující webové stránky. 1 z 5 učitelů má s těmito jevy zkušenosti.

Problémy související se šikanou učitelů:

- Učitel se o šikanování doví se zpožděním nebo vůbec
- Malé možnosti nápravy, řešení
- Menší orientace v komunikaci na sociálních sítích
- Stud otevřeně řešit kyberšikanu

Se šikanou učitelů souvisí i další fenomén, šikana na pracovišti – mobbing, bossing.

3.3 Mobbing

Se šikanou učitelů souvisí i další fenomén, šikana na pracovišti – mobbing, bossing.

- Někdy nazývaný teror na pracovišti nebo psychoteror,
- je druh šikany na pracovišti,
- jde o znepríjemňování života na pracovišti nejrůznějšími formami,
- charakteristická je skrytost, rafinovanost a zákeřnost.
- jeho cílem je poškození druhého za účelem jeho následného propuštění ze zaměstnání

Kvalifikace mobbingu – Leymannova pravidla:

- pouze chování, které se objevuje alespoň 1 x týdně po dobu minimálně 6 měsíců,
- někdy bývá pod mobbing zařazováno i sexuální obtěžování na pracovišti, jiné pojetí mobbing vymezuje jako špatné zacházení bez sexuální či rasové příčiny.

Formy chování, které je možné považovat za mobbing:

- Kategorie I – útok na možnost vyjádřit se, svěřit se (neustálé přerušování, bezbřehá kritika, vyhrožování).
- Kategorie II – útoky na sociální vztahy („nemluví se“ s vámi, jste vzduch, jste odloučení od svých kolegů).
- Kategorie III – útoky na vaši pověst úctu a vážnost (pomluvy, zesměšňování, znevažování národnosti, vyznání).
- Kategorie IV – útoky na kvalitu pracovního či osobního života (nesmyslné pracovní úkoly, nesplnitelné úkoly).
- Kategorie V – útoky na zdraví (práce poškozující zdraví, vyhrožování fyzickým násilím, sexuální obtěžování).

Fáze mobbingu:

1. fáze – první konflikty, schválnosti, pomluvy, zadržování informací – nejde ještě o plánované chování,
2. fáze – přechod k systematickému psychoteroru, činnosti jsou plánovány a vykonávány se záměrem poškodit druhého,
3. fáze – v této fázi dochází ke konkrétnímu napadání a útokům, obviňování, pracovnímu přetěžování; mobbovaný je před vedením označen za „černou ovci“, což vede k dalším křivdám a zároveň mobbing dostává pozeňání od vedení společnosti,
4. fáze – postižený je zlomen v celé struktuře své osobnosti a obvykle vykazuje ty znaky chování, jež mu byly zpočátku neoprávněně vytýkány, s touto novou situací se musí zaměstnavatel vypořádat a postižený je např. propuštěn.

Následky mobbingu mohou být různé, jde zejména o to, v které fázi je tento druh jednání zachycen a řešen a dále na tom, jak silná je osobnost oběti. Obecně můžeme následky rozdělit do tří skupin:

1. psychosomatické potíže,
2. sebepoškození, sebevražda
3. poškození sebevědomí

Obrana proti mobbingu:

- včasná prevence a informovanost,
- kolektivní obranou jsou rozmanité výzvy a petice proti nelidským vztahům v zaměstnání,
- oběť se musí začít bránit hned zpočátku,
- pokud nepomůže klasická obrana (vzepřít se mobbingu), je vhodné kontaktovat odborníka či občanské sdružení,
- pomoci by mohl také Úřad práce nebo odbory.

3.4 Bossing

- podskupina mobbingu,
- psychická šikana v zaměstnání, které se dopouští na svém podřízeném nadřízený pracovník,
- chování nadřízeného, které poškozuje podřízeného před jeho kolegy, znesnadňuje či znemožňuje mu jeho práci,
- vyvíjí se a stupňuje.

Za bossing může být považováno:

- přehnané kontrolování plnění povinností či docházky,
- neschválení dovolené,
- arogantní chování,
- slovní urážky,
- zesměšňování před kolegy,
- zadávání příliš složitých úkolů,
- zabraňování přístupu k informacím
- vyhrožování výpovědí
- sexuální obtěžování
- nemožnost vyjádřit svůj názor

Kategorie bossingu:

- nemožnost vyjádřit se
- útoky na sociální vztahy (přehlížení, odloučení)
- napadání pověsti, vážnosti (pomluvy, zesměšňování)
- kritika kvality práce i osobního života
- ohrožování zdraví (práce bez řádného BOZP, sexuální obtěžování)

Fáze bossingu:

- nejprve škodolibost,
- pravidelný psychický nátlak s úmyslným záměrem,
- rozklad osobnosti postiženého pracovníka.

Obětí se může stát prakticky kdokoli. Psychický teror na pracovišti není ojedinělým jevem. Pokud jde navíc o trvalé, plánované útoky ze strany nadřízeného vůči podřízenému, může být důvodem pro odchod z místa. Problémy se šéfem se přitom nemusí ani zdaleka týkat lidí slabších, kteří jsou jakkoli odlišní od ostatních. Terčem bossingu se stávají také nezávislí jedinci, kteří se snaží vyjadřovat k problémům a jsou výrazně iniciativní. Svou roli zde mohou hrát obavy z konkurence nebo pocity méněcennosti.

Preventivní rady a doporučení:

- sběr materiálů kolem své práce (evidence veškeré činnosti – porovnání s pracovní náplní),
- žádost o zadávání úkolů písemnou formou
- obrátit se na odborový svaz,
- vedení firmy by mělo mít vypracované firemní standardy. V těchto dokumentech se upřesňují vnitřní pravidla etiky a jsou závazné pro všechny pracovníky,
- řekněte o chování nadřízeného vůči vám někomu z přátel či kolegů. Čím větší podpory se vám dostane, tím snazší pak bude konfrontace s násilníkem,
- dejte svému nadřízenému jasně najevo, že jeho chování je nepřijatelné a uráží vás. Buďte přímí, ale nenechte se vyprovokovat,
- nebojte se na takovéto jednání upozornit, ať už personální nebo vyššího nadřízeného,
- existují organizace, které se bossingem a šikanou na pracovišti zabývají. Můžete se obrátit třeba na občanské sdružení Práce a vztahy, popřípadě na Český helsinský výbor,
- pokud se rozhodnete řešit záležitost soudní cestou, je potřeba, abyste se zajistili co nejvíce důkazů. Ozbrojte se také velkou dávkou trpělivosti a odvahy.

3.5 Preventivní rady, doporučení a postupy při řešení kyberšikany

- Nebýt přehnaně důvěřivý
- Nesdělovat citlivé informace, které by mohly být zneužity (osobní údaje, fotografie, hesla k elektronickým účtům...)
- Seznámit se s pravidly služeb internetu a GSM sítí
- Respektovat ostatní uživatele
- Využít „nahlašovací tlačítka“
- Blokace přes administrátora stránek
- Reverzní vyhledávače fotografií
- Ukončit komunikaci
- Blokovat – zamezit útočníkovi přístup k oběti i k dané službě (kontaktovat poskytovatele služby, zablokovat si přijímání útočnickových zpráv nebo hovorů, změnit svou virtuální identitu)

- Odhalit pachatele- pokud je to možné, např. podle profilu
- Oznámit – oznámit útok dospělým, schovat si důkazy pro vyšetřování (zprávy, odkazy na weby...)
- Nebýt nevšimavý – upozornit na kyberšikanu v okolí
- Podpořit oběti
- Online přátelství jsou nejlepší, když zůstanou online a je naprosto v pořádku odmítnout osobní setkání

3.6 Důležité odkazy

<http://www.kr-jihomoravsky.cz/kyber/>

www.e-bezpeci.cz

www.saferinternet.cz

www.bezpecnyinternet.cz

www.seznamsebezpecne.cz

3.7 Rizika elektronické komunikace

3.7.1 Spam

SPAM je NEVYŽÁDANÉ (většinou obchodní) sdělení šířené zpravidla internetem.

Tvoří podle různých výzkumů 50 – 90 % veškeré komunikace.

Obchodním sdělením (se rozumí) všechny formy sdělení určeného k přímé či nepřímé podpoře zboží či služeb nebo image podniku fyzické či právnické osoby, která vykonává regulovanou činnost nebo je podnikatelem vykonávajícím činnost, která není regulovanou činností; za obchodní sdělení se považuje také reklama podle zvláštního právního předpisu.

Za obchodní sdělení se nepovažují údaje umožňující přímý přístup k informacím o činnosti fyzické či právnické osoby nebo podniku, zejména doménové jméno nebo adresa elektronické pošty; za obchodní sdělení se dále nepovažují údaje týkající se zboží, služeb nebo image fyzické či právnické osoby nebo podniku, získané uživatelem nezávisle.

Rozvrstvení témat nevyžádané pošty (společnost Clearswift)

- 40 % - péče o zdraví
- 37,8 % - finanční informace
- 12,8 % - přímé produkty
- 4,8 % - pornografie

Ne každá reklama, kterou považujete za nevyžádanou, musí být SPAM. Stačí, když jednou nakoupíte třeba v internetovém obchodě a při nákupu souhlasíte s obchodními podmínkami (ty stejně nikdo nečte)

3.7.2 Obrana proti spamu

Prostředky technické

- Nepřeposílejte řetězové e-maily!
- Neuvádějte svůj e-mail na nedůvěryhodných stránkách
- Přidejte spamery na BlackList
- Používejte antispamové filtry
- Vytvoření nového e-mailového účtu
- Prostředky technické

Denně chodí na Váš email desítky nebo stovky SPAMů. Většina těchto e-mailů je odfiltrována anti-SPAMovými filtry přímo na internetových serverech.

Ty, které dorazí do Vaší schránky, jsou pak často automaticky ukládány a složky SPAM.

Prostředky právní

V České republice reguluje nevyžádaná obchodní sdělení zákon č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti. Za zasílání spamu zákon umožňuje udělit sankci ve výši až 10 000 000 Kč. Orgánem pověřeným výkonem dozoru nad dodržováním ustanovení zákona, která se týkají nevyžádaných obchodních sdělení, je Úřad pro ochranu osobních údajů

3.7.3 Hoax

(anglické slovo hoax označuje podvod, mystifikaci či žert) je nevyžádaná e-mailová nebo IM zpráva, která uživatele varuje před nějakým virem, prosí o pomoc, informuje o nebezpečí, snaží se ho pobavit apod. Hoax většinou obsahuje i výzvu žádající další rozeslání hoaxu mezi přátele, příp. na co největší množství dalších adres, proto se někdy označuje také jako řetězový e-mail.

Falešný poplach – původní význam slova hoax. Zpráva manipuluje s informacemi a snaží se uživatele přimět hlavně k dalšímu šíření (Pozor ICQ vir, pošlete to všem.) nebo dokonce k nějakému destruktivnímu zásahu (Smažte jbdmgr.exe z instalace Windows, je to virus.).

Zábavné – dříve se řetězové dopisy šířily jen klasickou poštou, dnes se přesunuly na internet. Tyto využívají uživatele touhy být vtipný nebo jeho pověřivosti a vyhrožují (Nepřeпоšleš-li, budeš mít smůlu.). Naopak poslušnému uživateli slibují všechno možné.

Prosby – hoax většinou působí na city a prosí příjemce o darování krve, hledání ztracené osoby, případně přímo vylákává peníze. Některé z těchto zpráv původně opravdu rozeslali lidé ve svízelné životní situaci, ale hoaxy často přežívají mnohem déle, než měl autor v úmyslu. (Např. známý hoax s žádostí o krev pro Alexandra Gála šířený v prosinci 2004 více než čtyři roky po jeho smrti.)

Oficiálně z banky: Jakmile se ocitnete v kritické situaci a musíte pod nátlakem vybrat peníze z bankovního automatu na požádání/přinucení násilníkem, zadejte svůj PIN opačně: to je od konce – např. máte-li 1234, tak zadáte 4321, automat vám peníze přesto vydá, ale též

současně přivolá policii, která vám přijde na pomoc. Tato zpráva byla před nedávnem vysílaná v TV, protože málo lidí využívalo tuto skutečnost, protože o tom nevěděli. Přepošlete toto co nejvíce lidem.

Nepřidávejte si do kontakt listu na ICQ uživatele xxx-xxx-xxx. Je to vir a po udělení autorizace vám smaže všechna data na disku, včetně kontaktů na ICQ a automaticky se rozešle všem vašim přátelům.

Od xx.xx.xx bude ICQ placené!! Ale ještě máte šanci s tím něco udělat, podepište petici na www.xxx.com!! Potom odešlete tuto zprávu x lidem a stiskněte F1. Vaše ikonka zmodrá a placení se vám vyhne.

Obtěžování příjemců – Opakovaný příjem nesmyslných zpráv je pro mnohé uživatele nepříjemný, zejména v době epidemie, kdy se v emailových schránkách objevuje stejná zpráva několikrát denně.

Nebezpečné rady – Některé hoaxy poskytují nebezpečné rady, např. jak se zbavit domnělého viru smazáním nějakého souboru. Uživatel, který takové rady slepě následuje, může svému počítači naopak ublížit.

Zbytečné zatěžování linek a serverů – V době, kdy je nějaký „módní“ hoax na vrcholu popularity, může zbytečně generovat vysokou zátěž počítačových sítí a serverů.

Ztráta důvěryhodnosti – Odesílatel nepravdivých zpráv ohrožuje svou důvěryhodnost, zvláště pokud takové zprávy odesílá z pracovního emailu. V takovém případě může utrpět i pověst příslušné firmy či úřadu.

Prozrazení důvěrných informací – Pokud uživatel hoax přeposílá na mnoho dalších adres, běžně ponechá adresy všech příjemců ve zprávě, kde si je mohou všichni přečíst. Tím se šíří obrovský seznam e-mailových adres mezi předem neurčité množství cizích lidí a zvyšuje se tím potenciál pro šíření spamu a počítačových virů. V některých případech dokonce hoax žádá o vyplnění dalších údajů jako adresy či rodného čísla a odeslání takové zprávy na jakousi adresu.

3.7.4 *Obrana proti hoaxu*

je komplikovanější o fakt, že je nutné Hoax rozlišit od dalších zpráv. Hoaxy Vám totiž přicházejí od Vašich přátel a známých.

Platí dvě jednoduchá pravidla:

Důvěřujte pouze takovým zprávám, které přicházejí od lidí, o kterých jste přesvědčeni, že jsou v daném oboru odborníky.

Pokud zpráva vybízí k dalšímu rozesílání, jedná se téměř vždy o hoax.

3.7.5 *Phishing*

je podvodná technika používaná na Internetu k získávání citlivých údajů (hesla, čísla kreditních karet apod.) v elektronické komunikaci. K nalákání důvěřivé veřejnosti komunikace předstírá, že pochází z populárních sociálních sítí, aukčních webů, on-line platebních portálů nebo od IT administrátorů.

Na odkazy v e-mailu neklikejte! Přesměrují vás na podvodné stránky, které se vás mohou snažit oklamat a pokusit se vylákat důvěryhodné informace, ale také mohou obsahovat škodlivé kódy, které se vám pokusí instalovat do počítače.

Jestliže potřebujete vstoupit na stránky internetového bankovníctví nebo na stránky příslušné organizace, raději napište internetovou adresu do prohlížeče sami!

Pokud se vaše elektronické bankovníctví chová nestandardně nebo jsou po vás požadovány jiné údaje než obvykle, nezadávejte je! Ukončete svoji činnost a kontaktujte zákaznické centrum banky! Existuje další trik podvodníků, tzv. pharming. Ten umožňuje přesměrovat uživatele na podvodné stránky, aniž by si toho všimnul a to i za předpokladu, že dodrží oba předchozí body.

Používejte aktualizovaný operační systém.

Používejte antivirový program. Aktualizujte ho!

Nespouštějte neznámé programy, které vám přijdou e-mailem, ani na které e-mail odkazuje! Dodržujte nejvyšší opatrnost, přestože zpráva může vypadat, že je od vašich nejbližších přátel.

K elektronickému bankovníctví nebo ke svým účtům (nejen bankovním) se nepřihlašujte z veřejně přístupných nebo nedůvěryhodných počítačů, které nemáte pod kontrolou.

Jestliže nemůžete mít pro svoji práci svůj počítač, který nesdílíte s ostatními členy rodiny, mějte každý svůj účet. Uživatelům nepřidělujte práva administrátora! Získáte tím částečnou ochranu před nežádoucími úpravami systému.

Používejte svůj rozum a zdravý úsudek! Pamatujte, útočníci jsou vždy o krok napřed a stále zkoušejí nové triky, jak vás nachytat! I přes veškeré technologické zabezpečení se může objevit jednoduchý trik, kterým se vás mohou snažit obelstít. Jestliže nebudete dodržovat základní bezpečnostní pravidla a nepřemýšlet nad svojí činností, můžete se stát další obětí.

3.8 Zabezpečení a zefektivnění práce s ICT

Naše cíle:

- Maximální zefektivnění práce s informačními technologiemi
- Zkvalitnění práce
- Maximální časová úspora
- Minimalizace nákladů spojených s ICT
- Maximální zabezpečení vlastích dat

Ochrana dat:

- Ochrana dat před ztrátou
- Ochrana dat před zneužitím

Zálohování:

- Disková pole – NAS
- Zálohování – ochrana dat před ztrátou
- Záloha na CD (DVD)
- Záloha na USB flashdisk
- Záloha na pevný disk v počítači
- Záloha na externí pevný disk
- Cloudová řešení

3.8.1 Cloudová řešení

Klady:

- Data jsou velmi dobře chráněna proti poškození
- K datům je možno přistupovat odkudkoli
- Data je možno sdílet
- Není nutný neustálý přístup k internetu

Zápory:

- Data jsou uložena u cizí osoby
- Nemůžeme ovlivnit případný výpadek na straně poskytovatele služby
- Omezená velikost prostoru (zdarma)

3.9 Hesla

3.9.1 Proč používat heslo?

Základní způsobem zabezpečení Vašich dat a účtů, ať již bankovních nebo emailových či sociálních sítí je použití hesla. Použití hesla má dva důležité důvody a to je autorizace a autentizace.

Autentizace je ověření totožnosti uživatele tak, aby daný program „věděl“ že se jedná skutečně o daného uživatele. Některé systémy používají vícestupňovou ochranu. Příkladem může být třeba internetové bankovníctví, kde je první stupeň autentizace při přihlášení a další pak v případě provedení platby (většinou prostřednictvím mobilního telefonu).

Autorizace je pak přiřazení patřičných práv konkrétnímu uživateli. Například po autentizaci do emailové schránky je uživateli zpřístupněna právě jeho pošta a jeho soubory a nastavení.

Důležitými pojmy, které souvisejí se zabezpečením je šifrování a hašovací funkce.

Šifrování je způsob, jakým můžeme změnit data tak, aby byla pro nepovolanou osobu nečitelná a zároveň, abychom je mohli snadno uvést do původní podoby. Šifrování je záležitost vhodná pro zakódování dat (dokumentů, databází, emailů,...) tak, abychom je mohli později využívat.

Naproti tomu hašovací funkce (hash) je funkce postavená na matematických základech, která z daných dat (text, soubor, heslo,...) vytvoří řetězec znaků, o předem dané délce. Tedy pro každá vstupní data je vygenerován stejně dlouhý řetězec.

Z principu je tedy vidět, že mohou existovat dva vstupní soubory dat, pro které je vytvořen stejný hash. V praxi je ale tato pravděpodobnost dosti malá pro dostatečně dlouhý hash.

Důležité na hašovací funkci je to, že je ireverzibilní, tedy z haše není možné zpětně vytvořit data, ze kterých jsme získali hash. To je pro nás velmi užitečné právě v případě použití hesel.

Je totiž zřejmé, že je více než nežádoucí, aby případný poskytovatel jakékoli služby měl někde v databázi uloženo vaše heslo, byť by bylo šifrované, neboť v případě úniku dat, které se dějí poměrně často by bylo tímto způsobem prozrazeno i heslo. Proto se hesla neukládají a místo nich se ukládají pouhé hashe. V případě, že takový hash unikne, je to celkem jedno, protože z něj není možné vytvořit zpětně heslo. Při přihlašování ke službě se odesílá heslo a z něj je vytvořen hash, který je porovnán s hashem v databázi. Tedy znalost samotného hashe je celkem k ničemu protože z něj nedokážeme vytvořit původní heslo.

Tedy není sice možné ze samotného hashe vytvořit původní heslo, ze kterého byl vygenerován, ale je možné zkoušet různá hesla a kombinace písmen, číslic a zkoušet, zda se nám náhodou nepodaří vytvořit heslo, které by nám vygenerovalo stejný hash jako heslo původní. Heslo, které se nám podaří takto získat, je velmi pravděpodobně navíc stejné jako původní heslo, i když samozřejmě jak jsme psali výše, může existovat více různých kódů, které vygenerují stejný hash, ale je to dosti nepravděpodobné.

Tabulka 1 – ukázka hash pro různá hesla

HASH	HESLO
f9e37e83b83c47a93c2f09f66408631b	abc123
d96bfd12adcaf67e500e89eabdc48c2d	alík
4ce828b8064cc2be60ffe9fac8dc57ed	heslo
c671a841a27bfcf1f963b6e526232e9a	maminka
e481638be0d111abb29ef5d13ebb6894	aC!8

S délkou hesla a množstvím různých druhů znaků, které se v něm používají, také výrazně stoupá náročnost odhalení takového hesla.

Počet kombinací, které je třeba prověřit při odhalování hesla, narůstá exponenciálně s množstvím znaků, které heslo obsahuje. Je proto v podstatě nemožné odhalit dostatečně dlouhé heslo. Čas od času jsou sice ukradeny některým velkým firmám databáze s údaji o zákaznících, ale zpravidla jsou právě místo hesel pouze hash kódy. Pochopitelně pro stejná

hesla se kódy opakují, takže „hrubou silou“ se může zkoušet, na základě jakých hesel lze vygenerovat tyto kódy. Výsledkem jsou tak čas od času žebříčky nejčastěji používaných hesel na internetu.

Nejčastější hesla na internetu:

- heslo (angl. password)
- 123456
- qwerty
- abc123
- ženy: jména blízkých či domácích mazlíčků
- muži: zdrobněliny, jména milenky
- různá synonyma pro pohlavní styk a vulgarismy

3.10 Jak tedy vytvořit bezpečné heslo

Při vytváření hesla je vhodné řídit se několika jednoduchými zásadami.

3.10.1 Nepoužívejte stejné heslo pro více služeb!

Je pochopitelné, že pokud má být heslo funkční, tedy má ochránit naše data potažmo pak naši osobu, je nutné jej udržet v maximální tajnosti. Proto je velmi žádoucí volit pro každou službu (email, bankovníctví, sociální sítě, diskuzní fóra, ...) různá hesla.

V dnešní době, která je velmi náročná na vzhledem k neustálému vývoji technologií, který je pro mnoho lidí nelehké sledovat a držet s ním krok. A taktéž zapamatování si několika hesel, či dokonce desítek hesel, která by navíc měla být bezpečná, je často takřka nadlidský úkol. Kromě toho si lidé musejí také pamatovat další hesla a bezpečnostní kódy např. piny k platebním kartám či různým zabezpečovacím zařízením.

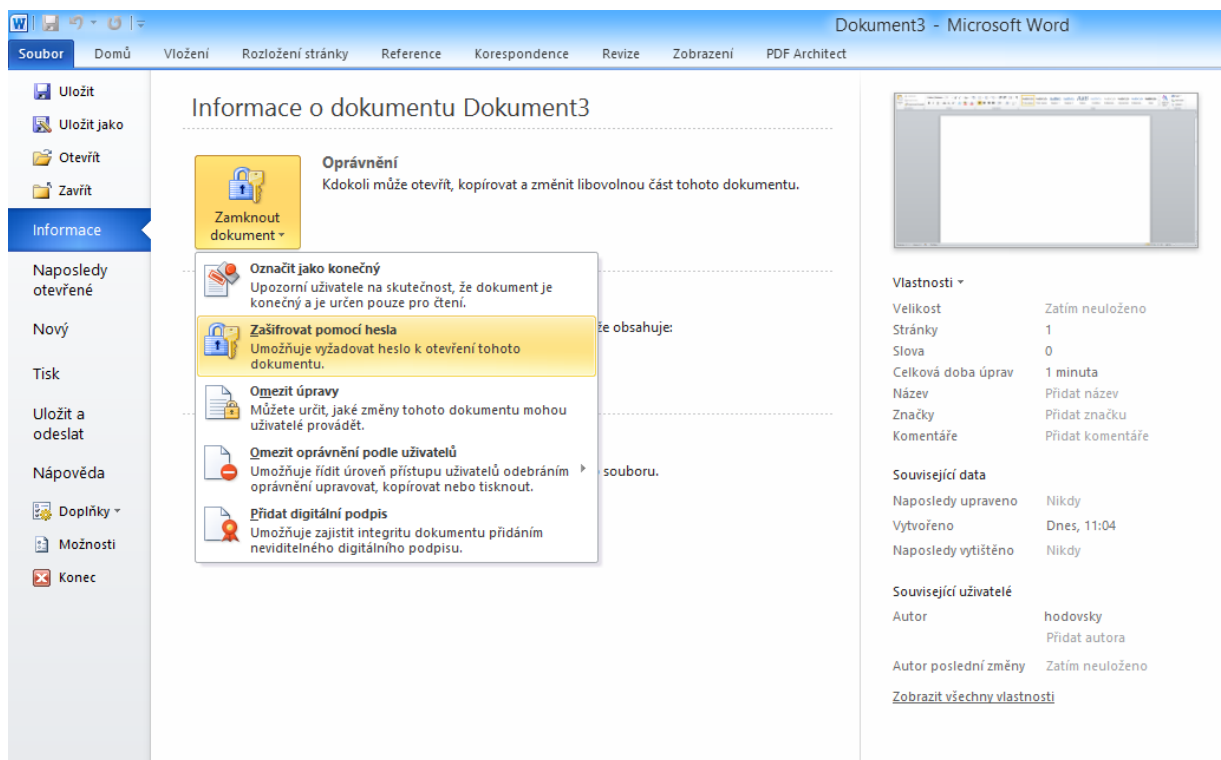
V tomto kontextu je pochopitelné, že je nutné si nějakým způsobem usnadnit práci při zapamatování hesel.

Jednou z možností je použít specializované programy pro správu hesel.

- Kee Pass
- Gold! PassCage
- LastPass
- Sticky Password
- RoboForm
- Infinite Password Generator
- Password Agent
- Safetica Free
- Access Manager
- Password Coral
- 1Password

Všechny tyto programy, mají ale několik zásadních nevýhod. V první řadě je to fakt, že se uživatel musí seznámit s novým programem a naučit se s ním pracovat. I když ovládání těchto programů je zpravidla intuitivní a snadné, přeci jen je to další práce navíc. Dále je zde pak skutečnost, že hesla se ukládají do jednoho šifrovaného souboru. Tento soubor je pak možné rozšifrovat zase jen použitím příslušného programu, takže tento soubor by bylo vhodné dobře někde zálohovat a pokud možno s ním zálohovat i patřičnou verzi programu.

Další možností jak bezpečně uložit hesla je použití jakýchkoli kancelářských aplikací, které umožňují šifrování dokumentů. Například MS Word od Microsoftu umožňuje šifrování dokumentu. Do takového zašifrovaného dokumentu si pak můžeme ukládat různá hesla a přístupové kódy. Navíc doporučuji takovéto zabezpečení používat i u důvěrných dokumentů.

Obrázek 14: šifrování dokumentu Word

Další možností je použití jednoho centrálního účtu, pomocí kterého se pak můžeme přihlašovat ke dalším službám, aniž bychom se tam museli jednotlivě registrovat.

Takovou službu nabízí například stránka www.mojeid.cz. Zde si může uživatel vytvořit svůj účet, pomocí kterého je pak možné se přihlašovat ke dalším službám a např. i do některých internetových obchodů. Služba mojeID byla spuštěna 26. října 2010, a podobně jako u ostatních internetových projektů trvá nějakou dobu, než vejde služba dostatečně ve známost. Po třech letech provozu se tato služba začíná jevit jako dostatečně perspektivní pro další poutí a rozvoj.

Jedno heslo pro mnoho webů

[Další informace](#)

TWITTER [Follow @mojeID](#)

mojeID @mojeID 28 May
Nová verze #mojeID umožňuje uživatelům LinkedIn, kteří nemají mojeID, automatické předvyplňování reg. formuláře. Schválně, zkuste si to!
Expand

Akademie CZ.NIC @AkademieCZNIC 15 May
Máme tu rychlovku s #mojeID. Volný vstup na zítřejší kurz Jak (na)implementovat mojeID za první 3 retweety! bit.ly/KURZmojeID
Expand

KoLeDiPeO!

JE VAŠE HESLO BEZPEČNÉ?

Změnit si čas od času heslo je prospěšné. V souvislosti s nedávným odhalením bezpečnostní chyby v OpenSSL k tomu máte právě teď skvělý důvod. Podívejte se na pár tipů, jak vytvořit bezpečné heslo.

REFERENCE

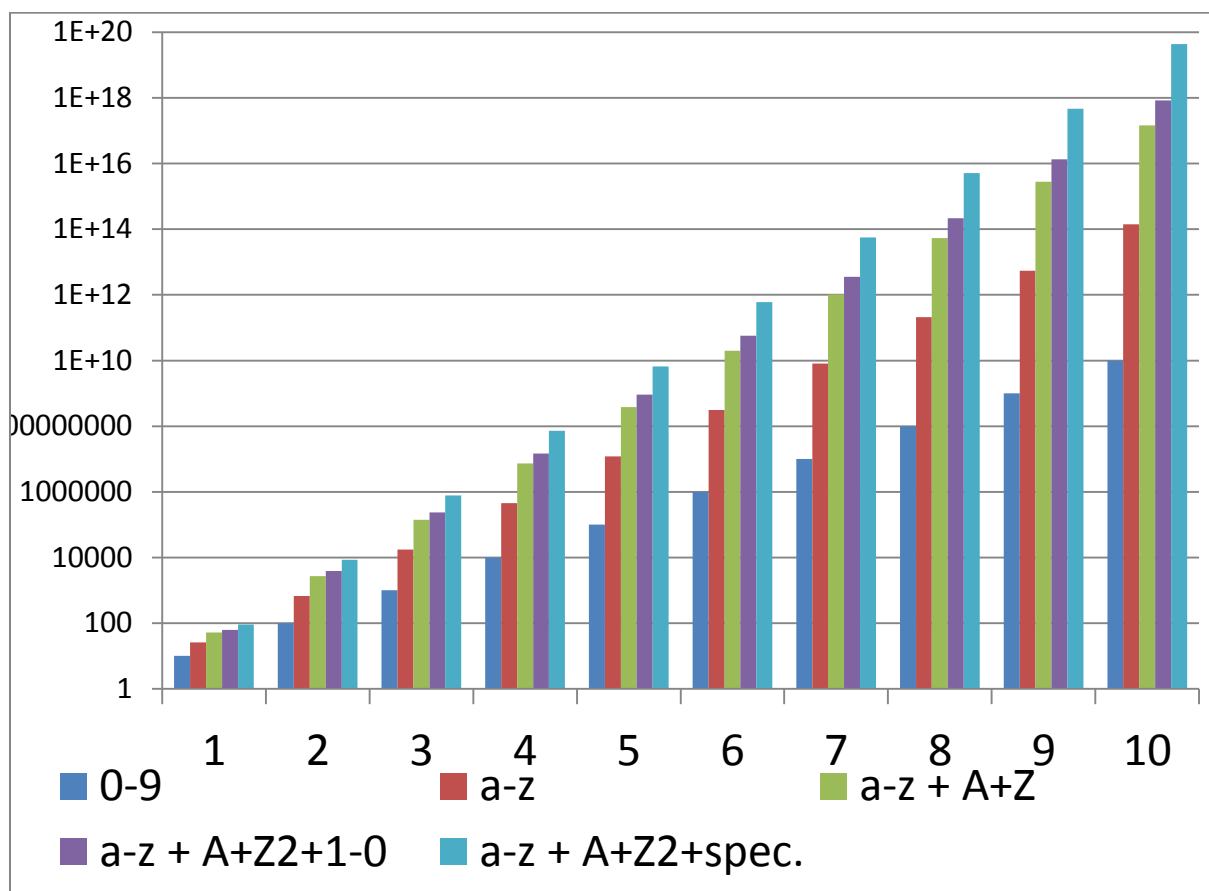

Obrázek 15 – mojeID

3.10.2 Délka hesla

Zásadním parametrem, který přímo ovlivňuje bezpečnost hesla je jeho délka. Počet kombinací znaků, které může heslo obsahovat je úměrný době, která je případně potřeba na prolomení hesla. Při prolamování hesel se většinou používá tzv. hrubá síla, tedy zkoušení všech možných kombinací znaků s cílem vygenerovat příslušný hash. Počet variací, které lze vytvořit a tedy, které je potřeba prověřit při případném pokusu o prolomení hesla narůstá exponenciálně s délkou hesla. Počet těchto možností však také narůstá množstvím použitých znaků, resp, sad znaků, je tedy vhodné kromě písmen a-z a číslic 0-9 používat také velká písmena A-Z a případně i speciální znaky (např.: !?;:#%^&*+/-)

V následujícím grafu vidíme počty možností, které můžeme vytvořit při použití různé délky a různých sad znaků.

Graf 1 – počet variací pro různou délku hesel

Graf má logaritmické měřítko, což je zcela pochopitelné, při exponenciálním růstu. Je třeba si uvědomit, že jednotlivé linky jsou stonásobky předchozích.

Pokud budeme chtít dostatečně bezpečné heslo, měli bychom použít takové, k jehož prolomení budou třeba řádově desítky let. Musíme si uvědomit, že pokud nebudeme chtít heslo často měnit, mělo by nám vydržet poměrně dlouhou dobu. Je však také třeba si uvědomit, že vývoj výpočetní techniky zatím stále probíhá podle Moorova zákona, tedy, že každých cca 18 měsíců se zdvojnásobí výpočetní výkon. S tímto ohledem by bylo dobré volit heslo, která má alespoň cca 10^{12} kombinací, což v grafu odpovídá přibližně heslu o délce 7 znaků tvořenému malými a velkými písmeny. Nicméně obecně mnoho služeb vyžaduje heslo, které má alespoň osm znaků.

3.10.3 Co nepoužívat v heslech

U výběru či tvorby hesla platí několik důležitých zásad. Zpravidla platí, že to, co vás napadne jako první je to nejhorším protože je pravděpodobné, že to může napadnout i někoho jiného.

1. Nepoužívejte snadno dostupná zapamatovatelná a frekventovaná hesla
  - a) heslo
  - b) abc123
  - c) password
  - d) qwertz
  - e) 14789632
2. Jména
  - a) Petr
  - b) Maruška
  - c) Tomášek
  - d) Alík
  - e) Sokrates
  - f) Thales
3. Data narození
  - a) 12.7.1975
  - b) 12071975
  - c) 12775
  - d) 750712/0258
4. Adresy
5. Jakákoli další slova. (Prohledání hesel se často využívají kromě hrubé síly i slovníky, je tedy dobré se vyvarovat všech slov, která můžeme nalézt ve slovníku.)

Další kategorií jsou znaky, kterých je lépe se vyvarovat. Rozhodně do hesla nedávejte písmena české abecedy s diakritikou, mohlo by to způsobit velké problémy při zadávání hesla na jiném počítači či dokonce v jiné zemi. Ze stejného důvodu nedoporučuji používat znaky y a z. Taktéž není vhodné používat v heslech mezerník, který stejně mnoho programů odmítne jako nepovolený znak.

3.10.4 Co používat v heslech

Jak by tedy mělo vypadat bezpečné heslo. V ideálním případě jako nahodilá posloupnost znaků třeba:

- dfFr4w24sc
- Atcv59tRe!
- Ft9*f43_Dp#2q

Nicméně je pravda, že takováto hesla jsou velmi obtížně zapamatovatelná. Ano, můžeme použít některý z již zmíněných programů pro správu hesel, ale můžeme také zvolit takové heslo, které bude dostatečně dlouhé a zároveň snadno zapamatovatelné.

Můžeme použít heslo, které bude dostatečně dlouhé, např.:

- Opejskoviakocicce_J.C.
- Trimusketyri_A.D.
- Obsluhovaljsemanglickehokrale

Nebo použít heslo, které poskládáme tak abychom si jej byli schopni zapamatovat, např.:

Mb4j+dj2!

- M měla
- b **babka**
- 4 4
- j **jabka**
- + místo a se dá použít plus
- d **dědoušek**
- j **jen**
- 2 2
- ! Jen pro jistotu

3.11 Zjištění hesla

V této části se podíváme na to, jak je tedy možné zjistit případné heslo. Tato část rozhodně není návodem k neoprávněnému získání cizích hesel, ale má být především varováním a poukázat na případná rizika.

První možností jak může útočník zjistit případné heslo je použití tzv. keyloggerů. Keyloggery jsou hardwarové nebo softwarové prostředky, které monitorují a zaznamenávají dění na klávesnici. Pokud se jedná o prostředky hardwarové (viz obrázek) jsou snadno odhalitelné, pokud tedy počítač nemáme umístěn někde hluboko pod stolem. Pokud se jedná např. o notebook, pak je téměř nemožné použít hardwarová keylogger, protože klávesnice je součástí počítače.

Obrázek 16 – Keylogger PS/2

Obrázek 17 – Keylogger USB

Kromě těchto hardwarových keyloggerů existují i loggery softwarové, které jsou mnohem hůře odhalitelné. Navíc často zaznamenávají nejen dění na klávesnici, ale mohou monitorovat i další údaje jako je dění na obrazovce, sledování internetového provozu apod.

Tyto softwarové keyloggery mají však jednu podstatnou překážku a to, že je nutné je do počítače nainstalovat, je tedy nutné se přihlásit s účtem administrátora a provést instalaci programu. Po instalaci už pak program zaznamenává dění sám a sám se také spustí po případném restartu počítače. Stačí tedy přijít po nějaké době opět k počítači stiskem příslušné klávesové zkratky vyvolat program a zkontrolovat, případně zkopírovat, co bylo zadáváno.

3.12 Uživatelské účty Windows

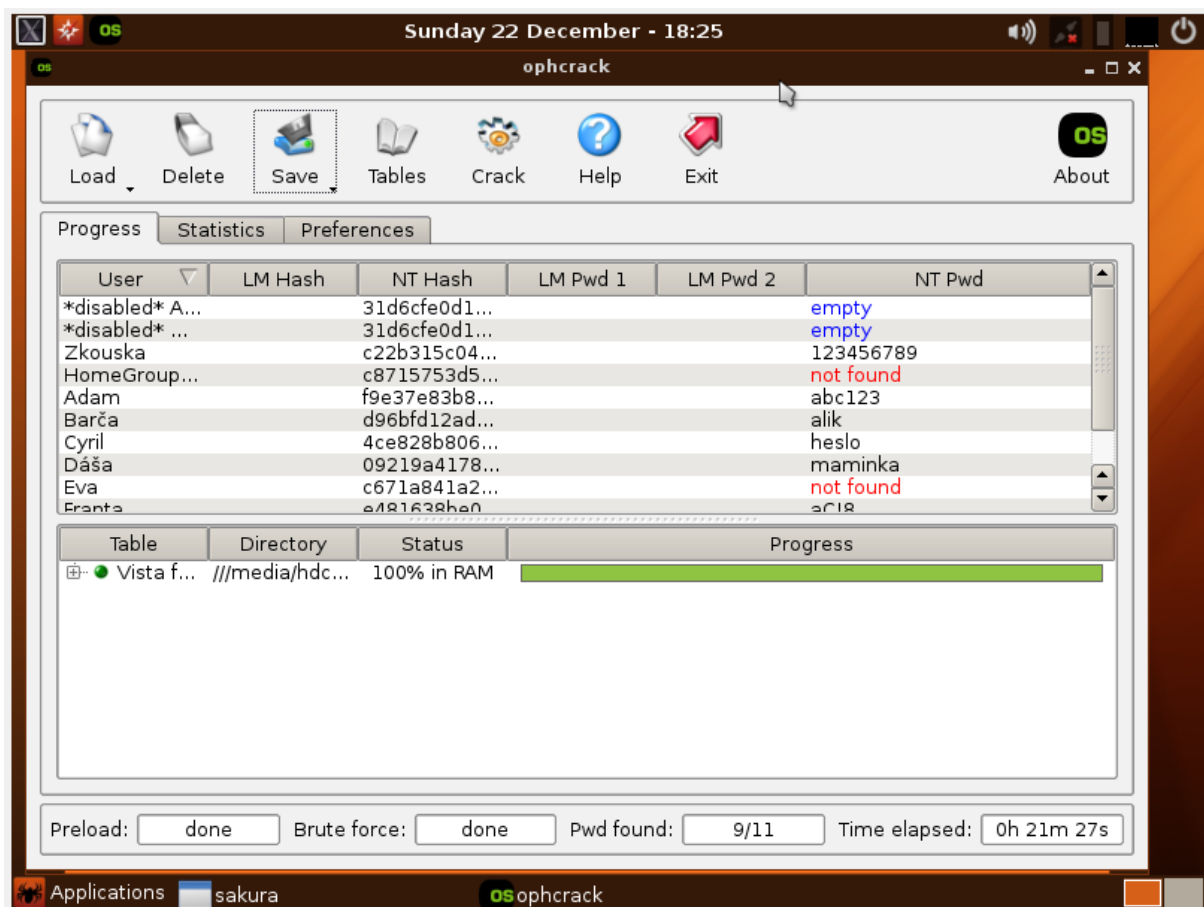
3.12.1 Co je to uživatelský účet

Uživatelský účet je soubor všech nastavení a souborů příslušného uživatele na počítači. Obsahuje všechny dokumenty, soubory na ploše, ale také nastavení (pozadí plochy, spořič obrazovky,...).

Zde je třeba si uvědomit, že veškeré soubory, které jsou v počítači uloženy, jsou nešifrované, tedy snadno přístupné. Aby bylo možno dostat se k souborům, které jsou v určitém uživatelském profilu, je nutné se buď přihlásit s právy administrátora anebo se k souborům dostat pod jiným operačním systémem, než ten, který je na počítači nainstalován.

Takovým programem může být například jakákoli distribuce operačního systému, která je spouštěna z bootovacího CD či DVD. Běžně lze z internetu stáhnout obrazy tzv. live CD/DVD distribucí linuxu. Existuje.

Existuje však i speciální distribuce linuxu, která je určena právě pro odhalování hesel a to Ophcrack (viz obrázek)

Obrázek 18 – ophcrack

Na obrázku je vidět, odhalení některých hesel pro přístup do Windows 7. Hesla, která nebyla, byla příliš složitá (dlouhá). Je tedy zřejmé, že dostatečně dlouhé heslo je takřka neprolomitelné.

3.13 Odkazy

- Úřad na ochranu osobních údajů – www.uoou.cz (nahlášení spamu)
- Informace o hoaxech – www.hoax.cz
- Informace a phishingu – <http://hoax.cz/phishing/>
- KeePass – <http://keepass.info/>
- Gold! PassCage – <http://mygold.euweb.cz/proggpc.html>
- LastPass – lastpass.com
- Sticky Password – www.stickypassword.cz
- RoboForm – <http://www.roboform.com/cz>
- Infinite Password Generator – www.ikitek.com
- Password Agent – <http://www.moonsoftware.com/pwagent.asp>
- Safetica Free – www.safetica.com
- Access Manager – www.accessmanager.co.uk
- Password Corral – www.cygnusproduction.com
- 1Password – [agilewebsolutions.com](http://www.agilewebsolutions.com)
- MojeID – www.mojeid.cz

4 Legislativa, možné legislativní postupy v této oblasti, sociální dialog oblasti prevence násilí na školách (JUDr. Hana Poláková)

4.1 Právní předpisy pro oblast školství s dopadem na prevenci násilí na školách a školských zařízeních

Vzdělávání je podle ustanovení § 2 odst. 3 veřejnou službou. Při jeho poskytování dochází ke konfrontaci všech jeho účastníků, kterými jsou pedagogický pracovník, dítě, žák, student a zákonný zástupce dítěte, nezletilého žáka nebo rodič žáka zletilého, popřípadě studenta. V souvislosti s demokratizací naší společnosti vzrůstá snaha rodičů ovlivnit průběh vzdělávání nejenom výběrem vzdělávací cesty svých dětí, ale i jeho obsahu a nejsou neobvyklé i snahy zasahovat do pravomocí ředitelů škol vykonávaných v rámci personálního zajištění této služby. Ne vždy jsou tyto snahy relevantní faktickým možностям vedení škol a školských zařízení. Vedou tak ke vzniku konfliktních situací, které se negativně promítají do vnitřních procesů školy, ale v konečném důsledku se negativně promítají i do vlastního vzdělávání. Ne vždy se tyto konflikty daří vykomunikovat. Zřizovatelé řeší řadu stížností, z nichž významné procento jsou stížnosti neoprávněné. Kvalifikace stížnosti jako neoprávněné však vyvolává ve stěžovateli mylný dojem, že se jejich záležitost nechce nikdo z povinných zabývat, že se problém takříkajíc „zametá pod koberec“. Výjimečně se setkáváme i s napadením pedagogického pracovníka žákem, nebo jeho zákonným zástupcem.

Ojedinečnost těchto útoků nemůže znamenat, že toto nebezpečí budeme bagatelizovat, podceňovat, nebudeme hledat nástroj jejich prevence.

Jednou z cest jak omezit riziko násilí namířené proti pedagogickým pracovníkům na školách a školských zařízeních ze strany vlastních žáků školy nebo jejich zákonných zástupců je zvýšení jejich prestiže. Získat jim kredit, vážnost, autoritu odpovídající jejich náročné práci, která je i v současné době řadou z nás chápána spíše jako poslání.

Snaha zlepšit postavení pedagogických pracovníků je popsána i v cílech definovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky a promítá se i Dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy jednotlivých krajů. Tím základním kamenem upravujícím postavení pedagogických pracovníků v regionálním školství je **zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů** (dále jen zákon o pedagogických pracovnících).

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Vymezení postavení pedagogického pracovníka, jeho práva a povinnosti

Předcházející právní úprava si pedagogických pracovníků obrazně řečeno „moc nevážila“. Předcházející školský zákon (zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon)) věnoval pedagogickým pracovníkům pouze tři ustanovení (§ 50 – § 52). Ustanovení § 50 vyjmenovávalo jednotlivé kategorie pedagogických pracovníků, ustanovení § 51 se věnovalo způsobilosti a povinnostem pedagogických pracovníků a ustanovení § 52 se zabývalo uznáváním kvalifikace. Odborná a pedagogická způsobilost byla ponechána na prováděcích předpisech. Stačilo prostě konstatovat, že „pedagogičtí pracovníci vychovávají žáky ve smyslu vědeckého poznání a v souladu se zásadami vlastenectví, humanity a demokracie; jsou povinni se na svou práci svědomitě připravovat a dále se vzdělávat.“

Jak je tedy v současné době vymezeno postavení pedagogických pracovníků, tedy osob, o jejichž ochranu nám v tomto dokumentu jde?

Ustanovení § 2 odst. 1 zákona o pedagogických pracovnících definuje pedagogického pracovníka takto:

„Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálněpedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (dále jen „přímá pedagogická činnost“); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu, nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb.“

To znamená, že musí být splněny dva základní znaky. Prvním je **výkon přímé pedagogické činnosti**, kterou chápeme jako přímé působení na vzdělávaného v souladu se školským zákonem a prováděcími předpisy k němu a druhým znakem je **pracovně právní vztah ke škole, školskému zařízení zapsanému v rejstříku škol a školských zařízení nebo pracovně právní vztah k zařízení sociálních služeb**.

Rozsah přímé pedagogické činnosti je stanoven nařízením vlády č. 75/2005 Sb. a platí pouze pro veřejné školy a školská zařízení. Pracovně právní vztahy pak budou obecně řešeny zákoníkem práce (zákon č. 262/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů), ve speciálnostech právě zákonem o pedagogických pracovnících.

Z hlediska práva jsou na pedagogické pracovníky kladeny nemalé nároky stanovením předpokladů vyjmenovaných v zákoně o pedagogických pracovnících. Pedagogický pracovník musí:

- a) být plně způsobilý k právním úkonům,
- b) mít odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává,
- c) být bezúhonný,
- d) být zdravotně způsobilý a

e) musí prokázat znalost českého jazyka.

Pouze z hlediska odborné kvalifikace jsou zákonem o pedagogických pracovnících upraveny výjimky (viz ustanovení § 30 – 32a zákona)¹²⁾, které umožňují výkon přímé pedagogické činnosti i nekvalifikovaným pedagogickým pracovníkům. Lze oprávněně očekávat, že jejich podíl na procentu kvalifikovaných pedagogických pracovníků by se měl snižovat. Důvodem je úbytek žáků na středních školách, vysoké počty absolventů pedagogických fakult a celkem efektivní způsob získání kvalifikace doplňujícím studiem¹³⁾ podle ustanovení § 22 odst. 2 zákona o pedagogických pracovnících, vložený do zákona novelou s účinností od 1. září 2012.

Tyto nároky kladené na pedagogické pracovníky jsou do jisté míry kompenzovány vytvořením zákonných podmínek zlepšujících pracovní podmínky pedagogických pracovníků. Jde zejména o speciální úpravu pracovní doby, rozsah dovolené na zotavenou, tzv. volno na samostudium, platové podmínky – specifické příplatky vyskytující se pouze ve školství (příplatek za hodinu nad rozsah přímé pedagogické činnosti, specializační příplatek za výkon specializovaných činností).

Pracovní doba pedagogických pracovníků.

Pracovní doba pedagogických pracovníků se dlouhá léta řídila spíše než platnými právními předpisy zvykovým právem. Toto zvykové právo umožňovalo pedagogickým

---

¹²⁾

§ 30

Za pedagogické pracovníky podle tohoto zákona se považují též pedagogičtí pracovníci, kteří ke dni účinnosti tohoto zákona splňují předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka podle dosavadních právních předpisů.

§ 31

Další kvalifikační předpoklady získané v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona podle dosavadních právních předpisů zůstávají nedotčeny.

§ 32

(1) Fyzická osoba, která nesplňuje předpoklad podle § 3 odst. 1 písm. b), může vykonávat přímou pedagogickou činnost po dni nabytí účinnosti tohoto zákona

a) pokud ke dni účinnosti tohoto zákona dosáhla 50 let věku a dlouhodobým výkonem přímé pedagogické činnosti na příslušném druhu nebo typu školy nejméně po dobu 15 let prokázala schopnost výkonu požadované činnosti,

b) nejdéle po dobu deseti let, pokud v této době nezahájí studium, kterým potřebný předpoklad získá, a toto studium úspěšně ukončí,

c) jestliže v době vzniku základního pracovněprávního vztahu neuskutečňovaly vysoké školy pro výuku odborných předmětů ve střední a vyšší odborné škole akreditovaný magisterský studijní program příslušného studijního oboru; v tomto případě se získáním nejvyššího dosažitelného vzdělání v příslušném oboru považuje předpoklad odborné kvalifikace pro pracovněprávní účely za splněný.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nevztahuje na psychologa.

§ 32a

Ředitelem školy může být fyzická osoba, která nesplňuje předpoklad podle § 3 odst. 1 písm. b), pokud získala vzdělání studiem v akreditovaném magisterském studijním programu a nejpozději do dvou let ode dne, kdy začala vykonávat činnost ředitele školy, zahájí studium, kterým potřebný předpoklad získá, a toto studium úspěšně ukončí.

¹³⁾ Doplňujícím studiem k rozšíření odborné kvalifikace se rozumí vzdělání získané studiem ve vzdělávacím programu akreditovaném pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a uskutečňovaném vysokou školou, kterým získávají absolventi magisterských studijních programů v oblasti pedagogických věd zaměřených na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů způsobilost vykonávat přímou pedagogickou činnost na jiném stupni nebo druhu školy.

pracovníkům, aby činnosti související s přímou pedagogickou činností vykonávali mimo pracoviště, například doma. Oporu pro takovouto praxi hledali pedagogičtí pracovníci v dříve platném pracovním řádu pro zaměstnance škol a školských zařízení vydaným Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR pod č. 14 269/2001-26 na základě zmocnění dříve platného školského zákona (§ 58 písm. b) zákona č. 29/1984 Sb.) a na základě již zrušeného zákoníku práce (zákon č. 65/1965 Sb.). Článek 8 odst. 2 citovaného pracovního řádu stanovil, že pedagogický pracovník je povinen být na pracovišti v době stanovené rozvrhem jeho přímé vyučovací nebo výchovné činnosti a dozorů, v době zastupování jiného pedagogického pracovníka, v případech, které stanoví ředitel školy a které vyžadují přítomnost pedagogického pracovníka na pracovišti a v době stanovené pro spolupráci školy se zákonnými zástupci žáků. Ustanovení bylo vykládáno dále tak, že v jiných než vyjmenovaných případech není pedagogický pracovník povinen být na pracovišti.

K ustanovení zákoníku práce v té době platnému nebylo přihlíženo, neboť „postavení pedagogických pracovníků je natolik specifické, že se zákoník práce nedá aplikovat“.

V souvislosti s vydáním nového školského zákona zákonem č. 561/2004 Sb. a nového zákoníku práce zákonem č. 262/2006 Sb. byla ukončena platnost pracovního řádu pro zaměstnance škol a školských zařízení a bylo nutno pracovní dobu pedagogických pracovníků řešit přímo podle zákoníku práce, který ukládá ustanovením § 81 odst. 3 zaměstnanci povinnost být na začátku směny na svém pracovišti a odcházet z něho až po skončení směny.

Ve snaze zlepšit pracovní podmínky pedagogických pracovníků ministerstvo vydalo vyhlášku č. 263/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených ministerstvem, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí. V ustanovení § 3 odst. 2 vyhlášky obdobně jako v dříve platném pracovním řádu ministerstvo uvádí, že nejde-li o výkon přímé pedagogické činnosti, může pedagogický pracovník vykonávat práci i na jiném s ním dohodnutém místě. Vždy si však zaměstnavatel i zaměstnanec museli být vědomi skutečnosti, že výkon závislé práce je charakterizován tím, že zaměstnanec vykonává práci podle pokynů zaměstnavatele na náklady a odpovědnost zaměstnavatele (viz ustanovení § 2 odst. 4 zákoníku práce).

Tyto úpravy pracovní doby se jevily jako nedostačující a nerespektující náročnost pedagogické práce. Bylo požadováno, aby pracovní doba pedagogických pracovníků byla upravena odlišně od obecné právní úpravy dané zákoníkem práce. Odlišná právní úprava byla realizována novelou zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, a to s účinností od 1. 6. 2010 zákonem č. 159/2010 Sb. Tato novela vložila nové ustanovení § 22a, které je naprosto převratné svým odchylným přístupem k úpravě pracovní doby.

Podle § 22a odst. 1 a 2 se předpokládá **účast zaměstnance na pracovišti:**

- v době stanovené rozvrhem přímé pedagogické činnosti,
- v době stanovené rozvrhem dohledů nad dětmi a nezletilými žáky,
- v době nařízeného suplování,
- v době stanovené zaměstnavatelem v souladu se zákoníkem práce (například pedagogické porady, rodičovské schůzky).

Odstavec 3 umožňuje zaměstnanci, aby si pracovní dobu v té části, kterou mu nerozvrhl zaměstnavatel, rozvrhl sám a zároveň si i sám určil, kde ji bude pro zaměstnavatele vykonávat. I přesto, že se jedná i nadále o závislou práci, umožňuje nová právní úprava, aby náklady spojené s výkonem práce pro zaměstnavatele hradil zaměstnanec ze svého.

Touto speciální právní úpravou se zaměstnavatel nezbavuje obecně stanovené povinnosti evidovat pracovní dobu s uvedením začátku a konce pracovní směny, dbát na bezpečnost a ochranu zdraví při práci, zajistit dodržování přestávek mezi směnami. Zaměstnavatel je jistě oprávněn určit délku směny a dny, na které směny rozvrhuje.

Zaměstnanec by si v rámci těchto mantinelů určoval, kdy a kde bude vykonávat činnosti, jejichž výkon zaměstnavatel neurčil konat na pracovišti. Významné to pak bude zejména u sjednané kratší pracovní doby. Z uvedeného vyplývá, že ač tato povinnost není v zákoně výslovně stanovena, měl by zaměstnanec sdělit zaměstnavateli, jak si pracovní dobu rozvrhne a kde bude práci pro svého zaměstnavatele vykonávat. O délce pracovní doby, která bude takto dána zaměstnanci k dispozici, aby si ji sám rozvrhl a určil si i místo, kde bude práci vykonávat, rozhoduje zaměstnavatel. Pokud by tedy zaměstnanec rozvrhl pracovní dobu v rozporu se zákoníkem práce (nedodržel by přestávky v práci, zvyšoval by náklady práce prací v noci, prací přesčas, prací o sobotách a nedělích) a místo výkonu práce by určil na takovém místě, kde by bylo ohroženo jeho zdraví či život, mám za to, že by zaměstnavatel mohl rozepsat zaměstnanci s odkazem na ustanovení zákoníku práce celou 40ti hodinovou týdenní pracovní dobu sám. Oporu by měl i v odstavci 2 tohoto ustanovení. Připomínám, že i s ohledem na povinnost zaměstnavatele poskytovat náhradu platu v době prvních 14 dnů a v období od 1. ledna 2012 do 31. prosince 2013 v době prvních 21 kalendářních dnů trvání dočasné pracovní neschopnosti (karantény) zaměstnance by při jiném výkladu nebyl zaměstnavatel schopen tuto povinnost splnit.

Nejsem kompetentní posuzovat, do jaké míry je v souladu s Ústavou, že zaměstnanec nese náklady zaměstnavatele vzniklé ze závislé práce. Do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky se v minulosti dostala i poslanecká iniciativa – novela zákona o pedagogických pracovnících, která by pedagogickým pracovníkům přiznávala víceúčelovou paušální náhradu výdajů určenou zejména na užívání vlastní informační, komunikační a jiné techniky, náklady spojené s přípravou výuky, samostudiem, a na odbornou a popularizační literaturu. Tato náhrada by měla být poskytována měsíčně formou peněžitého plnění k úhradě více druhů výdajů. Přípravovaná novela zmocňovala ministerstvo k vydání vyhlášky, která by upravovala podmínky poskytnutí víceúčelové paušální náhrady. K vydání těchto právních předpisů však nedošlo.

Dovolená

V souladu s ustanovením § 213 odst. 3 zákoníku práce (zákon č. 262/2006 Sb.) dovolená pedagogických pracovníků a akademických pracovníků vysokých škol činí 8 týdnů v kalendářním roce. Výhodu délky dovolené snižuje určení období, kdy ji lze čerpat, přímo právním předpisem (viz vyhláška č. 263/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí).

Podle ustanovení § 4 této vyhlášky dobu čerpání dovolené určuje ředitel školy nebo školského zařízení podle rozvrhu čerpání dovolené

- a) pedagogickým pracovníkům zpravidla na dobu školních prázdnin,
- b) učitelům mateřských škol s přihlédnutím ke konkrétním podmínkám na pracovišti tak, aby ji čerpali především v době přerušeni nebo omezení provozu mateřské školy,
- c) pedagogickým pracovníkům ve školských zařízeních s celoročním provozem v průběhu celého školního roku.

V souvislosti s institutem dovolené je nutno zdůraznit, že se v poslední době setkáváme se zvyšováním důrazu na její čerpání. Celý roční nárok je třeba nejenom rozepsat, ale i v daném roce vyčerpat. Důvodem pro nečerpání dovolené jsou pouze překážky na straně zaměstnance vyjmenované v zákoníku práce¹⁴ (pracovní neschopnost, mateřská a rodičovská dovolená). Inspektoráty práce v rámci kontrolní činnosti udělují za každý nevyčerpaný den dovolené pokutu ve výši 1000 Kč. K proplacení nevyčerpané dovolené může dojít pouze v případě skončení pracovního poměru.

Volno na samostudium

V ustanovení § 24 odst. 7 zákona o pedagogických pracovnících se upravuje čerpání volna na samostudium. Zaměstnanci přísluší volno na samostudium v rozsahu 12 dnů ve školním roce, nebrání-li tomu

- vážné provozní důvody,
- účast pedagogického pracovníka na dalším vzdělávání podle odstavce 1 a 2.

Dobu čerpání volna na samostudium určuje ředitel školy. 12 dnů volna na samostudium přísluší pouze za předpokladu, že pedagogický pracovník pracuje na celý úvazek a jeho pracovní poměr v daném školním roce trval 12 měsíců, tedy po celý školní rok, který trvá od 1. září do 31. srpna. Volno na samostudium se pro pracovní právní účely považuje za překážku v práci na straně zaměstnance, za kterou zaměstnanci přísluší náhrada platu, která se rovná výši ušlého výdělku. V době překážky v práci na straně zaměstnance nelze na zaměstnanci požadovat, aby jakoukoli práci vykonával. Brání mu v tom právě překážka na jeho straně. Nicméně i nadále může ředitel určit zaměstnanci, kdy bude volno na samostudium čerpat a co bude studovat (v souladu s plánem dalšího vzdělávání). Ředitel

---

¹⁴ § 217 odst. 4 – Zaměstnavatel nesmí určit čerpání dovolené na dobu, kdy zaměstnanec vykonává vojenské cvičení nebo výjimečné vojenské cvičení, kdy je uznán dočasně práce neschopným podle zvláštního právního předpisu, ani na dobu, po kterou je zaměstnankyně na mateřské nebo rodičovské dovolené a zaměstnanec na rodičovské dovolené. Na dobu ostatních překážek v práci na straně zaměstnance smí zaměstnavatel určit čerpání dovolené jen na jeho žádost

nemůže určovat, kde tak bude činěno. Jenom pro upřesnění, zaměstnanec nemůže nárokovat ve dnech čerpání volna na samostudium závodní stravování. Nevyčerpané volno na samostudium se nepřevádí do dalšího školního roku ani není poskytována žádná náhrada.

Volno na samostudium se krátí s ohledem na

- délku trvání pracovního poměru ve školním roce (za každý odpracovaný měsíc přísluší 1 den volna na samostudium),
- stanovenou týdenní pracovní dobu (při kratší týdenní pracovní době se úměrně tomu sníží rozsah volna).

Pokud má pedagogický pracovník uzavřen pracovní poměr na „poloviční úvazek“ a na dobu určitou od 1. září do 30. června školního roku, pak zaměstnanci přísluší pouze 5 dnů volna na samostudium (10 dnů za 10 měsíců trvání pracovního poměru a z toho polovina s ohledem na sjednanou týdenní pracovní dobu). Volno na samostudium se čerpá ve dnech. Nelze přiznat například půl dne volna na samostudium. Nevyčerpané volno či jeho poměrná část bez dalších nároků zaniká. Nelze je tedy ani převádět do dalšího školního roku.

Institut volna na samostudium lze velmi obtížně aplikovat zejména ve školských zařízeních s celoročním provozem nebo i v mateřských školách. Ředitelům doporučuji, aby při určování volna na samostudium dbali na rovný přístup k zaměstnancům. Ne tedy, že jednomu zaměstnanci umožním čerpat 12 dnů a jinému pouze 3.

Jako problematické se někdy může jevit čerpání volna na samostudium v případech, kdy má pedagogický pracovník uzavřeno více pracovně právních vztahů u téhož zaměstnavatele. Například na práci učitele pracovní úvazek 1,0 a práci vychovatele pracovní úvazek 0,5. V tomto případě přísluší pedagogickému pracovníkovi 12 dnů volna na samostudium z pracovně právního vztahu učitele a 6 dnů volna na samostudium z pracovněprávního vztahu vychovatele. Zaměstnanec však nebude zpravidla čerpat více dnů volna na samostudium jak 12, neboť jeho určování bude souběžně z obou uzavřených pracovněprávních vztahů. I tak na základě nižšího nároku vzniklého z uzavřené smlouvy na práci vychovatele, bude minimálně 6 dnů při čerpání volna na samostudium učitele vykonávat práci vychovatele.

Platové poměry

Dalším pokusem ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy zlepšit pracovní podmínky pedagogických pracovníků byly jeho zásahy do **oblasti odměňování pedagogických pracovníků**. Nařízení vlády č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě obsahuje samostatnou přílohu č. 5, která stanoví platové tarify pedagogickým pracovníkům. V 9. platové třídě v 1. stupni je částka 20000 Kč. Vzhledem k tomu, že většina pedagogických pracovníků je zařazena do 9. a vyšší platové třídy, lze konstatovat, že i nastupující pedagogický pracovník dosáhne na částku nástupního platu 20000 Kč. Je na druhou stranu pravdou, že nedostatek finančních prostředků nivelizoval rozdíly mezi jednotlivými platovými třídami a dostatečným způsobem nezohledňuje léta praxe. Poslední novela citovaného nařízení vlády navíc umožňuje zvláštní způsob

odměňování, který de facto znamená zrušení „věkového automatu“ a v konečném důsledku tak může vést k deformaci původně nastavených podmínek pro odměňování.

Pedagogickým pracovníkům přísluší některé složky platu typické pouze pro oblast školství. Jedná se o příplatek za hodiny nad rozsah přímé pedagogické činnosti (tzv. příplatek za přespočetné hodiny¹⁵ a dále například příplatek za specializovanou činnost¹⁶).

Nárokovost příplatku za přespočetné hodiny dále upravuje ustanovení § 23 zákona o pedagogických pracovnících¹⁷).

Shrnuto a podtrženo pedagogický pracovník pracuje v oblasti veřejných služeb. Z hlediska právních předpisů z oblasti školství v kombinaci s oblastí pracovně právní má vytvořeny speciální podmínky, které by měly spolu s platovým ohodnocením kompenzovat náročnost vykonávané práce.

Práva a povinnosti pedagogických pracovníků

Povinnosti pedagogických pracovníků vyplývající ze školských předpisů

vykonávat přímou pedagogickou činnost v souladu s rozvrhem stanoveným ředitelem školy, zastupovat za nepřítomné pedagogické pracovníky dle pokynů ředitele školy (viz § 3 vyhlášky č. 263/2007 Sb.),

---

¹⁵ § 132 zákoníku práce – Příplatek za přímou pedagogickou činnost nad stanovený rozsah.

Pedagogickému pracovníkovi přísluší za hodinu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické činnosti nebo přímé pedagogicko-psychologické činnosti vykonávané přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního zákona⁴⁶), kterou vykonává nad rozsah hodin stanovený ředitelem školy, ředitelem školského zařízení nebo ředitelem zařízení sociálních služeb podle zvláštního právního předpisu, příplatek ve výši dvojnásobku průměrného hodinového výdělku.

¹⁶ § 133 zákoníku práce – Specializační příplatek pedagogického pracovníka

Pedagogickému pracovníkovi, který vedle přímé pedagogické činnosti vykonává také specializované činnosti, k jejichž výkonu jsou nezbytné další kvalifikační předpoklady, se poskytuje příplatek ve výši 1 000 až 2 000 Kč měsíčně.

¹⁷ § 23 zákona o pedagogických pracovnících- Rozsah přímé pedagogické činnosti

(1) Týdenní rozsah hodin přímé pedagogické činnosti stanoví ředitel školy pedagogickému pracovníkovi na období školního vyučování nebo na pololetí školního vyučování. Ředitel školy s celoročním provozem a ředitel zařízení sociálních služeb stanoví rozsah hodin přímé pedagogické činnosti na období kalendářního roku.

(2) Ředitel školy zřízované ministerstvem, krajem, obcí a svazkem obcí stanoví týdenní rozsah hodin přímé pedagogické činnosti podle prováděcího právního předpisu. Při sjednání kratší než stanovené týdenní pracovní doby se úměrně tomu sníží rozsah přímé pedagogické činnosti.

(3) Ředitel školy nebo ředitel zařízení sociálních služeb může nařídít pedagogickému pracovníkovi konání přímé pedagogické činnosti nad jemu stanovený rozsah nejvýše v rozsahu 4 hodin týdně, další hodiny s ním může dohodnout.

(4) Za přímou pedagogickou činnost nad rozsah hodin stanovený ředitelem školy nebo zařízením sociálních služeb se považuje vykonaná přímá pedagogická činnost podle odstavce 3 i v případě, že pedagogický pracovník nesplnil ředitelem stanovený týdenní rozsah hodin přímé pedagogické činnosti vyplývající z týdenního rozvrhu přímé pedagogické činnosti, protože v době, která se posuzuje jako výkon práce^{8b}), přímou pedagogickou činnost nevykonával. U pedagogických pracovníků s kratší pracovní dobou je přímou pedagogickou činností nad stanovený rozsah přímá pedagogická činnost přesahující týdenní rozsah hodin přímé pedagogické činnosti odpovídající stanovené týdenní pracovní době^{8c}); těmto pedagogickým pracovníkům není možné konání přímé pedagogické činnosti nad stanovený rozsah naříditi.

(5) Vláda stanoví nařízením rozsah přímé pedagogické činnosti pedagogických pracovníků škol zřízovaných ministerstvem, krajem, obcí a svazkem obcí

- a) vykonávat další práce související s přímou pedagogickou činností dohodnuté s ředitelem školy, například příprava na přímou pedagogickou činnost, příprava učebních pomůcek, hodnocení písemných, grafických a jiných prací žáků a dále práce, které vyplývají z organizace vzdělávání a výchovy ve školách a školských zařízeních, jako je dohled nad dětmi a nezletilými žáky (dále jen „žáci“) ve škole a při akcích organizovaných školou, spolupráce s ostatními pedagogickými pracovníky, s výchovným poradcem, se školním metodikem prevence, s metodikem informačních a komunikačních technologií, spolupráce se zákonnými zástupci žáků, odborná péče o kabinety, knihovny a další zařízení sloužící potřebám vzdělávání, výkon prací spojených s funkcí třídního učitele a výchovného poradce, účast na poradách svolaných vedoucím zaměstnancem školy nebo školského zařízení, studium a účast na dalším vzdělávání pedagogických pracovníků (viz § 3 vyhlášky č. 267/2003 Sb.),
- b) povinnost být na pracovišti v době určené zaměstnavatelem (viz § 22a zákona o pedagogických pracovnících),
- c) povinnost studia a účasti na dalším vzdělávání, kterým si obnovují, udržují a doplňují kvalifikaci po celou dobu výkonu své pedagogické činnosti (viz § 24 zákona o pedagogických pracovnících a § 3 vyhlášky č. 263/2007 Sb.),
- d) povinnost získat kvalifikaci absolvováním akreditovaného vzdělávání pro výkon činnosti ředitele školy (viz § 5 zákona o pedagogických pracovnících),
- e) před skončením pracovního poměru informovat ředitele o stavu plnění uložených úkolů, odevzdat příslušnou pedagogickou dokumentaci a podklady pro hodnocení žáků a studentů (viz § 2 vyhlášky č. 263/2007 Sb.),
- f) zohledňovat vzdělávací potřeby jednotlivce (viz § 2 zákona č. 561/2004 Sb.),
- g) hodnotit výsledky vzdělávání vzhledem k dosahování cílů vzdělávání stanovených tímto
- h) zákonem a vzdělávacími programy (viz § 2 zákona č. 561/2004 Sb.),
- i) poskytovat informace a poradenskou pomoc v záležitostech týkajících se vzdělávání podle školského zákona (viz § 21 zákona č. 561/2004 Sb.).

Povinnosti pedagogických pracovníků vyplývající ze zákoníku práce

Výše uvedený výčet je de facto výčtem povinností vyplývajících i ze zákoníku práce – viz § 301 zákona č. 262/2006 Sb.).

Zaměstnanci jsou povinni:

- a) pracovat řádně podle svých sil, znalostí a schopností, plnit pokyny nadřízených vydané v souladu s právními předpisy a spolupracovat s ostatními zaměstnanci,
- b) využívat pracovní dobu a výrobní prostředky k vykonávání svěřených prací, plnit kvalitně a včas pracovní úkoly,
- c) dodržovat právní předpisy vztahující se k práci jimi vykonávané; dodržovat ostatní předpisy vztahující se k práci jimi vykonávané, pokud s nimi byli řádně seznámeni,
- d) řádně hospodařit s prostředky svěřenými jim zaměstnavatelem a střežit a ochraňovat majetek zaměstnavatele před poškozením, ztrátou, zničením a zneužitím a nejednat v rozporu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele.

Práva pedagogických pracovníků vyplývající ze školských předpisů

Zde je právní úprava velice skoupá a omezuje se pouze na ustanovení § 2 školského zákona, které definuje Zásady a cíle vzdělávání. Jedná se zejména o zásady

- a) vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti, solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání, tedy uplatnění této zásady i ve vztahu k pedagogickému pracovníkovi,
- b) svobodného šíření poznatků, které vyplývají z výsledků soudobého stavu poznání světa a jsou v souladu s obecnými cíli vzdělávání. Tedy právo pedagogického pracovníka, které je někdy přirovnáváno k akademické svobodě.

Další specifická práva pedagogických pracovníků byla již zmíněna v úvodu tohoto materiálu, kde jsme se zabývaly postavením pedagogického pracovníka a snahou vytvořit s ohledem na náročnost jím vykonávané práce nezbytné podmínky.

Analýzou dosud uvedených zdrojů lze dospět k závěru, že žádný obecně závazný právní předpis z oblasti školství dostatečně jasně nevymezuje právní ochranu pedagogického pracovníka proti násilí od třetí strany. Jistou možností, byť omezenou na místní podmínky a schopnosti ředitele školy, je využití **školního řádu/provozního řádu**, který vydává ředitel školy v souladu s ustanovením § 30 školského zákona.

Školní řád/provozní řád

Ředitel školy vydá školní řád; ředitel školského zařízení vnitřní řád. Školní řád a vnitřní řád upravuje:

- a) podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců ve škole nebo školském zařízení a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky,
- b) provoz a vnitřní režim školy nebo školského zařízení,
- c) podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí,
- d) podmínky zacházení s majetkem školy nebo školského zařízení ze strany dětí, žáků a studentů.

Školní řád obsahuje také pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků a studentů. Podmínkou aplikovatelnosti školního řádu nebo vnitřního řádu je, že jej ředitel zveřejní na přístupném místě ve škole nebo školském zařízení, prokazatelným způsobem s ním seznámí zaměstnance, žáky a studenty školy nebo školského zařízení a informuje o jeho vydání a obsahu zákonné zástupce nezletilých dětí a žáků.

Z hlediska prevence proti násilí od třetí strany je třeba precizně zpracovat zejména část upravující podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců ve škole nebo školském zařízení a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky. Prostor dává i kapitola podmínky a zajištění bezpečnosti a ochrany dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí. I když na první poslech to vypadá, že úprava by měla primárně chránit děti, žáky a studenty, je nutno si uvědomit, že každé právo je

současně nutno chápat i jako povinnost. Pokud požadují svou ochranu, nemohu ohrožovat sám.

Vzájemná úcta a respekt nepřichází samy od sebe. Jsou výsledkem procesu, kde hlavním aktérem bude škola. Pokud bych chtěla parafrázovat tak „jaký si to uděláš, takový to máš“. Možnost upravit si pravidla hry vnitřním předpisem, který zavazuje i zákonné zástupce za předpokladu, že jsou s pravidly prokazatelným způsobem seznámeni, otevírá škole, školskému zařízení potřebný prostor. Jenom ho správně využít při respektování další zásady, že tento vnitřní předpis nemůže stanovit více povinností, než jaké vyplývají ze zákona.

Určitým návodem pro školy a školská zařízení může být Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních č.j. MSMT-22294/2013-1, Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018. Oba dokumenty jsou zveřejněny na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v sekci PREVENCE, dokumenty. Je nutno konstatovat, že dokumenty opět řeší primární prevenci ve vztahu k dětem, žákům a studentům. Jak řešit případy násilí vůči pedagogickým pracovníkům ze strany zákonných zástupců nezmiňují.

Dalším východiskem mohou být **Výchovná opatření** upravená v ustanovení § 31 školského zákona.

Školský zákon rozlišuje výchovnými opatřeními na

- pochvaly nebo jiná ocenění a
- kázeňská opatření.

Kázeňským opatřením je

- podmíněné vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení,
- vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení,
- další kázeňská opatření, která nemají právní důsledky pro žáka nebo studenta.

Pochvaly, jiná ocenění a další kázeňská opatření může udělit či uložit ředitel školy nebo školského zařízení nebo třídní učitel. Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem¹⁸⁾ druhy dalších kázeňských opatření a podmínky pro udělování a ukládání těchto dalších kázeňských opatření a pochval nebo jiných ocenění.

Ředitel školy nebo školského zařízení může v případě **závažného zaviněného porušení povinností stanovených tímto zákonem nebo školním nebo vnitřním řádem** rozhodnout o **podmíněném vyloučení nebo o vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení.**

V rozhodnutí o podmíněném vyloučení stanoví ředitel školy nebo školského zařízení zkušební lhůtu, a to nejdéle na dobu jednoho roku. Dopustí-li se žák nebo student v průběhu zkušební lhůty dalšího zaviněného porušení povinností stanovených tímto zákonem nebo školním nebo vnitřním řádem, může ředitel školy nebo školského zařízení rozhodnout o jeho vyloučení. **Žáka lze podmíněně vyloučit nebo vyloučit ze školy pouze v případě, že splnil**

---

¹⁸ například vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři.

povinnou školní docházkou. To znamená, že nelze vyloučit žáka, který plní povinnou školní docházkou na střední škole či konzervatoři.

Zvláště hrubé slovní a úmyslné fyzické útoky žáka nebo studenta vůči pracovníkům školy nebo školského zařízení se vždy považují za závažné zaviněné porušení povinností stanovených tímto zákonem. Školský zákon zde výslovně připouští, že ve školách může dojít ke slovnímu nebo fyzickému útoku žáka na pedagogického pracovníka.

Podmínkou kvalifikace jednání jako závažného zaviněného porušení školského zákona je úmyslné, zvláště hrubé konání žáka, studenta. Takovéto chování je pak v případě žáka po skončení povinné školní docházky nebo studenta vždy důvodem pro vyloučení ze školy.

Nedostatek dětí, žáků a studentů v důsledku poklesu demografické křivky a s tím spojený nedostatek finančních prostředků bohužel často vede k tomu, že i v případě naplnění zákonných podmínek opravňujících vyloučení žáka ze školy, ředitelé škol žáka, studenta nevyloučí. Tato benevolence vede k uvolňování potřebné kázně, pocitu beztrestnosti, vede ke vzniku chybných vzorů chování i pro ostatní spolužáky.

O podmíněném vyloučení nebo o vyloučení žáka či studenta rozhodne ředitel školy nebo školského zařízení **do dvou měsíců** ode dne, kdy se o provinění žáka nebo studenta dozvěděl, nejpozději však **do jednoho roku** ode dne, kdy se žák nebo student provinění dopustil, s výjimkou případu, kdy provinění je klasifikováno jako trestný čin podle zvláštního právního předpisu. O svém rozhodnutí informuje ředitel pedagogickou radu. Žák nebo student přestává být žákem nebo studentem školy nebo školského zařízení dnem následujícím po dni nabytí právní moci rozhodnutí o vyloučení, nestanoví-li toto rozhodnutí den pozdější.

Ustanovení § 31 školského zákona nelze jistě chápat jako primární ochranu pedagogického pracovníka. Přijetí kázeňského opatření je důsledkem jednání žáka.

V souvislosti s problematikou přijímání kázeňských opatření je nutno zdůraznit tyto jeho aspekty. Škola nemůže přijmout jiná než vyjmenovaná kázeňská opatření. Jako vykonavatel veřejné moci může totiž činit jen to, co jí zákon umožňuje (pozitivní vymezení práv). Nelze tedy porušení školského zákona či vnitřních norem trestat zákazem účasti na akci organizované školou (nepojedeš na výlet), odepřením vzdělávání v hodině (běž na chodbu), omezováním osobní svobody (budeš po škole), přidělováním nadstandardních úkolů (napíš stokrát, že již nebudeš zlobit) atp.

Vyloučení ze školy, popřípadě podmíněné vyloučení ze školy je rozhodováním ve správním řízení podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád. Správní řízení je významně formální a byrokratické a dostát všem jeho pravidlům je pro řadu ředitelů jistým problémem. Setkáváme se tak se situací, že žák závažně zaviněně poruší školský zákon či vnitřní předpisy školy a v důsledku chybného vedení správního řízení bude i nadále žákem školy.

4.2 Zákoník práce jako hlavní pracovně právní předpis a jeho možné využití při řešení násilí na školách a školských zařízeních.

Jedním ze základních podmínek výkonu práce pedagogického pracovníka je, že je vykonávána v rámci pracovněprávního vztahu¹⁹. Jedná se o závislou práci, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a zaměstnanec ji pro zaměstnavatele vykonává osobně. Závislá práce musí být vykonávána za mzdu, plat nebo odměnu za práci, na náklady a odpovědnost zaměstnavatele, v pracovní době na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě. Takto definovaná závislá práce vyžaduje speciální právní úpravu, která bude vedena především cílem ochrany zaměstnance v tomto nerovném vztahu zaměstnavatel – zaměstnanec.

Smysl a účel zákoníku práce vyjadřují i základní zásady pracovněprávních vztahů vyjádřené v ustanovení § 1a zákona. Těmito zásadami jsou zejména:

- a) zvláštní zákonná ochrana postavení zaměstnance,
- b) uspokojivé a bezpečné podmínky pro výkon práce,
- c) spravedlivé odměňování zaměstnance,
- d) řádný výkon práce zaměstnancem v souladu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele,
- e) rovné zacházení se zaměstnanci a zákaz jejich diskriminace.

Dalšími zásadami je, že

- odchylná úprava práv nebo povinností v pracovněprávních vztazích nesmí být nižší nebo vyšší, než je právo nebo povinnost, které stanoví tento zákon nebo kolektivní smlouva jako nejméně nebo nejvýše přípustné. K odchylné úpravě může dojít smlouvou, jakož i vnitřním předpisem; k úpravě povinností zaměstnance však smí dojít jen smlouvou mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem;
- vzdá-li se zaměstnanec práva, které mu tento zákon, kolektivní smlouva nebo vnitřní předpis poskytuje, nepřihlíží se k tomu.
- zaměstnanci v základním pracovněprávním vztahu uvedeném mají právo na informace a projednání. Zaměstnavatel je povinen informovat zaměstnance a jednat s nimi přímo, nepůsobí-li u něj odborová organizace, rada zaměstnanců nebo zástupce pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (dále jen „zástupci zaměstnanců“). Jestliže u zaměstnavatele působí více zástupců zaměstnanců, je zaměstnavatel povinen plnit povinnosti podle tohoto zákona vůči všem zástupcům zaměstnanců, nedohodnou-li se mezi sebou a zaměstnavatelem o jiném způsobu součinnosti. Informování zaměstnanců a projednání s nimi se uskutečňují na úrovni odpovídající předmětu jednání s ohledem na oprávnění a působnost zástupců zaměstnanců a úroveň řízení;
- zástupci zaměstnanců nesmějí být pro výkon své činnosti znevýhodněni nebo zvýhodněni ve svých právech, ani diskriminováni.

Zásady zvláštní zákonné ochrany postavení zaměstnance, uspokojivých a bezpečných pracovních podmínek pro výkon práce, rovného zacházení se zaměstnanci a

---

¹⁹ Ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 563/2004 Sb.

zákazu jejich diskriminace vyjadřují hodnoty, které chrání veřejný pořádek a v konečném důsledku by měly zejména chránit zaměstnance nejenom proti neoprávněným zásahům zaměstnavatele, ale i před zásahy třetích osob. Tyto zásady se promítají do povinností zaměstnavatele a jeho vedoucích zaměstnanců, které ukládá zákoník práce v ustanovení § 302 zákoníku práce. Jedná se zejména o povinnost:

- a) řídit a kontrolovat práci podřízených zaměstnanců a hodnotit jejich pracovní výkonnost a pracovní výsledky,
- b) co nejlépe organizovat práci,
- c) **vytvářet příznivé pracovní podmínky a zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví při práci,**
- d) zabezpečovat odměňování zaměstnanců podle tohoto zákona,
- e) vytvářet podmínky pro zvyšování odborné úrovně zaměstnanců,
- f) zabezpečovat dodržování právních a vnitřních předpisů,
- g) zabezpečovat přijetí opatření k ochraně majetku zaměstnavatele.

S ohledem na téma prevence násilí od třetích stran půjde především o povinnost zaměstnavatele vytvořit **uspokojivé a bezpečné podmínky pro výkon práce**. Určitě si pod pojmem uspokojivé podmínky pro výkon práce představíme nejenom povinnost zaměstnavatele vybavit zaměstnance příslušnými pracovními pomůckami, pomůckami na ochranu jejich bezpečnosti a zdraví při práci, nejenom splnění základních hygienických podmínek pracoviště, ale i vstřícné a tvůrčí prostředí motivující všechny účastníky vzdělávacího procesu.

Bezpečné podmínky pro výkon práce nelze zúžit pouze na splnění podmínek technických, stavebních a hygienických. Pokud zaměstnanci v souvislosti s plněním úkolů pro zaměstnavatele vznikne **škoda na věcech**, které obvykle nosí do práce, je v souladu s ustanovením § 268 zákoníku práce zaměstnavatel povinen uhradit zaměstnanci skutečnou škodu. Jde-li o škodu způsobenou úmyslně, může zaměstnanec požadovat náhradu i jiné škody. Dojde-li ke škodě způsobené třetí osobou, primárně bude zaměstnanec požadovat odškodnění od svého zaměstnavatele (princip objektivní odpovědnosti), který se následně může hojit na třetí osobě, která škodu fakticky způsobila občanskoprávní cestou.

Pro úplnost je nutno ještě doplnit, že za věci, které zaměstnanec obvykle do práce nenosí a které zaměstnavatel nepřevzal do zvláštní úschovy, odpovídá zaměstnavatel do částky 10 000 Kč. Jestliže se zjistí, že škodu na těchto věcech způsobil jiný zaměstnanec nebo došlo-li ke škodě na věci, kterou zaměstnavatel převzal do zvláštní úschovy, je zaměstnavatel povinen uhradit zaměstnanci škodu v plné výši. Pozor, toto právo zanikne, jestliže její vznik neohlásí zaměstnanec zaměstnavateli bez zbytečného odkladu, nejpozději do 15 dnů ode dne, kdy se o škodě dozvěděl.

V rámci konfliktu s třetí osobou může dojít i k **úrazu**. Tuto problematiku opět částečně řeší zákoník práce, a to do 1. 1. 2015, kdy nabyde účinnosti zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců.

Pokud by tedy v souvislosti s násilím od třetí strany byla zaměstnanci způsobena škoda vzniklá úrazem, jednalo by se o úraz pracovní za předpokladu, že škoda vznikla při

plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním. Stejně tak zaměstnavatel odpovídá zaměstnanci za škodu vzniklou nemocí z povolání, jestliže zaměstnanec naposledy před jejím zjištěním pracoval u zaměstnavatele za podmínek, za nichž vzniká nemoc z povolání, kterou byl postižen.

Jedná se o objektivní odpovědnost zaměstnavatele, který je povinen nahradit škodu, i když dodržel povinnosti vyplývající z právních a ostatních předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Zaměstnavatel se může zcela nebo zčásti zprostit odpovědnosti nahradit zaměstnanci škodu za podmínek stanovených § 367 zákoníku práce.²⁰ pokud se

---

²⁰ § 367 zákoníku práce

(1) Zaměstnavatel se zproští odpovědnosti zcela, prokáže-li, že škoda vznikla

a) tím, že postižený zaměstnanec svým zaviněním porušil právní, nebo ostatní předpisy anebo pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, ačkoliv s nimi byl řádně seznámen a jejich znalost a dodržování byly soustavně vyžadovány a kontrolovány, nebo b) v důsledku opilosti postiženého zaměstnance nebo v důsledku zneužití jiných návykových látek a zaměstnavatel nemohl škodě zabránit, a že tyto skutečnosti byly jedinou příčinou škody.

(2) Zaměstnavatel se zproští odpovědnosti zčásti, prokáže-li, že škoda vznikla

a) v důsledku skutečností uvedených v odstavci 1 písm. a) a b) a že tyto skutečnosti byly jednou z příčin škody,

b) proto, že si zaměstnanec počínal v rozporu s obvyklým způsobem chování tak, že je zřejmé, že ačkoliv neporušil právní nebo ostatní předpisy anebo pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, jednal lehkomyšlně, přestože si musel vzhledem ke své kvalifikaci a zkušenostem být vědom, že si může způsobit újmu na zdraví. Za lehkomyšlné jednání není možné považovat běžnou neopatrnost a jednání vyplývající z rizika práce.

(3) Zproští-li se zaměstnavatel odpovědnosti zčásti, je povinen určit zaměstnavatel část škody, kterou nese zaměstnanec, podle míry jeho zavinění; v případě uvedeném v odstavci 2 písm. b) je však povinen uhradit zaměstnavatel alespoň jednu třetinu škody.

(4) Při posuzování, zda zaměstnanec porušil právní nebo ostatní předpisy anebo pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, se zaměstnavatel nemůže dovolávat všeobecných ustanovení, podle nichž si má každý počínat tak, aby neohrožoval zdraví své a zdraví jiných.

§ 368 zákoníku práce

Zaměstnavatel se nemůže zprostit odpovědnosti zcela ani zčásti v případě, kdy zaměstnanec utrpěl pracovní úraz při odvracení škody hrozící zaměstnavateli nebo nebezpečí přímo hrozící životu nebo zdraví, pokud zaměstnanec tento stav úmyslně nevyvolal.

§ 369 zákoníku práce

(1) Zaměstnanci, který utrpěl pracovní úraz nebo u něhož byla zjištěna nemoc z povolání, je zaměstnavatel v rozsahu, ve kterém za škodu odpovídá, povinen poskytnout náhradu za

a) ztrátu na výdělku,

b) bolest a ztížení společenského uplatnění,

c) účelně vynaložené náklady spojené s léčením,

d) věcnou škodu; ustanovení § 265 odst. 3 platí i zde.

(2) Způsob a výši náhrady škody je zaměstnavatel povinen projednat bez zbytečného odkladu s odborovou organizací a se zaměstnancem.

odpovědnosti zcela nebo zčásti nezproští. To ale pořád řešíme následky útoku třetích stran na pedagogického pracovníka. Prevence to není.

Někteří zaměstnavatelé zvažují na ochranu svých práv a práv zaměstnanců zavést monitorování prostor pracoviště **kamerovým systémem**. Tuto problematiku řeší také zákoník práce v ustanovení § 316 odst. 2 zákoníku práce, podle kterého zaměstnavatel nesmí bez závažného důvodu spočívajícího ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele narušovat soukromí zaměstnance na pracovištích a ve společných prostorách zaměstnavatele tím, že podrobuje zaměstnance otevřenému nebo skrytému sledování, odposlechu a záznamu jeho telefonických hovorů, kontrole elektronické pošty nebo kontrole listovních zásilek adresovaných zaměstnanci. Jestliže je u zaměstnavatele dán závažný důvod spočívající ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele, který odůvodňuje zavedení těchto kontrolních mechanismů, je zaměstnavatel povinen přímo informovat zaměstnance o rozsahu kontroly a o způsobech jejího provádění. Monitoring zaměstnance je tedy možný pouze na základě předchozího oznámení a jen tam, kde je to nezbytné k ochraně zdraví osob nebo majetku zaměstnavatele. Monitoring musí být směřován na majetek zaměstnavatele, nikoliv na osobu zaměstnance (nasměrování kamer) a musí být prováděn na pracovišti, nikoliv na místech určených k hygieně nebo k odpočinku zaměstnance. Předmětem informace zaměstnanci před započítím monitoringu je rovněž rozsah a způsob provádění kontroly.

Nicméně zavedení kamerových systémů do škol se zaměřuje spíše na ochranu majetku žáků – umístění do šaten. Jako prostředek na ochranu zaměstnanců před násilím od třetích stran využit není. Rozsah zásahu do soukromí zaměstnance monitorováním tříd významným způsobem převažuje nad významem tohoto opatření jako prevence násilí proti třetím stranám.

4.3 Kolektivní vyjednávání – sociální dialog, úloha odborové organizace v oblasti prevence násilí.

Odborová organizace má významné postavení z hlediska ochrany práv zaměstnanců. V souladu s ustanovením § 320 se návrhy zákonů a návrhy ostatních právních předpisů týkajících se důležitých zájmů pracujících, zejména hospodářských, výrobních, pracovních, mzdových, kulturních a sociálních podmínek, projednávají s příslušnými odborovými organizacemi a příslušnými organizacemi zaměstnavatelů.

Ústřední správní úřady, které vydávají prováděcí pracovněprávní předpisy, činí tak po jejich projednání s příslušnou odborovou organizací a s příslušnou organizací zaměstnavatelů.

Odborová organizace je tak jedním z připomínkových míst, kam jsou zasílány všechny návrhy právních předpisů, které má následně projednat Poslanecká sněmovna a Senát.

Příslušné státní orgány projednávají s odborovými organizacemi otázky týkající se pracovních a životních podmínek zaměstnanců a poskytují odborovým organizacím potřebné informace.

Odborové organizace jednající v pracovněprávních vztazích za zaměstnance mají právo zejména

- a) jednat a zaujmout stanoviska k návrhům ve věcech podmínek zaměstnávání zaměstnanců a počtu zaměstnanců,
- b) podávat návrhy, jednat a zaujmout stanoviska k návrhům ve věcech zlepšení podmínek výkonu práce a odměňování.

Odborové organizace dbají o dodržování zákoníku práce, zákona o zaměstnanosti, právních předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a ostatních pracovněprávních předpisů. Mají právo vykonávat kontrolu nad stavem bezpečnosti a ochrany zdraví při práci u jednotlivých zaměstnavatelů. Zaměstnavatel je povinen odborové organizaci umožnit výkon kontroly. Za tím účelem má zaměstnavatel stanoveny ve vztahu k odborové organizaci tyto povinnosti:

- a) zajistit možnost prověření toho, jak zaměstnavatel plní své povinnosti v péči o bezpečnost a ochranu zdraví při práci a zda soustavně vytváří podmínky pro bezpečnou a zdraví neohrožující práci,
- b) zajistit možnost pravidelně prověřovat pracoviště a zařízení zaměstnavatelů pro zaměstnance a kontrolovat hospodaření zaměstnavatelů s osobními ochrannými pracovními prostředky,
- c) zajistit možnost prověření toho, zda zaměstnavatel řádně vyšetřuje pracovní úrazy,
- d) zajistit možnost účastnit se zjišťování příčin pracovních úrazů a nemocí z povolání, popřípadě je objasňovat,
- e) umožnit zúčastňovat se jednání o otázkách bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.

Výkon kontroly v pracovněprávních vztazích upravují zvláštní právní předpisy, například zákon o inspekci práce.

Z uvedeného vyplývají široká oprávnění odborové organizace v oblasti pracovně právních vztahů, která mohou být využita i v rámci definování opatření v prevenci násilí od třetích stran. Mohou tedy nejenom ve spolupráci se zaměstnavatelem řešit konkrétní podmínky daného pracoviště, ale jsou i významným partnerem při definování právních podmínek závislé práce.

Odborová organizace bere nebezpečí útoků na pedagogické pracovníky velice vážně. Je si vědoma narůstajícího násilí ve společnosti, absence morálních hodnot a dalších jevů, které se negativně promítají i do činnosti škol a školských zařízení. Výchovné problémy spočívající v násilném chování jsou řešeny ve stále ranějším věku a projevují se i v mateřských školách. Útoky rodičů, kterým se nepodařilo umístit dítě do mateřské školy, mají čím dál vyhledanější charakter. Na základních a dále na středních školách je důvodem střetu pedagogického pracovníka a zákonného zástupce žáka špatné hodnocení výsledků vzdělávání žáka. Respektive spíše neschopnost vypořádat se s neúspěšností svého dítěte objektivním způsobem.

Zde opět nabývají na důležitosti pravidla komunikace školy a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků, zletilých žáků a studentů. Při jejich definování může být odborová organizace také důležitým partnerem.

4.4 Doporučení

V této práci jsme shrnuli stávající úpravu problematiky postavení pedagogického pracovníka a nástroje řešení prevence násilí třetích stran. Co lze tedy v této věci doporučit?

1. **Nastavení základních pravidel pro jednání** (kdo je oprávněn komunikovat se zákonným zástupcem, přítomnost vedení školy při těchto jednáních. Formy komunikace – náležitosti písemného styku, způsob vedení ústního či telefonického rozhovoru. K využití doporučuji školní popřípadě vnitřní řád, popřípadě další vnitroorganizační normy, jako jsou pravidla pro vyřizování stížností a podnětů, pravidla pro vyřizování žádostí o poskytnutí informací podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Zaměstnanec by měl být poučen o tom, jak má jednat, aby předešel vzniku konfliktu a jak má postupovat v případě, kdy i přes veškerou snahu k násilí dojde. Postup by měl být obdobný, jako je tomu při řešení sociálně patologických jevů žáků obecně.
2. **Zaměstnávání kvalifikovaných pedagogických pracovníků.** Náročnost pedagogické profese předpokládá profesionalitu, jejímž základem je splnění odborné kvalifikace. Ředitelé škol a školských zařízení zaměstnáváním nekvalifikovaných porušují ustanovení § 164 odst. 1 písm. c) školského zákona, podle kterého ředitel školy odpovídá za odbornou a pedagogickou úroveň vzdělávání a školských služeb. Touto úkolu může dostát pouze za předpokladu vysoké kvalifikovanosti a odbornosti svých pedagogických pracovníků. Je zde vyšší předpoklad zvládnutí situací spojených s pedagogickým procesem.
3. **Další vzdělávání pedagogických pracovníků** – plán dalšího vzdělávání se tvoří po dohodě s odborovou organizací a může zahrnovat témata na zvládnutí stresu, jak vést konfliktní jednání a další. Řada vzdělávacích firem je schopna kvalitně poskytnout návody konkrétních postupů a vést výcvik tak, aby reflektoval nejčastější situace, ke kterým v rámci života školy, školského zařízení dochází.
4. **Zlepšení image školy.** Prezentace školy, školského zařízení jako instituce poskytující kvalitní služby na profesionální úrovni je jednou z cest získání potřebné přirozené autority. Řada škol získáním certifikátu kvality veřejnosti sděluje, že je moderní institucí, respektující požadavky doby, otevřenou změnám, budující kvalitu. Taková škola, školské zařízení pozitivně oslovuje nejenom veřejnost, ale nesporně disponuje pracovním prostředím, které chrání zaměstnance před útoky zvenku.
5. **Využití služeb školských poradenských zařízení.** Školskými poradenskými zařízeními jsou pedagogicko-psychologické, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče²¹. Poruchami chování se zabývají především střediska výchovné péče. Bohužel jejich kapacitní možnosti jsou v rámci Jihomoravského kraje velmi omezené a díky jejich centralizaci do města Brna nejsou pro všechny bezproblémově dostupné. Nicméně obdobné služby poskytují i pedagogicko-psychologické poradny, která mají svá pracoviště ve všech okresech Jihomoravského kraje. Školská poradenská zařízení své

---

²¹ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních a zákon č. 109/2002 Sb., výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

- služby ze zákona poskytují nejenom dětem, žákům studentům se speciálními potřebami, ale i jejich zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům.
6. **Spolupráce s vysokými školami.** Vysoké školy produkují kvalifikované pedagogické pracovníky. Měly by být schopny je připravit nejenom odborně, ale i prakticky na různé situace, komunikaci se vzdělávanými jejich zákonnými zástupci. Zde vidím velkou roli zřizovatele a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které velice úzce s vysokými školami spolupracuje a akredituje jejich vzdělávací programy..
  7. **Spolupráce vedení školy se školskou radou** s cílem vytvořit podmínky bezpečného prostředí nejenom pro žáky, ale i pro další účastníky vzdělávacího procesu. Školská rada je dalším z využitelných institutů, které školský zákon nabízí. Ve školské radě je poměrně zastoupen zřizovatel, pedagogičtí pracovníci a zákonní zástupci nezletilých žáků a zletilí žáci. I přesto, že jsou její kompetence²² ve vztahu ke škole spíše kontrolní, právě díky svému složení může pomoci šířit dobré jméno školy.
  8. **Spolupráce s odborovou organizací** při tvorbě příznivého pracovního prostředí chránícího pedagogické pracovníky před násilím od třetích stran.
  9. **Spolupráce se zřizovatelem** je sice zmíněna až v doporučeních, nicméně je jasné, že zřizovatel má významný zájem na tom, aby jím zřizovaná škola bezproblémově a na vysoké úrovni poskytovala kvalitní veřejné služby. S ohledem na skutečnost, že je to právě on, kdo svým příspěvkem financuje provozní a investiční prostředky školy, školského zařízení, má možnost významným způsobem ovlivnit pracovní prostředí. Svou autoritou může také přispět k vnímání školy, školského zařízení veřejností.

Pedagogický pracovník jako veřejný činitel – úřední osoba

Veřejnost se mohla setkat s požadavkem pedagogických pracovníků, aby jim byl přiznán statut veřejného činitele – úřední osoby. Zvýšila by se tak prestiž pedagogického pracovníka zároveň by se vytvořil významný nástroj jejich ochrany.

Úřední osoba je právní pojem, zavedený českým trestním zákoníkem pro určité kategorie profesí a ústavních činitelů vykonávajících veřejnou moc, kterým je prostřednictvím tohoto zákona **poskytována určitá ochrana a zároveň vyžadována zvláštní odpovědnost.**

Trestá se tak jak násilí proti úřední osobě nebo vyhrožování jí, ale zároveň i pokud by svou pravomoc zneužila. Vždy se ovšem vyžaduje, aby takový případný trestný čin byl spáchán v souvislosti s její pravomocí a odpovědností. Pojem úřední osoby od roku 2010 nahradil dřívější označení **veřejný činitel.**

Pojem úřední osoba však používají i jiné právní předpisy. Například správní řád za úřední osobu považuje každou osobu bezprostředně se podílející na výkonu pravomoci správního orgánu.

---

²² § 168 školského zákona

Úřední osobou v České republice je:

- soudce,
- státní zástupce
- prezident republiky, poslanec, senátor, člen vlády a ten, kdo zastává funkci v jiném orgánu veřejné moci,
- člen zastupitelstva a odpovědný úředník veřejné správy,
- příslušník ozbrojených sil, bezpečnostního sboru a strážník obecní policie,
- soudní exekutor (v exekučním řízení),
- notář (v dědickém řízení),
- finanční arbitr a jeho zástupce,
- ten, kdo byl ustanoven lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží.

Je třeba velice pečlivě zvážit snahu doplnit tento seznam o pedagogické pracovníky. S ohledem na nezbytnou vyváženost práv a povinností spojených s tímto statutem bych tuto cestu nepreferovala.

4.5 Použitá literatura

- 1) **Zákon č. 561/2004 Sb.**, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).
- 2) **Zákon č. 563/2004 Sb.**, o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.
- 3) **Zákon č. 262/2006 Sb.**, zákoník práce.
- 4) **Zákon č. 109/2002 Sb.**, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.
- 5) **Zákon č. 106/1999 Sb.**, o svobodném přístupu k informacím.
- 6) **Zákon č. 500/2004 Sb.**, správní řád.
- 7) **Nářízení vlády č. 75/2005 Sb.**, o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků.
- 8) **Nářízení vlády č. 564/2006 Sb.**, o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě.
- 9) **Vyhláška č. 263/2007 Sb.**, kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí.
- 10) **Vyhláška č. 72/2005 Sb.**, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.
- 11) **Vyhláška č. 73/2005 Sb.**, o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

5 Bezpečnost a ochrana zdraví v oblasti prevence násilí na pracovišti (Bc. Jaroslav Kocián)

Prevence násilí od třetí strany na školách

Násilí se objevuje v řadě forem a je nutno si uvědomit, že jej můžeme zažít nejenom v klasické formě jako je přepadení, terorismus ale i šikana apod. Násilí na pracovišti je častější, než bychom čekali. Incidenty, o nichž se hovoří ve sdělovacích prostředcích (zprávy o skutcích v Americe, Velké Británii, Francii apod.) jsou jen vrcholkem obrovského ledovce. Americká studie z roku 2001 uvádí, že více než 2 miliony Američanů se stává každoročně oběťmi násilí na pracovišti. V r. 2001 zaznamenal Úřad pracovní statistiky 639 zabití na pracovišti v USA a nakonec i v podmínkách České republiky je takových případů řada.

Bohužel nejsmutnější situace je v tom, že k těmto skutkům dochází i ve školách a školských zařízeních.

Pro zaměstnavatele nebo i školy je tvrdé si uvědomit, že jeden z jejich vlastních se může dopustit aktu násilí.

V mnoha případech je násilí na pracovišti důsledkem problémů v rodině, které se přenáší na pracoviště. Je pravda, že zaměstnavatel nemůže kontrolovat rodinný život svých zaměstnanců, žáků a dalších osob se školou či školským zařízením spojeným.

Pro správné pochopení je potřeba si vydefinovat některé z pojmů, které se v prezentaci této části projektu ukazují a z nichž doporučuji věnovat pozornosti zejména

Terorismus

Jednou z nejčastějších definic pojmu terorismus zní: Terorismus je plánované, promyšlené a politicky motivované násilí, zaměřené proti nezúčastněným osobám, sloužící k dosažení vytčených cílů.

Vedle této definice existují stovky dalších definic terorismu. V roce 1980 byla v USA, zemi, jež se stává nejčastějším cílem teroristických aktivit, publikována definice terorismu, která se skoro okamžitě stala vodítkem pro posuzování a hodnocení teroristických činů: „Terorismus je propočítané použití násilí nebo hrozby násilím, obvykle zaměřené proti nezúčastněným osobám, s cílem vyvolat strach, jehož prostřednictvím jsou dosahovány politické, náboženské nebo ideologické cíle. Terorismus zahrnuje i kriminální zločiny, jež jsou ve své podstatě symbolické a jsou cestou k dosažení jiných cílů, než na které je kriminální čin zaměřen.“

Teroristický útok (čin, skutek)

je zde chápán jako množina vyjmenovaných činů, které mohou, svou podstatou nebo kontextem, vážně ohrozit chod konkrétního státu nebo mezinárodní organizace. V rámci vnitrostátních právních řádů se jedná o skutky, které byly spáchány s úmyslem:

- vážně zastrašit obyvatelstvo
- nenáležitě přimět vládu nebo mezinárodní organizaci ke konání či nekonání konkrétních kroků;
- vážně destabilizovat či zničit základní politické, ústavní, hospodářské nebo sociální struktury země nebo mezinárodní organizace, a to:
  - útokem na lidské životy, který může zapříčinit smrt;
  - útoky na psychickou integritu osob;
  - únosy nebo braním rukojmí;
  - zapříčiněním rozsáhlých destrukcí vládních nebo veřejných zařízení, dopravních systémů, infrastrukturních zařízení, pevných platforem na kontinentálním šelfu, veřejných míst nebo soukromého vlastnictví, ohrožujícími lidské životy nebo mající za následek vážné ekonomické ztráty;
  - obsazením letadel, lodí nebo jiných prostředků veřejné dopravy nebo dopravy zboží;
  - výrobou, držením, obstaráváním, přepravou, dodáváním nebo používáním zbraní nebo výbušnin jaderné, chemické nebo biologické povahy, stejně jako práce na výzkumu nebo vývoji těchto zbraní;
  - pouštěním těchto nebezpečných látek do volného oběhu, zakládáním požárů, výbuchů nebo zapříčiňování povodní, jejichž průběh ohrožuje lidské životy;
  - přerušováním nebo přerušením dodávek vody, elektřiny nebo jiných základních zdrojů, což může rovněž ohrozit lidské životy;
  - výhrůzkami spácháním těchto skutků, zmíněných výše;
- vedením teroristické skupiny;
- účastí v teroristické skupině, a to i ve funkci informátora, poskytovatele finanční či materiální podpory, s vědomím, že tato pomoc napomůže páčání zločinných aktivit skupiny;

Pro účely téhož dokumentu je „**teroristická skupina**“ definována jako strukturovaná skupina, složená z více než dvou osob, ustavená pro delší časové období a konající v rámci dělby práce kroky nutné ke spáchání teroristických činů (viz výše). Nejedná se o náhodné či jednorázové spolčení.

To že známe pojmy, však neznamená, že jsme schopni se bránit. V podmínkách škol a školských zařízeních je potřeba mimo znalosti pojmů především přijmout opatření. Prvotně je potřeba zajistit, aby se do objektu školy nemohly dostat bez vědomí zaměstnanců cizí osoby. Z vlastní zkušenosti vím, že pokud přicházím ke škole (i když sem tam doposud nebyl), běžně se mi stává, že děti vidí „kravaťáka“, běžně zevnitř otevrou a ve většině případech i pozdraví ☺. Tady je první potřebný úkol pro zajištění bezpečnosti. Tím je řádné poučení dětí a žáků, **že bez dospělého do školy nikoho nepouštíme**. Může dojít k situaci, kdy osoba u řádně zavřených dveří zazvoní, je jí otevřeno a do školy se dostane osoba, která zde standardně nemá co dělat. Tady je to již na osobě, která dálkovým způsobem otevřela. Je

proto nezbytné, aby byla známa doba, za kterou se pohybující se osoba dostane do kanceláře. Pokud se ve standardním čase nikdo neukáže, je nutno, aby se pověřený zaměstnanec po cizí osobě poohlédl a našel ji. To může být prevence nejen proti násilí, ale i trestné činnosti.

Dále z hlediska své kariéry na úseku bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, jsem se potkal se situací, kdy byl pedagog nebo jiný zaměstnanec školy napaden žákem, rodičem i kolegou. Do prevence patří i moment, kdy se napadnou žáci mezi sebou. Potom je potřeba zakročit i bez ohledu na vlastní zdraví. Případné použití přiměřené ochrany při napadení žákem je na místě.

Dalším prvkem prevence je i znalost skutečných případů a vymezit si pro sebe otázku. „Jak bych se bránil nebo jaká bych přijal následná opatření?“

Mezi skutečné případy patří například ten, který se přihodil

20. ledna 1998, kdy 16-tiletý žák zaútočil železnou tyčí při vyučování na 24letou učitelku německého jazyka v soukromém gymnáziu v Rájci-Jestřebí na Blanensku. Chtěl se tak patrně pomstít za to, že propadal z dějepisu a z němčiny. Otázkami které mne napadají, mohu být například:

- jak se dostal k železné tyči
- jak ji do školy dostal
- proč nikdo neupozornil na to, že takovou věc má

26. září 2011, 15-tiletý student napadl nožem a paličkou na maso sekretářku gymnázia v Chomutově. Křičel, že je terorista. Útok zastavil ředitel školy spolu se školníkem a žáka přemohli. Útočník byl student 1. ročníku, byl to jedničkář, který neměl problémy s učením ani s kázní. Palička na maso znamená dle mého úsudku, že se žák na útok připravoval a volání že je terorista mohl být jen účelovým znakem toho, že není v tom momentě přičetný, reaguje v afektu apod.

14. prosince 1999, chovanec střediska výchovné péče v Podlesí u Valašského Meziříčí na Vsetínsku napadl vychovatelku a způsobil jí otřes mozku a četná tržná zranění. Mladík zřejmě z nápravného zařízení chtěl uprchnout.

Je potřeba si uvědomit, že zaměstnavatel by měl nebezpečí a z nich plynoucí rizika vyhledávat a přijímat opatření. Jedním z nich může být i pokyn, aby zaměstnanec nebránil rozhodnutému chovanci v útěku. Spíše je třeba zajistit, aby při odchodu nebyla dána záminka k fyzickému toku na vychovatele nebo další ubytované osoby.

Mezi další pojmy patří i **Mimořádné události**, mezi které je možno považovat:

- záplavy a povodně přívalovým deštěm,
- vichřice, sněhové a námrazové kalamity, krupobití,
- rozsáhlé dopravní havárie – hromadné autohavárie, pád letadla,
- epidemie nakažlivých onemocnění lidí a zvířat (např. salmonelóza, atd.),
- přerušení dodávek médií (např. elektrické energie, vody, plynu, tepla, telekomunikačních služeb apod.),
- výbuchy (např. plynu apod.),

- teroristické akce a narušení veřejného pořádku

Na počátku si opět uvedeme několik základních pojmů

- **Bezpečnostní rada kraje**, (určené) obce – koordinační orgán pro přípravu na krizové situace
- **Civilní ochrana** – je určena k ochraně civilního obyvatelstva před nebezpečím a pomoci obyvatelstvu při odstraňování bezprostředních účinků krizových situací a mimořádných událostí a při vytváření nezbytných podmínek pro jejich přežití. Civilní ochrana je dále součástí komplexní systému obrany státu a zabezpečuje výkon humanitárních úkolů uvedených v čl. 61 Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949, přijatého v Ženevě dne 8. června 1977 a publikovaného sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí ve Sbírce zákonů pod č. 168/1991 Sb.
- **Epidemie** – výskyt onemocnění, který výrazně převyšuje obvykle očekávané hodnoty incidence tohoto onemocnění v daném místě a čase.
- **Evakuace** – předem připravený a určenými orgány řízený odsun osob, materiálu, techniky a zařízení z ohrožených míst a prostorů s cílem předejít ztrátám na životech a hmotných prostředcích (organizovaná, řízená evakuace), nebo dobrovolné opuštění místa osobou z důvodu ohrožení jejího života nebo zdraví (dobrovolná, samovolná evakuace).
- **Evakuační zavazadlo** – připravuje se pro případ krátkodobého opuštění místa pobytu v důsledku vzniku mimořádné situace nebo krizové situace. Obsahuje zejména základní trvanlivé potraviny, předměty denní potřeby, osobní doklady, pojistné smlouvy, peníze a cennosti, přenosné rádio s rezervními bateriemi, toaletní a hygienické potřeby, léky, svítilnu, náhradní oděv, obuv, pláštěnku, spací pytel nebo přikrývku, kapesní nůž, šití a jiné drobnosti. Označuje se jménem a adresou.
- **Hasičský záchranný sbor České republiky** – záchranný sbor, jehož základním posláním je chránit životy a zdraví obyvatel a majetek před požáry a poskytovat účinnou pomoc při mimořádných událostech.
- **Integrovaný záchranný systém (IZS)** – systém zabezpečení koordinovaného postupu složek integrovaného záchranného systému při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací.
- **Katastrofa** – vážné narušení funkce společnosti, působící velké ztráty na životech, majetku nebo okolním prostředí. Je to událost o takovém rozsahu, že postižená oblast musí vynaložit mimořádné úsilí k jejímu zdoání, často s vnější nebo mezinárodní pomocí. Katastrofy se také klasifikují podle rychlosti jejich průběhu (náhlé nebo pomalé), nebo podle jejich příčiny (přírodní nebo způsobené lidskou činností).
- **Krize** – situace, v níž je významným způsobem narušená rovnováha mezi základními charakteristikami systému (narušeno je poslání, filosofie, hodnoty, cíle, styl fungování systému) na jedné straně a postojem okolního prostředí k danému systému na straně druhé.
- **Krizový štáb** – pracovní orgán k řešení krizových situací
- **Krizová situace** – situace (ohrožení), v jejímž důsledku se vyhláší stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav. Jsou při ní ohroženy důležité

hodnoty, zájmy či statky státu a jeho občanů a hrozící nebezpečí nelze odvrátit a způsobené škody odstranit běžnou činností orgánů veřejné moci, ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů, záchranných sborů, havarijních a jiných služeb a právnických a fyzických osob.

- **Krizové řízení** – souhrn řídicích činností věcně příslušných orgánů zaměřených na analýzu a vyhodnocení bezpečnostních rizik, plánování, organizování, realizaci a kontrolu činností prováděných v souvislosti s přípravou na řešení a řešením krizové situace.
- **Krizový stav** – je vyhlášen hejtmánem kraje nebo primátorem hl.m. Prahy (stav nebezpečí), vládou ČR, popř. předsedou vlády ČR (nouzový stav) a Parlamentem České republiky (stav ohrožení státu a válečný stav) v případě hrozby nebo vzniku krizové situace a v přímé závislosti na jejím charakteru a rozsahu.
- **Krizový plán** – plán, který obsahuje souhrn krizových opatření a postupů k řešení krizových situací
- **Likvidační práce** – činnosti k odstranění následků způsobených mimořádnou událostí, přičemž následky se rozumí účinky (dopady) a rizika působící na osoby, zvířata, věci a životní prostředí. O způsobu provedení likvidačních prací a jejich vykonavatelích rozhoduje velitel zásahu, který při volbě vychází z podmínky dané nutností vykonat likvidační práce bez zbytečného odkladu.
- **Mimořádná situace** – situace vzniklá v určitém prostředí v důsledku hrozby vzniku nebo po vzniku mimořádné události, která je řešena obvyklým způsobem složkami integrovaného záchranného systému, bezpečnostního systému, systému ochrany ekonomiky, obrany apod. a příslušnými orgány za použití jejich postupů a na úrovni běžné spolupráce bez vyhlášení krizových stavů.
- **Mimořádná událost (MU)** – škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací.
- **Povodeň** – je přechodné výrazné zvýšení hladiny vodních toků nebo jiných povrchových vod, při kterém voda již zaplavuje území mimo koryto vodního toku. Přechodné výrazné stoupnutí vodní hladiny konkrétního vodního toku, při kterém se voda z koryta vylévá, způsobuje následné zaplavení bezprostředního i blízkého okolí vodního toku, ohrožuje životy a majetek, devastuje životní prostředí a působí značné materiální škody. Povodeň je i stav, kdy voda může způsobit škody tím, že z určitého území nemůže dočasně přirozeným způsobem odtékat nebo její odtok je nedostatečný, případně dochází k zaplavení území při soustředěném odtoku srážkových vod. Povodeň může být způsobena přírodními jevy, zejména táním, dešťovými srážkami nebo chodem ledů (přirozená povodeň), nebo jinými vlivy, zejména poruchou vodního díla, která může vést až k jeho havárii (protržení) nebo nouzovým řešením kritické situace na vodním díle (zvláštní povodeň). Povodňové stupně aktivity: I. stupeň – stav bdělosti, II. stupeň – stav pohotovosti, III. stupeň – stav ohrožení.
- **Pracovní povinnost** – povinnost fyzických osob vykonávat po nezbytně nutnou dobu určené práce, které jsou nutné pro řešení krizové situace a které jsou tyto osoby povinny

konat v místě určeném orgánem krizového řízení, a podle potřeb pro řešení krizové situace i nad rámec pracovní doby stanovené v pracovněprávních předpisech.

- **Pracovní výpomoc** – povinnost fyzických osob vykonávat jednorázové a mimořádné úkoly nezbytné pro řešení krizové situace, které jsou povinny konat v místě určeném orgánem krizového řízení, a podle potřeb pro řešení krizové situace i nad rámec pracovní doby stanovené v pracovněprávních předpisech.
- **Stav nebezpečí** – bezodkladné opatření, které se může vyhlásit, jsou-li v případě živelní pohromy, ekologické nebo průmyslové havárie, nehody nebo jiného nebezpečí ohroženy životy, zdraví, majetek, životní prostředí, pokud nedosahuje intenzita ohrožení značného rozsahu, a není možné odvrátit ohrožení běžnou činností správních úřadů a složek integrovaného záchranného systému.
- **Terorismus** – společensky nebezpečný jev projevující se v národním i mezinárodním měřítku. Je to předem připravené, promyšlené použití násilí nebo hrozby násilím, obvykle zaměřené proti nezúčastněným osobám, s cílem vyvolat strach, jehož prostřednictvím mají být splněny politické, náboženské nebo ideologické požadavky.
- **Varování** – souhrn technických a organizačních opatření zabezpečujících včasné upozornění obyvatelstva orgány veřejné správy na hrozící nebo nastalou mimořádnou událost, vyžadující realizaci opatření na ochranu obyvatelstva a majetku. Zahrnuje zejména varovný signál, po jehož provedení je neprodleně realizováno informování obyvatelstva o povaze nebezpečí a o opatřeních k ochraně života, zdraví a majetku.
- **Věcné prostředky** – movité a nemovité věci ve vlastnictví státu, územních samosprávních celků a právnických a fyzických osob nebo jimi poskytované služby, které lze využít při řešení krizových situací.
- **Vyrozumění** – souhrn technických a organizačních opatření zabezpečujících včasné předávání informací o hrozící nebo nastalé mimořádné události orgánům krizového řízení, právnickým osobám a podnikajícím fyzickým osobám podle havarijních plánů nebo krizových plánů.
- **Zvláštní skutečnosti** – informace v oblasti krizového řízení, které by v případě zneužití mohly vést k ohrožení života, zdraví, majetku, životního prostředí nebo osob

Co dělat při vzniku mimořádné události

Při ohrožení, o kterém můžete být vyrozuměni prostřednictvím sirén, zprávou ve školním rozhlasu, televizi, z tisku nebo hlášením místního rozhlasu, pojízdného rozhlasového vozu, megafonu a od spoluobčanů, se snažte dodržovat následující zásady:

- RESPEKTUJTE a snažte se získat informace z oficiálních zdrojů (rozhlas, televize, místní rozhlas, vyhláška obecního nebo městského úřadu apod.).
- NEROZŠIŘUJTE poplašné a neověřené zprávy.
- VARUJTE ostatní ohrožené osoby ve svém nejbližším okolí.
- NETELEFONUJTE zbytečně – telefonní síť (včetně mobilní) je v situaci ohrožení přetížená.
- NEPODCEŇUJTE vzniklou situaci.
- UVĚDOMTE SI, že největší hodnotu má lidský život a zdraví a až potom záchrana majetku.
- UPOSLECHNĚTE pokynů pracovníků záchranných složek, učitelů a ostatního provozního personálu školy.

Kam hlásit mimořádné situace

Jste-li svědkem vzniku mimořádné situace, předejte informaci co nejdříve na

- 112 – Tísňové volání
- 150 – Hasiči
- 155 – Zdravotnická záchranná služba
- 158 – Policie ČR

Potřebné údaje ke sdělení na dispečink

- kdo volá (jméno volajícího) a číslo telefonu
- co se stalo a kde se to stalo
- jak je to dlouho
- v případě potřeby orientační body v místě události
- doplňující údaje podle situace (počet postižených, druh zranění apod.)
- Po ukončení hovoru zavěste a čekejte na zpětný dotaz (budete-li vyzváni) k ověření pravdivosti zprávy.

MOŽNÉ MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI A REAKCE NA NĚ

Požár

Požár uhasťte dostupnými prostředky nebo jej lokalizujte. Jestliže to není možné, proveďte nutná opatření k zamezení jeho šíření.

- Ohlaste zjištěný požár na ohlašovně požárů (150) nebo zabezpečte jeho ohlášení.
- Zjistěte, zda se v ohroženém prostoru nenachází osoby; pokud ano, vyveďte je na bezpečné místo.
- Zastavte přívod plynu, vypněte elektrický proud, vezměte si nejnütnější věci (doklady, léky, peníze apod.) a ohrožený prostor rychle opusťte.
- Neodvětrávejte prostory, kde hoří. Přístup vzduchu intenzitu hoření zvyšuje (kouř má opačné účinky jak vzduch).
- Vyneste předměty, které působením požáru mohou vybuchnout, zvýšit intenzitu hoření, popřípadě mohou zvýšit škodlivost unikajících plynů (např. propan-butanové nádoby apod.); není-li to možné, upozorněte na tyto předměty zasahující záchranné složky.
- Nezdržujte se v blízkosti požáru, hořením různých materiálů mohou vznikat nejrůznější škodlivé plyny.
- Z blízkosti požáru odvezte vozidlo, aby nepřekáželo záchranným jednotkám, popřípadě nebylo poškozeno.
- Poskytněte na výzvu velitele zásahu osobní pomoc jednotce požární ochrany.
- Respektujte pokyny velitele zásahu a řiďte se jimi.

Únik škodlivé látky do ovzduší

- Jste-li na volném prostranství, okamžitě opusťte ohrožený prostor (směrem od zdroje nebo kolmo na směr větru). Není-li to možné, vstupte do nejbližší budovy. Jste-li uvnitř, umožněte vstup dalším osobám. Nevstupujte do sklepních prostor, protože naprostá většina toxických látek je těžší než vzduch.
- Budovu základní školy neopouštějte, pokud neobdržíte informace, že je to možné. Zavřete a všemi dostupnými prostředky utěsněte okna, dveře a ostatní ventilační otvory, vypněte klimatizaci (ventilátory apod.).
- Podle možností se zdržujte v místnosti na straně odvrácené od zdroje úniku škodlivé látky v co nejvyšším patře budovy základní školy; nekuřte, vyvarujte se fyzické námahy.
- Připravte si improvizovaný prostředek k ochraně dýchacích orgánů, při průniku škodliviny do budovy školy jej použijte. Při jeho výměně zadržte dech.
- Při svědění na nekrytých částech těla si tělo omyjte větším množstvím vody a otřete do sucha. Oděv si podle možností vyměňte

Havárie vozidla přepravujícího nebezpečný náklad

Skutečnost o přepravovaném škodlivém nákladu signalizují bezpečnostní značky a kódy na vozidle. Jste-li svědky havárie, z bezpečné vzdálenosti se pokuste přečíst alespoň jedno z čísel kódu a podejte o havarovaném vozidle a číslech kódu informaci hasičům nebo policii. Zjistěte směr proudění vzduchu v místě havárie (podle směru úniku dýmu či par, pomocí vlajícího kapesníku či třepetání listí na stromech apod.). Zjistíte-li zápach či stoupající dým, zejména jiné barvy než kouř, urychleně opusťte prostor. Předpokládáte-li, že by mohlo dojít k výbuchu, úniku škodliviny apod., nepřibližujte se k havarovanému vozidlu.

Nepoužívejte zápalných a jiskřivých zdrojů (motor, cigarety, otevřený oheň, elektrospotřebiče apod.). Nebezpečné kusové zásilky mohou být označeny informačním systémem DIAMANT (čtverec z různých barev s vepsanými čísly a písmeny). Pokud je obal tímto způsobem označen, jedná se vždy o nebezpečnou látku. Nesnažte se s takovými obaly bez naléhavých důvodů manipulovat. Ostatní zásady ochrany jsou obdobné jako při úniku škodlivin.

Větrná smršť

sledujte zprávy o příchodu větrné smršti, opusťte ulice a ukryjte se do pevných staveb;

- uzavřete okna, okenice, či jinak zabezpečte otvory na návětrné straně;
- připevněte pohyblivé předměty, dopravní prostředky umístěte do závětrných prostorů a jejich postavení nejmenší plochou proti větru;
- je-li to nutné, otevřete okna či dveře na závětrné straně (vyrovnání tlaku vzdušných proudů v budovách).

Teroristické akce

Anonymní oznámení (uložení bomby, třaskaviny, použití nebezpečné látky apod.)

- nedotýkejte se podezřelého předmětu;
- otevřete dveře a okna;
- zatahněte záclony, závěsy nebo žaluzie;
- opusťte budovu školy a následujte ostatní evakuované do předem vyhrazených prostor;
- vezměte s sebou všechny osobní věci (osobní doklady apod.);
- dodržujte pokyny a instrukce vydané ředitelem školy popř. jeho zástupce;
- vyčkejte další instrukce bezpečnostních složek řídících akci
- v případě nálezu podezřelého předmětu, např. obálky, balíčku, oznamte tuto skutečnost na Policii ČR nebo Hasičský záchranný sbor.

Teroristická akce

(za použití střelných zbraní) pokud jste mimo budovu školy, okamžitě opusťte ohrožené místo

- pokud jste v budově školy, nezdržujte se v blízkosti oken;
- ukryjte se za vhodným kusem nábytku;
- striktně dodržujte instrukce vydávané bezpečnostními složkami;
- vyvarujte se použití pevných telefonních linek;
- zachovejte klid a rozvahu.

Evakuace

Rozhodnutí o provedení evakuace bude vydáno vždy, pokud nebude možno zajistit ochranu žáků, učitelů a ostatního provozního personálu školy v místech jejich stálého nebo běžného pobytu. Rozhodnutí o provedení evakuace bude vydáno ředitelem školy, orgány samosprávy v příslušném místě, v případě nebezpečí z prodlení velitelem zásahu. Vyhlášení evakuace se předpokládá za těchto důvodů:

- Při úniku nebezpečných škodlivin do ovzduší z okolí místa úniku a z prostoru po směru větru.
- Při požáru látek, které hořením uvolňují nebezpečné škodliviny z okolí těchto objektů a z prostoru po směru větru.
- Při nebezpečí výbuchu (únik plynu, terorismus, požár skladu výbušných látek apod.) z okolí ohroženého účinky tlakové vlny.
- Po nastalém výbuchu z objektů narušených účinkem tlakové vlny.
- Při povodních a záplavách z míst předpokládaného rozlití vody.
- Při požáru objektu z objektu a bezprostředně ohroženého okolí.

Zásady chování při evakuaci

Sledujte informace a bezvýhradně se řiďte pokyny ve sdělovacích prostředcích, pokyny vydanými pracovníky záchranných složek, ředitele školy nebo jeho zástupce. Dbejte jejich pokynů. Podle časových možností si připravte evakuační zavazadlo a vhodně se oblečte. Nepodlehňte panice, pomozte menším žákům. Jste-li v tísní, vyvěste na viditelné místo bílý terč (prostěradlo, ručník apod.) pro vyžádání pomoci.

Zásady pro opuštění budovyškoly

- Vypnout elektrické spotřebiče s výjimkou chladniček a mrazniček, ve kterých jsou uloženy potraviny.
- Uzavřít hlavní uzávěry plynu a vody (elektrinu nevypínat).
- Uhasit otevřený oheň v kamnech, vařičích, tepelných agregátech apod.
- Odpojit antény televizních a rozhlasových přijímačů.
- Překontrolovat uzavření oken.
- Zabezpečit budovu proti vniknutí cizích osob.
- Dětem vložte do kapsy oděvu cedulku se jménem a adresou.
- Zásady při nouzovém ubytování
- Řídit se pokyny ředitele školy popř. jeho zástupce.
- Řádně se chovat.
- Dodržovat pravidla slušného soužití.
- Po odeznění mimořádné události či krizové situace se budou žáci, učitelé a ostatní provozní personál školy vracet podle možností vracet do budovy školy, do svých domovů nebo bude příslušnými orgány řešena jejich situace.

Zásoby pro humanitární pomoc

Zásoby pro humanitární pomoc jsou součástí systému nouzového hospodářství. Zásoby vytváří Správa státních hmotných rezerv a jsou součástí zajištění humanitární pomoci postiženým osobám v době vyhlášení krizového stavu. Zásoby pro humanitární pomoc slouží pro první 3 dny krizové situace k zajištění nezbytných životních potřeb fyzických osob, které vlivem krizové situace zůstaly bez potřebných věcných prostředků nutných k přežití a které nebyly evakuovány.

Zásoby pro humanitární pomoc obsahují:

- dávku potravin a osobní potřeby
- náhradní oděv a obuv
- spací pytel
- balení pitné vody.

Způsob varování a vyrozumění žáků, učitelů a ostatního provozního personálu školy:

V případě krizové situace budete varováni a vyrozuměni sirénami a sdělením, o jakou událost se jedná. Informace z hromadných sdělovacích prostředků s celostátní působností podá:

- veřejnoprávní rozhlas – stanice RADIOŽURNÁL (pásmo VKV II),
- programový okruh ČT1 a ČT2,
- tisk
- soukromé televizní a rozhlasové stanice např. Nova, Prima, Evropa2, F1“
- Státní správa a samospráva využívá i místních informačních prostředků:
- Místního rozhlasu v příslušné obci
- Místní tisk,
- Vyhlášky pro obyvatelstvo.
- Orgány zodpovědné za řešení situace (policie, hasiči, civilní ochrana atd.) mohou navíc použít:
- megafony,
- rozhlasové vozy,
- osobní informování,
- další speciální prostředky.

Způsob varování žáků, učitelů a ostatního provozního personálu školy při bezprostředně hrozícím nebezpečí

V případě mimořádné události, která akutně bezprostředně ohrožuje okolí (např. únik nebezpečných škodlivin do ovzduší) budou žáci, učitelé a ostatní provozní personál školy varován pomocí sirén varovným signálem „všeobecná výstraha“. Jedná se o houkání sirény kolísavým tónem po dobu 140 sekund, které bude doplněno zprávou o charakteru ohrožení a činnosti, kterou je nutno na ochranu obyvatelstva provést.

Co dělat, když zazní siréna

Níže uvedené pokyny platí jen tehdy, pokud zjevně nejde o povodňové ohrožení.

OKAMŽITĚ SE UKRYJTE

Vyhledejte úkryt v nejbližší budově. Tou je budova školy. Děti, které jsou ve škole, je nutné ponechat ve škole a neposílat je domů. Škola se o ně postará a sdělí jim, co mají dělat. Jestliže cestujete automobilem dopravním prostředkem a uslyšíte varování, je nejlepší okamžitě automobil, dopravní prostředek zaparkovat, opustit a vyhledat úkryt v nejbližší budově.

ZAVŘETE DVEŘE A OKNA

Když se ukryjete v budově, musíte zavřít dveře a okna kvůli bezpečnosti žáků, osob uvnitř. Siréna může s velkou pravděpodobností signalizovat únik toxických látek, plynů, radiačních zplodin a jedů. Uzavřením prostoru snížíme pravděpodobnost vlastního zamoření.

ZAPNĚTE RÁDIO NEBO TELEVIZI

Informace o tom, co se stalo, proč byla spuštěna siréna a varováno obyvatelstvo a co dělat dále, uslyšíte v pravidelných relacích a zpravodajských vstupech ve sdělovacích prostředcích. Zajistěte si proto předem přenosný radiopřijímač VKV a baterie. Integrovaný záchranný systém, orgány krizového řešení

Při mimořádných událostech a krizovém stavu zasahuje integrovaný záchranný systém, jehož základními složkami jsou Hasičský záchranný sbor České republiky, zdravotnická záchranná služba a Policie České republiky. V návaznosti na druh mimořádné události jsou podle potřeby na likvidaci jejích následků povolávány další potřebné složky, služby a organizace.

Než přijede sanitka

Potřeba zdravotnické pomoci při mimořádných situacích bude velká. Je to pomoc každému

- zraněným
- těm, jejichž zdraví a životy jsou ohroženy.

Právě při nejzávažnějších úrazech, které bezprostředně ohrožují život, dorazí odborná pomoc na místo mimořádné události během několika málo minut. Má-li být člověk v tomto stavu zachráněn, musí mu účinnou pomoc poskytnout a zabezpečit základní životní funkce do příjezdu odborné pomoci přítomný laik (neodborník). Nemusí se vždy jednat o rozsáhlé katastrofy, ale třeba i o poskytnutí první pomoci v běžném životě. Proto je vhodné mít základní znalosti a dovednosti v oblasti poskytování první pomoci a prohlubovat si je.

Traumatologický plán

Jedná se o dokument, který by měl být k dispozici a vhodně doplňuje průběžné vzdělávání zaměstnanců škol a školských zařízení v oblasti první pomoci. Existuje řada různých variant a myslím, že pro představu bude stačit jedna z možných variant.

TRAUMATOLOGICKÝ PLÁN

obecná ustanovení

DŮLEŽITÁ TELEFONNÍ ČÍSLA

Celoevropská tísňová linka	112
Hasičský záchranný sbor	150
Zdravotnická záchranná služba	155
Policie ČR	158
Smluvní poskytovatel pracovně lékařských služeb	
Adresa poskytovatele PLS	
Telefon poskytovatele PLS	
HAVARIJNÍ SLUŽBA ELEKTRO	
HAVARIJNÍ SLUŽBA PLYN	
HAVARIJNÍ SLUŽBA VODA	
Místo uložení knihy úrazů pro zaměstnance	
Místo uložení knihy úrazů pro děti, žáky studenty	

Tento traumatologický plán je platný pro všechna pracoviště organizace. Je zpracovaný v souladu s požadavkem § 24 Směrnice ministerstva zdravotnictví Mzd. č. 15/1983 registrované ve sbírce zákonů částka 23/1983. Poskytnutí včasné a správné pomoci zraněné osobě je podmínkou záchrany života a omezení následků, které zraněnému při vzniku úrazu nastávají. Poskytnutí první pomoci je základní povinností každého občana (u zaměstnanců vycházíme z § 102, odst. 6 ZP). Zaměstnanci jsou povinni znát rozmístění zdravotnických prostředků na pracovišti, jejich správné použití a možnosti přivolání odborné lékařské pomoci.

Organizace je povinna seznámit s tímto dokumentem všechny zaměstnance v rámci pravidelného školení BOZP. Toto seznámení musí být provedeno prokazatelně a presenční listiny s podpisy školených a školitele a datem školení musí být pravidelně ukládány v dokumentaci BOZP. V souladu s § 105 zákona č. 262/2006 Sb., (ZP), NV č. 201/2010 Sb. a vyhl. 64/2005 Sb. musí být vedena evidence formou knihy úrazů, kam se zapisují údaje, které jsou nutné pro eventuálně pozdější sepsání Záznamu o úrazu. Všechny úrazy musí být neprodleně nahlášeny příslušnému vedoucímu zaměstnanci nebo v případě úrazu dítěte, žáka studenta dospělé osobě, která je zaměstnancem organizace. Současně je nutno bez zbytečného odkladu informovat zákonného zástupce dítěte, žáka, studenta.

Umístění a vybavení lékárníček první pomoci

- Na každém stálém pracovišti nebo na přechodném pracovišti, kde bude odpracováno minimálně 50 hodin, musí být zaměstnavatelem prostředky pro poskytnutí první pomoci. Na všech ostatních pracovištích musí být k dispozici alespoň minimální zdravotnické prostředky (nejméně vybavení pro jednostopá motorová vozidla).
- Prostředky první pomoci musí být umístěny na volně přístupném, suchém a čistém místě. Odpovědná osoba je povinna nejméně 1 x ročně osobně provést kontrolu vybavení lékárničky a v případě potřeby ji doplnit chybějícími prostředky. Obsah lékárničky (prostředky pro poskytnutí první pomoci) je zajištěn ve spolupráci s poskytovatelem pracovně lékařských služeb s výjimkou škol v přírodě, LVVZ apod., kdy je rozsah přenosné brašny stanoven vyhl. 106/2001 Sb. ve znění 422/2013 Sb. a dále v platném znění.

PŘEHLED O UMÍSTĚNÍ PROSTŘEDKŮ PRVNÍ POMOCI

Pořadové číslo lékárničky	Lékárnička je umístěna	Jméno odpovědné osoby za lékárničku

Hlavní zásady první pomoci

- Dopravení postiženého do nezávadného prostředí např. vyproštění z dosahu el. proudu, vnesení ze zamořeného prostoru apod.
- Zastavení silného krvácení.
- Uvolnění dýchacích cest, kontrola dýchání a nepřímá masáž srdce.
- Překrytí otevřených ran a popálenin.
- Protišoková opatření.
- Volání na linku Zdravotnické záchranné služby (tel. 155).

První pomoc při vdechnutí cizího tělesa

- Pokud je postižený při vědomí, je schopen mluvit, podporujeme jej v kašli.
- Je-li při vědomí, již neschopen mluvit, provedeme 5 úderů do zad, 5 x Heimlichův manévr (opakujeme).
- Při bezvědomí zahájíme neodkladnou resuscitaci.

První pomoc při krvácení

- Prsty stlačíme přímo v ráně (nutno použít bariérovou pomůcku – rukavice, sáček...), končetinu uvedeme do zvýšené polohy.
- Vytvoříme tlakový obvaz.
- Pokud nelze krvácení zastavit, použijeme škrtidlo (až poslední možnost volby!)
- Pacienta položíme na zem a zvedneme mu dolní končetiny.

Přiložení škrtidla (až poslední možnost)

- Pořádně utáhneme (končetina bez tepu, chladná).
- Nepovolujeme.
- Zaznamenáme čas naložení škrtidla.

První pomoc při bezvědomí a bezdeší

Provedeme kontrolu vědomí (oslovení, jemné zatřesené rameny, zavolání si pomoci z okolí). Pokud postižený nereaguje, provedeme záklon hlavy tlakem dlaní ruky na čelo, druhou rukou nadzvedneme bradu (tím „vytáhneme“ jazyk a uvolníme dýchací cesty). Nikdy nesaháme do úst postiženého (nevytahujeme jazyk!!!!).

Při záklonu hlavy a zvednutí brady přiložíme tvář k ústům postiženého a soustředíme se na proud vydechaného vzduchu, současně pozorujeme zvedání hrudníku. Zjišťujeme 10 vteřin.

Pokud se během 10 vteřin postižený nenadechne alespoň dvakrát, zahajujeme nepřímou srdeční masáž. Je nezbytné, aby postižený ležel na zádech na tvrdé podložce (položíme na zem)! Voláme ZZS (155).

Zachránce položí dlaň ruky na střed hrudní kosti postiženého a na ni druhou ruku. Rytmicky stlačuje hrudní kost směrem k páteři do hloubky cca 5 cm asi 2x za vteřinu (100x za minutu) dbá přitom na to, aby nepropínal končetiny v loktech.

Umělé dýchání provádí pouze proškolené osoby. U cizích osob použijeme bariérové pomůcky (resuscitační rouška, maska). Pokud provádíme umělé dýchání, dodržujeme poměr 30 stlačení hrudníku a 2 umělé vdechy (1 vdech = 1 vteřina). Objem vdechaného vzduchu není větší než při normálním dýchání.

Resuscitaci provádíme do doby příjezdu ZZS, nebo do doby, kdy pacient začne jevit známky života (otevřít oči, normálně pravidelně dýchá, hýbe se...).

Při resuscitaci dítěte provádíme nejdříve minutu oživovací pokusy (vypuzení vdechnutého tělesa,..), poté voláme ZZS (155). Resuscitaci dítěte zahajujeme 5 rychlými vdechy. Dále postupujeme stejně jako u dospělého.

První pomoc při otravě

Nejčastěji se jedná o otravy léky, roztoky a chemikáliemi (běžné v domácnosti).
Vyvolávat zvracení lze pouze, jsme-li svědky požití léků.

- Voláme ZZS (155).
- Pečujeme o základní životní funkce.
- Zajistíme vzorek látky i s obalem
- Toxikologické informační středisko – tel.: 224 91 92 93, 224 91 54 02.
- Prevence – musíme zajistit, aby se dítě, žák, student k nebezpečným látkám a lékům nedostal!!!!

První pomoc při křečových stavech

Křečový stav se projevuje rytmickými záchvaty celého těla. Postižený (dítě) během záchvatu nedýchá, může se pomočit, může mu vytékat krev z úst z pokousaného jazyka. Záchvat trvá většinou krátce a po jeho odeznění se postižený (dítě) začíná probírat, je zmatený, nepamatuje si, co se stalo.

- Snažíme se postiženého (dítě) zachytit, aby se při pádu neporanil, odstraníme z jeho dosahu předměty, o které by se mohl poranit.
- Voláme ZZS (155).
- Během záchvatu mu lehce přidržujeme hlavu, aby si nezpůsobil poranění hlavy.
- Po odeznění křečí uvolníme dýchací cesty (záklonem hlavy) a sledujeme životní funkce (dýchání).
- **NIKDY neotvíráme během záchvatu násilně ústa!**
- Při febrilních křečích u dětí snižujeme horečku (např. zábalem,..).

První pomoc při alergické reakci

Nejčastěji zejména po bodnutí hmyzem. Při zasažení v oblasti krku hrozí dechové obtíže. Alergická reakce se nejčastěji projevuje slabostí, otokem, zvracením, zarudnutí kůže až ztráta vědomí.

- Voláme ZZS (155), sledujeme životní funkce.
- Chladíme postižené místo.
- Poloha dle obtíží (protišoková X v polosedě).
- Při bodnutí do dutiny ústní lze pacientovi při vědomí nechat cucat kostku ledu.

První pomoc při infarktu

Příznaky: náhle vzniklá bolest za hrudní kostí, může vystřelovat do ramene, krku nebo břicha. Tato bolest je trvalá a nepovoluje ani po změně polohy. Dotyčný je opocený, schvácený, špatně se mu dýchá, mívá pocit na zvracení, nebo i zvrací. Příznaky nepolevují, naopak se stupňují a pacient má subjektivně tísnivý pocit.

Nepodáváme nic, voláme ZZS (155). Postižený musí zůstat v klidu a vyčkat odborné lékařské pomoci. Pokud upadne do bezvědomí, postupujeme na základě resuscitačních postupů.

První pomoc při otravě CO

Oxid uhelnatý (CO) vzniká při nedokonalém spalování (např. plynové kotle). Je to plyn, který je bez chuti, barvy a zápachu a lidskými smysly nezjistitelný.

Otrava CO se projevuje bolestí hlavy, nevolností, malátností až bezvědomím. Není-li poskytnuta včas první pomoc, postižený umírá.

Okamžitě zajistíme přísun čerstvého vzduchu (otevření oken). Postiženého člověka vyneseme co nejdříve mimo prostor a uvolníme mu oděv. **Musíme však mít na paměti, že nebezpečí otravy hrozí i záchránci již při relativně krátkém pobytu v zamořeném prostoru cca po 1 – 3 minutách.** Pokud postižená osoba upadne do bezvědomí, postupujeme na základě resuscitačních postupů. Voláme ZZS (155).

První pomoc při popálení a opaření

Popálená nebo opařená kůže ztrácí ochranné schopnosti a je velmi dobrou živnou půdou pro bakterie, které se zde rychle množí a mohou vyvolat celkovou otravu.

- postiženého posadíme nebo položíme
- **provádíme chlazení postižené plochy** (studenou vodou) pouze u popálenin do **5 %** postižené plochy těla (1 % = dlaň ruky postižené osoby). U dětí chlazení neprovádíme.
- odstraníme ozdoby (prstýnky, náramky,..)
- popálenou plochu nečistíme a neodstraňujeme zbytky kůže, nepropichujeme puchýře, neaplikujeme masti apod.
- na postiženou plochu položíme sterilní krytí
- lehce a volně převážeme obvazem
- u postižené osoby zabráníme podchlazení (přikrytí dekou)

První pomoc při úrazu hlavy

Vzniká při pádu na hlavu nebo po silném úderu do hlavy. Postižený (dítě) může být krátce v bezvědomí. Nepamatuje si na úraz, neví co se děje a neustále opakuje ty samé věty. Bývá pocit na zvracení nebo zvrací. Nikdy tento stav nepodceňujte, převezte postiženou osobu na chirurgické vyšetření anebo volejte ZZS (155).

První pomoc při úrazu břicha

Časté po pádu přes řídky (u dětí), u dopravních nehod, kopnutí do břicha apod. Může jít o závažné poranění orgánů a vnitřní krvácení. Projevuje se neutěšující bolestí břicha, děti se choulí do klubíčka. Ponechejte jej v úlevové poloze (pokrčené dolní končetiny), volejte ZZS (155), zajistěte mu tepelný komfort a sledujte jeho stav. Nepodávejte žádnou stravu ani tekutiny!

První pomoc při zlomeninách

Zlomenou končetinu nerovnáme, nenapравujeme, **nedlahujeme**. Při otevřené zlomenině postupujeme stejně, otevřenou ránu překryjeme sterilním mulem a převážeme. Máme-li podezření na poškození páteře, s postiženým nehýbáme, nepodkládáme jej, kontrolujeme životní funkce, zajistíme teplo a vyčkáme příjezdu ZZS. **Nepodáme žádnou stravu ani tekutiny!** Pokud je postižený v bezvědomí a nedýchá, provádíme neodkladnou resuscitaci.

První pomoc při úrazu elektrickým proudem

Při poskytování první pomoci je třeba jednat rychle, uváženě a účelně, protože i osobě, která poskytuje první pomoc hrozí při „zbrklém jednání“ nebezpečí úrazu el. proudem.

- vyproštění z dosahu el. proudu (např. vypnutím vypínače, odtažení elektrického zdroje nevodivým předmětem apod.)
- ošetření postiženého
  - pokud je postižený při vědomí, uložíme jej pohodlně a s uvolněným oděvem v teplé místnosti. Převezeme jej k lékařskému vyšetření.
  - pokud je postižený v bezvědomí, postupujeme na základě resuscitačních postupů. Voláme ZZS (155).

Obecná bezpečnost a ochrana zdraví.

Protože se dá hovořit o nebezpečí o možném násilí od třetích stran na školách a školských zařízeních, je nutno si uvědomit, že zaměstnavatel má mimo povinnosti zajistit bezpečný prostor pro výkon práce řadu povinností péče o zdraví svých zaměstnanců. Dá se říci, že aby byl schopen se zaměstnanec postavit nějakému nebezpečí a současně i například bránit průchodu násilí, je potřeba zajistit i zdravotní odolnost. Jedna z těchto povinností se dá prezentovat především v otázkách plnění povinností zaměstnavatele.

V současné době se hovoří o **kategorizaci prací a s ní související pracovní lékařské péči**. Proto si do materiálu (jako v prezentaci) dovoluji vložit nástin celé problematiky. Je nutno však poznamenat, že informace zde uvedené se vztahují k období, kdy byl materiál vytvořen, protože za pár měsíců může být jinak.

V souladu s právní úpravou a k zajištění plnění povinností zaměstnavatele, jsou stanoveny základní požadavky a nutné úkony k provedení kategorizace prací ve smyslu požadavky Zákoníku práce (§§ 102, 103 zákona 262/2006 Sb.), zákona 258/2000 Sb., vyhlášky č. 432/2003 Sb. ve znění 107/2013 Sb., NV 361/2007 Sb. v platném znění a dalších právních předpisů.

Z hlediska kategorizace prací jsou činnosti v organizaci zařazeny zpravidla do I. nebo do II. kategorie. V ojedinělých případech, kdy je splněna podmínka, mohou být některé činnosti zařazeny do III kategorie. V případě, kdy je požadováno měření škodlivin, může být toto provedeno výhradně prostřednictvím akreditované organizace. Pokud jsou překročeny limity prací, je nutno provést konzultace s odborně způsobilou osobou v prevenci rizik a poskytovatelem pracovnílékařských služeb. U kategorie, kde je již dle podmínek výkonu

práce zřejmě naplnění, se provede začlenění do kategorie i bez měření. Při zařazování prací do kategorií se ve smyslu § 37 odst. 3 písm. e) zákona stanoví kategorie rozhodujících faktorů v charakteristické směně. Za rozhodující faktory se považují faktory, které při dané práci podle současné úrovně vědeckého poznání mohou významně ovlivňovat nebo ovlivňují zdraví. Při zařazení jednotlivých faktorů do kategorie práce se do návrhu podle § 37 odst. 3 písm. e) zákona uvede zařazení práce s jednotlivými rozhodujícími faktory podle přílohy č. 1 v charakteristické směně. Za charakteristickou směnu se pokládá směna, která probíhá za obvyklých provozních podmínek, při níž doba výkonu práce s jednotlivými rozhodujícími faktory v daném časovém úseku odpovídá celoročně nebo v rozhodujícím období skutečné míře zátěže těmto faktorům. **Pro účely hodnocení faktorů celková fyzická zátěž, lokální svalová zátěž, energetický výdaj, ruční manipulace s břemenem a hodnocení pracovních poloh se za charakteristickou směnu považuje průměrná směna stanovená právním předpisem upravujícím podmínky ochrany zdraví při práci**

KRITERIA KATEGORIZACE PRACÍ

Kritéria kategorizace prací

Pro bližší zařazení uvádím výpis z jednotlivých kritérií, která se ve školství mohou vyskytovat a u zařazování do kategorie se vždy postupuje ve spolupráci s odborně způsobilou osobou v prevenci rizik a poskytovatelem pracovnělékařské péče.

2. CHEMICKÉ LÁTKY A SMĚSI

(1) Zařazování prací s chemickými látkami nebo směsmi do kategorií se provádí na základě hodnocení expozice podle naměřených koncentrací těchto látek nebo směsí v pracovním ovzduší v dýchací zóně osoby a jejich srovnání s kritériálními hodnotami uvedenými pro jednotlivé kategorie v této vyhlášce.

(3) U prací s chemickými látkami nebo směsmi klasifikovanými jako karcinogenní kategorie 1 nebo 2, mutagenní kategorie 1 nebo 2 a toxické pro reprodukci kategorie 1 nebo 2 a dalšími podle chemického zákona označenými větami R 26, R 27, R 28 a jejich kombinacemi, větami R 39, R 42, R 43, R 45, R 46 a R 49, R 60, R 61, klasifikovanými jako karcinogenní kategorie 1A nebo 1B se standardní větou o nebezpečnosti H350, H350i, mutagenní v zárodečných buňkách kategorie 1A nebo 1B se standardní větou o nebezpečnosti H340, toxické pro reprodukci kategorie 1A a 1B se standardní větou o nebezpečnosti H360, H360F, H360D, H360FD, H360Fd, H360Df a dále se standardní větou o nebezpečnosti H300, H310, H330, H370, H334, H317 podle přímo použitelného předpisu Evropské unie¹⁾ se při jejich zařazování do kategorie postupuje individuálně na základě hodnocení jejich toxikologických vlastností, jejich cest vstupu do organismu a jejich míry expozice.

Kategorie druhá

Do druhé kategorie se zařazuje práce, při níž jsou osoby exponovány chemickým látkám a směsím klasifikovaným jako karcinogenní kategorie 1 nebo 2 se standardní větou označující specifickou rizikovost R 45 nebo R 49, mutagenní kategorie 1 nebo 2 se standardní větou označující specifickou rizikovost R 46 a toxická pro reprodukci kategorie 1 nebo 2 se standardní větou označující specifickou rizikovost R 60 nebo R61 podle chemického zákona¹¹⁾ a dalším chemickým látkám nebo směsím podle chemického zákona¹¹⁾ označeným větami R 26, R 27, R 28, R 42, R 43 a jejich kombinacemi, a dále větou R 39 v kombinaci s jinými standardními větami označující specifickou rizikovost, chemickým látkám nebo směsím uvedeným v chemickém zákoně¹¹⁾ klasifikovaným jako karcinogenní kategorie 1A nebo 1B se standardní větou o nebezpečnosti H350, H350i, mutagenní v zárodečných buňkách kategorie 1A nebo 1B se standardní větou o nebezpečnosti H340, toxické pro reprodukci kategorie 1A a 1B se standardní větou o nebezpečnosti H360, H360F, H360D, H360FD, H360Fd, H360Df a látkám nebo směsím se standardní větou o nebezpečnosti H300, H310, H330, H370, H334, H317 a podle přímo použitelného předpisu Evropské unie, pokud práce s nimi nenáleží podle výsledků komplexního hodnocení expozice osob do kategorie vyšší.

4. VIBRACE (u některých prací např. s křovinořezem)

Při nestandardních časových charakteristikách pracovní expozice, jimiž jsou týdenní expozice rozdělená jinak než na 5 osmihodinových směn, jiný počet směn za pracovní týden než 5 a proměnlivý počet hodin za sledované období, tj. týden, 30 kalendářních dnů nebo delší dobu, se pro zařazení práce do kategorií vychází z průměrné expozice vibracím přenášeným na ruce nebo celkovým vertikálním a horizontálním vibracím stanovené podle právního předpisu upravujícího ochranu zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací.

Kategorie druhá

(2) Do druhé kategorie se zařazuje také práce, při které dochází k expozici osob vibracím přenášeným na ruce nepravidelně jen v některých pracovních dnech, ale vždy po dobu kratší než 20 minut v osmihodinové směně, jejichž průměrná souhrnná vážená hladina zrychlení $L_{ahv,T}$ stanovená za dobu expozice T podle právního předpisu upravujícího ochranu zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací 142 dB není překročena o více než 3 dB.

6. FYZICKÁ ZÁTĚŽ

Kategorie druhá

Do druhé kategorie se zařazuje práce

a) převážně dynamická, vykonávaná velkými svalovými skupinami, při níž

1. celosměnový energetický výdej (netto) je u mužů v rozmezí od 4,5 MJ do 6,8 MJ, u žen od 3,4 MJ do 4,5 MJ a minutový přípustný energetický výdej (netto) se pohybuje u mužů v rozmezí 400 až 575 W (24,1 až 34,5 kJ.min) a u žen v rozmezí 240 až 395 W (14,5 až 23,7 kJ.min),

2. směnová průměrná srdeční frekvence se pohybuje v rozmezí od 92 do 102 tepů.min⁻¹ u mužů i u žen, přičemž minutová srdeční frekvence při hlavní pracovní operaci nepřekročí ani krátkodobě 150 tepů.min⁻¹,

3. roční energetický výdej je větší než dvě třetiny přípustné hodnoty, ale nepřekročí tuto hodnotu stanovenou právním předpisem upravujícím podmínky ochrany zdraví při práci¹⁰), jde-li o nerovnoměrnou zátěž v průběhu roku, např. sezónní práce, přičemž zátěž v průběhu celé průměrné směny nepřekročí minutový přípustný energetický výdej u mužů 34,5 kJ a u žen 23,7 kJ,

b) vykonávaná malými svalovými skupinami při převaze dynamické složky, při níž se

1. průměrná celosměnově vynakládaná svalová síla pohybuje v rozmezí 15 až 30 % F_{max} nebo se vyskytují pracovní úkony vyžadující krátkodobě použití síly od 55 do 70 % F_{max} maximálně 600krát za průměrnou směnu, pokud je použito měřicí zařízení umožňující snímání jedenkrát za sekundu, přičemž vynakládané síly, které jsou pravidelnou součástí pracovní činnosti, ani občasně nepřekročí 70 % F_{max},

2. maximální počty pohybů v závislosti na vynakládaných svalových silách nepřekračují nejvyšší přípustné hodnoty počtů pohybů stanovené právním předpisem upravujícím podmínky ochrany zdraví při práci¹⁰), ale jsou vyšší, než jejich dvoutřetinové hodnoty,

3. počty pohybů vykonávaných malými svalovými skupinami ruky a prstů se pohybují v rozmezí 110 až 90 za minutu při uplatnění svalových sil mezi 3 % až 6 % F_{max}, celkový počet pohybů nepřekročí 40 000 pro 3 % F_{max} a 32 000 pro 6 % F_{max} za průměrnou směnu,

c) vykonávána malými svalovými skupinami při převaze statické složky, při níž se průměrná celosměnově vynakládaná svalová síla pohybuje v rozmezí od 6 do 10 % F_{max} a vynakládané svalové síly, které jsou pravidelnou součástí pracovní činnosti, ani občasně nepřekročí 45 % F_{max}, nebo

d) spojená s ruční manipulací s břemeny,

1. při které se hmotnost ručně přenášených břemen muži pohybuje při občasné manipulaci v rozmezí od 30 do 50 kg a při časté manipulaci v rozmezí od 15 do 30 kg nebo

kumulativní hmotnost břemen přenášených za průměrnou směnu je vyšší než 7000 kg, ale nepřekračuje hodnotu 10 000 kg,

2. při které se hmotnost ručně přenášených břemen ženami pohybuje při občasné manipulaci v rozmezí od 15 do 20 kg a při časté manipulaci v rozmezí od 5 do 15 kg nebo je kumulativní hmotnost břemen přenášených za průměrnou směnu vyšší než 4500 kg, ale nepřekračuje hodnotu 6500 kg.

7. PRACOVNÍ POLOHA

Kategorie druhá

(1) Do druhé kategorie se zařazuje práce vykonávaná převážně v základní pracovní poloze vstojě, vsedě nebo při střídání těchto poloh, kdy v průběhu práce se vyskytnou i podmíněně přijatelné a nepřijatelné pracovní polohy. Přitom součet doby práce vykonávané v jednotlivých podmíněně přijatelných pracovních polohách je delší než 100 minut za průměrnou směnu, ale nepřesáhne 160 minut a doba trvání jednotlivé podmíněně přijatelné pracovní polohy nepřekračuje hygienický limit stanovený právním předpisem upravujícím podmínky ochrany zdraví při práci. Celková doba práce v jednotlivé nepřijatelné pracovní poloze je vyšší než 20 minut, ale nepřekračuje 30 minut za průměrnou směnu. Zátěž prací v podmíněně přijatelné a nepřijatelné poloze se hodnotí pro jednotlivé části těla samostatně.

10. PSYCHICKÁ ZÁTĚŽ

Kategorie druhá

Do druhé kategorie se zařazuje práce vykonávaná po dobu delší než 4 hodiny za směnu

- a) ve vnuceném pracovním tempu,
- b) spojená s monotonií, nebo
- c) vykonávaná v třísměnném a nepřetržitém pracovním režimu.

Kategorie třetí

Do třetí kategorie se zařazuje práce vykonávaná po dobu delší než 4 hodiny za směnu,

- a) při níž je osoba zároveň souběžně exponována všem faktorům uvedeným v písmenech a) až c) pro druhou kategorii, nebo
- b) pouze v noční době.

11. ZRAKOVÁ ZÁTĚŽ

Kategorie druhá

Do druhé kategorie se zařazuje práce vykonávaná po dobu delší než 4 hodiny za směnu

- a) se zařízeními určenými k nepřetržitému monitorování činností strojů nebo zařízení, nebo kontrole výroby nebo výrobků prostřednictvím obrazovkových terminálů,
- b) spojená s náročností na rozlišení detailů, kdy je nutno rozlišit části pozorovaného předmětu, aby byl správně identifikován, nebo je nutno rozlišit pozorovaný předmět od pozadí, nebo
- c) vykonávaná za zvláštních světelných podmínek, kdy pracovní postup vyžaduje zvláštní druh osvětlení z důvodu technického požadavku, nebo jde o práci vykonávanou jen při umělém nebo sdruženém osvětlení, při níž se rozlišují barvy, odstíny nebo detaily.

Pokud se v **organizaci vyskytují činnosti zařazené v kategorii III**, je nutno vést zákonem předepsanou evidenci rizikových prací, přičemž je zaměstnavatel povinen u každého zaměstnance ode dne přidělení práce vést evidenci

- o jménu, příjmení a rodném čísle,
- o počtu směn odpracovaných při rizikové práci, s výjimkou rizika infekčního onemocnění
- o datech a druzích provedených lékařských preventivních prohlídek a jejich závěrech (zkrácená lhůta prohlídek 1 rok)
- ukládat evidenci po dobu 10 let

Na základě zákona 258/2000 Sb. v platném znění vzniká ohlašovací povinnost **místně příslušnému orgánu ochrany veřejného zdraví a tedy je nutno oznámit písemnou formou začlenění do kategorie II nebo III**

Pracovně lékařská péče

Pracovně lékařská péče je mimo jiné upravena zákonem 373/2011 Sb. v platném znění a vyhláškou 79/2013 s účinností od 03. 04. 2013. Zmíněná legislativa **ukládá zaměstnavateli povinnost uzavřít Smlouvu s poskytovatelem pracovně lékařských služeb**. Povinnosti účastníků jsou uvedeny v §§ 53 a násl.

(1) **Pracovnělékařské služby jsou zdravotní služby preventivní, jejichž součástí je** hodnocení vlivu pracovní činnosti, pracovního prostředí a pracovních podmínek na zdraví, **provádění preventivních prohlídek a hodnocení zdravotního stavu za účelem posuzování zdravotní způsobilosti k práci**, poradenství zaměřené na ochranu zdraví při práci a ochranu před pracovními úrazy, nemocemi z povolání a nemocemi souvisejícími s prací, školení v poskytování první pomoci a pravidelný dohled na pracovištích a nad výkonem práce nebo služby (dále jen „práce“).

(2) Pracovnělékařské služby pro zaměstnance a osoby ucházející se o zaměstnání zajišťuje zaměstnavatel za podmínek stanovených tímto zákonem a jinými právními předpisy.

(1) Poskytovatelem pracovnělékařských služeb je

- a) **poskytovatel v oboru všeobecné praktické lékařství, nebo**
- b) **poskytovatel v oboru pracovní lékařství.**

(2) Zaměstnavatel pro výkon práce na svých pracovištích, **pokud dále není stanoveno jinak,**

- a) **je povinen, jde-li o práce, které jsou zařazené podle zákona o ochraně veřejného zdraví¹⁰ do kategorie první, druhé, druhé rizikové, třetí nebo čtvrté anebo je součástí práce činnost, pro jejíž výkon jsou podmínky stanoveny jinými právními předpisy, uzavřít písemnou smlouvu o poskytování pracovnělékařských služeb s poskytovatelem uvedeným v odstavci 1,**
- b) může, jde-li o práce zařazené pouze do kategorie první podle zákona o ochraně veřejného zdraví a není-li součástí této práce činnost, pro jejíž výkon jsou podmínky stanoveny jinými právními předpisy, zajišťovat provádění pracovnělékařských prohlídek a posuzování zdravotní způsobilosti k práci na základě písemné žádosti u poskytovatele uvedeného v odstavci 1 písm. a), který je registrujícím poskytovatelem zaměstnance nebo uchazeče o zaměstnání; ostatní pracovnělékařské služby podle § 53 odst. 1 zaměstnavatel zajišťuje prostřednictvím poskytovatele uvedeného v odstavci 1, s nímž uzavřel písemnou smlouvu,

(1) Zaměstnavatel je povinen

- a) umožnit pověřeným zaměstnancům poskytovatele pracovnělékařských služeb vstup na každé své pracoviště a sdělit jim informace potřebné k hodnocení a prevenci rizik možného ohrožení života nebo zdraví na pracovišti, včetně výsledků měření faktorů pracovních podmínek, předložit jim technickou dokumentaci strojů a zařízení, sdělit jim informace rozhodné pro ochranu zdraví při práci; v případě pracovišť, která podléhají z důvodu státního nebo jiného zákonem chráněného tajemství zvláštnímu režimu, vstupují na tato pracoviště pouze určení zaměstnanci poskytovatele pracovnělékařských služeb, kteří jsou v tomto případě povinni dodržet zvláštní režim,
- b) při zařazování zaměstnanců k práci postupovat podle závěrů lékařských posudků o jejich zdravotní způsobilosti,
- c) **při odeslání zaměstnance k pracovnělékařské prohlídce podle tohoto zákona nebo jiných právních předpisů vybavit jej žádostí obsahující údaje o druhu práce, režimu práce a pracovních podmínkách, ke kterým je posouzení zaměstnance požadováno,**
- d) odeslat zaměstnance na mimořádnou pracovnělékařskou prohlídku, pokud o to zaměstnanec požádal.

(2) Zaměstnavatel má právo vyslat zaměstnance na mimořádnou pracovnělékařskou prohlídku, má-li pochybnosti o zdravotní způsobilosti zaměstnance k práci.

Zaměstnanec je povinen

- a) **podrobit se pracovnělékařským službám u poskytovatele pracovnělékařských služeb**, se kterým zaměstnavatel uzavřel písemnou smlouvu, popřípadě pracovnělékařským prohlídkám a posuzování zdravotní způsobilosti u poskytovatele pracovnělékařských služeb podle § 54 odst. 2 písm. b); rovněž je povinen podrobit se zdravotním službám indikovaným poskytovatelem pracovnělékařských služeb pro hodnocení zdravotního stavu; poskytovatele dalších zdravotních služeb určí zaměstnanci poskytovatel pracovnělékařských služeb; další zdravotní služby jsou součástí pracovnělékařských služeb,
- b) podrobit se pracovnělékařským službám nařízeným podle jiného právního předpisu,
- c) sdělit poskytovateli pracovnělékařských služeb jméno a adresu registrujícího poskytovatele a dalších poskytovatelů, kteří ho přijali do péče,
- d) sdělit poskytovateli pracovnělékařských služeb na jeho žádost nebo z vlastního podnětu všechny jemu známé nebo podezřelé skutečnosti související s ochranou zdraví při práci.

(1) Poskytovatel pracovnělékařských služeb je povinen

- a) informovat zaměstnance o možném vlivu faktorů pracovních podmínek na jeho zdraví, a to se znalostí vývoje jeho zdravotního stavu,
- b) informovat zaměstnavatele o možném vlivu faktorů pracovních podmínek na zdravotní stav jeho zaměstnanců,
- c) vykonávat pravidelný dohled na pracovištích zaměstnavatele a nad pracemi vykonávanými zaměstnanci,
- d) spolupracovat se zaměstnavatelem, zaměstnanci, zástupcem pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a s odborně způsobilými osobami podle zákona upravujícího zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, odborovou organizací a kontrolními orgány v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci,
- e) neprodleně oznamovat zaměstnavateli zjištění závažných nebo opakujících se skutečností negativně ovlivňujících bezpečnost a ochranu zdraví při práci,
- f) podat podnět kontrolním orgánům v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci k zjednání nápravy nad dodržováním povinností v bezpečnosti a ochraně zdraví při práci v případě, že zjistí, že zaměstnavatel nepostupuje v souladu s lékařskými posudky nebo přes opakované upozornění neplní povinnosti v bezpečnosti a ochraně zdraví při práci stanovené jinými právními předpisy,
- g) vést dokumentaci o pracovnělékařských službách prováděných pro zaměstnavatele, která se nevztahuje ke konkrétnímu zaměstnanci, odděleně od zdravotnické dokumentace vedené o konkrétních zaměstnancích; dokumentaci pracovnělékařských služeb se rozumí záznamy o provádění dohledu na pracovišti zaměstnavatele, včetně výsledků analýz, o poradenství poskytnutém zaměstnavateli a jiné obdobné záznamy o činnostech prováděných v rámci pracovnělékařských služeb,
- h) vést odděleně zdravotnickou dokumentaci vedenou o pacientovi od zdravotnické dokumentace vedené o zaměstnanci při poskytování pracovnělékařských služeb, jestliže je registrujícím poskytovatelem pacienta a zároveň poskytovatelem pracovnělékařských služeb.

(2) Poskytovatel pracovnělékařských služeb je oprávněn požadovat po zaměstnavateli zajištění měření, popřípadě expertizy, a to za účelem analýzy pracovních podmínek, pracovního prostředí a odezvy organismu zaměstnanců, včetně výsledků kategorizace zdravotních rizik, pokud má podezření, že došlo k takové změně pracovních podmínek, která negativně ovlivňuje nebo by mohla ovlivnit zdraví zaměstnanců. Zaměstnavatel je povinen měření nebo expertizy požadované poskytovatelem podle věty první zajistit. Jestliže s požadavkem na zajištění těchto měření nebo expertiz nesouhlasí, požádá o stanovisko příslušný orgán ochrany veřejného zdraví podle zákona o ochraně veřejného zdraví nebo Státní úřad pro jadernou bezpečnost, jde-li o práci v prostředí ionizujícího záření. V žádosti nesouhlas se zajištěním měření nebo expertiz podle požadavku poskytovatele pracovnělékařských služeb odůvodní.

Zaměstnavatel hradí pracovnělékařské služby poskytované podle tohoto zákona, s výjimkou posuzování nemocí z povolání, a sledování vývoje zdravotního stavu při lékařských preventivních prohlídkách u nemocí z povolání a vývoje zdravotního stavu při lékařských preventivních prohlídkách po skončení rizikové práce, upravených v zákoně o ochraně veřejného zdraví.

DRUHY PROHLÍDEK

V podmínkách naší organizace známe prohlídky

- Vstupní
- Periodické
- Mimořádné
- Výstupní

Vstupní prohlídka se provádí za účelem zajištění, aby k výkonu práce v podmínkách s předpokládanou zdravotní náročností nebyla zařazena osoba ucházející se o zaměstnání, jejíž zdravotní způsobilost neodpovídá zařazení k předpokládané práci **při uzavření pracovně právního vztahu**.

Periodická prohlídka se provádí za účelem zjištění včasné změny zdravotního stavu vzniklé v souvislosti se zdravotní náročností vykonávané práce nebo stárnutím organismu, kdy další výkon práce by mohl vést k poškození zdraví posuzovaného zaměstnance, nebo k poškození zdraví jiných osob.

Cykly prohlídek při zařazení dle kategorizace

Kategorie 1: 6 let nebo 4 roky, je-li zaměstnanec starší 50ti let

Kategorie 2: 5 let nebo 3 roky, je-li zaměstnanec starší 50ti let

V případě, že jiným právním předpisem je požadováno pro výkon práce **doložení zdravotní způsobilosti** se postupuje podle těchto předpisů a cyklus je bez rozlišení kategorie v **cyklu 4 roky 2 roky, je-li zaměstnanec starší 50ti let**. Těmito předpisy jsou mimo jiné zákon o pedagogických pracovnících, zákon o ochraně zdraví apod. Současně jsou tyto činnosti uvedené i v příloze vyhl. 79/2013 Sb.

Ve školách a školských zařízeních je potřeba vycházet především z jiných předpisů, které požadují zdravotní způsobilost a dále z přílohy vyhlášky 79/2013 Sb., která se dle mého názoru stala v roce 2013 nejvíce prohlíženou (v rámci této oblasti). Právě v příloze vyhlášky je řečeno, že pracovníci ve školách a školských zařízeních mají detekováno riziko ohrožení zdraví, dále jej mají zaměstnanci vykonávající činnosti epidemiologicky závažné.

Z toho nám ve školách vychází u všech zaměstnanců cyklus:

Vstupní   **před zahájením výkonu práce**

Periodická   **4 roky nebo 2 roky, je-li zaměstnanec starší 50ti let**

Mimo tento cyklus budou probíhat prohlídky nařízené jiným právním předpisem. Jedná se o práce konané v noci kde je ponechán v platnosti cyklus 1 x ročně

Další **součástí prevence násilí je možno i chápat zajištění bezpečnosti dětí a žáků**. Vedení školy je za povinnost se touto oblastí zabývat uložena mimo jiné § 29 Školského zákona. Domnívám, že by účastníkům projektu „Prevence násilí“ mohla pomoci i znalost podmínek, které MŠMT jako doporučení nastavilo v Metodickém pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. j. 37014/2005-25. Porušením předpisů na úseku bezpečnosti a ochrany zdraví by ve světle nového Občanského zákoníku mohlo být chápáno jako poškození zdraví dětí, žáků a studentů i jako trestný čin spáchaný z nedbalosti a proto si dovoluji předložit jeden z možných způsobů zpracování Metodického pokynu do vnitřní směrnice školy.

Současně je potřeba si uvědomit, že vyhledání rizik je uloženo zaměstnavateli, který by však měl plně respektovat právní úpravu. Ta ukládá, že prevenci rizik ve smyslu zajištění BOZP a BOZP by měla řešit odborně způsobilá osoba s Osvědčením o vykonání zkoušky dle zákona 309/2006 Sb. v platném znění.

Zajištění BOZP zaměstnanců a BOZ dětí, žáků a studentů vychází z jejich potřeb a je základním, materiálem k zajištění bezpečnosti žáků v rámci činnosti školy.(používáme pojmy uvedené v metodickém pokynu např. dozor i když v současné době používáme pojem dohled apod.)

Cíl

Směrnice a důvod jejího vydání

Pro bezpečnost a ochranu zdraví při výchově a vzdělávání žáků ve škole má výkon dozoru nad činností žáků mimořádný význam. Konkrétní úkoly a podrobnosti v péči o bezpečnost a ochranu zdraví a v jejich rámci i úkoly dohledu nad žáky stanoví pro jednotlivé typy škol a školských zařízení obecně platné právní předpisy a dále Rozpis zpracovaný vedením školy.

Cílem Směrnice je zdůraznit klíčová ustanovení těchto předpisů a doporučit způsob postupu při zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví při výchově a vzdělávání žáků ve škole.

S touto Směrnicí musí být seznámeni všichni zaměstnanci školy a to v rozsahu svých povinností

Čl. 1

Předmět a rozsah úpravy

1. Tento metodický pokyn stanoví postupy vedoucí k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků ve škole jí provozovaných aktivitách (dále jen „škola“).

Čl. 2

Předcházení rizikům

- 1) Škola zajišťuje bezpečnost a ochranu zdraví žáků při vzdělávání a výchově (dále jen „vzdělávání“), činnostech s ním přímo souvisejících a při poskytování školských služeb.
- 2) K zabezpečení tohoto úkolu škola přijímá na základě vyhledávání, posuzování a zhodnocování rizik spojených s činnostmi a prostředím opatření k prevenci rizik. Vlastní vyhledání rizik ve smyslu Zákoníku práce a dalších právních předpisů se dokládá vlastním materiálem (Směrnice pro vyhledávání rizik), který vyhledaná rizika obsahuje a současně připojeny návrhy na eliminaci rizik.
- 3) Při stanovení konkrétních opatření se bere v úvahu zejména možné ohrožení žáků při vzdělávání v jednotlivých předmětech, při přesunech žáků v rámci školního vzdělávání a při účasti žáků školy na různých akcích pořádaných školou. Zároveň přihlíží k věku dětí, žáků a studentů, jejich schopnostem, fyzické a duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu.
- 4) Škola podle školního vzdělávacího programu, zpracovaného na základě příslušného rámcového vzdělávacího programu, seznamuje žáky s nebezpečím ohrožujícím jejich zdraví tak, aby bylo dosaženo klíčových kompetencí vztahujících se k ochraně zdraví žáků a jejich bezpečnosti. Tyto klíčové kompetence jsou vytvářeny na základě vzdělávacího obsahu – očekávaných výstupů a účelně zvoleného učiva. Ve školním vzdělávacím programu je ochrana a bezpečnost zdraví součástí výchovy ke zdravému životnímu stylu a zdraví člověka, chápanému jako vyvážený stav tělesné, duševní a sociální pohody.
- 5) Školy jsou při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb povinny přihlížet k základním fyziologickým potřebám žáků a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů.
- 6) Ředitel školy vydá školní řád. Školní řád upravuje podrobnosti k výkonu práv a povinností žáků a jejich zákonných zástupců a podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí. Školní řád zveřejní ředitel na přístupném místě ve škole, prokazatelným způsobem s ním seznámí zaměstnance a žáky školy a informuje o jeho vydání a obsahu zákonné zástupce nezletilých žáků.

Čl. 3

Povinnosti žáků

Žáci jsou povinni na úseku zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví zejména

- a) dodržovat školní a vnitřní řád a předpisy a pokyny školy k ochraně zdraví a bezpečnosti, s nimiž byli seznámeni
- b) plnit pokyny zaměstnanců škol vydané v souladu s právními předpisy a školním nebo vnitřním řádem.

Čl. 4

Omezení pro činnost žáků

1. Pokud školy při vzdělávání žáků organizují praktické vyučování, praktickou přípravu, případně jiné práce, mohou mladistvé žáky zaměstnávat pouze činnostmi, které jsou přiměřené jejich fyzickému a rozumovému rozvoji a poskytují jim při práci zvýšenou péči.
2. Na žáky se při praktickém vyučování a při praktické přípravě vztahují ustanovení zákoníku práce, která upravují pracovní dobu, bezpečnost a ochranu zdraví při práci, péči o zaměstnance a pracovní podmínky žen a mladistvých a další předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.
3. Škola dodržuje zákazy prací a pracovišť platné pro ženy a zákazy prací mladistvým a podmínky, za nichž mohou mladiství tyto práce výjimečně konat z důvodu přípravy na povolání.

Čl. 5

Zdravotní předpoklady

1. Škola se řídí ustanoveními zvláštních předpisů, jež se týkají zjišťování zdravotního stavu žáků a jejich zdravotní způsobilosti pro příslušný obor vzdělání.
2. Pro účast na některých vzdělávacích činnostech školy, například na škole v přírodě, sportovních a tělovýchovných akcích, výuce plavání nebo lyžařském výcviku, se vyžaduje zdravotní způsobilost, kterou posuzuje a posudek vydává praktický lékař pro děti a dorost. Praktický lékař pro děti a dorost, který dítě registruje, v posudku dále uvede, zda se dítě podrobilo stanoveným pravidelným očkováním nebo má doklad, že je proti nákaze imunní nebo že se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci.
3. Zákonní zástupci nezletilých žáků a zletilí žáci jsou povinni informovat školu o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání nebo na účast na akcích podle odstavce 2.
4. Změny zdravotního stavu, ke kterým dojde v průběhu vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a které mohou mít vliv na zapojení žáka do prováděných činností, oznamují žáci okamžitě příslušnému pedagogickému pracovníkovi.

Čl. 6

Uvolňování žáků z vyučování

1. Ředitel školy může ze závažných důvodů, zejména zdravotních, uvolnit žáka na žádost zcela nebo zčásti z vyučování některého předmětu; žáka se zdravotním postižením může také uvolnit z provádění určitých činností, popřípadě rozhodnout, že tento žák nebude v některých předmětech hodnocen. Konkrétní podmínky, za nichž lze uvolnit z vyučování žáka, stanovuje školní řád.
2. V případě uvolnění žáka na základě písemné žádosti rodičů, končí odpovědnost školy okamžikem, kdy žák opustil objekt školy
3. Žák nemůže být uvolněn z předmětu rozhodujícího pro odborné zaměření absolventa. V předmětu tělesná výchova ředitel školy uvolní žáka z vyučování na písemné doporučení registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost nebo odborného lékaře. Žák není z předmětu, z něhož byl zcela uvolněn, hodnocen.
4. Ředitel školy je povinen přerušit vzdělávání žákyni z důvodu těhotenství a mateřství, jestliže praktické vyučování nebo praktická příprava probíhá na pracovištích nebo spočívá v pracích zakázaných těhotným ženám a matkám do konce devátého měsíce po porodu podle zvláštních právních předpisů, nebo jestliže vyučování podle lékařského posudku ohrožuje těhotenství žákyně.

Čl. 7

Osobní ochranné pracovní prostředky

Osobní ochranné pracovní prostředky (dále jen „ochranné prostředky“) se žákům poskytují při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech, pokud to vyžaduje ochrana jejich života a zdraví. Škola je žákům poskytuje podle vlastního seznamu, zpracovaného na základě vyhodnocení rizik a konkrétních podmínek na pracovišti. Škola dbá, aby ochranné prostředky byly v použitelném stavu, a kontroluje jejich užívání.

Čl. 8

První pomoc a ošetření

1. Škola a osoba, na jejímž pracovišti se uskutečňuje praktické vyučování nebo praktická příprava, zajistí, aby byly vytvořeny podmínky pro včasné poskytnutí první pomoci a lékařského ošetření při úrazech a náhlých onemocněních. Odpovídá za vhodné rozmístění lékárníček první pomoci s potřebným vybavením.
  - a. vybavení lékárníčky je dáno konkrétními činnostmi, které jsou v prostoru okolí lékárníčky vykonávány a konkrétní obsah určuje vedení školy a poskytovatel pracovní lékařské péče, se kterým má škola uzavřenu písemnou smlouvu
  - b. prostřednictvím pověřeného pracovníka musí být zajištěno, aby minimálně 1 x ročně byla provedena kontrola stavu vybavení ve smyslu životnosti léků a zdravotnického materiálu
  - c. pracovníci školy, musí být v rámci poučení o BOZP informováni o skutečnosti, že pokud berou pro potřeby ošetření dítěte, žáka, studenta předposlední obvaz, musí

toto oznámit příslušnému vedoucímu zaměstnanci, který je povinen zajistit doplnění do požadovaného stavu. Součástí lékárničky nesmí být žádné léky, které nesouvisí s poskytnutím první pomoci (proti bolesti apod.)

2. Vzhledem k platnosti zákona 372/2011 Sb. v platném znění platí, že úkony v rámci první pomoci při záchraně zdraví nebo života nebo hospitalizace za stejným účelem, může být provedena bez souhlasu zákonných zástupců. Rovněž zajistí, aby se zásadami poskytování první pomoci byli seznámeni žáci a všichni zaměstnanci školy. Na vhodných místech umístí seznam telefonních čísel zdravotnických zařízení včetně zdravotnických zařízení zajišťujících dopravu raněných, nemocných a rodiček. O provedených opatřeních informuje kromě pedagogických pracovníků a ostatních zaměstnanců školy i žáky.
3. Podle závažnosti úrazu a s ohledem na věk zraněného žáka, případně další okolnosti, zajistí škola jeho doprovod do zdravotnického zařízení a zpět nebo domů, popřípadě do školského zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy nebo školského zařízení pro preventivně výchovnou péči. O události a provedených opatřeních informuje neprodleně zákonného zástupce žáka. V případě, že je žák odveden domů, musí být předán zákonnému zástupci. Nelze žáka ponechat bez dozoru, aniž by o této skutečnosti zpraven zákonný zástupce dítěte, žáka, studenta. Doprovodem může být pouze zletilá osoba, osoba plně způsobilá k právním úkonům a v pracovněprávním vztahu ke škole.
4. Opatření k zajištění první pomoci provede škola i při školních akcích konaných mimo školu.
5. Rozsah vybavení prostředky pro poskytnutí první pomoci při zotavovací akci stanovuje zvláštní právní předpis.

Čl. 9

Poučení žáků

1. Škola zajistí, aby žáci byli poučeni o možném ohrožení zdraví a bezpečnosti při všech činnostech, jichž se účastní při vzdělávání nebo v přímé souvislosti s ním. Žáci musí být seznámeni s konkrétními pokyny, právními a ostatními předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků a se zásadami bezpečného chování, s možnými riziky a odpovídajícími následnými opatřeními, se kterými se mohou žáci setkat ve škole, jejím okolí a při činnostech mimo školu (například nebezpečí od neznámých lidí, nebezpečí násilí a šikany, nálezy nebezpečných předmětů apod.). Dále žáky seznámí s ustanoveními předpisů a pokynů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků, pokud se vztahují na příslušnou činnost, akci nebo pracoviště a průběžně také s ustanoveními školního řádu, vnitřního řádu, řádů dílen, laboratoří, odborných pracoven, sportovních zařízení, tělocvičen a hřišť a jiných pracovišť a s dalšími opatřeními školy, jež mohou mít bezpečnostně preventivní význam.
2. Dokladem o provedeném poučení je záznam poučení (např.: v třídní knize), nedílnou přílohou je vždy osnova poučení. Pokud to stanoví předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví, nebo je-li to odůvodněno rizikem činnosti, budou znalosti žáků ověřeny.

3. Žáky, kteří nebyli v době poučení přítomni, je třeba v nejbližším vhodném termínu poučit. Ve složitějších případech, zejména při seznámení se s obsahem důležitých předpisů, pokynů a norem o bezpečnosti technických zařízení, se pořídí zápis podepsaný žáky, z něhož lze podle potřeby zjistit konkrétní obsah provedeného poučení.

Čl. 10

Dozor nad žáky

1. Škola je povinna vykonávat podle zvláštních předpisů nad nezletilými žáky náležitý dohled. Kromě bezpečnostních hledisek zajišťují pedagogičtí pracovníci při dohledu nad žáky také výchovné působení (dále jen „dozor“), a to v zájmu předcházení škodám na zdraví, majetku a životním prostředí. O zajištění náležitého dozoru rozhoduje ředitel školy. Vychází z konkrétních podmínek a přihlíží zejména k vykonávané činnosti, věku žáků a jejich rozumovému rozvoji (vyspělosti), dopravním a jiným rizikům. Ředitel školy pověří dozorem pedagogického pracovníka, stanoví rozvrh dozoru nad žáky a vyvěsí ho na takovém místě, aby bylo možno při kontrolní činnosti snadno rozpoznat, který pedagogický pracovník dozor koná.
2. Pedagogický pracovník koná dozor nad žáky ve škole před vyučováním, po vyučování, o přestávkách mezi dvěma vyučovacími hodinami, podle potřeby při přechodu žáků z jedné budovy školy do druhé budovy školy, do školní jídelny, školní družiny apod. Při zajišťování dozoru nad žáky se postupuje podle rozvrhu dozoru. Jestliže ředitel školy povolí žákům pobyt ve škole před vyučováním, mezi dopoledním a odpoledním vyučováním nebo po vyučování, zabezpečí jejich dozor. Dozor ve škole začíná nejméně 20 minut před začátkem dopoledního vyučování. V průběhu přestávky mezi dopoledním a odpoledním vyučováním je žákům povolen vstup do budovy nebo pobyt v ní. Bezpečnost žáků je v době přestávky mezi dopoledním a odpoledním vyučováním zajišťován určeným zaměstnancem a na určeném místě. Odpovědnost za zajištění bezpečnosti žáků končí jeho odchodem ze školy po ukončení řádné výuky nebo okamžikem odchodu ze školy na písemnou žádost zákonného zástupce nebo jiné, k tomu oprávněné osoby.
3. Zajištění dozoru nad žáky – strážníky v zařízení školního stravování přísluší vždy té právnické osobě, která vykonává činnost zařízení školního stravování. Způsob, jakým tento dohled bude zajištěn, je na rozhodnutí ředitele tohoto zařízení školního stravování. Pokud vykonává dozor nad žáky jiná právnická osoba, je ředitel školy mít tuto oblast ve smlouvě ošetřenu.
4. Při akcích konaných mimo školu, kdy místem pro shromáždění žáků není škola, začíná dozor 15 minut před dobou shromáždění na určeném místě. Po skončení akce dozor končí na předem určeném místě a v předem stanoveném čase. Místo a čas shromáždění žáků a skončení akce oznámí základní škola (včetně nižších stupňů gymnázií) nejméně 2 dny a střední škola nejméně 1 den před konáním akce zákonným zástupcům žáků, nebo přímo zletilým žákům.

5. Ve vnitřním dokumentu školní družiny nebo školního klubu musí být stanoveno, co se považuje za řádné předání a převzetí dítěte a to vzhledem k odpovědnosti školy či školského zařízení.
6. Podle rozhodnutí ředitele školy mohou dozor konat vedle pedagogických pracovníků i jiné osoby, které jsou zletilé, plně způsobilé k právním úkonům a jsou v pracovněprávním vztahu ke škole. Tyto osoby musí být řádně poučeny o povinnostech dozoru a ředitel školy o tomto poučení provede písemný záznam, který osoba pověřená dozorem podepíše.
7. Pedagogičtí pracovníci vykonávají podle pokynů ředitele dozor i mimo školu, např. při praktickém vyučování, při praktické přípravě, při kurzech, exkurzích a jiných činnostech vyplývajících ze školních vzdělávacích programů, při účasti na soutěžích, přehlídkách popřípadě při jejich přípravě a na jiných akcích organizovaných školou.
8. Při akcích konaných mimo školu, kdy jsou jejich účastníci ubytováni v objektech jiných osob, dodržují žáci předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví a předpisy o požární ochraně platné v těchto objektech. Žáci dodržují stanovený režim dne a pokyny vydané pro dobu nočního klidu. Za seznámení žáků s těmito pokyny a za kontrolu jejich dodržování odpovídá vedoucí akce nebo jím určený pedagogický pracovník. Vedoucí akce rozhoduje o způsobu provádění dohledu v době nočního klidu. Kromě ustanovení uvedených v tomto metodickém pokynu, jež mohou souviset s výkonem dozoru, existují ještě další zvláštní ustanovení v právních předpisech nebo ve vzdělávacích programech: například ustanovení o dělení tříd na skupiny, nebo jiná ustanovení o poměru mezi počtem žáků a počtem dozírajících osob, případně ustanovení podrobněji určující způsob výkonu dozoru.

Čl. 11

Zvláštní pravidla při některých činnostech

1. Kromě obecných zásad úrazové prevence jsou při některých činnostech dodržována další zvláštní pravidla. Je tomu tak zejména při výuce některých odborných předmětů se zvýšeným rizikem ohrožení zdraví a života, při praktickém vyučování, praktické přípravě při výuce tělesné výchovy, koupání, výuce plavání, lyžařském výcviku, sportovních a turistických akcích. Ve všech takových případech klade škola zvýšený důraz na dodržování pokynů, právních a ostatních předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví, pokynů a zásad úrazové prevence pedagogickými pracovníky i žáky. Důsledně je vyžadováno ukázněné chování žáků. Žák musí mít k dispozici svůj průkaz zdravotní pojišťovny nebo jeho kopii.
2. Objekt, který je využíván pro ubytování v rámci činností, které organizuje škola, musí odpovídat požadavkům zvláštního právního předpisu
3. Při pohybových a sportovních činnostech (míčové hry apod.) se účastníci řídí ustanoveními o bezpečnosti obsaženými v pravidlech pro příslušnou pohybovou činnost, danou věkovou skupinu a jejich modifikaci pro dané prostorové podmínky školy a ustanoveními soutěžních řádů daných sportů.
4. Při praktickém vyučování, praktické přípravě, sportovních a jiných činnostech, kde je zvýšená možnost ohrožení zdraví, se žáci řídí pokyny vyučujícího. Vyučující

nedovolí, aby se žák bez odložení nebo bez zabezpečení proti možnosti zranění a zachycení ozdobných a jiných pro činnost nevhodných a nebezpečných předmětů účastnil příslušné činnosti. Těmito ozdobnými, pro činnost nevhodnými a nebezpečnými předměty jsou například náramky, hodinky, náušnice, pearcing, náhrdelníky, prsteny ozdobné kroužky aj. Žáci tyto předměty odkládají na určená místa, způsob zajištění předmětů stanoví ředitel ve školním řádu.

5. Žáci používají pracovní oděv nebo cvičební úbor a obuv a mají výstroj podle druhu vykonávané činnosti a podle pokynů učitele, který dodržování tohoto požadavku kontroluje. Žák musí mít cvičební úbor, pracovní oděv a obuv v řádném a použitelném stavu.
6. Při exkurzi do jiné organizace např. výrobního charakteru, je příslušný pracovník školy provést před odchodem poučení o způsobu přesunu, chování během něho a všech dalších náležitostech. Na místě samém musí pracovník organizace, ve které se exkurze či návštěva provádí zajistit řádné poučení o rizicích, která by mohla účastníkům exkurze hrozit. V souladu s ustanovením ZP v platném znění není dostačující skutečnost, že by poučení provedl pouze pedagogický pracovník.
7. V případě mateřských škol, školních družin apod., které využívají venkovní hrací plochy je nutno dodržovat pravidla, která jsou dána v provozním řádu pro venkovní hrací plochy (např. pískoviště apod.). Současně je nutno mít pro účely doložení nezávadnosti doklad o rozborech, kontrolách a zkouškách dle právního předpisu.

Čl. 12

Praktické vyučování a praktická příprava

1. Při praktickém vyučování a praktické přípravě musí být pracoviště a jeho vybavení, včetně výrobních a pracovních prostředků a zařízení, v nezávadném stavu a musí odpovídat požadavkům předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Musí být dodržovány předpisy k zajištění bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, hygienické předpisy a jiné právní předpisy (např. upravující dělení tříd na skupiny). Žákům jsou na základě vyhodnocení rizik a konkrétních podmínek činnosti podle potřeby přidělovány ochranné prostředky.
2. Pokud se praktické vyučování a praktická příprava uskutečňuje u jiné právnické nebo fyzické osoby, musí být ve smlouvě, kterou o tom škola s touto osobou písemně uzavírá, obsažena mimo jiné i ustanovení o opatřeních k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků, včetně ochranných opatření, která musí být přijata, poskytování ochranných prostředků, ochranných nápojů, mycích, čisticích a dezinfekčních prostředků apod. Právnická nebo fyzická osoba je povinna zajistit žákům bezpečnost a ochranu zdraví při pracovní činnosti ve stejném rozsahu, jako tomu je u vlastních zaměstnanců, s přihlédnutím k jejich věku, fyzickému a rozumovému rozvoji.

Čl. 13

Tělesná výchova

Při výuce tělesné výchovy dodržuje škola platné rámcové vzdělávací programy a didaktické zásady. Bezpečnost žáků při tělesné výchově zajišťuje pedagogický pracovník po celou dobu vyučování. Ve výjimečných případech pedagogický pracovník výuku dočasně přeruší a zajistí dozor zletilou osobou, která je plně způsobilá k právním úkonům a v pracovněprávním vztahu ke škole. Vydává jasné, přesné a žákům srozumitelné povely a pokyny, kontroluje bezpečnost a funkčnost tělocvičného náradí a náčiní před zahájením výuky. Přihlíží zejména k fyzické vyspělosti žáků, k jejich věku a předchozím zkušenostem.

Při pohybových činnostech v přírodních podmínkách je třeba volit terén a překážky úměrné věku, klimatickým podmínkám, rozumovému a fyzickému vývoji s přihlédnutím ke kvalitě výzbroje a výstroje žáků. K zařazení sportovních odvětví, které nejsou podrobně rozvedeny ve školských vzdělávacích programech, musí mít pedagogický pracovník povolení ředitele školy a dodržovat bezpečnostní pravidla i metodické postupy pro danou věkovou kategorii platné v oblasti školního nebo svazového sportu.

Čl. 14

Výuka plavání

1. Výuka plavání se uskutečňuje v zařízeních k tomu určených. Ředitel školy musí ověřit dodržování hygienických podmínek ze strany zařízení určeného pro výuku plavání, odbornou úroveň poskytované výuky, podmínky pro zajištění bezpečnosti a ochrany žáků. Při plavecké výuce se třída na základní škole dělí na skupiny, každou skupinu vede jeden vyučující. Nejvyšší počet žáků-plavců ve skupině je 15, žáků-neplavců 10. Pro žáky škol a tříd samostatně určených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami se počet řídí zvláštním předpisem. Pedagogický pracovník má přehled o celém prostoru výuky a všech žácích, kteří se výuky účastní. Pedagogický pracovník pravidelně provádí v průběhu výuky překontrolování počtu žáků. Totéž se provádí při jejím zakončení.
2. Vyučující pedagogický pracovník věnuje zvláštní péči neplavcům. Jejich výcvik se provádí podle možnosti odděleně v bazénu s odpovídající hloubkou vody.
3. Odpovědnost za bezpečnost žáků při výuce plavání, která je realizována mimo školu, nesou pedagogičtí pracovníci, kteří žáky na výuku plavání doprovázejí.
4. Za bezpečnost žáků při plavecké výuce ve školách, do doby jejich předání pedagogickým pracovníkům, jež vedou výuku, odpovídají pedagogičtí pracovníci, kteří žáky na plaveckou výuku doprovázejí. Doprovázející pedagogický pracovník je přítomen po celou dobu výuky. V dohodách uzavíraných o využívání cizích zařízení k plavecké výuce je nutno upravit ve smyslu těchto zásad podrobně povinnosti zaměstnanců zúčastněných stran, týkající se jejich odpovědnosti za bezpečnost žáků.
5. Pokud v celém průběhu výuky nemůže být zachován náležitý přehled o všech jeho žácích (účastnících), pedagogický pracovník plaveckou výuku přeruší.

Čl. 15

Lyžařský výcvik

1. Lyžařský výcvik je veden pedagogickými pracovníky, kteří odpovídají za činnost instruktorů. Jejich kvalifikaci si ověří ředitel školy. Práci instruktorů řídí vedoucí kurzu určený ředitelem školy, který též schvaluje plán výcviku. Vedoucí kurzu před odjezdem na lyžařský výcvik upozorní na nutnost seřízení bezpečnostního vázání lyží. Žáci prokáží seřízení bezpečnostního vázání lyží potvrzením servisu, popř. čestným prohlášením zákonných zástupců nebo svým v případě zletilých žáků.
2. Za řádnou organizační přípravu kurzu odpovídá jeho vedoucí. Zajišťuje vhodný objekt, dopravu, poučení žáků o předpisech a pokynech k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků. Při realizaci kurzu řídí činnost jednotlivých pracovníků, dbá na dodržování stanoveného programu praktické i teoretické části kurzu.
3. Doporučuje se, aby zákonní zástupci nezletilého žáka a zletilí žáci předložili před odjezdem prohlášení o tom, že je žák zdravý a ve stavu schopném absolvovat lyžařský výcvik.
4. Před odjezdem na kurz se doporučuje sjednat pojistnou smlouvu s pojišťovnou nebo prověřit náležitosti smlouvy již sjednané
5. Účastníci kurzu jsou povinni dodržovat předpisy a pokyny vedoucí k zajištění bezpečnosti a ochraně zdraví, včetně pravidel bezpečného pohybu na sjezdových a běžeckých tratích. U žáků se při lyžařském výcviku na základě zhodnocení rizik doporučuje používání lyžařských ochranných přileb.
6. Žáci jsou rozděleni do družstev podle své výkonnosti a zdravotního stavu. Při rozřazení do družstev se nevyžaduje od úplných začátečníků předvedení výkonu, který by byl nad jejich síly, ale zařadí se přímo do družstva. Tato hlediska jsou dodržována i v průběhu výcviku, při výběru místa výcviku, zvláště též na sjezdových tratích a za ztížených podmínek, na zledovatělém povrchu, za snížené viditelnosti a podobně. Družstvo má nejvýše 15 členů, u žáků se zdravotním postižením se počet snižuje vzhledem k charakteru postižení žáků a dalším okolnostem.
7. V případě, že dle zjištění vedoucího kurzu nejsou takové podmínky, které by umožnily bezpečný výcvik, je tento pracovník, toto zjištění zhodnotit a přijmout opatření např. o náhradním programu apod.
8. Péči o zdraví účastníků je povinen zajistit vedoucí kurzu nebo instruktor, který má pro tuto práci potřebné předpoklady, znalosti a případně i kvalifikaci. Účastní-li se kurzu více než 30 žáků do 15 let, je potřebné ustanovit zdravotníka; podrobnosti upravuje zvláštní předpis.
9. Zpravidla třetí den lyžařského kurzu se doporučuje z hlediska zdravotního zařadit odpočinkový půlden s aktivním programem a bez lyžařského nebo snowboardového výcviku.
10. Lanovky a vleky se používají jen pro organizovaný výcvik po řádném poučení o všech pravidlech a bezpečnostních předpisech o jízdě na vlecích a lanovkách. Během pobytu na horách je nutné dodržovat pokyny Horské služby a respektovat výstražné značky. Za nepříznivých podmínek (hustá mlha, sněhová bouře, teplota pod mínus 12oC apod.) se výcvik a horské výlety omezují, popřípadě nekonají.

11. Výcvik se provádí v terénu, který odpovídá lyžařské vyspělosti členů družstva. Zvýšená pozornost se věnuje výběru terénu pro začínající lyžaře, zvláště s bezpečným dojezdem.
12. Při výletu jedou žáci ve skupině v pravidelných odstupech, které se při snížené viditelnosti zkracují až na dotek. Skupina se řídí pokyny vedoucího přesunu (určuje vedoucí kurzu), který jede v čele. V závěru jede vždy zkušený lyžař. V průběhu akce se pravidelně provádí překontrolování počtu účastníků. Totéž se provádí při jejím zakončení. O trase a časovém plánu výletu musí být informován vedoucí kurzu a odpovědný zástupce ubytovacího zařízení.
13. Uvedené zásady se dodržují přiměřeně i při lyžařském výcviku konaném v hodinách tělesné výchovy v místě nebo blízkosti školy.
14. Do programu lyžařského kurzu je možno zařadit i výcvik na snowboardu, pokud jsou zároveň dodržována pravidla k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při jízdě na snowboardu. Při organizaci výcviku je nutno dbát na to, aby nedocházelo ke kolizi mezi účastníky obou výcviků.
15. Dle sdělení je u žáků do 15 let dle sportovních pravidel povinná bezpečnostní přilba.

Čl. 16

Sportovně turistické kurzy

1. Před zahájením kurzu jsou účastníci poučeni školou o vhodné výstroji. Při nástupu na kurz je provedena určeným pedagogickým pracovníkem její kontrola. Bez potřebného vybavení nemohou být žáci do kurzu přijati. Zákonní zástupci žáka a zletilý žák předloží před odjezdem prohlášení o tom, že je žák zdravý. Rovněž se doporučuje před zahájením kurzu sjednat pojistnou smlouvu s pojišťovnou. (Jednorázové úrazové připojištění žáků, pojištění pedagogických pracovníků z odpovědnosti za škodu vzniklou při výkonu povolání.)
2. Kurzy vedou pedagogičtí pracovníci, kteří odpovídají za činnost instruktorů. Jejich činnost řídí a kontroluje vedoucí kurzu. Zároveň kontrolují dodržování předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví. Žáci se dělí do družstev podle výkonnosti. Družstvo má nejvíce 15 žáků, pokud není zvláštními předpisy a tímto pokynem stanoven pro některé činnosti počet nižší. Družstvo žáků škol a tříd samostatně určených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami tvoří polovina nejvyššího počtu žáků třídy stanoveného zvláštním předpisem. Počet pedagogických pracovníků nesmí být menší než počet družstev. Kurzy s počtem do 30 žáků musí doprovázet tři zletilé osoby, které jsou plně způsobilé k právním úkonům a v pracovněprávním vztahu ke škole, přičemž minimálně jedna osoba musí být pedagogickým pracovníkem.
3. Pedagogičtí pracovníci a instruktoři jsou povinni dbát na úroveň pohybové vyspělosti, předchozí výcvik, výkonnost a zdravotní stav žáků. Během kurzu (výletu) přihlížejí k aktuálnímu počasí, zařazují včas a v přiměřené míře přestávky pro odpočinek. O trase a časovém plánu kurzu (výletu) musí být informován vedoucí kurzu, popřípadě odpovědný zástupce ubytovacího zařízení.

4. Před zahájením cyklistického kurzu ověří vedoucí kurzu povinné vybavení, technický stav jízdních kol (včetně povinnosti mít ochrannou přilbu) a znalosti žáků o pravidlech silničního provozu, bez jejichž znalosti se žáci nemohou kurzu zúčastnit. V silničním provozu má družstvo maximálně 10 cyklistů, za které odpovídá vedoucí družstva. Trasu přesunu volí vedoucí kurzu s ohledem na výkonnost a zdravotní stav žáků, na stav a frekvenci dopravy na komunikaci atd. Při přesunech v rámci cyklistického kurzu za dopravního provozu musí být na začátku a na konci skupiny zletilá osoba, která je plně způsobilá k právním úkonům a v pracovněprávním vztahu ke škole, přičemž minimálně jedna osoba musí být pedagogickým pracovníkem. Osoby do 18 let věku, musí být vybaveni ochrannou cyklistickou helmou.
5. Před zahájením kurzu vodní turistiky zjistí vedoucí kurzu stupeň plavecké vyspělosti žáků. Vedoucí kurzu odpovídá za zhodnocení stavu sjízdnosti trasy. Pedagogický pracovník odpovídá nejvýše za pět kanoí (kajaků) nebo za dvě pramice (rafty). Při obtížnějších podmínkách vedoucí kurzu počet lodí na jednoho pedagoga sníží. Žáci jsou vybaveni při jízdě plovací vestou, při jízdě na divoké vodě nebo obtížně sjízdných propustech plovací vestou a přilbou. Pokud se v průběhu jízdy na divoké vodě podmínky zhorší nebo se zvýší riziko, vedoucí kurzu jízdu přeruší nebo sjíždění ukončí.
6. Při horské turistice je pedagogický pracovník povinen seznámit žáky s možným nebezpečím hrožícím v horách. Při horských túrách se musí důsledně respektovat momentální zdravotní stav žáků, aktuální podmínky (zejména povětrnostní), značení a pokyny Horské služby. Před začátkem túry pedagogický pracovník informuje vedoucího kurzu a odpovědného zástupce ubytovacího zařízení o směru, cíli túry a o předpokládaném čase návratu. Pedagogický pracovník hlásí těmto osobám, pokud to situace umožňuje, eventuální zdržení. Na horskou túru doprovázejí družstvo nebo skupinu žáků vždy nejméně dvě zletilé osoby, které jsou plně způsobilé k právním úkonům a v pracovněprávním vztahu ke škole, přičemž minimálně jedna osoba musí být pedagogickým pracovníkem.
7. Horolezecký výcvik, včetně základního kurzu, vede pedagogický pracovník, který odpovídá za činnost instruktora – člena Českého horolezeckého svazu při dodržení všech pravidel k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví stanovených horolezeckým svazem.

Čl. 17

Koupání

Koupání se uskutečňuje pouze na vyhrazených místech, kde není koupání zakázáno. Pedagogický pracovník osobně předem ověří bezpečnost místa pro koupání, přesně vymezí prostor, kde se žáci mohou pohybovat (plavat) a učiní taková opatření, aby měl přehled o počtu koupajících se žáků ve skupině. Skupina na jednoho pedagogického pracovníka je maximálně 10 žáků. Pro žáky škol a tříd samostatně určených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami se tento počet řídí zvláštním předpisem. Po skončení koupání skupiny žáků a v jeho průběhu pedagogický pracovník kontroluje počet žáků.

Čl. 18

Bruslení

1. Při bruslení organizovaném školou odpovídá za bezpečnost žáků učitel tělesné výchovy nebo dohled konající pedagog, který posoudí kvalitu plochy a případně i mantinelů. V případě bruslení na přírodním ledě posoudí tloušťku ledu z hlediska nosnosti.
2. Žáci bruslící na kolečkových bruslích používají ochranné prostředky zmírňující následky pádů (na kolena, na lokty, rukavice, přilbu).

Čl. 19

Bezpečnost žáků při soutěžích a přehlídkách

1. Vysílající školy zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví žáků po dobu dopravy na soutěže a ze soutěží, pokud se se zákonným zástupcem žáka nedohodne jinak. V průběhu soutěže zajišťuje bezpečnost a ochranu zdraví žáků organizátor.
2. Po dobu vlastní soutěže přebírá náležitý dohled nad žáky organizátor soutěže. Vyhláší počátek a konec soutěže nebo přehlídky a zajišťuje podmínky pro bezpečnou účast žáků poskytnutím případných ochranných prostředků, náležitým vybavením laboratoří, jiných soutěžních míst a současně přihlédne k věku, fyzickému a rozumovému rozvoji žáků.
3. U sportovních soutěží, uměleckých soutěží a dalších soutěží, kde to charakter soutěže vyžaduje a je to dáno organizačním řádem, zajišťuje bezpečnost a ochranu zdraví žáků vysílající škola v plném rozsahu, pokud se se zákonným zástupcem žáka nedohodne jinak.

Čl. 20

Zahraniční výjezdy

Školy odpovídají za bezpečnost a ochranu zdraví žáků při zahraničních výjezdech, které organizují v rámci vzdělávání nebo s ním přímo souvisejících činnostech. O konkrétních opatřeních a poučení žáků, případně jejich zákonných zástupců, se pořizuje před uskutečněním výjezdu záznam o poučení podepsaný jeho účastníky. Přiměřeně se použijí ustanovení čl. 15 a 16. Mezi účastníky výjezdu do zahraničí zařadí škola pouze ty žáky, kteří předloží písemný souhlas zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka a mají uzavřené pojištění odpovědnosti za škodu platné na území příslušného státu a pojištění léčebných výloh v zahraničí nebo v případě výjezdu do členského státu Evropské unie mají Evropský průkaz zdravotního pojištění nebo potvrzení tento průkaz nahrazující

Čl. 21

Úrazy žáků

1. Úrazem žáků je úraz, který se stal žákům při vzdělávání nebo s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb. Jedná se tedy zejména o úrazy žáků na vycházkách, výletech, zájezdech, putováních, exkurzích, při koupání, při výuce plavání a lyžařském výcviku, sportovních a turistických kurzech, zahraničních výletech, při účasti na soutěžích a přehlídkách.
2. Úrazem žáků není úraz, který se žákům stane na cestě do školy a zpět, nebo na cestě na místo nebo cestou zpět, jež bylo určeno jako shromaždiště mimo prostory školy při akcích konaných mimo školu.

Čl. 22

Evidenci úrazů žáků

Vedoucí zaměstnanec školy, jemuž byl úraz žáka hlášen, zajistí, aby byly objektivně zjištěny a případně odstraněny příčiny úrazu. Současně se postupuje dle Směrnice pro evidenci úrazů dětí, žáků a studentů, která byla vydána v souladu s požadavkem zvláštního právního předpisu.

Čl. 23

Odpovědnost za škodu při úrazech žáků

Školy odpovídají v rozsahu stanoveném zvláštními předpisy žákům za škodu, která jim vznikla v důsledku úrazu. Způsob a rozsah náhrady škody projedná škola se zákonnými zástupci žáka nebo se zletilým žákem.

Čl. 24

Sledování úrazovosti žáků

Informace získané při prošetřování jednotlivých úrazů žáků, při sledování celkové školní úrazovosti a rozborů jejich příčin využívají školy, organizace a orgány, v jejichž působnosti je problematika bezpečnosti a ochrany zdraví žáků, k prohloubení preventivní činnosti, a to v anonymizované podobě.

Čl. 25

Kontrolní činnost

1. Dodržování podmínek pro bezpečnost a ochranu zdraví žáků kontrolují průběžně vedoucí zaměstnanci školy v rámci své působnosti a plnění úkolů v oblasti prevence rizik.
2. Pedagogičtí pracovníci kontrolují a vyžadují dodržování předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků, jakož i dodržování pokynů žáky.
3. V případě zjištění negativního stavu, který by mohl způsobit úraz či jinou negativní událost ve vztahu k žákům a ostatním pracovníkům školy, jsou osoby, které toto zjistí, povinny zjištěné skutečnost nahlásit příslušnému vedoucímu zaměstnanci
4. Do programu prověrek bezpečnosti a ochrany zdraví při činnostech organizovaných školou nejméně jednou ročně zahrnují školy také kontrolu školních dílen, laboratoří, tělocvičen a tělocvičného nářadí a náčiní, školních hřišť, školních pozemků i dalších pracovišť školy užívaných žáky, včetně jejich vybavení. Pokud se na ně a na jejich vybavení vztahují zvláštní předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, například o elektrických, plynových, zdvihacích a tlakových zařízeních, provádějí se na nich prostřednictvím osob se zvláštní odbornou způsobilostí odborné kontroly a revize ve lhůtách stanovených těmito předpisy. U tělocvičného nářadí a ostatního náčiní se kromě jeho běžných kontrol v hodinách tělesné výchovy a v rámci prověrek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci provádějí i odborné technické kontroly nejméně jednou za rok, pokud nestanovil výrobce lhůtu kratší. Součástí prověrek bezpečnosti a ochrany zdraví při činnostech organizovaných školou je rovněž kontrola vybavení školy prostředky pro poskytnutí první pomoci, a to jak z hlediska obsahu, tak i lhůt jejich použitelnosti.
5. V případě, že byl zjištěn nežádoucí stav (např. revizí, odbornou kontrolou apod.) je ředitel školy povinen mít k dispozici doklad o odstranění zjištěného stavu.
6. Nedílnou součástí dokumentace ke strojům zařízením, přístrojům, spotřebičům je nutno po dobu jejich životnosti mít k dispozici návod k použití a tento musí být dostupný všem uživatelům. V případě, že není návod k použití, je nutno zpracovat Místní provozní předpis.

Čl. 26

Kontrolu dodržování podmínek pro bezpečnost a ochranu zdraví žáků při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb provádí Česká školní inspekce (44), orgány ochrany veřejného zdraví, popřípadě orgány inspekce práce podle zvláštních právních předpisů.

Jako jednou z posledních informací je **připomenutí si postupu při úrazu zaměstnance nebo žáka**. I tyto oblasti by měla škola či školské zařízení by mělo mít zpracováno v interních směrnících a samozřejmě se vychází z legislativního rámce. U pracovních úrazů se především jedná o NV 201/2010 Sb. v platném znění, které provádí ustanovení § 105 ZP. Školní úrazy jsou řešeny vyhláškou MŠMT č. 64/2005 Sb. v platném znění.

Pracovní úraz – Pracovním úrazem pro účely tohoto zákona je poškození zdraví nebo smrt zaměstnance, došlo-li k nim nezávisle na jeho vůli krátkodobým, náhlým a násilným působením zevních vlivů při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním. Jako pracovní úraz se posuzuje též úraz, který zaměstnanec utrpěl pro plnění pracovních úkolů. Pracovním úrazem není úraz, který se zaměstnanci přihodil na cestě do zaměstnání a zpět. Nemocemi z povolání jsou nemoci uvedené ve zvláštním právním předpisu.

Kniha úrazů – kniha úrazů slouží k vedení evidence o všech úrazech, které se v rámci organizace přihodily. Kniha úrazů musí být přístupná všem pracovníkům organizace. Příslušný vedoucí pracovník musí zajistit záznam do knihy úrazů. Do knihy úrazů se zapisuje jakékoli poškození zdraví i takové, které nezpůsobí pracovní absenci zaměstnance. Pokud se vedení organizace rozhodne, že povede více knih úrazů, je nutno tuto skutečnost zohlednit v této Směrnici.

Oznámení úrazu – každý zaměstnanec je povinen ve smyslu § 106, odst. 4, písm. h) bezodkladně oznamovat svému nadřízenému svůj pracovní úraz, pokud mu to jeho zdravotní stav dovolí, a pracovní úraz jiné osoby, jehož byl svědkem, a spolupracovat při vyšetřování jeho příčin. Pokud nemá možnost nahlásit bezprostředně, je povinen zajistit aby byl úraz neprodleně ohlášen v co nejkratším termínu např. prostřednictvím rodinného příslušníka apod. Vedoucí zaměstnanec, který přijme hlášení o pracovním úrazu, uvědomí smluvní odborně způsobilou osobu v prevenci rizik.

Odškodnění pracovního úrazu – v případě vzniku pracovního úrazu má zaměstnanec právo na jeho odškodnění a to v souladu s ustanovením zákona 262/2006 Sb. Na odškodnění nemá vliv případná pracovní neschopnost. Odškodnění pracovního úrazu se poskytuje po ukončení léčby a v případě, že je léčba delší než 1 měsíc, poskytuje se výplata ušlého výdělku v termínech pro výplatu mezd a následně se mezi organizací a nositelem zákonného pojištění pro nemoc z povolání a pracovní úraz provede závěrečné zúčtování odškodného

Rozbor pracovní úrazovosti – k zajištění trvalého zlepšování pracovního prostředí a pracovních podmínek je nutno za příslušné období (kalendářní rok) zpracovat Rozbor pracovních úrazů a seznámit s jeho výsledky zaměstnance v rámci školení nebo provozní porady. Rozbor se zpracovává na tiskopisu, který je ukládán jako příloha této Směrnice. V rozboru se zohledňují úrazy a úrazy s absencí. Úrazy, kde byl sepsán Záznam o úrazu pouze pro účel odškodnění, se vykazují jako úrazy evidované a nikoli jako registrované (tedy plnohodnotné PÚ s absencí)

EVIDENCE

Organizace vede evidenci o úrazech v knize úrazů. Kniha úrazů musí obsahovat minimálně tyto údaje:

- **jméno, popřípadě jména, a příjmení (dále jen „jméno“) úrazem postiženého zaměstnance**
- **datum a hodinu úrazu**
- **místo, kde k úrazu došlo**
- **činnost, při níž k úrazu došlo**
- **počet hodin odpracovaných bezprostředně před vznikem úrazu**
- **celkový počet zraněných osob**
- **druh zranění a zraněná část těla**
- **druh úrazu**
- **zdroj úrazu**
- **příčiny úrazu**
- **jména svědků úrazu**
- **jméno a pracovní zařazení toho, kdo údaje zaznamenal**

Zpravidla je vedena 1 kniha úrazů, přičemž vedení organizace může rozhodnout, že na odloučených pracovištích může být vedena samostatná kniha pracovních úrazů. Pokud je takto rozhodnuto, platí pravidlo, že k 31. 12. běžného roku, bude vedoucím odloučeného pracoviště nahlášen počet záznamů v knize úrazů. Pokud si úraz vyžádá PN, je další dokumentace vždy jednotně.

Došlo-li k úrazu u jiného zaměstnavatele, k němuž byl zaměstnanec vyslán, zaznamenají údaje do knih úrazů

- zaměstnavatel úrazem postiženého zaměstnance a
- zaměstnavatel, k němuž byl úrazem postižený zaměstnanec vyslán
- Zaměstnavatel vydá zaměstnanci na jeho žádost kopii nebo výpis údajů v knize úrazů o výhradně jeho úrazu

HLÁŠENÍ A ODESÍLÁNÍ

Záznam o úrazu vyhotovuje zaměstnavatel úrazem postiženého zaměstnance neprodleně, nejpozději však do 5 pracovních dnů ode dne, kdy se o úrazu dozvěděl. Zaměstnavatel ohlásí pracovní úraz bez zbytečného odkladu

- územně příslušnému útvaru Policie České republiky, nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že v souvislosti s pracovním úrazem byl spáchán trestný čin,
- odborové organizaci a zástupci pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (jsou-li u zaměstnavatele tyto orgány ustanoveny)
- příslušnému oblastnímu inspektorátu práce, trvá-li hospitalizace úrazem postiženého zaměstnance více než 5 dnů nebo lze-li vzhledem k povaze zranění takovou dobu hospitalizace předpokládat,
- zaměstnavateli, který zaměstnance k práci u něho vyslal

- zdravotní pojišťovně, u které je pracovním úrazem postižený zaměstnanec pojištěn
- odborně způsobilé osobě v prevenci rizik (má-li jej ustanoveného)
  - odborně způsobilá osoba po dohodě s vedením organizace stanoví v souladu s ustanovením § 105 ZP opatření proti opakování podobného úrazu

Zaměstnavatel zašle záznam o úrazu za uplynulý kalendářní měsíc nejpozději do pátého dne následujícího měsíce

- územně příslušnému útvaru Policie České republiky, nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že v souvislosti s pracovním úrazem byl spáchán trestný čin,
- **místně příslušnému oblastnímu inspektorátu práce**
- **zdravotní pojišťovně, u které je pracovním úrazem postižený zaměstnanec pojištěn**
- organizační jednotce příslušné pojišťovny, u které je zaměstnavatel pojištěn pro případ své odpovědnosti za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání.

ZMĚNY, DOPLNĚNÍ, ODESÍLÁNÍ

Pokud došlo Záznam o úrazu již odeslán a následně byly zjištěny skutečnosti, které vedou ke změně v něm uvedených údajů, vyhotoví zaměstnavatel úrazem postiženého zaměstnance **záznam o úrazu – hlášení změn** a to v případě, že

- hospitalizace úrazem postiženého zaměstnance přesáhla 5 dnů,
- dočasná pracovní neschopnost úrazem postiženého zaměstnance v důsledku jeho úrazu byla ukončena po odeslání záznamu o úrazu,
- zaměstnanec postižený úrazem na jeho následky nejpozději do 1 roku zemřel, nebo
- došlo ke změně v posouzení zdroje nebo příčiny úrazu, povahy úrazu, popřípadě k jiným skutečnostem majícím vliv na zpracování a obsah záznamu o úrazu – hlášení změn
- Záznam o úrazu – hlášení změn zašle zaměstnavatel úrazem postiženého zaměstnance nejpozději do pátého dne následujícího měsíce
  - **příslušnému oblastnímu inspektorátu práce**
  - **zdravotní pojišťovně, u které je pracovním úrazem postižený zaměstnanec pojištěn**
  - územně příslušnému útvaru Policie České republiky, nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že v souvislosti s pracovním úrazem byl spáchán trestný čin nebo v případě smrtelného pracovního úrazu
  - organizační jednotce příslušné pojišťovny, u které je zaměstnavatel pojištěn pro případ své odpovědnosti za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání
  - Záznam o úrazu – hlášení změn zašle zaměstnavatel úrazem postiženého zaměstnance rovněž odborové organizaci a zástupci pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (je-li u něj ustanoveno).

Cílem Směrnice je zajistit **legislativně správný postup pro provádění evidence úrazů dětí, žáků a studentů** a to těch, které se přihodí ve škole či při přímé souvislosti s ní. Směrnice se vztahuje na úrazy dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. **Za školní úraz se považuje takový, který se stal při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb.**

Legislativa

- § 29, odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb. (školský zákon)
- vyhláška MŠMT ČR č. 64/2005 Sb. v platném znění.

Pro prevenci školních úrazů je nutno mimo prokazatelného a řádného poučení na začátku školního roku, v jeho průběhu, před každou akcí (např. cesta do divadla, výlet, exkurze, přesuny dopravními prostředky) apod. zajistit i výkon pedagogického dohledu ve všech prostorách.

V souladu s legislativou se školy otevírá minimálně 20 minut před řádným zahájením výuky (dopoledne) a 15 minut před odpoledním vyučováním. Již v této době musí být zajištěn pedagogický dohled minimálně v místech, kde se žáci, studenti shromažďují (šatny) a následně ve všech prostorách, ve kterých ředitel školy dohled určí. Pedagogický dohled vykonávají pedagogičtí pracovníci nebo jiné dospělé osoby s pracovní právním vztahem ke škole (nebo na jeho roveň postavenému), které byly prokazatelně se způsobem dohledu seznámeny.

Za řádný výkon pedagogického dohledu se považuje fyzická přítomnost pracovníka vykonávající pedagogický dohled v úseku, který mu byl rozpisem určen a postupně procházení všech prostor v úseku, kde dohled vykonává. V případě že pracovník není schopen zajistit výkon dohledu je povinen o tomto uvědomit příslušného vedoucího zaměstnance nebo za sebe zajistit náhradu.

V případě vzniku úrazu dítěte, žáka, studenta je pracovník školy povinen poskytnout potřebnou první pomoc, informovat vedení školy a zajistit provedení záznamu do knihy úrazů dětí, žáků, studentů. Dle závažnosti zranění budou informováni zákonní zástupci žáka o úrazu neprodleně telefonicky či jiným způsobem, **vždy jim však bude řádně podána informace o úrazu**. Rovněž pokud je zaměstnanci, který vykonává dohled nebo kterémukoli zaměstnanci oznámen úraz dítěte, žáka, studenta, je povinen rovněž poskytnout první pomoc a provést Záznam do knihy úrazů.

Lékárnička

Škola je povinna zajistit poskytnuté první pomoci nejen zaměstnancům ale i dětem, žákům a osobám, které se s jejím vědomím vyskytují na pracovišti. S výjimkou brašen první pomoci na zotavovací akce (viz vyhl. 106/2001 Sb. v platném znění) musí být tyto prostředky odpovídající rizikům na konkrétních pracovištích. Z toho důvodu je nutné, aby příslušný pedagog na pracovišti se zvýšeným rizikem úrazu zhodnotil možné druhy úrazů a k těmto vybavil lékárničku. Zejména se bude jednat o tělocvičnu, chemické učebny, fyzikální laboratoře, dílny ale i cvičná kuchyně apod. Na každém takovém pracovišti mohou být různé typy úrazů (například tělocvična zhmožděny, odřeniny apod., dílny řezné rány, škrábance

apod. Po vyhodnocení rizik a stanovení obsahu lékárničky je zpracován seznam, který obsahuje název školy, označení lékárničky (tělocvična, dílny), datum zpracování nebo doplnění a podpis odpovědné osoby. Minimálně v cyklu 1 x ročně (zpravidla před zahájením školního roku) se provede kontrola a případné doplnění nebo výměna prostředků první pomoci, kterým končí doba použitelnosti.

§ 1

Kniha úrazů

V knize úrazů se evidují všechny úrazy dětí, žáků a studentů (dále jen „úraz“), ke kterým došlo při činnostech uvedených v § 29 odst. 2 školského zákona, a to nejpozději do 24 hodin od okamžiku, kdy se škola nebo školské zařízení o úrazu dozví.

V knize úrazů se uvede

- a. pořadové číslo úrazu,**
- b. jméno, popřípadě jména, příjmení a datum narození zraněného,**
- c. popis úrazu,**
- d. popis události, při které k úrazu došlo, včetně údaje o datu a místě události,**
- e. zda a kým byl úraz ošetřen,**
- f. podpis zaměstnance právnické osoby vykonávající činnost školy nebo školského zařízení, který provedl zápis do knihy úrazů,**
- g. další údaje, pokud jsou potřebné k sepsání záznamu o úrazu.**

Vedení záznamů o úrazech dětí, žáků a studentů a zaměstnanců v jedné knize úrazů je zakázáno.

Vlastní kniha úrazů pro evidenci úrazů dětí, žáků a studentů musí být označena názvem školy, podpisem vedoucího zaměstnance a musí mít listy s čísly, které jsou po sobě jdoucí.

Osobní údaje, které jsou součástí knihy úrazů, mohou být zpracovávány pouze za účelem evidence úrazů, popřípadě jako podklad pro vyhotovení záznamu o úrazu.

§ 2

Záznam o úrazu

1. Záznam o úrazu škola nebo školské zařízení vyhotovuje, jde-li o
  - a. úraz, jehož důsledkem byla nepřítomnost dítěte, žáka nebo studenta (dále jen „žák“) ve škole nebo školském zařízení zasahující alespoň do 2 po sobě jdoucích vyučovacích dnů, nebo
  - b. smrtelný úraz; smrtelným úrazem se pro účely této vyhlášky rozumí takové poškození zdraví, které způsobilo smrt po úrazu nebo na jehož následky žák zemřel nejpozději do jednoho roku od vzniku úrazu.
2. Záznam o úrazu se vyhotoví na formuláři, jehož vzor je uveden v příloze k této Směrnici.
3. Na žádost zákonného zástupce žáka, zletilého žáka nebo orgánu uvedeného v § 4 škola nebo školské zařízení bezodkladně vyhotoví záznam i o úrazu, který není uveden v odstavci 1.
4. Škola nebo školské zařízení vyhotoví o úrazu, který není uveden v odstavci 1 záznam, pokud je pravděpodobné, že žáků bude poskytnuta náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění způsobené úrazem.
5. Jedno vyhotovení záznamu o úrazu předá škola nebo školské zařízení zletilému žákovi, v případě nezletilého žáka jeho zákonnému zástupci.
6. Škola nebo školské zařízení, bez zbytečného odkladu aktualizuje záznam o úrazu
  - a. pokud byla poskytnuta náhrada za bolest nebo náhrada za ztížení společenského uplatnění způsobené úrazem, nebo
  - b. v případě smrtelného úrazu, pokud k úmrtí došlo po vyhotovení záznamu o úrazu.

§ 3

Hlášení úrazu

1. úrazu nezletilého žáka podá škola nebo školské zařízení bez zbytečného odkladu hlášení jeho zákonnému zástupci.
2. Nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že v souvislosti s úrazem byl spáchán trestný čin nebo přestupek, nebo jedná-li se o smrtelný úraz, podá škola nebo školské zařízení bez zbytečného odkladu hlášení místně příslušnému útvaru Policie České republiky.
3. úrazu podá škola nebo školské zařízení bez zbytečného odkladu hlášení pojišťovně, u které je škola nebo školské zařízení pojištěno pro případ své odpovědnosti za škodu vzniklou na životě a zdraví žáků, pokud škola nebo školské zařízení má takové pojištění sjednáno.
4. Škola nebo školské zařízení bez zbytečného odkladu podá hlášení o úrazu podle § 2 odst. 1 a 4 také příslušnému oblastnímu inspektorátu práce, popřípadě příslušnému obvodnímu báňskému úřadu, pokud k úrazu došlo při praktickém vyučování žáků středních škol nebo praktické přípravě studentů vyšších odborných škol.

§ 4

Zasílání záznamu o úrazu

Záznam o úrazu podle § 2 odst. 1 písm. a) a odst. 4 zasílá škola nebo školské zařízení za uplynulý kalendářní měsíc, nejpozději do pátého dne následujícího měsíce

- a. zdravotní pojišťovně žáka a
  - b. České školní inspekci
1. Záznam o smrtelném úrazu zasílá škola nebo školské zařízení do 5 pracovních dnů po podání hlášení podle § 3 nebo aktualizaci záznamu podle § 2 odst. 6 písm. b)
    - a. zřizovateli,
    - b. zdravotní pojišťovně žáka,
    - c. České školní inspekci a
    - d. místně příslušnému útvaru Policie České republiky.
    - e. Škola a školské zařízení zasílají záznamy o úrazu a jejich aktualizaci též zřizovateli na základě jeho písemné výzvy.
  2. Podle odstavců 1 a 2 se nepostupuje, jedná-li se o aktualizaci záznamu o úrazu podle § 2 odst. 6 písm. a). Škola nebo školské zařízení vždy k 30. září vyrozumí Českou školní inspekci o aktualizacích záznamů o úrazu podle § 2 odst. 6 písm. a) v uplynulém školním roce. Vyrozumění podle věty druhé obsahuje pořadové číslo a školní rok vyhotovení každého záznamu o úrazu, který byl v uplynulém školním roce aktualizován, a údaj o důvodu aktualizace.
  3. Záznam o úrazu a vyrozumění o aktualizacích záznamů o úrazu podle odstavce 4 se zasílá České školní inspekci v elektronickém formuláři.

Vysvětlivky k některým bodům Záznamu o úrazu dítěte, žáka, studenta

- Zákonný zástupce vyrozuměn
  - Datum
  - Čas (uvedení kdy byla podána informace například telefonicky, osobně)
  - Způsob (osobně při předání, písemně, telefonicky)
  - Tyto údaje by měly být vyplněny na všech stejnopisech Záznamu o úrazu
- Věc, kterou bylo zranění bezprostředně způsobeno
  - Zde předpokládáme, že pokud by úraz vznikl například pádem předmětu apod.
- Preventivní opatření, které mělo úrazu předejít a bylo školou nebo školským zařízením přijato v době před úrazem
  - Například se sem zapíše datum poučení žáků buď na začátku školního roku, před akcí a kdo jej provedl apod
- Druh činnosti
  - Zakroužkuje se nebo zvýrazní příslušný řádek
- Aktualizace
  - Zde se vždy na konci školního roku zpracuje doplnění výše odškodnění a ve smyslu vyhl. se do 30. 09. běžného roku podá aktualizací soubor na ČŠI

POSTUPY

1. Úraz bez následné absence
  - a. Ošetření úrazu
  - b. Šetření příčin úrazu
  - c. Zápis do knihy úrazů
  - d. Informace zákonnému zástupci nezletilého žáka
  - e. **Záznam o úrazu dítěte, žáka, studenta se nevyplňuje**
2. Úraz s absencí žáka, která **zasahuje do 2 po sobě jdoucích vyučovacích dnů**
  - a. Ošetření úrazu
  - b. Šetření příčin úrazu
  - c. Zápis do knihy úrazů
  - d. Informace zákonnému zástupci nezletilého žáka
  - e. Zpracování záznamu o úrazu dítěte, žáka, studenta
3. Úraz bez následné absence ale s **předpokladem odškodnění bolestného nebo na žádost**
  - a. Ošetření úrazu
  - b. Šetření příčin úrazu
  - c. Zápis do knihy úrazů
  - d. Informace zákonnému zástupci nezletilého žáka
  - e. Zpracování záznamu o úrazu dítěte, žáka, studenta

ZASÍLÁNÍ ZÁZNAMU O ÚRAZU DÍTĚTE, ŽÁKA, STUDENTA

- 1 × zákonný zástupce nezletilého žáka nebo zletilý žák
- 1 × zdravotní pojišťovna žáka (do pátého dne následujícího měsíce)
- 1 × Česká školní inspekce (do pátého dne následujícího měsíce)
- 1 × pojišťovna, u které je sjednáno pojištění odpovědnosti za úrazy
- 1 × evidence školy, školského zařízení
- 1 × zřizovatel (**pouze na jeho písemnou výzvu**)

PREVENCE NÁSILÍ OD TŘETÍ STRANY NA ŠKOLÁCH V JIHMORAVSKÉM KRAJI

Manuál vznikl v rámci projektu CRA UZS ČR a KROS
PŠ JMK

2014

Podporováno Norskými fondy prostřednictvím Fondu pro důstojnou práci a tripartitní dialog

Publikace vznikla jako sborník metodických materiálů, které byly prezentovány na vzdělávacích seminářích v rámci projektu **Prevence násilí od třetí strany na školách v JMK**, který v letech 2013-2014 realizovala Centrum rozvojových aktivit – Unie zaměstnavatelských svazů ČR a Krajská rada odborového svazu pracovníků školství JMK.

Autoři jednotlivých kapitol:

Bc. Pavlína Langerová – Projevy násilí vůči zaměstnancům škol – základní pojmy

PhDr. Renáta Ševčíková – Řešení případů násilí na školách a školských zařízeních a jejich prevence

Mgr. Zdeňka Procházková, Mgr. Michal Hodovský – Prevence násilí na školách týkající se virtuální komunikace, elektronické komunikace

JUDr. Hana Poláková – Legislativa, možné legislativní postupy v této oblasti, sociální dialog oblasti prevence násilí na školách

Bc. Jaroslav Kocián – Bezpečnost a ochrana zdraví v oblasti prevence násilí na pracovišti

Jazyková korektura: Ing. Radka Soukupová

Za obsahovou správnost odpovídají autoři jednotlivých částí.

Prevence násilí od třetí strany na školách v Jihomoravském kraji

PREVENCE NÁSILÍ OD TŘETÍ STRANY NA ŠKOLÁCH V JIHOMORAVSKÉM KRAJI

kolektiv autorů: Bc. Pavlína Langerová, PhDr. Renáta Ševčíková, JUDr. Hana Poláková, Mgr. Michal Hodovský,
Mgr. Zdeňka Procházková, Bc. Jaroslav Kočian

žadatel: Unie zaměstnavatelských svazů ČR - centrum rozvojových aktivit